TĖVYNĖS SARGAS

KULTŪROS, VISUOMENĖS, POLITIKOS IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ ŽURNALAS

TURINYS —

St. Šalkauskis krikščioniškosios politikos klausimu

Europa ant trijų vulkanų

Lietuvos kairiųjų partijų pasaulėžiūriniai pagrindai

Taikos klausimas būsimoje Lietuvoje

Krikščionių Demokratų Internacionalas

Kaip Dovydaitį įkėlė į Smetonos balną

Pasauliečių apaštalavimo kongresas

Lietuvos byla šiandien

Lietuvių Frontas ir krikščionys demokratai

Iš vakarietiškųjų sąjūdžių veiklos, ir k.

1952 m. III tomas 2(9) Nr.

TĖVYNĖS SARGAS—GUARDIAN OF THE FATHERLAND

Redaguoja — Editors: O. Labanauskaitė, L. Šimutis, Pr. Vainauskas, Dr. Vl. Viliamas, kan. V. Zakarauskas.

Redakcijos adresas — Address of Editors: 1648 De Kalb Ave., Brooklyn 37, N. Y.

Administracijos — Administration: Dr. V. Šimaitis, 4241 So. Maplewood Ave., Chicago 32, Ill.

Leidžia **Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga,** Krikščionių Demokratų Internacionalo (NEI) ir Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos (CDUCE) narys.

Published by **The Lithuanian Christian Democratic Party,** a member of Christian Democratic International — Nouvelles Equipes Internationales (NEI) and Christian Democratic Union of Central Europe (CDUCE).

TURINYS—CONTENTS

St. Šalkauskis: Krikščioniškoji politika ir gyvenamoji valanda. — Christian Policy and Present Times 177

Prof. Dr. Ramūnas: Europos nuosmūkio diagnozė. — The Diagnosis of European Decline 202

Stasys Lušys: Taikos klausimas būsimoje Lietuvoje. — The Problem of Peace in Future Lithuania 211

S. Senkonis: Lietuvos kairiųjų partijų užuomazga ir pasaulėžiūriniai pagrindai. — The Origin and Ideological Basis of Lithuanian Leftist Parties 224

Kun. J. Krivickas: Krikščionių Demokratų Internacionalas ir šiandieniniai jo uždaviniai. — Christian Democratic International and Its Present Tasks 243

Kan. Mykolas Vaitkus: Kaip Dovydaitį įkėlė į Smetonos balną. — How Dovydaitis Was Installed in Smetona's Saddle 262

Prel. L. Tulaba: Pasauliečių apaštalavimo kongresas. — The International Congress of Lay Apostalate 275

RYŠKIEJI VEIDAI — DISTINGUISHED PERSONALITIES

A. A. vysk. P. Būčys — L. K. D. promotorius. — The late Bishop P. Būčys—Promoter of Lithuanian Christian Democrats, — **"M. J."** 287

Prel. K. Šauliui 80 metų. — Msgr. K. Šaulys Is 80 Years Old, — **Kan. V. Zakarauskas** 291

Prel. J. Balkūnui sukanka 50 metų. — Msgr. J. Balkūnas Is 50 Years Old, — **Bronius Lišva** 297

Leonardas Šimutis - Šilelis, — **K. Pakštas** 300

Don Luigi Sturzo — **Vl. Viliamas** 307

ĮVYKIAI IR MINTYS — EVENTS AND THOUGTHS

Lietuvos laisvinimo bare. — In the Field of Lithuanian Liberation: Lietuvos laisvinimo byla šian-

(Perkelta į viršelio 3 psl.)

TĖVYNĖS SARGAS

Kultūros, visuomenės, politikos ir socialinių mokslų žurnalas

1952 m. III tomas 2 (9) nr.

KRIKŠČIONIŠKOJI POLITIKA IR GYVENAMOJI VALANDA

ST. ŠALKAUSKIS

Praėjusių metų gruodžio 4 d. sukako dešimt metų, kaip mirė žymiausias ligi šiol lietuvis filosofas ir katalikiškosios lietuvių visuomenės ideologas prof. S. Šalkauskis. Pagerbdami šio gilaus mąstytojo ir labai tauraus žmogaus, teorijoj ir gyvenime nepaprastai nuoseklaus kataliko bei didelio lietuvio patrioto atminimą, čia pakartojame iš jo leisto "Romuvos" žurnalo 1921 m. 1 nr. vieną jo straipsnių. Tikimės, kad jo šviesų atminimą geriausiai pagerbsime, mūsų visuomenei primindami buvusias jam brangias idėjas, tuo gal ne vieną paskatindami daugiau jomis susidomėti ir jo nurodytu keliu eiti.

Redakcija

I. Katalikiškosios sąmonės krizė ir krikščioniškosios politikos problema. — II. Krikščioniškosios visuomenės idealas. — III. Tikrumos įvertinimas krikščionybės idealo šviesoje.— IV. Pamatinės sąlygos idealui vykdyti tikrumoje.*)

I.

Nepaprastais laikais teko ir dar tebetenka mums gyventi. Visas tariamasis kultūringasis pasaulis, karo ir revoliucijos sukrėstas, tapo nustumtas nuo senų savo pamatų. Dabartinis jo stovis, arba, tikriau tariant, viešpataujanti jame suirutė turi priežasčių praeityje ir neabejojamai pagamins išdavų

*) Yra tai referatas, autoriaus skaitytas 1921 m. sausio 4 d. Pirmajame Lietuvių Katalikų Kongrese Kaune.

Lietuvos Nacionalinė M. Mažvydo Biblioteka

ateityje. Nenorėčiau čia tyrinėti šitos išvidinės šių dienų įvykių logikos. Man tik iš pat pradžios svarbu pabrėžti, jog juose mūsų kiekvienas, noroms ar nenoroms, savo veikimu ar savo apsileidium atlieka atsakingą vaidmenį. Vienas dalykas čia tikras: kad ir nuplausime savo rankas, nuplauti savo sąžinės prieš istorijos teismą nebeįstengsime, nes nepaprasti laikai gamina nepaprastų priedermių. Ir jei tai tinka pasakyti apie mūsų kiekvieną skyrium, juo labiau tai pritinka įvertinant katalikų veikimą apskritai.

Kalbant apie politinį ir socialinį katalikų veikimą, reikia visų pirma, nesusipratimams išvengti, tinkamai skirti du dalykai: Katalikų Bažnyčia ir katalikų visuomenė, nes katalikai ir Katalikiškoji Bažnyčia toli gražu nėra tas pat. Mums katalikams netenka kritikuoti Katalikiškoji Bažnyčia, lygiai taip pat, kaip nedera kritikuoti Šv. Dvasios apreiškimas. Neklaidinga ir šventa mūsų Bažnyčia yra mums iš karto tikruma ir idealas, nes ji iš esmės yra dievybės apsireiškimo sritis: čia Tiesos Žodis tampa kūnas; prigimtosios būtybės sueina vienybėn šventųjų bendravime; materialinio gyvenimo lytys keičiamos Dieviškosios Išminties idėjų prasme.

Visai kas kita yra katalikų visuomenė: tai visų pirma prigimtoji žmogaus gyvenimo sritis. Lyginant ją su dieviškuoju Kristaus idealu, bemaž neklystama sakant: ji yra lygiai netobula, kaip ir visas mūsų pasaulis. Čia tikruma ir idealas nesutampa realion vienybėn, nes katalikų visuomenei Kristaus mokslo pradmens tebelieka aukštesnė norma idėjos srityje. Tobulinimos vyksmas čia gerai pažįsta žmogiškosios prievolės dramą: idealas — aukštas, pajėgos — silpnos, o vaisiai — mažesni kaip vidutiniai.

Ne pro šalį bus paėmus pavyzdžiu katalikų vaidmenį didžiajam pasaulio kare. Iš paviršiaus sprendžiant, atrodo, katalikai iš jo bus išėję gana sklandžiai. Bet pasiknisę katalikiškosios sąžinės gelmėse, rasime ten karo pagamintą gilios dramos mezgalą. — Ir tik apsimąstykime.

Kyla karas, — katalikai nėra pasiruošę jokiu tvirtu nusistatymu jo pasitikti. Katalikai maža tepadaro, kad neleistų pasauliui kariauti, o, karui prasidėjus, nieko neįstengia padaryti, kad pagreitintų taikos įvykdymą. Karas eina — katalikų milijonai griebiasi ginklo: katalikai vokiečiai skerdžia katalikus belgus ir prancūzus; katalikai italai skerdžia katalikus austrus, atvirkščiai ir taip toliau. Kiekviena katalikų sekcija tikisi turinti savo tiesą; jų nė viena negalvoja apie vienatinę visuotiną tikrai katalikiškąją Tiesą, kuri drauge yra tikras Kelias ir tikras Gyvenimas. Tuo tarpu savosios tiesos gynime katalikai bijo pasirodyt esą mažiau patriotai kaip tie, kurie atvirai išsižadėjo krikščionių vardo.

Skaudi visai lietuvių tautai per ankstyva a. a. prof. S. šalkauskio mirtis lietuvius krikščionis demokratus dar ypatingai palietė. Nors, atsidėjęs mokslui, jis politikoj aktingai nedalyvavo, tačiau, būdamas giliai įsitikinęs krikščionis demokratas, visuomet jų reikalais sielojosi. Didesnės reikšmės sprendimų atveju partijai vadovaujantieji asmens beveik visuomet pasistengdavo išgirsti prof. šalkauskio nuomonę, ir ji visuomet tiems sprendimams turėdavo svarios, o dažnai ir lemiančios įtakos.

Vėliau, taiką nustatant, katalikai, kurie bažnytinio gyvenimo srityje sueina šventųjų bendravime, neranda krikščioniškosios normos visuotinajai santaikai. Savo karingų žygių akivaizdoje jie nepajėgia statyti aukšto idealo ir paremti jo balso savo vidaus pasiryžimu. Jų balsas, nepasitikįs pats savimi, pradingsta visuotinėje suirutėje ir nevalioja net priversti pasaulio klausytis. Tuo tarpu vienas kultūrinio individualizmo atstovas, — to individualizmo, kuris yra sukėlęs didįjį karą — įstengia platesnės idėjos obalsiu paraginti pasaulį valandėlei susimąstyti. Tiesa, jo balsas veikiai pražuvo nugalėjimo svaigulyje, bet jo pavyzdys parodė, kuo galėtų būti katalikų balsas, jei jis būtų buvęs Visuotinosios Tiesos skelbėju.

Taip, šita Tiesa reiktų paremti veiksmu; šitai Tiesai reiktų suteikti pažymėjimas, o šiuo pažymėjimu gal būtų buvęs Kryžiaus Žygis. Bet kas dabar išrodys, kad katalikai, kurių esama tiek ir tiek milijonų, užuot skerdę kits kitą, nebūtų galėję nustatyti pasaulyje visuotinosios taikos, jei būtų buvę pasiryžę iš paskutiniųjų ginti ir politikoj vykdyti aukštuosius Kristaus mokslo pradmenis? Juk katalikai milijonais dalyvavo kare; juk katalikai išeikvojo begales jėgų karingiems žygiams, išliejo ištisas savo ir savo priešininkų kraujo upes — ir visa tai šio pasaulio kunigaikščio naudai! Kas gi dabar žino, koks būtų pasaulyje stovis, jei katalikai tiek pat darbo būtų padėję tam pasauliui sutvarkyti.

Suprantu, jog paliečiu čia sritį, kur tikslus išskaitymas negalimas, kur apsileidimas tampa netobulumu, prievolė — patarimu. Bet vis dėlto mūsų sąžinė neprivalo nurimti, ypač jei imsime krikščionybės šviesoje lyginti save su tais, kurie nesisako esą krikščionys: ne jų tiesa darys tuomet priekaištų mūsų sąžinei, bet mūsų pačių idealas. Socialistai buvo pasiryžę užgniaužti karą pačioje jo pradžioje, bet, nustoję fronto vienybės ir apakę jautuliais, kuriuos sužadino vietos ir momento aplinkybės, neįstengė to padaryti. Mes, katalikai, nebuvom sąmoningai pasiryžę to daryti, tuo tarpu kažin, ar nebūtum galėję to padaryti, jei būtum buvę tikrai pasiryžę. Dabar mes žinome, jog šitoje visuotinėje priežasčių ir išdavų painiavoj visi, kas savo veikimu, o kas savo apsileidimu, kalti už kiekvieną, ir kiekvienas kaltas už visus; ir, atėjus valandai, kada reikia atitaisyti žmonijos nusižengimai ir paruošti kelias pastoviai taikai, mums nedera prieš istorijos teismą, drauge su Evangelijos farizėjum, sakytis nesant panašiems į pasaulio mutinininkus. Mes privalome, drauge su Evangelijos muitininku, pulti ant kelių ir, mušdamies krūtinėn, tiesiai tarti: "Viešpatie, atleisk mums mūsų apsileidimus; apšviesk mūsų dvasią ir pakelk mūsų širdis!"

Tik su šitokiu moraliniu nusistatymu mes tegalim išeiti sustiprinti iš gyvenamosios krizės.

Taip, katalikiškosios sąžinės drama, apie kurią nedaug viešai tekalbama, bet kuri aiškiai nujaučiama katalikų nusiteikime, pagamino jau socialinės jų pasaulėžvalgos krizę. Ta krizė iš pagrindo yra politinio ir socialinio katalikų nusistatymo revizija amžinųjų Kristaus mokslo tiesų šviesoje. Apgailėtinas katalikų vaidmuo pasaulyje didžiojo karo metu lyg pirštu parodė, pirma, jog katalikams nevalia pasilikti pasyviais didžiuosiuose politinio ir socialinio gyvenimo įvykiuose, ir, antra, jog katalikams privalu turėti viena ir visuotinė politika, suderinta su vienatine krikščioniškąja etika ir visiems katalikams lygiai privaloma. Katalikų gyvenimas į šituodu reikalu jau suskubo atsiliepti, ir mes matome iš vienos pusės, kad katalikų akcija ir drauge vaidmuo politikoje, paaiškėjus karo išdavoms, žymiai padidėjo; o iš antros pusės, kad visuose politinio ir socialinio gyvenimo baruose katalikų ieškoma naujų kelių. Ar imsime Italiją, ar Austriją, ar Belgiją, ar Vokietiją, ar Prancūziją, ar net mūsų Lietuvą, — visur katalikų sąmonėje, lygiai su veikimo įtampa, eina tas pats socialinių vertybių perkainojimas. Visa tai reiškia, jog pats gyvenimas yra pastatęs su nauju, net didesniu kaip kitąkart, aštrumu krikščioniškosios politikos problemą.

Šita problema yra perdaug plati, kad drįsčiau ją spręsti čia visu platumu. Nurodydamas gyvenamųjų įvykių prasmę krikščionybės šviesoje, tenorėčiau paskatinti katalikus veikėjus su visu sąmoningumu statyti ir spręsti krikščioniškosios politikos problemą praktikos tikslams. Jei, be to, man pačiam pasisektų tinkamai ją pastatyti, laikyčiau savo uždavinį atliktu, nes tinkamai pastatyti problemą, reiškia žymiai prisiartinti prie jos išsprendimo. Taigi kas yra šitos problemos esmė?

Katalikams savaime numanu, jog visas jų gyvenimas, tiek individualinis, kiek ir sutelktinis, turi vadovautis krikščioniškosios etikos normomis. Šiuo atžvilgiu politika nedaro išimties: katalikų politika, ar ji taikoma prie tarptautinės srities, ar prie politinio valstybės gyvenimo, ar prie socialinių santykių, — visada turi būti pagrįsta amžinais Kristaus mokslo principais. Katalikiškajai sąžinei, neatbukusiai į gyvenimo realizmą ir neapakintai klaidingos socialinės filosofijos sofizmais, savaime aišku, jog išlaikyti politikoje krikščioniškosios etikos principai ne tik galima, bet ir griežtai privalu. Kitas dalykas, kiek tai yra lengva ar sunku, bet šiaip ar taip krikščioniškoji politika, kuri vienintelė tedera katalikams, privalo vykdyti visame sutelktinio gyvenimo plote krikščioniškosios visuomenės idealą.

Paminėtas čia sutelktinio gyvenimo plotas yra viena sritis to prigimtojo žmonijos gyvenimo, kuris, būdamas netobulas, netelpa šventosios Bažnyčios ribose, kur tikruma ir idealas sutampa realioje vienybėje. Šitoje prigimtojo mūsų gyvenimo srityje idealas tik užduotas vykdyti. Prie jo galima nuolatos artintis besitobulinant, bet jo negalima visai pasiekti prigimtose mūsų gyvenimo ribose. Todėl, statant krikščioniškosios politikos problemą, privalu 1) nustatyti krikščioniškosios visuomenės idealą, 2) įvertint jo šviesoje tikrumą ir 3) susekti pamatines sąlygas idealui vykdyti tikrumoje.

II.

Kuris tad yra krikščioniškosios visuomenės idealas? Kad tinkamai atsakytum į šitą klausimą, reikia atsiminti krikščionybės idealas apskritai, nes krikščioniškosios visuomenės idealas tėra tik šito pritaikymas prie sutelktinio žmonijos gyvenimo srities. Šita aplinkybė verčia mane trumpai nupasakoti, atitinkančia reikalui schema, krikščionybės idealą ir jo vykdymo būdą.

Visų pirma reikia žinoti, jog krikščionybės idealas nėra atotrauka, t. y. abstrakti idėja, atitrauktinai pagaminta prigimtuoju žmogaus protu. Šituo idealu yra dieviškoji tikruma, arba pats gyvasis Dievas, kuriame tarpsta buities pilnatis. Pasiekti idealą prigimtajai būtybei reiškia susijungti tobuloje vienybėje su pirmykščia savo norma, su savo pirmavaizdžiu, kuriuo yra visai reali kuriamoji Dievo idėja. Šitoks tobulas tikrumos ir idealo sutapimas įvyksta Bažnyčioje ir per Bažnyčią. Tai darosi aišku nuosaikiai išplėtojus pagrindinę krikščionybės tiesą.

Dievažmogio Kristaus asmuo įsikūnijimo paslaptyje sutapdė į visai realią ir tobulą vienybę žmogybės prigimtį su dievybės esme, vadinama analoginiu būdu taip pat dieviškąja prigimtimi. Atpirkimu, perkeitimu, iš numirusių prikėlimu ir dangun žengimu Kristaus kūnas, arba, tiksliau tariant, fizinė ir psichinė žmogybės prigimtis yra įvesdinta į naują, antprigimtinę buvimo sritį. Čia įvyko pilnutinis Dievo kūrinio sutapimas su tąja Dieviškosios Išminties idėja, kuri buvo jam pirmavaizdžiu. Kadangi, krikščioniškuoju supratimu, D e u s e s t i d e a s u i, kas lygu pasakius, jog Dievo idėja yra pats Dievas, tai aišku, kad Kristaus asmenyje įvyko tobula kūrinio ir Kūrėjo vienybė. Nėra ko ir sakyti, kad šita vienybė yra tobulas sukurtos būtybės stovis: ji, buvusi konkretine prigimtojo pasaulio dalimi, sutampa dabar su visuotinuoju dieviškuoju idealu ir įgauna atitinkančių šitam pastarajam ypaty-

bių. Žodžiu sakant, tikruma ir idealas Kristaus asmenyje visai nesiskiria.

Eikim logiškai toliau. — Kristaus įsikūnijimas, kaip žinome, tapo pagrindas, ant kurio yra pastatyta šv. Bažnyčia. Būdama visuotinė, lygiai kaip perkeistas pagal visuotinąją dieviškąją idėją Kristaus kūnas, ji yra toji buvimo tvarka, kur individualinis Kristaus žygis virsta visuotinuoju, žmonijai laisvai savinantis Atpirkimo vaisius. Todėl tai, kas įvyko individualiai su žmogiškąja Kristaus prigimtimi, privalo įvykti visuotinai su žmonija, o per ją ir su visu pasauliu, Bažnyčios nuopelnais. Ir iš tikro, Bažnyčios gyvenimas iš esmės yra ne kas kita, kaip dieviškojo įsikūnijimo plėtimasis erdvėje ir laike, kitaip tariant, prigimtosios tikrumos ir dieviškojo idealo jungimasis vienybėje. Kuriomis priemonėmis tai pasiekiama?

Trims žmogaus prigimties apraiškoms atitinka trys teologinės dorybės: protui — tikėjimas, valiai — meilė, jausmui— viltis. Trys teologinės dorybės gamina bažnytiniame gyvenime tris atitinkamas veikimo sritis: dogmų išpažinimą, šventųjų bendravimą ir sakramentalinę praktiką. Tikėjimo žygiu Bažnyčia yra neklaidinga skelbėja tos amžinosios Tiesos, kuri yra Dievo Žodis ir kuri, būdama Dievo Žodis, yra pats Dievas. Tai nustatymas idealo. Vilties žygiu Bažnyčia vykdo prigimtajame pasaulyje sakramentų veiksmą. Tai tikruma keliama prie idealo. Galop, meilės žygiu, kuris yra susivienijimo veiksnys, Bažnyčia suteikia žmonijai, o per ją ir prigimtajam pasauliui, tikrąją vienybę ir jungia vienybėje tikrumą ir idealą. Tikėjimu išpažįstamos dogmos; viltimi gaivinama sakramentalinė praktika; meile grindžiamas šventųjų bendravimas. Štai bažnytinio gyvenimo schema.

Bažnytiniame gyvenime aktingas veiksnys yra Dievo malonė, reiškimosi lytis — stebuklas. Bet tai, kas pripildo paprastą mūsų gyvenimą, yra pati mūsų prigimtis. Mistinga Bažnyčios esmė neprieinama mūsų pojūčiams; o tai, kas regimai mums apsireiškia, kaipo bažnytinė organizacija, yra prigimtoji atrama malonės veiksmui. Iš žmogaus pusės malonė reikalauja aktingumo: ji reikalauja, kad žmogus visuose gyvenimo baruose suderintų savo veikimą su galutinuoju idealu. Kokiomis tad lytimis reiškiasi šitas žmogaus veikimas prigimtojo gyvenimo ribose?

Prigimtis, kultūra ir religija — štai laiptai, kuriais kyla žmogus prie idealo. Prigimtis yra žmogaus veikimo pamatas, kultūra — priemonė, religija arba jos idealas — tikslas. Tai subjektinga žmogaus veikimo pusė. Jai atitinka objektivacija, arba, lietuviškai tariant, — įsidaiktinimas. Prigimtis objektingai reiškiasi gamtoje, kultūra — civilizacijoje, religija — Bažnyčioje. Visos žmogaus veikimo sritys privalo būti atitin-

kamai derinamos galutinojo ideało linkui. Tik tuomet gamtos, civilizacijos ir Bažnyčios veiksniai tegali sutartingai reikštis žmogaus gyvenime.

Šita sutartinė tegalima vien todėl, kad prigimties tikslingumas, nors netobulai ir nevisai tiksliai, vis dėlto atvaizduoja antprigimtinę tvarką, kurios paveikslu ji yra pagaminta. Kultūros priemonėmis žmogus pajėgia susekti prigimties tikslingumą, paskui — nustatyti jai aukštesnę normą idealiniu savo proto matu ir kultivuoti ją, kaip šitos normos reikalauja. Bet kultūros priemonėmis žmogus nepajėgia pasiekti antprigimtinės santvarkos. Vien religija tesiekia ją ir todėl tik jinai tegali patiekti kultūriniam žmogaus veikimui aukščiausią normą ir aukščiausią idealą. Religija suteikia naują prasmę prigimčiai ir naują reikšmę — kultūrai. Religijos įdvasinta kultūra tašo prigimtį ir ruošia ją tarnauti malonės tikslams.

Kiekvienai žmogaus prigimties galiai atitinka atskira kultūrinio veikimo sritis: protui — žinija, valiai — visuomenė, jausmui — menas. Savo ruožtu malonės valstybėje žinijai atitinka dogmų išpažinimas, visuomenei — šventųjų bendravimas, menui — sakramentalinė praktika. Šitame sustatyme pigu pastebėti, jog prigimtyje, kultūroje ir religijoje eina gretimais kylamuoju krypsniu teorinis, praktinis ir estetinis veikimas. Praktinis veikimas, kuris prigimties srityje remiasi valia ir kuris kultūros srityje sutelktinai vykdomas visuomenės priemonėmis, religijoje tesiekia galutinąjį tikslą, kuriuo yra, sutelktiniame žmonijos gyvenime, šventųjų bendravimas.

Šventųjų bendruomenė — štai krikščioniškosios visuomenės idealas.

Ką tai reiškia? Šventųjų bendruomenė yra antprigimtinė, ir todėl — normali ir tobula, lytis, kuria jungiasi žmonija Bažnyčios gelmėse. Tai tobulas organizmas, mistinis Kristaus kūnas, kur dievybė eina veikiamuoju vienybės pradmeniu; kartu tai tobula individų vienybė vienatinėje Kristaus dievybėje. Čia asmens galių visetas randa laisvą ir pilnutinį savo išsiplėtojimą visų narių klestėjime. Čia individo ir bendruomenės sutartinė randa sau tobulą išraišką, nes individualizmas ir universalizmas sutampa tobulos visuomenės pamate. Antprigimtinės meilės žygiu laisvė ir lygybė įgauna čia aukštesnę prasmę visuotinojo solidarumo šviesoje. Kiekvienas individas čia laisvai apsisprendžia visuotinojo gėrio linkui ir todėl savo laisve netveria jokių ribų kitiems individams. Antra vertus, kiekvienas individas, visai nepakartojamas dėl savo individualumo, naudojasi čia žmogiškosios savo rūšies lygybe, kuri reiškiasi tuo, kad visi kartu ir kiekvienas skyrium randa savo laimės patenkinimą visiems lygiai pilname pasiturėjime dievybe. Žodžiu sakant, čia laisvė neardo lygybės ir lygybė ne-

varžo laisvės, nes solidarumas, kuris glūdi šventųjų bendruomenės pagrinde, yra ta tobula harmonija, kuri nuo amžių žėri nesudrumsta šviesa kuriamajame Dieviškosios Išminties pirmavaizdyje.

Kai katalikas, kartodamas Credo, sako: "tikiu šventųjų bendravimą", jis ne tik pripažįsta tobulos visuomenės idealo realumą, bet dargi tvirtina, jog šitas idealas sutampa su tikruma antprigimtinėje Bažnyčios srityje. Šitoje srityje idealas vykdomas bažnytinio gyvenimo priemonėmis; bet atlieka dar prigimtoji sritis, kur idealas siekiamas kultūros priemonėmis. Kadangi antprigimtinė tvarka yra idealas prigimtajai tvarkai, tai veikimas prigimtojo gyvenimo srityje privalo vykdyti ruošiamąjį vaidmenį antprigimtinio idealo linkui. Mes žinome, jog pasiekti idealo prigimtosios tvarkos ribose negalima, nes idealas, būdamas tobulybė, yra absoliutinis arba beribis. Tą pačią valandą, kai absoliutinis idealas tampa įvykdytas tikrumoje, šita pastaroji pereina iš prigimtosios srities į antprigimtinę. Iš to savaime seka išvada, jog prigimtojo buvimo srityje mūsų gyvenimas niekada nėra tobulas, ir jog todėl mums privalu nuolatos vykti tobulinimosi keliu idealo linkui. Šitoje eigoje netobuli vyksniai tiek teturi vertės, kiek jie prisiartina prie idealo. Jei nukrypstama nuo tobulinimosi kelio ar net stovima vietoj, prigimtasis žmogaus gyvenimas nustoja aukštesnės savo reikšmės, o kartu su ja ir tikrosios savo prasmės.

Po šitų prirengiamųjų samprotavimų grįžkim prie krikščioniškosios politikos. Dabar nesunku jau padaryti išvada, jog pritaikyti krikščionybės idealą prie visuomeninio žmonijos gyvenimo ir vykdyti jį prigimtoje gyvenimo srityje kultūros priemonėmis, bet religijos principais ir tikslais sudaro krikščioniškosios politikos uždavinį. Turėdamas galvoje šventųjų bendruomenės idealą, politikas krikščionis privalo stengtis kelti visuomenę į tokį stovį, kur viešpatautų laisvė ir lygybė pilnoje individualinių pastangų solidarybėje, kur kiekvienas individas rastų pilnutinį ir laisvą savo galių išplėtojimą visuotinėje visuomenės sutartinėje.

Šitos galutinojo religijos tikslo linkmės politikui krikščioniui nevalia nė valandėlei pamesti iš akių, ar auklėjant žmogaus prigimtį, ar organizuojant visuomenę kultūros priemonėmis, nes religija, kuria jis privalo vadovautis, yra viso žmogaus gyvenimo jungimas vienu dieviškuoju prameniu. Artimiausieji politiko krikščionies tikslai visuomenės srityje dažnai gali būti vienodi su nekrikščionių tikslais, bet tai, kas skiria pirmuosius nuo pastarųjų, bus visada tasai religinis krikščioniškosios politikos motyvas, kuris ir čia stengiasi jungti hierarchijos laiptais prigimtį, kultūrą ir religiją. Politikas krikščionis, pavyzdžiui, vykdys visuomeninėje žmonijos pa-

žangoje visuotinąjį jos susidraugavimą laisvės ir lygybės principais ir tai jis darys būtent todėl, kad aukščiausias žmonijos gyvenimo laiptas yra Katalikiškoji Bažnyčia, kuri ne tik iš vardo, bet ir iš antprigimtinio savo pagrindo yra visuotinasis žmonijos sudėjimas šventųjų bendravimo pavidalu.

Asmuo turi krikščioniui nelygstamosios vertės ne dėl savo prigimties ypatybių, bet todėl, kad šita prigimtis yra absoliutinio turinio nešėja. Antra vertus, visuomenė turi krikščionies akyse ne vien utilitarinės reikšmės: jam ji atvaizdina tą metafizinę žmonijos vienybę, kuri antprigimtinėje tvarkoje randa sau nelygstamąją išraišką. Todėl politikas krikščionis auklės asmens prigimtį taip, kad ji atitiktų antprigimtinės visuomenės tikslus, ir kultūrins visuomenės įstaigas taip, kad jos atitiktų asmens reikalus. Visa tai gali būti puikiai sutaikoma krikščioniškoje politikoje todėl, kad krikščionybė tiesia lygų metafizinį pamatą ir asmeniui ir visuomenei ir vienu žygiu iškelia juodu į absoliutinių vertybių eilę. Krikščionybė savo pasaulėžvalgoje suveda į organinę sintezę individualizmą ir universalizmą, nes krikščioniškajame ideale pilnutinis visų individualybių klestėjimas be mažiausio jų apribojimo pagrįstas yra susijungimu su vienatine ir absoliutine dievybės esme.

Ir iš tikro, jei imsime Kristaus mokslą ir ištirsime jame asmens ir visuomenės santykių problemą, tai pamatysime, kad joks kitas mokslas nepajėgtų, be baimės prieštarauti pats sau, taip nuosakiai, vienu laiku skelbti griežto individualizmo ir griežto universalizmo principų. Bet ar galėtų daryti kitaip mokslas, kuris vadina žmones Dievo sūnumis ir įsako jiems sudaryti vienybę, panašią į tąją, kuri viešpatauja Dievo Trejybėje? Čia suderinimas daugybės vienybėje tiek yra tobulas, jog, būdamas absoliutinis, siekia paslapties ribų.

Nustatyti krikščioniškosios politikos teorijoje tobulos visuomenės idealą nėra sunkiausias dalykas. Tikrai sakant, tasai idealas glūdi ištisai krikščionybės moksle. Todėl katalikų susitarimas šitoje krikščioniškosios politikos dalyje nėra sunkus. Šitam susitarimui jie gali rasti pakankamai pamato neklaidingame Bažnyčios moksle, kuris jiems visiems yra lygiai įtikimas. Bet, kai idealas yra nustatytas, kai reikia griebtis priemonių jam vykdyti tikrumoje, ir kai šitos priemonės reikia suderinti su visuomenės mokslų nurodymais, krikščioniškosios politikos teorija ir praktika vis labiau pasidaro sudėtingos, kaskart tolsta nuo neklaidingo Bažnyčios reglamentavimo srities ir vis daugiau reikalauja asmeninės iniciatyvos. Einant nuo bendrų dalykų prie atskirųjų, katalikų susitarimas pasidaro čia vis sunkesnis ir galutinai virsta idealu, prie kurio galima artintis, bet kurio negalima visai pasiekti, kol tarp katalikų bus nuomonių skirtumo visuomenės dalykuose.

Ar tai reiškia, kad katalikai turi išsižadėti vilties sudaryti vieną bendrą krikščioniškosios politikos pakraipą, kurios reikalingumą iš pat pradžios esu primygtinai pabrėžęs? Anaiptol šito nenorėčiau pasakyti. Jei katalikų susitarimas krikščioniškosios politikos smulkmenose pasiliks pageidavimo srityje, tai nustatymas bendros krikščioniškosios politikos pagrindiniuose dalykuose ne tik yra pageidaujamas ir galimas, bet ir privalomas, atsižvelgiant į tai, kiek kenksmingas yra katalikų iškrikimas politikos dirvoje.

Krikščioniškosios filosofijos tarpimas gali būti padrąsinamuoju pavyzdžiu krikščioniškajai politikai. Filosofija, kaip ir politika, verčiasi toje prigimtojo veikimo srityje, kur viešpatauja privatinės iniciatyvos laisvė, o vis dėlto nūdien galima jau pasakyti, jog katalikai turi vieną bendrą filosofijos sistemą. Šita filosofija buvo ir yra tebekuriama sutelktinai žmogaus proto išgalėmis sintetizmo linkme. Tai amžinoji ir visuotinoji filosofija ta prasme, kad iš vienos pusės ištisi amžiai, o iš antros — visa mąstytojų eilė, nesibaigianti ir šiandien, dalyvavo jos kūrime ir plėtojime. Ji duoda daug kartų daugiau, negu pajėgia sukurti atskiras filosofinis genijus individualinėmis savo išgalėmis. Nauji filosofai gali ją tobulinti, bet nebegali jau pastatyti prieš ją nieko geresnio šioje srityje.

Panašaus stovio katalikai privalo ryžtis pasiekti politikoje. Šiuo atžvilgiu iki šiolei jų padaryta nepalyginamai mažiau, negu krikščioniškosios filosofijos suvienodinimo reikalu. Buvo tam ypatingų istorinių priežasčių, kurios dabar, mano nuomone, nustoja veikusios. Dabar atėjo jau laikas, kad suvienodinta krikščioniškoji filosofija padėtų įvykdyti krikčioniškosios politikos suvienodinimą. Ir nėra atsitiktinis dalykas, kad tas popiežius, kuris oficialiai paskatino krikščioniškosios filosofijos atgimimą neoscholastinio sintetizmo pavidalu, buvo taip pat karštas krikščioniškosios politikos iniciatorius. Leono XIII-ojo enciklikos iškėlė aikštėn krikščioniškosios politikos šūkius, kuriems mūsų nepaprastais laikais dera pražysti plačia idėja ir aktingu žygiu.

III.

Dabarties įvykių akivaizdoje man teko iš pat pradžios iškelti aikštėn katalikiškosios sąmonės krizę, liečiančią krikščioniškosios politikos problemą; o kadangi krizės valandą visų pirma privalu pakelti akys prie idealo ir jame ieškoti amžinų veikimo principų, tai visuomenės idealo analizė tiesė toliau mano minties kelią. Dabar, einant nuo idealo prie jo vykdymo tikrumoje, dera pažinti šita pastaroji, nes be tikrumos pažinimo jokios idėjinės pastangos negali būti sėkmingos veiki-

me. Aiškus daiktas, kad nekalbama čia apie tikrumos tyrinėjimą visu jos platumu. Šiuo tarpu man svarbu nustatyti tokia jos schema, kuri iš vienos pusės priežastingai aiškintų dabarties įvykius, t. y. karą ir revoliuciją, o iš antros pusės darytų tikrumos įvertinimą idealo šviesoje.

Jei su atyda pažvelgsim į tą naujosios istorijos laikotarpį, kai brendo įvykusios mūsų laikais katastrofos, tai pamatysime, kad jo būvyje visuomeninį gyvenimą valdė, kaip ir šiandien tebevaldo, nors ne visuomet lygia proporcija, trys pagrindiniai, neskaitant smulkesniųjų, veiksniai, būtent: individualizmas, socializmas ir krikščionybė. Tikrai sakant, šitų trijų vardų kiekvienas yra tik vėliava, po kuria telkiasi ištisa visuomeninių veiksnių eilė. Bet kaip tik todėl šitos veiksnių kategorijos mums svarbios. Jos leidžia aplamomis linijomis suimti visuomenės vyksmą.

Taip antai, galima pasakyti, kad XIX-ojo šimtm. visuomenė išaugo individualizmo atmosferoje ir tvarkėsi jo principais. Ekonominė ir politinė jos santvarka atvaizdavo savyje pėdsakus kovos su feodalizmu ir absoliutizmu, prieš kuriuodu istorijai teko iš eilės reaguoti, ginant individualinę asmens laisvę. Individo laisvė ir lygybė buvo iškeltos aukščiausiais naujos visuomenės šūkiais ir padėtos kampiniu akmeniu naujon jos organizacijon. Politinėje srityje individualizmas pagamino teisinę valstybę su jos konstitucinėmis ir parlamentinėmis garantijomis: ekonominėje srityje — stambų kapitalizmą su jo liberaline buržuazija. Ilgainiui pasirodė, jog vienodas, būtent neigiamas, laisvės ir lygybės supratimas ir politinėj ir ekonominėj srityse parankus tik šitai buržuazijai. Bet kadangi ji buvo jau virtusi didžiausiąja naujos gadynės galybe, jai teko atvaizduoti individualizmas istorinėse jo išdavose.

Socialinių santykių srityje pasirodė, jog ekonominis individualizmas pagamino padėties kontrastą ir reikalų antagonizmą tarp proletariato ir buržuazijos. Paaiškėjo, jog ta pati politinė ir ekonominė laisvė, kuri padėjo negausingai buržuazijai įsigyti stambių turtų, nustūmė proletariato mases į skurdą. Socialinė nelygybė iškėlė aikštėn socialinį klausimą, o kilusi drauge su juo reakcija prieš individualizmą apsireiškė su socializmo vėliava. Ne politinė individo laisvė ir lygybė, bet nauja socialinė visuomenės organizacija, pagrįsta socialinės teisybės principais, pasidarė dabar opozicijos obalsiu. Nauja santvarka turėtų perkelti gamybos įrankių nuosavybę nuo individų ant visuomenės, panaikinti socialinę nelygybę ir lygintinai patenkinti materialinius žmonių reikalus. Jei individualizmas iš esmės linksta duoti pirmenybę asmeniui, o ne visuomenei, tai socializmas turi priešingą linkmę teikti pirmenybę visuomenei, ne individui. Nesiliaujančiose kovose ir nuo-

latiniame veikimesi individualizmas ir socializmas palengvėl aptašė kraštutinius savo kampus: buržuazinis liberalizmas pripažino socialinių reformų reikalingumą; socialistinis reformizmas pripažino iš savo pusės parlamentinės evoliucijos reikšmę. Vis dėlto pagrindiniai jųdviejų polinkiai visada pasilieka tie patys.

Trečias veiksnys, kuris reiškiasi visuomenės gyvenime, kaip sakyta, yra krikščionybė. Krikščionybė nėra iš vidaus surišta su jokiu mūsų visuomenės plėtojimosi tarpsniu; ji nesijungia priežastingai su jokiu laikotarpiu, su jokiomis tam tikros vietos aplinkybėmis; ji stovi aukščiau už tą istorinį vyksmą, kuris eina nuo pozicijos prie opozicijos ir, dailindamas jųdviejų priešingumą, stato pažangos gaires. Krikščionybės idealas visuotinėje savo sintezėje telkia visas atskiras tiesas ir atmeta visas klaidas, surištas su atvirkščia jų puse. Todėl krikščionybės idealas laikų pažangoje tebelieka amžinas, o palygintas su istoriniais momento idealais, pralenkia juos visu dangumi.

Bet ar galima tą patį pasakyti apie katalikų akciją visuomenės gyvenime, palyginus ją su nekatalikų veikimu? Deja, reikia griežtai atsakyti: ne, negalima. Tarp katalikų akcijos politikoj ir krikščionybės idealo nebuvo iki šiolei ir dar nėra pilno atitikimo. To fakto nelaikysime visai nepaprastu dalyku, jei atsiminsime, jog krikščionybės idealas, net toks, kaip jis atsispindi žmogaus sąmonėje, nėra vien žmogaus padaras: jo esmė patiekta mums Apreiškimo, tuo tarpu, kad katalikų akcija politikoj yra netobulų žmonių darbas, pilnas silpnybių. Bet tai neleidžia dar katalikams užmerkti akių prieš savo silpnybes, jei jie nenori nusižengti prieš tobulinimosi pareigą ir išsižadėti krikščionybės idealo.

Žengiant nuo viduramžių į naujosios istorijos laikotarpį, katalikai vadovavo visuomenės gyvenimui. Bet kaip tik todėl katalikai, nesakau — Katalikiškoji Bažnyčia, pasidavė pagundai pavartoti bažnytiniams tikslams valstybinio aparato įrankius ir tai dalykuose, kur bažnytinio ir valstybinio veikimo priemonės buvo griežtai skirtinos. Stengimasis vykdyti bažnytinius tikslus verčiamomis valstybinės organizacijos priemonėmis sudaro esmę klerikalizmo, kuris nusideda prieš individualines asmens teises. Todėl opozicija, kurią sukėlė individualizmas prieš senąją tvarką, buvo taip pat protestu prieš katalikų politikos klerikalizmą; todėl irgi naujųjų laikų individualizmas ėjo, jei ne su pilno ateizmo, tai bent su protestantizmo vėliava.

Kai individualizmo šūkiai, atitinkantieji laiko reikalavimams, laimėjo tikrumoje, katalikai gana greit apsiprato su nauja visuomenės santvarka, pagrįsta individualizmo prad-

menimis ir ilgainiui ėmė net joje matyti normalinį dalykų stovį. Todėl, kaip prieš individualizmą sukilo socializmas ir pastatė prieš jo protestantizmo dvasią ateistinį savo krypsmą, katalikų dauguma pasirodė faktinai beeinanti išvien su individualizmo veikėjais. Ir kažin, ar katalikai nepanorės dar kartą plaukioti atoslūgio seklumoje, kai socializmas bus įvykdęs tikrumoje realinę socialinės savo programos dalį, kas sudaro jo buvimo prasmę, ir drauge bus atsisakęs nuo kovojamojo ateizmo, kuris tėra jo ideologijoje priepuolybė. Savo politika katalikai iš vienos pusės dažniausia gindavo tai, kas teigiamo buvo visuomenės realizuota istoriniame vyksme, o iš antros pusės kovodama su tuo, ko neigiamo turėdavo naujos pažangos reiškėjų opozicija. Bet, inercijos dėsnio stumiami, katalikai labai dažnai gindavo ir viešpataujančios tvarkos silpnybes, kovodami vienlaik ir su ta tiesa, dėl kurios kariavo jos priešininkai. Katalikai mokėdavo branginti tai, kas buvo laimėta visuomenės pažangoje, bet patys neištesėdavo būti naujos visuomeninės pažangos nešėjais. Šita savo inercija jie nusidėdavo prieš krikščioniškąjį savo idealą, kuris, kaipo absoliutinis, laiko savyje kiekvienos naujos pažangos paslaptį ir reikalauja nuo savo reiškėjų nenuilstamojo žengimo paakiui. Krikščionybės idealas jungia savyje visa tai, kiek yra tiesos ir individualizme ir socializme; todėl katalikai ne kartą galėdavo imtis iniciatyvos pažangos atžvilgiu, jei būtų supratę laiko šūkius. Bet jie dažniausiai užleisdavo pažangos iniciatyvą žmonėms, kurie laiko šūkius priimdavo visu idealu. Savo ruožtu šitie pastarieji, kovodami su senąja santvarka ir drauge su konservatyviniu katalikų oportunizmu, kovodavo, inercijos stumiami, taip pat ir su tuo, kas amžino yra krikščioniškajame katalikų ideale. Mes, katalikai, mokame labai gerai kritikuoti ir smerkti individualizmo ir socializmo reiškėjus, bet mes labai mažai nusimanome, kiek mūsų kaltės yra šališkame jų nusistatyme.

Krikščionybė, individualizmas ir socializmas nėra trys atsitiktinės vėliavos, aplink kurias telkiasi gyvenimo kovotojai. Jų kiekvienas atitinka atskirai gyvenimo sričiai, remiasi tam tikru realiniu gaivalu, tašo iš žmogaus tam tikrą moralinį tipą ir tuo pačiu gamina gyvenime atitinkamų išdavų. Pagrindinę savo esmę krikščionybė semia iš religijos, individualizmas — iš kultūros, socializmas — iš materialinės prigimties. Religija, kultūra ir prigimtis sudaro tris atskiras žmogaus gyvenimo sritis, kurių kiekviena atitinka atskirai realinių žmogaus būtybės reikalų grupei. Todėl irgi jų kiekviena randa visuomenėje savo reikalams atsidavusių gynėjų: krikščionys, individualistai ir socialistai atstovauja visuomenės gyvenime tam tikriems reikalams ir pačiu savo buvimo faktu

balsuoja už šitų reikalų tikrumą. Pastovios priežastys, kurios glūdi žmogaus būtybėje, išeina tokiu būdu aikštėn kaipo vaidmenių suskirstymas tarp atstovų, kurie krypsta daugiau į vieną ar į kitą gyvenimo sritį, nelygu jų polinkiai. Pats faktas, kad sutelktiniame žmonijos gyvenime religija, kultūra ir prigimtis reiškiasi pastoviais veiksniais, jau įrodo, kad reikalai, kuriems šitie veiksniai atstovauja, pagrįsti pačia žmogaus esme. Ir iš tikro, religija randa atramos žmogaus sieloje, materialinė prigimtis — kūne, kultūra — jųdviejų veikimesi. Todėl religijos atstovams svarbu visų pirma, nesakau — išskirtinai, dvasios reikalai; materialinės prigimties atstovams — kūno reikalai, ir kultūros atstovams — materialinio gyvenimo kultivavimas psichinio gyvenimo išgalėmis. Pirmiesiems tinka dvasininkų vardas, antrieji iš pagrindo yra kūnininkai, tretieji specialiai yra kultūrininkai.

Tikslus žmogus ištesi pilnutiniame savo gyvenime tinkamai suderinti kūnininką, kultūrininką ir dvasininką: šitie trys tipai sugyvena jame santaikoj, sudarydami tris laiptus vienoje lipynėje, kuria jis kyla prie idealo. Bet tikslingų žmonių nesti daug; dažniausiai žmonės, kaip paminėta jau aukščiau, linksta labiau į vieną ar į kitą gyvenimo sritį. Tuomet veikiamasis jų krypsmas apsireiškia aikštėn visuomenės gyvenime, ir todėl iš jų linkmės galima jie skirstyti į dvasininkus, kultūrininkus ir kūnininkus. Žodžiu sakant, ekskliuzyvizmas tarp šitų trijų tipų gimsta ne iš esmės, bet iš atsitiktinumo, t. y. iš atsitiktinių gyvenimo aplinkybių. Persiskyrę ir nebepapildydami kits kito, jie instinktyviniu būdu nujaučia savo gyvenimo spragas antagonizmo pagamintas, bet jau nebepajėgia jų užtverti, nes, suėję kovon, jie nebegali perteikti vieni kitiems to, kas teigiamo esama kiekviename skirtingame jų veikimo tipe. Ogi nuo šito ekskliuzivizmo pareina daugelis jų silpnybių: idealiniai jų tipai randa gyvenimo veidrodyje iškraipytų savo atavaizdų.

Kūnininkas, atsiskyręs nuo kultūrininko ir dvasininko, savaime linksta pagrįsti visą žmogaus gyvenimą materialiniais pradmenimis. Vienoda ir visiems bendra kūno prigimtis yra jam aukščiausia gyvenimo norma. Ekonominis materializmas sudaro prigimtą jo pasaulėžvalgą. Išlyginamasis kolektyvizmas atvaizduoja visuomeninį jo idealą, revoliucija — paprastą jo taktiką. Kūnininkas ekskliuzivistas — tai demagogo tipas.

Atsiskyrėlis kultūrininkas linksta pagrįsti visą žmogaus gyvenimą kultūros lytimis. Individo išgalės pačios apibrėžiančios, jo supratimu, aukščiausią gyvenimo normą. Individualistinis liberalizmas esąs pamatinė visuomenės gyvenimo sąlyga, rungtynės — pamatinis pažangos veiksnys. Juridinis teisėtu-

mas privaląs, pasak jo, laiduoti rivalizacijos vaisius. Rivalizacijos laimėtojuose jis mato lemtus valdžios nešėjus. Jo legalizmas apipavidalina faktinį galingųjų laimėjimą. Savo pasaulėžvalgoj jis nuolatai svyruoja tarp ateizmo ir religijos, nes indiferentizmas glūdi jos pamate. Prigimties dalykuose savo vidaus stilium jis dažniausiai esti pozityvistu, religijos dalykuose — protestantu. — Kultūrininkas ekskliuzivistas — tai imperialisto tipas.

Atsiskyrėlis dvasininkas linksta pagrįsti visą žmogaus gyvenimą religijos formulėmis, nesakau — pradmenimis. Jis neįstengia ištirti prigimties ir kultūros esmės ir lemtai nubrėžti tarp jų ir religijos skirtiną demarkacijos liniją. Bet kaip tik dėl tos pačios priežasties jis nemoka suderinti prigimties, kultūros ir religijos tinkamoje sutartinėje. Šito derinimo bandymas veda jį prie klerikalizmo, kuris tepažįsta mechaninę gyvenimo sričių vienybę. Užuot keitęs prigimtį ir dvasinęs kultūrą religijos tikslu ir priemonėmis, klerikalas griebiasi mechaninių prigimties ir kultūros priemonių, kad jas pavartotų religijos tikslams. Todėl savo vidaus stilium klerikalas yra inkvizitorius. Rašydamasis prie amžinojo žmonijos idealo, klerikalas dvasininkas jaučiasi, dėl jo ypatybių, bet ne dėl savo vidaus vertės, parinktuoju mesianistu. Idealu jis apdengia, it stebuklinga skraiste, savo silpnybes, ir per šitą skraistę jis įvertina savo gyvenimą. Nejausdamas priešingumo tarp idealo ir tikrumos, jis tampa konservatorium. Kaipo konservatorius, jis lenkiasi prie šio pasaulio galinguosius, nes jo taktika yra prisisunkusi oportunizmo. Pilnutinį religijos idealą jis pavartos senosios tvarkos rėmėjams ginti, o iš antros pusės — kovoti su pažangos reiškėjais; bet jis nenumatys, kad amžinybės idealas verčia iš karto ginti ir iš karto guiti, nors ir skirtinais atžvilgiais, ir vienus ir kitus. Žodžiu sakant, dvasininkas ekskliuzivistas — farizėjaus tipas.

Pigu dabar įspėti, jog socialistas iš pagrindo yra kūnininkas, kurį pilko gyvenimo realizmas spiria tapti demagogu. Panašiai kultūrininkas individualistas tampa imperialistu, dvasininkas katalikas — farizėjum. Ir reikia žinoti, jog tokis jau yra sutelktinio gyvenimo dėsnis, kad realiniai polinkiai turi jo eigoje nepalyginamai didesnės galybės kaip idealiniai veiksniai. Todėl demagoginis pataikavimas demokratinių masių instinktams sudaro tikrą socialistų galybę. Todėl irgi individualistai vykdo imperialistinius savo tikslus rivalizacijos išauginta kultūrine technika. Panašiai, jei paimsime visuomeninę katalikų kovą su priešingais jiems gaivalais, tai pamatysime, jog realiai ji remiasi ne tiek religiniu idealizmu, kiek konservatyyviniais ir klerikaliniais įpratimais.

Iki šiol stengiaus surišti istorinį naujųjų laikų vyksmą su pagrindiniais visuomenės gyvenimo veiksniais. Iš eilės kyla klausimas, kaip skirstosi atsakomybė už mūsų dienų įvykius tarp šitų veiksnių, t. y. tarp krikščionybės, individualizmo ir socializmo reiškėjų. Karas ir revoliucija turi netobuloje žmogaus prigimtyje ir žemės gyvenimo aplinkybėse bendrų išvidinių ir išlaukinių, bet tolimųjų priežasčių. Ne jos čia mums svarbu. Mums rūpi artimiausios priežastys, kurios sukėlė mūsų dienų karą ir mūsų dienų revoliuciją. Naivus mąstymo būdas stengiasi padaryti šitų įvykių kaltininkais atskirus asmenis ar net atskiras tautas. Neneigiu, jog visuotinėje rivalizacijoje, kurioje dūko naujųjų laikų pasaulis, atsirado išsišokėlių kaip tarp atskirų asmenų taip ir tarp tautų, kurie karinga savo iniciatyva pasiėmė ant savęs daugiau už kitus atsakomybės už katastrofą, prie kurios ėjo pasaulis savo vidaus nusistatymu. Bet kaip tik todėl, kad prie šitos katastrofos pasaulis ėjo neišvengiamai istoriniu savo vyksmu, atskiri asmens ir atskiros tautos tegalėjo joje suvaidinti progos, bet ne priežasties vaidmenį.

Ir iš tikro, pagrindinė didžiojo karo priežastis buvo buvusi tame individualizme, kuris, nugalėjęs absoliutizmą ir pasidaręs paskutinių šimtmečių šūkiu, suteikė pasauliui nelemtą krypsmą. Visas XIX štm. su savo kultūriniais laimėjimais, su savo nuostabia žmogaus ir piliečio teisių sistema, su savo galinga technika, su savo nesuskaitomais ekonominiais turtais krypo kraštutinio individualizmo linkui. Šitas individualizmas, įsigalėjęs pasaulyje ir tapęs kapitalistinės gadynės vadovu, pagrindo visuomenės santvarką rivalizacijos pradmenimis: imperializmas pasidarė ūgio matu. Rivalizacijos laimėtojai pasidarė pasaulio likimo sprendėjais. Laimėtojų hierarchijoje iškilo aukščiausiai didžiosios galybės, kurios atrėmė tarptautinę politiką į brutalią jėgą. Didysis karas buvo neišvengiamas pasauliui, pagrįstam individualistinės rivalizacijos pradmenimis. Todėl visi individualizmo veikėjai, ir dideli ir maži, yra tiesioginiai ir solidariniai didžiojo karo kaltininkai.

Juo daugiau yra kalti individualistai karo pagaminta katastrofa, juo mažiau galima prikišt atsakomybės už tai tiesioginiams jų priešininkams — socialistams. Kovodami prieš kapitalistinę ir buržuazinę santvarką, socialistai kovodavo tuo pačiu ir prieš karą. O tai reiškė, kad socialistai ruošėsi laimėjimą tai valandai, kai individualistinė santvarka turėjo privesti pasaulį prie katastrofos. Tokiu būdu individualizmo atžvilgiu socializmas pasidarė nauju pažangos veiksniu. Ir dabar, karo išdavoms paaiškėjus, galima konstatuoti vienas dalykas: socialistai yra jau išėję į priekį istorijos vaidykloje ir muša individualistus neprieinamoje iki šiol jų tvirtovėje. Tai

Lietuvos Nacionalinė Mažvydo Biblioteka

gal mums patikti ar nepatikti, mes galime tikėti ar netikėti galutiniu socialistų idealų laimėjimu, bet įvykusio fakto negalima nepripažinti.

Mano supratimu, šitas faktas individualizmo gadynės atžvilgiu reiškia naują pažangos vyksnį, bet iš atvirkščios pusės jis neša pasauliui naujų pavojų: vietoje rivalizacijos socialistai stato paprastai niveliuojamąją demagogiją; vietoje karo jie kelia revoliuciją; individo savavalią jie linksta pakeisti visuomenės despotija; kapitalistų imperializmą jie kontrabalansuoja proletariato bolševizmu. Tokia bent yra išvidinio jų ūgio inercija.

Greta individualistų ir socialistų visuomenės gyvenimą vykdė dar katalikai. Koks yra jų atsakomybės pobūdis didžiojoje karo katastrofoje, mano buvo aiškinta pačioje šitos paskaitos pradžioje, ir prieita išvada, jog netikęs jų vaidmuo visuomenės gyvenimo vyksme pagamino kontrasto dėsniu katalikiškosios sąmonės krizę.

Dabar mums gali paaiškėti, kame buvo pamatinė katalikų klaida. Pamatinė katalikų klaida buvo pasislėpus nesantaikoje tarp krikščioniškosios jų pasaulėžvalgos ir istorinio jų nusistatymo. Tikrai sakant, tai nesantaika tarp amžinojo jų idealo ir netobulos tikrumos. Žemės gyvenimo aplinkybėse šita nesantaika negali visai išnykti, bet, kad ją sumažintume, privalome turėti aiškų jos supratimą. O šito aiškaus supratimo kaip tik ir pritrūko katalikams, linkstantiems pilko gyvenimo bėgyje į konservatyvinį oportunizmą. Istorinėje individualistų ir socialistų kovoje katalikai buvo nukrypę į pirmųjų pusę, todėl ant jų negalima neužversti dalies atsakomybės už tai, prie ko buvo vedęs individualistų veikimas. Bet katalikams pakanka pergyventi laikiną visuomeninės savo pasaulėžvalgos krizę, kad prisitaikintų prie gyvenimo pažangos, nes amžinasis ir pilnutinis krikščionybės idealas teikia jiems krizės valandoje pakankamai išgalių naujam atgimimui. Štai kodėl tuo pačiu metu, kaip individualistai smunka vis žemyn gyvenimo kovoje, katalikai pasilieka pastoviu veiksniu visuomenės gyvenime ir iš kiekvienos krizės išeina net sustiprinti naujo prityrimo.

Iš čion pasidaro mums aiškus naujausias visuomenės jėgų susibūrimas politiniame ir socialiniame gyvenime. Nusibankrutinęs individualizmas liko išmuštas iš gyvenimo vagos ir todėl nebepajėgia sudaryti kultūrinio centro parlamentiniam veikime. Drauge su tuo socialinė jo programa nustoja politinės savo atramos. Katalikai ir socialistai dalinasi tarp savęs visuomenės vadovavimą ir ieško m o d u m v i v e n d i artimiausiai ateičiai. Atsitinka jau net, kad katalikai socialistų atžvilgiu parodo to pat silpnumo, kuriuo kiek aukščiau jie

pasižymėjo individualistų atžvilgiu. Kitą kartą jie net rodosi linkstą vėl pamiršti, jog tikrą jų atramą sudaro ne šio pasaulio galingieji, bet tas krikščionybės idealas, kuris laimės pasaulyje paskutinis, bet todėl laimės galutinai. Individualizmas ir kolektyvizmas, kaipo atsaką iš vienos pusės visuomenės reikalams, gal dar ne kartą įvairiose lytyse apsisukt. draug su laimės ratu, bet krikščionybės idealas, turįs savyje tiesos pilnumą, pasiliks vis tas pats, nes jam priklauso amžinybė. O mums, katalikams, privalu tarnauti šitam idealui amžinybės šviesoje.

IV.

Tarnavimas idealui yra jo vykdymas tikrumoje. — Pirma buvo siekiamas krikščioniškosios visuomenės idealas; paskui tiriama tikruma; dabar mums svarbu pamatinės sąlygos krikščionybės idealui vykdyti visuomenės pažangoje. Šitų sąlygų bendriausioji yra tinkamas nusistatymas idealo ir tikrumos atžvilgiu. Ją̨ja tad kaip tik pradedu.

Kaip jau sakyta, absoliutinis idealas nepasiekiamas prigimtojo gyvenimo ribose: istorinėje pažangoje galima prie jo nuolatos artintis, bet negalima visai pašalinti jo ir tikrumos priešingumo. Tai anaiptol nereiškia, kad idealas yra apskritai nepasiekiamas. Idealo įvykdymas tikrumoje reiškia žengimą iš prigimtosios santvarkos į antprigimtinę, bet šituo žengimu baigiasi pati istorinė pažanga. Todėl, kol mes gyvename prigimtosios tvarkos ribose, artinimasis prie idealo yra būtina sąlyga galutiniam tikrumos ir idealo sutapimui. Prigimtojoje tvarkoje netobula tikruma tampa lygstamuoju tobulo idealo apsireiškimu. Jei šitas apsireiškimas eina pilnyn, reikia konstatuoti istorinę pažangą.

Tokiu būdu idealo atžvilgiu kiekvienas atskiras tobulinimosi vyksnis turi lygstamąją savo vertę. Bet iš antrosios pusės tikrumos atžvilgiu idealas visada reikalauja nenuilstamojo tobulinimosi. Kiekvienas laimėtas tobulinimosi vyksnis sudaro sąlygą tolimesnei pažangai. Todėl negalima nelygstamai smerkti tikrumos: ja privalu naudotis, kaipo materialine pažangos atrama. Bet dar mažiau leistina visai ja pasitenkinti ir joje nusiraminti, nes tai reiškia nusižengimą prieš patį idealą. Idealas reikalauja nuo žmogaus tikro pažangumo, kuriame teigiamųjų tradicijų dvasia pilnai sutaria su laisva ir drąsia pažangos iniciatyva. Jei idealas yra gyvas žmogaus sąmonėje, jis yra žmogaus veikime judinamuoju veiksniu: jis gaivina visas žmogaus pastangas pažangos vyksme, nepaisant, kokios bus jų išdavos, vykusios ar nevykusios, didelės ar mažos. Taigi norint tinkamai nusistatyti pažangos klausimu,

svarbu iš vienos pusės skirti, o iš kitos pusės — statyti sąryšin nelygstamasis idealo tobulumas ir lygstamoji tikrumos vertė. Dorinimosi atžvilgiu pirmajam atsako idėjinis maksimalizmas, antrajai — praktinis reliatyvizmas. Vienas su antru dera sutaikyti einant pažangos keliais.

Visa, kas pasakyta apie nusistatymą idealo ir tikrumos atžvilgiu apskritai, tinka taip pat kalbant apie visuomeninę pažangą. Aukščiausiu krikščioniškosios visuomenės idealu yra šventųjų bendruomenė, arba, reiškiant tą pat visuomeniniais terminais, — visuotinasis susidraugavimas laisvės ir lygybės principais. Pilnutinis šito idealo įvykdymas tegalimas antprigimtinėje tvarkoje, bet krikščionybės idealo nešėjams privalu nuolatos prie jo artintis pažangos keliu. Čia nei konservatizmas, nei indiferentizmas, nei nihilistinis pažangumas nėra leistini. Kiekvienas pažangos vyksnis reikalauja tolimesnio žengimo paakiui. Jokia visuomeninės pažangos lytis nėra tobula prigimtosios mūsų santvarkos ribose, ir tuo pačiu laiku kiekvienas pažangos vyksnis turi, kaip sakyta, lygstamąją savo vertę.

Apie tai tuo tarpu dažnai pamiršta katalikai, pakrypę į konservatyvizmą. Pasiduodami dvasinio žvilgio aberacijai, jie perkelia antprigimtinės tvarkos pažymius į prigimtąją tvarką, ir, idealizuodami tokiu būdu šitą pastarąją, yra linkę į oportunizmą tikrumos atžvilgiu.

Mes matėm anksčiau, kiek kenksmingas yra šitoks katalikų nusistatymas pažangos klausime. Iš krikščioniškosios pasaulėžvalgos katalikams dera būti tikros pažangos veikėjais: nei konservatizmas, nei lengvas pažangumas mums netinka. Mes privalome suderinti visuomeninėj savo psichologijoj teigiamųjų tradicijų dvasią su gyva nenuilstamojo tobulinimosi iniciatyva. Tuomet mums nereiks eiti visuomeninės pažangos uodegoj, kad tinkamai išspręstume laiko klausimus krikščionybės idealo šviesoje. Tuomet mes neatstumsime nuo religijos tų sąžiningų, bet nesąmoningų opozicijos reiškėjų, kurie pažangoj ieško priemonių prieš tikrumos neteisybes. Tuomet mes nusimanysime, jog principinis konservatizmas yra toks pat nusižengimas prieš pažangą, kaip ir principinis pervartingumas, ir jog šituodu priešingumo ašigaliu gamina visuomenės gyvenime viens antrą kontrasto dėsniu. Tuomet irgi krikščioniškoji mūsų politika bus vedama tikru pasiryžimu vykdyti visuomenėje krikščionybės idealą sutartinai su krikščioniškosios etikos reikalavimais.

Tinkamai nusistačius idealo ir tikrumos atžvilgiu, svarbu toliau atremti krikščioniškoji politika į realinius gyvenimo veiksnius, jei mes nenorime, kad ji pasiliktų atotraukos srityje. Kokie tad yra realiniai gyvenimo veiksniai, kuriais leista

ir privalu politikams krikščionims naudotis visuomeniniams savo tikslams?

Aiškus dalykas, jog krikščioniškosios etikos akivaizdoje šitiems tikslams netinka nei rivalizacijos išauginta kultūrinė technika, kurią pavartoja savo tikslams individualizmas, nei materialiniai demokratinių masių instinktai, į kuriuos šaukiasi socializmas. Kaip jau žinome, pirmas kelias vidaus gyvenimo inercija veda per imperializmą prie karo, antras kelias — per demagogiją prie revoliucijos. Krikščioniškoji politika turi griežtai kovoti prieš šitas išdavas, bet, norėdama sėkmingai prieš jas kovoti, privalo atsigręžti prieš patį jųjų pamatą.

Kalbėdamas čia apie kovą prieš karą ir prieš revoliuciją, turiu prie šitos progos tarti keletą žodžių apie privalomą krikščioniškosios politikos nusistatymą karo ir revoliucijos atžvilgiu apskritai. Katalikai, norintieji išlaikyti krikščioniškosios politikos pakraipą, turi pareigą kovoti visais leistinais įrankiais ir prieš imperialistinį karą ir prieš demagoginę revoliuciją. Čia jokių kompromisų negali būti. Bet politikų krikščionių nusistatymas gali būti kitoks, jei karas yra būtinu įrankiu teisėtam apsigynimui prieš nuošalio priešininkus ir jei revoliucija yra būtinu įrankiu teisėtam apsigynimui prieš vidaus priešininkus, vartojančius valdžios autoritetą prieš pačią visuomenę. Tikro reikalo ribose katalikai gali ne tik pasyviai dalyvauti tokiame kare ir tokioje revoliucijoje, bet ir aktingai juos organizuoti. Civilinis karas ir socialinė revoliucija tėra sudėtingi karo ir revoliucijos deriniai; todėl katalikų nusistatymas jų atžvilgiu privalo būti atitinkamas. Pridursiu dar, jog karas ir revoliucija lygstamai leidžiami tik prigimtojoje mūsų visuomenėje; šventųjų bendruomenėje jų ne tik negalima įsivaizdinti, bet jie būtų tiesiog neleistini moraliniu atžvilgiu. Net prigimtojo gyvenimo ribose esama aplinkybių, kada teisėtas karas ir teisėta revoliucija nesutaikomi su moraliniu žmonių stoviu: taip antai, jei pirmieji krikščionys kankiniai būtų griebęsi teisėtam savo apsigynimui revoliucijos priemonių, jie būtų nustoję šventumo.

Sutinku, jog, sprendžiant konkretinius atsitikimus, ne kartą sunku jie tiksliai įvertinti principų šviesoje, bet tai, žinoma, ne principų kaltė. Taip ar šiaip, šitie principai draudžia katalikams grįsti savo politiką tais realiniais veiksniais, kurie po individualizmo ir socializmo vėliavomis veda iš vienos pusės prie imperialistinio karo, o iš antros pusės — prie demagoginės revoliucijos. Kadangi religija jungia visą žmogaus gyvenimą dieviškuoju pradmeniu, tai aišku, jog visas žmogaus veikimas, ir todėl taip pat krikščioniškoji politika katalikams privalu atremti galų gale į religinius veiksnius. Tikrai

sakant, katalikų gyvenime ir veikime religinis motyvas kaip tik yra tuo realiniu veiksniu, kuris katalikų masėse sudaro galingą pajėgą: religija suteikia galutinąją sankciją dorinės mūsų sąmonės reikalavimams ir tokiu būdu veikdo mūsų valią prievolių įsakymais. O šitie įsakymai liepia mums religijos vardu vykdyti visuomeninėje religinį idealą.

Bažnytinio ir dorinio gyvenimo srityje pati religija nurodo priemonių religiniam idealui siekti. Bet kitaip esti su prigimties ir kultūros sritimis. Čia visuomeninio veikimo atžvilgiu reikalingos dar yra krikščioniškosios politikos teorija ir praktika. Joms tenka surišti prigimties ir kultūros sritys su religijos gyvenimu ir sudaryti šitose srityse pastovių sąlygų krikščionybės idealui vykdyti visuomenės pažangoje. Žmogaus prigimties atžvilgiu tokia sąlyga yra visuomeninis jos išauklėjimas. Kultūros atžvilgiu, ar, tikriau pasakius, visuomeninės civilizacijos atžvilgiu tokia sąlyga yra teisėta visuomenės organizacija.

Krikščioniškajai politikai nevalia pamiršti nė vienos šitų dviejų sąlygų, lygiai reikalingų visuomeninei pažangai, nes dorinimasis joje iš karto vyksta dviem krypsniais: subjektingu atžvilgiu svarbu išauklėti žmogaus prigimtis ir sutelkti jai linkmė į antprigimtinį tikslą; objektingu atžvilgiu svarbu nustatyti teisėtos organizacijos priemonėmis pusiausvyra tarp atskirų visuomenės gaivalų solidarybės sutartinėje. Krikščioniškoji politika privalo gretimais statyti asmens tobulinimąsi ir visuomeninės organizacijos pažangą, nes visuomenės žengimui prie idealo iš karto reikalingos asmens kūryba ir visuomenės talka: asmens tobulinimasis remia visuomeninės organizacijos pažangą, o iš antros pusės, visuomeninės organizacijos pažanga remia asmens tobulinimąsi. Pagrįsti dorinimosi keliui reikia nustatyti tvirtas pamatas visuomeninei organizacijai; pagrįsti visuomeninės organizacijos pažangai reikia dorinti žmogaus prigimtis.

Asmuo tarp ko kito tobulinasi visuomeniniu auklėjimu; visuomenės organizacija tobulinasi visuomeninėmis reformomis. Tokiu būdu visuomeninis asmens auklėjimas ir visuomenės sutvarkymo reformavimas sudaro subjektingą ir objektingą sąlygą visuomenės pažangai. Tai žinodama, krikščioniškoji politika privalo kreipti ir socialinį auklėjimą ir socialines reformas krikščionybės idealo linkui. Auklėjant žmogaus prigimtį, svarbu auginti joje draugingo sugyvenimo įpročiai. Vykdant socialines reformas, svarbu laiduoti kiekvienam asmeniui individualybės teisės. Gerai išauklėta ir sutvarkyta visuomenė atvaizdina individualybių begalę solidarybėje, pagrįstoje laisvės ir lygybės principais. Individualizmas bando auklėti asmenį rivalizacijos principais; socializmas tikisi tam tik-

rų visuomenės sutvarkymu suteikti asmeniui reikiamos visuomeninės kultūros. Tuo tarpu nei vienas nei antras neina tikrais keliais: tinkamai sutvarkyti visuomenei reikia drauge su socialinėmis reformomis auklėti asmuo ne rivalizacijos, bet solidarumo principais, nes pažangus visuomenės reformavimas, dar kartoju, tegalima gretimais su visuomeniniu asmens auklėjimu.

Krikščioniškoji politika, norinti artintis prie visuomenės idealo, turi tašyti egoistinę žmogaus prigimtį ir auginti jame altruizmo pradmenis. Žmogus iš prigimties yra egoistas, ir šita faktinė jo prigimtis negali diktuoti normų jo veikimui. Varyti politiką pasigaunant egoistinių žmogaus polinkių, reiškia verstis demagogija. Krikščioniškoji politika turi siekti aukščiau. Paaiškinsiu tai nuosavybės pavyzdžiu.

Individualizmas laiko normalia asmens nuosavybę ir remiasi turtuolių egoizmu. Socializmas, atvirkščiai, laiko normalia visuomenės nuosavybę ir remiasi neturtėlių egoizmu. Tuo tarpu, žiūrint į nuosavybę moraliniu žvilgiu, reikia pripažinti faktas, kad taip ar šiaip ji yra egoistinis apsiribojimas visuomenės gyvenime. Galima sutikti, jog žmogui visai prigimta stengtis įsigyti nuosavybės, bet iš kitos pusės reikia suprasti, jog visuotinojo susidraugavimo idealas reikalauja apsiribojimą nuosavybe nuolatos tašyti visuomeniniu auklėjimu ir kartu kovoti su neigiamais jo pasireiškimais visuomenėje socialinių reformų priemonėmis. Jei šventųjų bendravime yra kas nors panašaus, kas atitinka mūsų pasaulio turtams, tai šitie moraliniai turtai priklauso iš karto pilnai kiekvienam ir visiems: tai ne asmens, nei visuomenės nuosavybė, bet greičiausia bendra asmens ir visuomenės nuosavybė.

Krikščioniškoji tad politika, privalanti tobulinti prigimtąją santvarką antprigimtinės santvarkos paveikslu, turi ir nuosavybės klausime aukščiausią idealą: ne asmens nuosavybę, kurią skelbia individualizmas, ir ne visuomenės nuosavybę, kurią skelbia socializmas, bet bendra asmens ir visuomenės nuosavybė atitinka labiausiai žmogaus gyvenimui. Sekant nuosavybės šaltinį, darosi numanu, jog faktinai tegali būti vien bendros asmens ir visuomenės nuosavybės. Kiekviena gėrybė, kuri gali būti nuosavybės objektu, yra iš karto, tiesioginiu ar tarpiniu būdu, asmens ir visuomenės padaras. Kiekviename tad žmogaus turte asmuo ir visuomenė turi atitinkamas savo dalis; ir reikia pastebėti, kad juo didesnis yra turtas, juo didesnę dalį turi jame visuomenė. Socialinių reformų dalykas — tvarkyti asmens ir visuomenės santykius, kilusius dėl bendros jų nuosavybės; bet tinkamas šitų santykių sutvarkymas negalimas be to visuomeninio auklėjimo, apie kurį buvo kalbėta kiek auksčiau.

Kaip matom, aukščiausios žmogaus gyvenimo ir veikimo normos pareina nuo tos idealinės žmogaus prigimties, kuri žėri amžinybės šviesa Dieviškosios Išminties pirmavaizdyje. Religija mezga ryšius tarp šito pirmavaizdžio iš vienos pusės ir asmens ir visuomenės iš antrosios. Jei šitie ryšiai nutrūksta, asmens ir visuomenės santykių problema neranda tinkamo išsprendimo, ir jų gyvenimas nueina klaidingais keliais.

Sutraukiant krūvon pamatines sąlygas krikščioniškosios visuomenės idealui vykdyti tikrumoje, reikia pasakyti, jog teorijos atžvilgiu svarbu tinkamai nusistatyti tarp idealo ir tikrumos: lygstamoji pažangos vertė dera sutaikyti su idėjiniu maksimalizmu. Praktiniu atžvilgiu svarbu religingai nusistatyti krikščioniškoje politikoje, t. y. vadovautis visuomeniniam veikime religiniais motyvais, siekiančiais idealinės asmens ir visuomenės prigimties. Ogi pačiam visuomeniniam veikime svarbu subjektingu atžvilgiu auklėti asmuo solidarumo principais; objektingu atžvilgiu, — laiduoti asmeniui visuomenės sutvarkymu individualumo teises.

Visa, kas buvo pasakyta apie krikščioniškosios visuomenės idealą, apie tikrumos įvertinimą šito idealo šviesoj ir apie pamatines sąlygas idealui vykdyti tikrumoje, — visa tai turi kuo bendriausios reikšmės krikščioniškajai politikai. Maniau, jog norint išeiti iš krizės, kurion pateko katalikiškoji sąmonė, reikia visų pirma nustatyti griežtai principai, o paskui, su jais susigyvenus, jais vadovautis renkant praktiškų priemonių krikščioniškosios politikos tikslams. Tik tuomet katalikai nustos plaukioję atoslūgio seklumoje ir supras, jog politikui krikščioniui privalu drąsiai pasileisti į plačiąsias visuomeninio gyvenimo jūras ir jų gilumoj ieškoti amžinųjų žvaigždžių atspindžio.

Kaunas, 1921 m. sausio m. 3 d.

POLITINĖ REZOLIUCIJA,

St. Šalkauskio patiekta ir Pirmojo Lietuvių Katalikų Kongreso priimta Kaune 1921 m. sausio 5 d.

Pirmasis Lietuvių Katalikų Kongresas, išklausęs pranešimų ir atskirų nuomonių apie katalikų nustatymą politikoje ir,

atsižvelgdamas iš vienos pusės į tai:

1. jog amžinasis krikščionybės idealas, tobulai jungiąs savyje individualizmo ir universalizmo pirmaprades, reiškiasi

visuomeninio gyvenimo srityje kaipo visuotinasis susidraugavimas laisvės ir lygybės principais;

2. jog krikščioniškoji etika stato aukščiausias žmogaus veikimo normas, kurios, aplenkdamos laiko ir vietos aplinkybes, lygiai numato kaip asmens tobulinimąsi taip ir visuomeninės organizacijos pažangą; ir

3. jog krikščioniškoji politika, kaipo krikščioniškosios visuomenės idealo vykdymas religiniais motyvais ir krikščioniškosios etikos principais, privalo vienodai ir sutartinai reikštis visuomeniniame katalikų veikime kaip atskiros valstybės ribose, taip ir tarptautiniuose santykiuose;

ir matydamas iš kitos pusės:

1. jog katalikai, pasiduodami laiko ir vietos įtakoms, nėra iki šiolei realizavę vienatinės krikščioniškosios politikos;

2. jog katalikų iškrikimas politikos dirvoje, pareinąs nuo nesąmoningo pakrypimo vienų jų į individualizmą, kitų — į socializmą tuo tarpu, kad krikščioniškosios visuomenės idealas jungia savyje teigiamąsias šitų kraštutinių pakraipų puses, neturėdamas jų silpnybių; ir

3. jog kilęs dėl nurodytų priežasčių katalikų svyravimas tarptautinėj politikoj ir socialiniame veikime padarė tai, jog katalikai nėra tinkamai užsilaikę nei imperialistiniuose karuose, nei demagoginėse revoliucijose;

nutarė:

1. kviesti politines Lietuvos katalikų partijas padaryti savo programų ir veikimo reviziją, vadovaujantis nurodytais motyvais, — ir sueiti bendroje krikščioniškosios politikos plotmėje; ir

2. paraginti visas Lietuvos katalikų organizacijas aktingai susispiesti apie Katalikų Veikimo Centrą ir per jį dėtis su kitų šalių katalikais į Katalikų Internacionalą, kuris turėtų sukoordinuoti tarptautinį katalikų veikimą krikščioniškosios politikos kryptimi.

Europa ant trijų vulkanų [1]

EUROPOS NUOSMŪKIO DIAGNOZĖ

Prof. Dr. ANTANAS RAMUNAS
Otavos universitetas, Kanada.

Šiandien plačiai kalbama apie Europos krizę ir kelius jai pašalinti. Nė vienas europietis neturėtų būti abejingas savo didžiosios Tėvynės ir jos likimo atžvilgiu: Europos žlugimas reikštų ne vienos kurios, o visų jos tautų, taigi ir mūsų brangios Nemuno šalies, laidotuves... Toli gražu ne Oswald Spengler pirmas pranašavo Europos nuosmūkį bei žlugimą: F. I. Tiučevas, A. S. Chomiakovas, A. I.Hercenas, N. J. Danilevskis, F. M. Dostojevskis (sic!) — štai tik keletas nelemto slavofilizmo, panslavizmo ir panrusizmo tamsių apaštalų, kurie, degdami karšta Vakarų neapykanta, pereitame šimtmetyje pranašavo Europai artėjančias nykias sutemas ir kartu Rusijos iškilimą į globalines galybes.

Antrasis pasaulinis karas, atrodo, atnešė imperialistinių Rusijos vilčių ir svajonių išsipildymą: apie ką svajojo ir ko nepasiekė nei pats Džengishanas, nei Džengishano pėdomis eidami rusų autokratai — Jonas III, Jonas Žiaurusis, Petras Didysis, Katarina Didžioji, Nikalojus I, Leninas, — tai pasiekė "genijalusis mokytojas" Stalinas, maskolijos bei Eurazijos ribas išplėsdamas nuo Baltijos ir Atlanto iki Pacifiko, nuo Arktikos iki Vidužemio jūros. Europa, žymia savo dalimi, nūn yra atsidūrusi eurazinio Levijatano nasruose.

Šių dienų mokslo vyrai pripažįsta, kad Eurazijos iškilimas į globalines galybes įvyko Europos dvasinės krizės, prasidėjusios maždaug prieš penkis šimtus metų, pasėkoje. Ru-

[1]) Žiūr. "Tėv. Sargo" 1949 m. II tom. 1 (5) nr., 1951 m. III tom. 1 (8) nr.

sija, kaip kad savo metu (1850 metais sausio mėn. 30 dieną) yra pranašavęs žymus ispanų mąstytojas **Juan Donoso Cortes** (1809—1853) savo garsioje **"Kalboje apie Europą"**, šiandien yra jau sugėrusi Europos kultūros pačius biauriausius nuodus ir, kas svarbiausia, tuos nuodus yra nukreipusi prieš pačią Europą jai užmušti ir sunaikinti . . .

"Kada Europoje", kalbėjo Donoso Cortes, "jau nebebus nuolatinės kariuomenės, nes jinai revoliucijų bus perdaug išvarginta; kada Europoje jau nebebus patriotizmo, nes jis bus socialistinių revoliucijų išblėsintas; kada Europos Rytuose susiskurs slavų tautų didžioji konfederacija, . . . tada, ponai, istorijos laikrodis muš Rusijos valandą; tada Rusija su ginklu rankoje galės sau ramiai vaikštinėtis mūsų tėvynėje; tada pasaulis bus liudininkas bausmės, kokios istorija dar neprisimena; ši baisi bausmė kris ant Anglijos. Jos laivai nieko nepadės apsaugoti kolosalinei imperijai, kurios viena ranka siekia Europą, o antra — Indiją. Jos laivai jai nieko nepadės: ši kolosalinė imperija suduš į gabalus, ir šermenų šauksmas nuaidės iki pat žemės ašigalių . . . Pati Rusija, atsidūrusi nugalėtosios ir parblokštosios Europos širdyje, netruks pavirsti puvėsiais; tada, ponai, aš nežinau, kokie bus visuotiniai vaistai, kuriuos Dievas yra paruošęs prieš šiuos visuotinius puvėsius. Prieš šią nelaimę yra vieninteliai vaistai: Anglija yra žmonijos ateities mazgas . . . Mano supratimu, revoliucija labiau galima Peterburge (jinai yra jau įvykęs faktas! A. R.), negu Londone. Ko reikalinga Anglijai, kad sutrukdytų Rusijai neišvengiamą visos Europos pergalę? . . . Reikia, kad Anglija, be to, kad jinai **konservatyvi** ir **monarchinė**, dar būtų **katalikiška**, nes radikalus vaistas prieš revoliuciją ir socializmą yra ne kas kita, kaip **katalikybė!** . . . "

Dar gražesnius puslapius Anglijai, kaip Europos gelbėtojai nuo revoliucijų, yra paskyręs įžymus prancūzų istorikas Rene Grousset savo knygoje "Bilan de l'histoire".

Per ištisus šimtmečius Anglija yra vaidinusi Europos kontinento atžvilgiu gaisrininko vaidmenį: jai teko gesinti kiekvieną žemyne suliepsnojusią revoliuciją. Iki šiolei jai sekėsi puikiai. Deja, apie vidurį XX amžiaus jai tenka perimti gaisrininko pareigas jau ne tiek Europoje, kiek kituose trijuose pasaulio žemynuose: Azijoje, Afrikoje ir Australijoje! Mat ir pastarieji kontinentai, mažiau ar daugiau, jau apsinuodiję revoliuciniais nuodais, kuriuos pagamino **Europa ne tik Anglijos, bet ir savo pačios pražūčiai . . .**

Štai kodėl kalbėti šiandien apie Europos misiją pasaulyje bei organizuojamoj **Atlanto Bendruomenėje** (Atlantic Com-

munity), reiškia nagrinėti dvigubą klausimą: 1. nurodyti, kaip, kada, kodėl atsirado nuodai, kuriais Europa užnuodijo save ir kitus kontinentus; 2. nurodyti veiksmingą **antitodą,** t. y. nurodyti kelius bei būdus, kaip tuos nuodus užmušti savyje, kituose kontinentuose, ir tuo pačiu toliau tęsti kultūrinės hegemonijos pasaulinį vaidmenį, kurį Europai teko vaidinti jau nuo Karolio Didžiojo laikų.

Pirmasis klausimas yra Europos gyvenimo **diagnozė.**

Antrasis klausimas yra Europos gyvenimo **prognozė.**

Abu klausimai, drauge suimti, sudaro **Europos misijos pasaulyje** nedalomą problemą. Tik šių dviejų klausimų perspektyvoje galima imti ir gvildenant Lietuvos, Pabaltijo, Rytų, Vidurio Europos ir kitas su tuo susijusias problemas.

Iš tikrųjų Europos istoriją apsprendė ne **viena,** o **trys** pagrindinės revoliucijos. Prancūzų revoliucija (nota bene!), anaiptol nėra tai pati pirmoji revoliucija, kaip kad iki šiolei buvo daugelio manoma.

1. Pati pirmoji ir, kaip pamatysime, Vakarų pasauliui ir jo raidai turinti pirmaeilės reikšmės, revoliucija įvyko ištisu šimtmečiu anksčiau, negu dideliai išgarsintoji 1789 m. prancūzų revoliucija: **tai, būtent, 1688 metų revoliucija Anglijoje, padariusi galą absoliutizmui bei autokratijai.**

2. Antroji yra 1789 metų prancūzų revoliucija, deja, daugeliu atžvilgių iki šiolei klaidingai interpretuojama ir įvertinta.

Jeigu pirmosios revoliucijos istorinis lopšys yra reformacijos bei proto (Age of Reason) laikotarpis, tai antrosios — renesanso.

Jeigu pirmoji revoliucija yra **antropocentrinio,** arba **humanistinio,** sąjūdžio išraiška, tai antroji, atvirkščiai, yra **kosmocentrinio,** arba natūralistinio, sąjūdžio išraiška.

Jeigu pirmoji revoliucija yra idealistinės pasaulėžiūros apsireiškimas, tai antroji, atvirkščiai, yra materialistinės, empiristinės, pasaulėžiūros gaivalingas, vulkaninis išsiveržimas.

Jeigu pirmoji revoliucija yra **dešinioji, konservatyvi,** tai antroji, atvirkščiai, — **kairioji,** "progresyvioji".

Abi revoliucijos tapo istorinių jėgų židiniais, iš kur, tarsi iš vulkanų, gimė, veržėsi, plito nauji sąjūdžiai ir jų bangavimai.

Abi revoliucijos turėjo reperkusijas tarpkontinentinio masto, būtent: **1688 metų anglų revoliucija ir jos reperkusijos rado iškalbingiausią savo išraišką 1776 metų Amerikos revo-**

liucijoj, lygiai kaip 1789 prancūzų revoliucija ir jos idealai rado galutinę ir kraštutinę savo išraišką 1918 metų rusų revoliucijoje.

Šios dvi revoliucijos, lygiai kaip ir sąjūdžiai, kurie jas pagimdė, santykiuoja kaip **ugnis ir vanduo.** Tik per didžiausią nesusipratimą ir nežinojimą dešinysis, konservatyvusis liberalizmas ir iš jo gimusios 1688 metų ir 1776 metų revoliucijos iš vienos pusės ir kairysis, "progresyvusis" liberalizmas ir iš jo gimusios 1789 metų ir 1918 metų revoliucijos iš antros pusės yra jungiamos drauge ar net tapatybinamos! Šie dalykai iki šiolei pas mus buvo išleisti iš akių. Daugelis, pražiūrėdami anglų revoliucijos tiesioginę ir pagrindinę įtaką amerikiečių revoliucijai, į šią pastarąją yra linkę žiūrėti kaip į pirmosios, t. y. į prancūzų revoliucijos, tolimą atgarsį bei atoaidį, tarsi visiškai užmiršdami tą faktą, kad amerikiečių revoliucija įvyko 13 metų anksčiau (1789—1776) negu prancūzų.

Skirtumą, didelį kaip bedugnė, tarp dešiniojo liberalizmo ir iš jo gimusios revoliucijos iš vienos pusės ir kairiojo liberalizmo ir iš jo gimusios revoliucijos iš antros pusės puikiai įžvelgė jau JAV nepriklausomybės kūrėjai bei jos korifėjai: **George Washington** (1732—1799), pirmasis JAV prezidentas (1789—1797), **Alexander Hamilton** (1757—1804), Washingtono draugas ir artimas bendradarbis, **Edmund Burke** (1729—1797), plačiai pagarsėjęs oratorius bei valstybininkas, veikliai reagavęs į 1776 ir 1789 metų revoliucijas ir patiekęs jų abiejų puikų įvertinimą, **James Madison** (1751—1836), pats pagrindinis JAV konstitucijos autorius, **James Wilson** (1742—1798) ir kt.

Pirmas, suplakęs į vieną ir sutapatybinęs amerikiečių ir prancūzų revoliucijų idealus, buvo **Thomas Jefferson** (1743—1826), po penkerių metų buvojimo Paryžiuje (1784—1789), susižavėjęs prancūzų revoliucija, persiėmęs kairiojo liberalizmo (Rousseau, Diderot, Helvetius, Holbach, Brissot de Warville, Condorcet, Mirabeau, Mably, Price, Priestley), idealistinę amerikiečių revoliucijos ideologiją pakeitęs pamažu empiristine bei materialistine prancūzų revoliucijos ideologija.

Vokietijoj, Rytų ir Vidurio Europoje, taigi ir Lietuvoje, klaidingai pažiūrai į dešiniojo ir kairiojo liberalizmo, o kartu į prancūzų ir amerikiečių revoliucijų antykį, išplatinti bene daugiausia bus prisidėjęs **Georg Jellinek,** ypač savo veikalu **"Die Erklaerung der Menschen- und Buergerrechte"** (Leipzig, pirmoji laida 1895), kur (Kapitel V) jis sugretina **Declaration des droits de l'homme et du citoyen** ir **Bills of Rights.**

Trečioji, arba 1848 metų, revoliucija galima pavadinti **vidurio** revoliucija: jos istorinis veidas, jos siekimai, idealai ir ilgesiai neatjungiami siejasi su **romantizmo** laikotarpiu ir jo polėkiais. Jeigu, iš pat pradžių, romantizmo laikotarpis tarsi atūžiantis pavasaris su audromis ir perkūnijomis, žymi atbudimą, tautų išlaisvinimą iš vergijos ir nepriklausomybės ilgesį, tai vėliau jis žymi įvairių socialistinių, kolektyvistinių sąjūdžių (tautinio, rasinio, profesinio, internacionalinio bei visažmogiškojo etc. socializmo bei kolektyvizmo) atsiradimą, suklestėjimą tiek pačioje Europoje, tiek ir už Europos ribų.

1848 metų revoliucija ir jos kolektyvistinė dvasia radikališkiausią savo išraišką rado 1933—1934 metų revoliucijoje, t. y. nacionalsocializmo, arba **tautinio** bei **rasinio socializmo,** atėjime į valdžią ir jo siautėjime.

Tiesa, kad, jungtinių pastangų dėka, tautinės bei rasinės revoliucijos destruktyvų išsiveržimą Europoje pasisekė užslopinti. Deja, tautiniai-rasiniai sąjūdžiai jau seniai persimetė iš Europos į kitus žemynus. Šios revoliucijos židiniais šiandien yra nusėta jau visa Azija, Afrika, visos Atlanto ir tolimojo Pacifiko salos... Ne tik tautinė, bet ir **rasinė** problema nūn ten yra iškilus visu aštrumu... Kas blogiausia, kad mongolinis Azijos milžinas, ilgus amžius miegojęs letargo miegą, nūn jau pabudo, kaskart vis labiau persiimdamas Džengishano žygio prieš Vakarus dvasia. Nūdieninė Korėja yra ginklų galandymo prieš Vakarus vieta...

Jeigu 1688 metų revoliucija, atsikartojusi ir radusi savo pilnutinę išraišką 1776 metų revoliucijoje, yra **idealistinės, deistinės, racionalistinės** pasaulėžiūros triumfas; jeigu 1789 metų revoliucija atsikartojusi ir radusi radikalią savo išraišką 1917 metų revoliucijoje, yra **natūralistinės, empiristinės, materialistinės** pasaulėžiūros vulkaniškas išsiveržimas ir pats kraštutinis apsireiškimas, tai 1848 metų revoliucija, radusi radikaliausią savo išraišką 1933 metų revoliucijoje, yra **socialistinės, voluntaristinės, aktivistinės, irracionalistinės** pasaulėžiūros vulkaniškas išsiveržimas.

Ir taip jeigu dešinysis liberalizmas, savo raidos etapais (1688, 1776), apie kuriuos vos tik ką kalbėjome, būtent, per toli nueina į visų gyvenimo sričių **suasmeninimą** ir taip nurieda į **kapitalizmą,** tai kairysis liberalizmas, atvirkščiai, dviem pagrindiniais savo raidos etapais (1789, 1918), per toli nueina į visų gyvenimo sričių visišką **nuasmeninimą, nužmoginimą** ir taip nurieda į **komunizmą** bei **bolševizmą;** pagaliau, vidurio liberalizmas, savo pagrindiniais raidos etapais (1848, 1933), per toli nueina į visų gyvenimo sričių kraštu-

tiniškai **tautinį, rasinį etc. subendruomeninimą,** ir taip neišvengiamai nurieda į trečią kraštutinumą.

Štai, kodėl nūdieninė Europa atrodo stovinti ant **trijų** seniai prasivėrusių vulkanų. Už vis blogiau, kad iš šių vulkanų išsiveržusi kunkuliuojanti lava, pasiekusi visus kitus kontinentus, nūn vėl grįžta prieš ją pačią ir taip pamažu kaskart labiau ir labiau naikina, užtrina jos savitą, tikrąjį veidą... Štai, kodėl Denis de Rougemont ir pabrėžia, kad Europa pagamino dvasinius nuodus ne tik kitiems kontinentams, bet, kas blogiausia, pačiai sau užsinuodyti.

Štai, kodėl yra naivu manyti, kad vad. politinių partijų susidarymas, jų kova per ištisus šimtmečius yra atsitiktinis dalykas ir vienu mostu būtų galima jas pašalinti. Nūdieninės politinės partijos turi už savęs ilgą Europos ir Vakarų pasaulio kultūros istoriją.

Pasaulėžiūriniu požiūriu imant, dešiniojo ir kairiojo liberalizmo istorija siekia iki XIV amžiaus vidurio. Dešiniajam liberalizmui paruošia pamažu dirvą įvairūs **idealistiniai** sąjūdžiai, kaip tai: Petrarkos, Erasmo, Machiavelli, Ulrich von Hutten humanizmas, Wycliffo, Husso, Liuterio, Cvinglio, Kalvino, Knoxo, Frankes, Jansenijaus, Miltono antropocentrizmas, fideizmas, transcendentalizmas, Dekarto, Malebranso, Berkeley, Wolfo, Jonathan Edwards racionalizmas ir immaterializmas, Cherbury, Collins, Toland, Tindal, Locko, Voltaire, Lessingo, Payne deizmas, Joseph de Maistre, Louis — Gabriel de Bonald, Felicite Robert de Lamennais tradicionalizmas, Antonio Rosmini-Serbati, Vincenzo Gioberti, Alphonse Gratry ontologizmas ir fideizmas. Panašiai kairiajam liberalizmui paruošia pamažu dirvą įvairūs natūralistiniai **materialistiniai** sąjūdžiai: William iš Ockam ir jų pasekėjų nominalizmas, Boccaccio, Poggio, Valla sensualizmas, Giordano Bruno, Rabelais, Spinozos, Rousseau kosmocentrizmas, panteizmas, natūralizmas, Francis Bacon, La Mettrie, Dederot, Helvetius, Condignac, Holbach, Turgot, La Chalotais, Condoccet, Feuerbach, Vogt, Strauss, Buechner, Haeckel empirizmas bei materializmas, Augste Comte, Littre, Mill, Mach, Avenarius, Duehring pozitivizmas, empirijo-kriticizmas etc.

Politiniu požiūriu imant, dešinysis liberalizmas iš vienos pusės ir kairysis liberalizmas iš antros pusės susitiko ir suėjo į istorinę dvikovę jau XVI amžiuje. Ir būtent, pirmiausia tatai įvyko Anglijoje, labiausiai subrendusioj politiniu požvilgiu šalyje, kuri, kaip žinome, jau nuo 1215 turi **Magna Charta.** Nuo to tai meto prasideda vad. **dviejų** politinių partijų istorija: **dešiniųjų, konservatorių, Torių** (conservatives, Tories)

iš vienos pusės ir **kairiųjų, Whigų, "progresyviųjų".** (Whigs, progressives) iš antros pusės.

Dviejų partijų sistema tinka pirmoj vietoj protestantiškiems kraštams, ir tai tik iki XIX amžiaus, maždaug iki 1848 metų revoliucijos. Devynioliktas šimtmetis jau iš esmės keičia politinių partijų veidą.

Mes jau matėme, kad XIX amžius žymi atsiradimą vidurio **liberalizmo,** kuris nūn tarsi įsibrauna į tuščią tarpą tarp dešiniojo, konservatyvaus liberalizmo iš vienos ir kairiojo, "progresyvaus" liberalizmo iš antros pusės. Vidurio liberalizmui dirvą paruošia įvairūs **romantiniai,** t. y. **irracionalistiniai, voluntaristiniai, aktyvistiniai, socialistiniai** sąjūdžiai: Fichtes, Saint-Simono, Vacher de Lapouge, Gobineau, Chamberlain, sociocentrizmas, Schleiermacherio, Krauses, Froebelio, Emmerseno, Bostroemo panenteizmas, Eduard Hartmanno, Schopenhauerio, Nietzsches, Wagnerio, Andre Gide, Wundto voluntarizmas, Bergsono, Schelerio, Spenglerio intuicionizmas etc.

Vidurio, arba romantinis, liberalizmas yra suvaidinęs milžinišką vaidmenį tiek dešiniojo, tiek ir kairiojo liberalizmo tolimesnei plėtotei ir jų ekspansijai. Galima sakyti, kad jis juos abu yra išjudinęs iš mirties taško ir suteikęs abiems dinaminę jėgą. Jis yra buvęs tarsi koks magnetinių jėgų laukas, kuris ūmai užgriebė ir pašėlusiai įmagnetino, įelektrino **du** vienas antram priešingus istorinių jėgų polius: **dešinįjį, idealistinį liberalizmą** iš vienos ir **kairįjį, materialistinį** liberalizmą iš antros pusės.

Šitaip tai gimė **romantinis,** arba **dialektinis, Hegelio** idealizmas iš vienos pusės ir jo tiesioginė priešingybė, būtent **romantinis, dialektinis, mitologinis** Marxo materializmas iš antros pusės. Tiek dešinysis liberalizmas, tiek ir kairysis nuo šio laiko įgauna aktyvistinį, voluntaristinį, "herojinį" veidą.

Štai, kame slypi skirtumas tarp statiškojo idealizmo bei racionalizmo (Descartes, Malebranche, Berkeley, Edwards, Lamennais) ir dinamiškojo, romantiškojo, dialektinio aktualistinio, mitologinio (Hegel, Agosta Vera, B. Spaventa, Pasquale d'Ercole, Benedetto Croce, Giovanni, Gentile, Mussolini), kame slypi skirtumas tarp statiškojo materializmo (La Mettrie, Helvetius, Holbach, Diderot, Condignac, Vogt Moleschott, Buechner) ir dinamiškojo, romantinio, dialektinio, mitologinio (Marx, Engels, Plechanovas, Leninas, Bucharinas, Stalinas).

Jeigu dialektinis idealizmas rado savo išraišką **fašizme,** tai dialektinis materializmas rado savo išraišką **bolševizme;** jeigu fašizmas yra pats dešiniausias kraštutinis dešiniojo li-

beralizmo sparnas arba ir jo riba, tai, atvirkščiai, bolševizmas yra pati kairiausia partija, pats kraštutinis kairiojo liberalizmo sparnas ir jo riba. Tarp šių dviejų polių įsiterpęs **socializmas,** kuris, kaip matėme, buvo vienas iš pagrindinių, tiek dešiniojo tiek ir kairiojo liberalizmo istorinių variklių, žymi įvairius perėjimo laipsnius nuo kraštutinės kairės į kraštutinę dešinę arba atvirkščiai. Taip, pavyzdžiui, Pierre Joseph **Proudhon** pėdomis nuėjęs **Georges Sorel** (1847—1922) yra buvęs ne be įtakos tiek fašistams à la Mussolini, tiek rasistams à la Rosenberg, tiek, pagaliau marksistams à la Torez, organizuojančiam streikų kompaniją.

Panašų vaidmenį socialistai bei socializmas yra suvaidinę caristinėje Rusijoje: ir čia įsibangavęs socializmas gerokai užpylė vandens tiek ant **dešiniųjų** malūno, kurių vadovas buvo **Hegelis,** tiek ir ant kairiųjų malūno, kurių vadovas buvo **Marksas.** Socializmas dažnai tarnavo lieptu arba tiltu pereiti iš kraštutinės dešinės į kraštutinę kairę arba atvirkščiai. Šituo būtent lieptu keliavo tokios centrinės figūros kaip **Belinskis,** įtakingojo **"Bendralaikio"** ("Sovremennik") redaktorius, ir pats tikrasis bolševizmo Rusijoje tėvas **Aleksandras I. Hercenas,** savo raštais ir perijodika ("Šiaurės Žvaigždė", "Varpas") padėjęs visą sprogstamą medžiagą 1917 metų revoliucijai užkurti. Gi į XIX amžiaus pabaigą, Rusijai pamažu atsukant veidą nuo "supuvusių Vakarų" (zgniloj zapad), šitokiu lieptu tarp kraštutinės dešinės ir kraštutinės kairės tarnavo populiarioji **"rusiškojo, slaviškojo socializmo ("Obščina", "Mir")** bei **panslavizmo** idėja, atstovaujama I. A. Aksakovo, Danilevskio, paties caro Aleksandro III, nelemtojo Pobedonoscevo, Dostojevskio (išriedėjusio iš socialistinio Petraševskio lizdo) ir jo draugo Katkov.

Nenustebkime tad perdaug ir šiandien, matydami, kaip Kremlius nūn šimtu nuošimčių vykdo tai, ką Danilevskis yra pasakęs savo veikale **"Rusija ir Europa",** tame "slavofilizmo bei panslavizmo katechizme".

Aukščiau pavaizduotos trys moderniojo liberalizmo linkmės, tų linkmių pagrindiniai raidos etapai ir iš to gimusios trys politinių partijų grupės: **dešinės, kairės** ir **vidurio** žymi europinės sąmonės palaipsniška dezintegraciją arba krizę. Tuoj po pirmojo pasaulinio karo gimusi ir po antrojo karo ne paprastai sustiprėjusi ketvirtoji ir pati naujausia liberalizmo forma, vad. egzistencialistinis bei **nihilistinis** liberalizmas (à la Jean-Paul Sartre, Simone de Bouvoir, Merleau-Ponty), europinės sąmonės krizės ne tik nesumažino, bet, atvirkščiai, pa-

rodė, kad, pagaliau, visi galimi keliai išvaikščioti, kad prieita pats liepto galas ir toliau nėra kur eiti...

Šitokių liūdnų faktų akivaizdoje kiekvienas labiau galvojantis ir įžvalgesnis XX amžiaus žmogus tyliai pats save klausia: kur tad ieškoti išgelbėjimo Europai, Vakarams ir pasauliui, jeigu tiek idealistinė dešinė (kapitalizmas, fašizmas), tiek materialistinė kairė (komunizmas, bolševizmas), tiek irracionalistinis, socialistinis, nacionalistinis vidurys (nacionalsocializmas) veda, galop, ne kur kitur, kaip į žmogaus pavergimą, išprievartavimą, nužmoginimą ir žūtį. Daugelis, nerasdami išeities bei atsakymo į pastatytąjį klausimą, yra iš anksto linkę prakeikti visas politines partijas ir visus tuos, kurie turi su jomis ką nors bendro, pirmoje vietoje, žinoma, "vadovaujančius veiksnius"... Aišku, šitoks nusistatymas mūsų visuomenės neintegruoja ir neįkvepia bendram Lietuvos ir Europos atstatymo darbui, bet, atvirkščiai, ją dezintegruoja, užkrėsdamas indiferentizmo ir moralinio letargo dvasia.

Kur tad yra kelias, vedantis į trijų partijų — **dešinės, kairės** ir **vidurio** — krizės pašalinimą, į Europos tautų suvienijimą į vieną dvasinę universalinę šeimą, **Republica Christiana,** ko per ištisus šimtmečius yra siekę, svajoję įkūnyti žymiausi Europos ir Vakarų pasaulio mąstytojai ir valstybininkai?

Europa, prieš tapdama politiniu vienetu, t. y. **jungtinėmis valstybėmis,** turi, visų pirma, tapti dvasiniu vienetu. Europos bei Vakarų politinės vienybės organizavimas guls ant pečių **didžiosioms** tautoms bei valstybėms (JAV, Anglijai, Prancūzijai, etc.): **mažosios** tautos, kaip, pav., lietuvių, gali atlikti vitalinį vaidmenį Europos dvasinės vienybės bei jos integravimo organizavime. Mūsų išeivija pastatyta prieš didelius ateities uždavinius.

Į šiuos ir kitus gimiringus klausimus mes ieškosime atsakymo sekančiame rašinyje, nagrinėdami **krikščioniškosios demokratijos gaivalingą,** ne tik europinį, bet ir tarpkontinentinį, tarptautinį, globalinį, sąjūdį: krikščioniškoji demokratija nėra tai nei **dešinės,** nei **kairės,** nei **vidurio,** bet **centro sąjūdis,** suimantis, suderinantis, integruojantis vienon gyvon organiškon vienybėn ir pilnatin gyvenimo veiksnių ir lyčių visą įvairumą.

TAIKOS KLAUSIMAS BŪSIMOJE LIETUVOJE

STASYS LUŠYS
Boston, Mass., JAV

I. Įvedamosios pastabos.

1. Kalbėti apie būsimą Lietuvą, reiškia liesti labai jautrų ir brangų dalyką. Jautrų, nes pavergtos ir kankinamos Tėvynės lietuvis ne tik idealizuoja nepriklausomo gyvenimo laikotarpį ir juo didžiuojasi, bet savo sielos gelmėse ir savo samprotavimuose kuria dar gražesnės, dar ideališkesnės būsimos Lietuvos vaizdą. Brangų, nes tragiškas laisvės netekimas ir begalinės kančios Tėvynėje, Sibire ir kitur tremty, galutinai įtikino visus, kad tautos gyvybės išlaikymas ir jos kūrybinio genijaus pilnutinis pasireiškimas, tautiniu ir tarptautiniu mastu, yra galimas tik savo laisvos ir nepriklausomos valstybės globoje.

2. Kai kalbame apie būsimą Lietuvą, turime galvoje būsimą nepriklausomą suvereninę Lietuvos valstybę. Kiekviena valstybė, kaip žinome, turi tris pagrindinius elementus: teritoriją, tautą ir valdžią. Kada mes patys galvojame arba kam nors iš nelietuvių pasisakome apie Lietuvos valstybės atstatymą, tuoj, visai natūraliai, iškyla trys pagrindiniai klausimai:

a) kokioj teritorijoj, kokiose ribose?
b) kokie žmonės toje teritorijoje gyvena, kas sudarys valstybinę tautą?
c) kokiais pagrindais bus sudaroma valdžia, kuri praktiškai vykdys valstybės suverenumą?

Tie klausimai domina ne tik mus lietuvius. Jie domina taip pat Lietuvos kaimynus ir jais, reikia manyti, gana gyvai ir detaliai domisi tie, kurie lemiančiai spręs būsimo pasaulio kryptį ir santvarką.

3. Teritorijos klausimo šiame rašinyje neliesime. Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto pavedimu kompeten-

tingi asmenys renka medžiagą ir šį klausimą tiria jau keleri metai. Surinkta daug gausios medžiagos ir padaryta pagrindiniai sprendimai. Amerikos Lietuvių Taryba, bendradarbiaudama su Vyriausiu Lietuvos Išlaisvinimo Komitetu, sudarė Lietuvos sienų komisiją Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Toji komisija peržiūri surinktą medžiagą bei padarytus sprendimus, galutinai išlygina nuomones ir eina prie baigiamų išvadų šiuo svarbiu klausimu.

Kartu su šiais darbais prof. Dr. K. Pakštas rūpinasi tinkamo Lietuvos žemėlapio išleidimu, kurį kartografas Juozas Andrius jau baigia paruošti spaudai. Tas žemėlapis atvaizduos visą Lietuvos sienų problemą įvairiuose variantuose. Ten mes galėsime matyti galimybių įvairumą ir kartu pavojų didumą būti nuskriaustiems. Ten bus pavaizduotos ir teisingos Lietuvos sienos, kurių lietuvių tauta pagrįstai sieks būsimajai Lietuvai.

Kol tuo klausimu besirūpiną specialistai savo darbą užbaigs ir to darbo rezultatus viešumai paskelbs, laikome tikslinga Lietuvos teritorinių klausimų plačiau negvildenti, o pagrindžiau sustoti prie tautos ir valdžios problemų būsimoje Lietuvoje, visuomeninės taikos ir tarpusavio sugyvenimo atžvilgiu.

II. Tautos problemos.

1. Valstybinė teisė žino dvi tautos sąvokas: tautos *natio* ir tautos *populus*. Tauta *natio* yra tai, ką mes paprastai savo kasdieninėje kalboje vadiname tauta. Tai yra tos pačios kilmės, tų pačių papročių, kultūros ir, dažniausiai, tos pačios kalbos didesnė ar mažesnė žmonių daugybė. Tauta *populus* turi kitokį pagrindą. Jį sudaro teritorijos ir valdžios faktas. Tam tikrai žmonių daugybei reikia gyventi vienoje teritorijoje ir būti valdomai tos pačios suvereninės valdžios, ir ji jau bus tauta *populus*. Nesvarbu, kokios kilmės, papročių ar kalbos tie žmonės būtų, svarbu tik, kad nuolat gyventų vienoje teritorijoje ir būtų valdomi tos pačios suvereninės valdžios. Kitaip tariant, tauta natio remiasi kilmės giminyste, o tauta populus — bendros teritorijos ir valdžios faktu. Tauta natio apima vienos tautybės žmones, o tauta populus reiškia vienos ir tos pačios pilietybės gyventojus.

Kiekviena valstybė, paprastai, turi daugiau ar mažiau tautybių, bet tik vieną tautą populus. Ir Lietuvoje taip buvo ir taip bus ateityje. Joje gyveno ir vėl gyvens keletas tautybių, bet jos visos, gyvendamos Lietuvos valstybės teritorijoje ir valdomos vienos suvereninės valdžios, sudarė ir vėl sudarys vieną Lietuvos valstybinę tautą. Kokios tautybės ir ko-

kiu nuošimčiu sudarė buvusios Lietuvos valstybinę tautą mes žinome, bet kokios tautybės ir kiek jos didelės įsijungs į būtimos Lietuvos valstybinę tautą, šiandien yra sunku pasakyti. Tai pareis nuo būsimos Lietuvos teritorinių klausimų išsprendimo. Jei pasaulio teisingumas grąžins visas jai priklausančias žemes arba bent tas, kurios nustatytos 1920 metų Maskvos sutartyje ir 1945 metų Potsdamo konferencijoje, tai būsimos Lietuvos valstybinėn tauton įsijungs daug didesni kiekiai nelietuvių tautybės žmonių, negu jų buvo nepriklausomos Lietuvos laikotarpyje. Sumažės, be abejo, žydų tautybės nuošimtis, bet užtat padidės vokiečių, lenkų, gudų ir rusų. Jei būtų panaudotas ir repatriacijos precedentas, tai ir tuo atveju kitų tautybių mažumos sudarys rimtą problemą, kurią atsikūrusi Lietuva turės spręsti gana greitai, bet labai atsargiai ir labai išmintingai. Atsargumas ir išmintingumas bus būtinas, pirmiausiai dėl to, kad kartais daromas sprendimas nepažeistų teisingumo reikalavimų, o antra ir dėl to, kad nekiltų tautoje nepasitenkinimas ir nenukentėtų taika ir ramybė krašte.

Taikos ir ramybės klausimas tautoje bus viena pagrindinių problemų būsimoje Lietuvoje. Darnus ir gražus sugyvenimas gali susidrumsti ne tik mažumų klausimus sprendžiant, bet nuostolinga audra gali kilti ir vyraujančioje pačių lietuvių daugumoje dėl religinių, kultūrinių, socialinių ir politinių problemų sprendimo. Jei atsargumas ir išmintingumas bus reikalingi mažumų klausimus sprendžiant, tai tuo labiau tos dorybės pravers, kai tautos atstovams teks spręsti *religines, kultūrines, socialines ir politines problemas.*

2. Turėdami galvoje gilų ir niekad nesusvyravusį lietuvių tautos religingumą ir remdamiesi naujausiomis žiniomis apie nuostabiai didelį heroiškumą ginant tikėjimo teises nuo bedieviškojo komunistinio okupanto persekiojimų Lietuvoje, esame linkę manyti, kad įgimtas mūsų tautos nuosaikumas ir plačiai besireiškianti pagarba bei respektas kiekvieno žmogaus religiniam įsitikinimui padės mums ne tik teisingai, bet ir didžiadvasiškai išspręsti visus klausimus, kurie iškils valstybės ir Bažnyčios bendrame kelyje. Po tiek skaudžių išgyvenimų ir karčių patyrimų bus jau visiems paaiškėję, kad religija apskritai, o Katalikų Bažnyčia ypatingai niekados nebuvo ir nebus valstybės priešas. Atvirkščiai, visais laikais Ji buvo ir ateityje bus stipriausias pagrindinis ramstis bei neišsemiamas moralinės stiprybės šaltinis kiekvienos krikščioniškos valstybės piliečiams laimėje ir nelaimėje, pertekliuje ar skurde. Toji Bažnyčios moralinė įtaka į tautas gali būti didesnė arba mažesnė; tai priklauso nuo jos turimų valstybėje gyvenimo sąlygų, bet yra visuomet žy-

mi ir jos nieku negalima pakeisti. Pijaus XI žodžiais tariant, "nei išorinės valstybės priemonės, nei bausmės, nei dorybės gražumas, nei grasinąs žmonėms būtinumas neįstengia garantuoti moralinės tvarkos išlaikymo, bet visa tai reikalauja papildyti religiniu autoritetu, kuris protą apšviečia tiesa, vadovauja valiai ir žmogišką silpnumą Dievo malone stiprina. Tas gi autoritetas yra Kristaus įsteigta Bažnyčia" (Enc. Casti connubii). Pasekmingam Bažnyčios veikimui reikalinga laisvė, pasitikėjimas ir nuoširdus bendradarbiavimas iš valstybės pusės. Kur valstybė ir Bažnyčia sutars ir, viena kitą remdamos, vykdys savo pasiuntinybę kiekviena savo srityje, tame krašte bus pavyzdingas gyvenimas ir nuostabiai graži harmonija tarp tų dviejų suvereninių galių — *dieviškosios* ir *žmogiškosios*. Yra pagrindo tikėti, kad lietuvių tautos blaivus protas ir įgimta išmintis pakreips būsimos Lietuvos gyvenimą gerąja linkme ir ateities istorikai nebeturės progų konstatuoti kurių nors šešėlių Lietuvos valstybės ir Bažnyčios santykiuose.

3. Kultūros srityje gali atsirasti daugiau sunkumų. Ją mes suprantame gana plačia prasme. Kultūros sričiai priskiriame visą švietimą ir auklėjimą nuo vaikų darželių iki aukštųjų mokyklų. Kultūros sričiai priklauso, be abejo, spauda, radijas, teatrai, kinai, leidyklos, chorai ir t.t. Taikos ir ramybės išlaikymas toj srity būtų didelis laimėjimas greitesniam prisikėlimui ir spartesnei pažangai. Tačiau nederėtų pamiršti, kad tai bus nelengvas uždavinys. Religijos ir Bažnyčios klausimus sprendžiant, užteks eliminuoti fanatizmą ir pagerbti kitų įsitikinimus. Kultūros gi srityje tie pagerbti įsitikinimai ateis grumtis ne tik dėl išsilaikymo, bet ir dėl išsiplėtimo, ar net dominuojančios įtakos.

Istorija moko, kad idėjinės kovos yra pačios atkakliausios ir kad jų užsitęsimas ilgesnį laiką virsta didele nelaime net senoms, ilgus amžius laisvą gyvenimą gyvenančioms, tautoms. Be abejo, ideologijų lenktyniavimas gyvenime yra neišvengiamas. Jis vyksta visur ir visada. Tai reikia laikyti normaliu reiškiniu. Bet į tą ideologijų lenktyniavimą neturi kištis valstybė su savo galia ir savo priemonėmis. Vokiečių išgyventas Kulturkampf yra klasiškas pavyzdys, kaip nereikia daryti. Apie Sovietų Sąjungos ir jos satelitinių valstybių taikomas priemones nekomunistinėms ideologijoms neverta nė kalbėti. Tai svetimi pavyzdžiai. Bet rastume jų, kad ir švelnesnių, taip pat ir savuos namuos, iš laimingiausių mūsų laikų, iš Nepriklausomos Lietuvos.

Neužtenka valstybės objektyvumo ideologijų lenktyniavimo atžvilgiu, reikia dar rimtų ir teisingų žygių sąlygoms sudaryti, kad tas lenktyniavimas būtų žmoniškas, švelnus ir

kultūringas. Tai gana jautrus, bet ir labai aktualus klausimas. Apie tai turėtume galvoti ir nuomonėmis keistis, kad, atėjus laikui, išvengtume klaidų ir nereikalingų kivirčų.

Kiečiausias riešutas bus mokykla. Kaip suderins mūsų švietimo vadovai reikalavimus dviejų tėvų, kuriuodu atves savo vaikus į tą pačią mokyklą? Vienas jų norės, kad jo vaikas gautų ne tik pasaulietišką, bet kartu ir religinį mokslą bei auklėjimą. Kitas gi religiją laikys nereikalingu dalyku ir reikalaus jo vaikui apie tai visai neužsiminti. Abiejų įsitikinimus mes būsime pagerbę ir abiejų reikalavimai teisėti. Lietuvoje tokie atvejai būdavo išsprendžiami išimties pritaikymu negausiai mažumai. Kadangi didelė dauguma tėvų norėjo, kad jų vaikai būtų mokykloje taip pat ir religijos mokomi, tai mūsų viešosiose mokyklose religijos mokymas buvo įvestas ir praktiškai vykdytas. Apsaugai teisės tų tėvų, kurie nenorėjo, kad jų vaikai būsų mokomi religijos, buvo leista išimtis: tokie tėvai galėjo paduoti pareiškimą raštu, ir jų vaikai būdavo atleidžiami nuo religijos pamokų.

Gyvenimo patyrimas parodė, kad šis sprendimas turėjo žymių trūkumų. Jei atleistas nuo religijos pamokų vaikas tiesiog ir nebuvo religijos mokomas, tai vis tiek, klausydamas kitų pamokų, jeigu jas dėstydavo katalikas mokytojas, gaudavo ne tik teigiamą religijos įvertinimą, bet ir neblogą jos supratimą. Kadangi vaikui buvo uždraustas dalykas, tai toks vaikas dažnai dar labiau tikėjimo dalykais domėdavosi ir nereti atsitikimai būdavo, kad gana žymi dalis tokių vaikų išaugdavo susipratusiais ir aktyviais katalikais. Būdavo ir kitaip. Jeigu kapelionas ir mokydavo tikybos dalykų, bet kiti mokytojai, būdami antireliginių pažiūrų naudodavo kiekvieną progą religijos tiesoms neigti arba joms pašiepti, jaunose mokinių galvelėse sukeldavo chaosą ir nemažai jų suklaidindavo bei sugadindavo visam gyvenimui. Tokiu būdu mokykla ir mokyklinė jaunuomenė būdavo panaudojama, kaip mokytojų ideologinės kovos arena. Nėra abejonės, kad tai buvo negerai ir, teisingai suprasto auklėjimo atžvilgiu, nepateisinama. Jau ir tada buvo nemažai balsų, iš tėvų ir pedagogų pusės, prieš tokį reiškinį viešose mokyklose, o būsimoje Lietuvoje, greičiausiai, taip nebegalės būti.

Tenka konstatuoti vis labiau plintančią nuomonę, kad būsimos Lietuvos mokykla, šiuo atžvilgiu, galėtų būti dvejopa: su religijos mokymu ir be religijos mokymo. Toje mokykloje, kurioje bus dėstoma religija, negalės būti tokių mokytojų, kurie, dėstydami istoriją, gamtos mokslą ar literatūrą, griautų tai, ką tikybos mokytojas pastatė. Vadinasi, būsimos Lietuvos mokyklą norima apvalyti nuo nevienodų pažiūrų mokytojų tarpusavės pasaulėžiūrinės kovos. Kaip

to pasiekti, yra įstatymo dalykas, kurio paruošimu, tenka manyti, pasirūpins mūsų švietimo teoretikai ir praktikai. Jų tarpe ryškėja trys svarbesnės pažiūros:

Pirmoji patenkinta buvusia Nepriklausomos Lietuvos mokykla ir siūlo ją atstatyti būsimoje Lietuvoje.

Antroji remiasi faktu, kad lietuvių tauta yra giliai tikinti katalikiška tauta, su labai negausia kitų tikybų ir netikinčių mažuma. Tad visos viešosios būsimos Lietuvos mokyklos turės būti su privalomu tikybos dalykų mokymu ir tose mokyklose negalės būti nieko prieš religiją ir prieš katalikybę. Netikinčiųjų ir kitų religijų piliečių teisių apsaugai, būtų leidžiama steigti kitų konfesijų mokyklos ir mokyklos be tikybos mokymo, jeigu atsiras įstatyme fiksuotas mokinių skaičius. Tokių mokyklų išlaidas, kaip ir viešųjų, padengtų valstybė pagal faktiškai esamą mokinių skaičių.

Trečiąją pažiūrą atstovauja kultūrinės autonomijos šalininkai. Jie viešųjų mokyklų principą visai atmeta ir siūlo būsimos Lietuvos švietimą organizuoti privačiu pagrindu. Pagal ją nebūtų nė vienos viešosios mokyklos, o visas kraštas apsidengtų privačių mokyklų tinklu. Aukštosios mokyklos ir universitetai būtų taip pat privatūs. Švietimo ministerijos uždavinys būtų paruošti bendrąsias programas ir prižiūrėti, kad tinkamai jos būtų išeitos, o visi kiti rūpesčiai atitektų privatiems mokyklų laikytojams. Piniginę naštą tokių mokyklų neštų valstybė ir remtų kiekvieną privačią mokyklą lygiai pagal mokinių skaičių.

Kuri tų trijų čia suminėtų pažiūrų būtų geresnė ir kuri jų daugiau pasitarnautų kultūrinei taikai būsimoje Lietuvoje, šiame rašinyje nevertinsime, nes perdaug tektų išsiplėsti. Gal tai padarys kompetentingesni asmenys, o gal kada teks sugrįžti specialiai prie šitų klausimų. Šį kartą mums rūpėjo iškelti juos skaitančiųjų dėmesiui ir svarstymui.

Be mokyklų kultūros sričiai priklauso visa eilė kitų įstaigų ir institucijų. Labai didelės reikšmės turi spauda, radijas, televizija, leidyklos, teatrai, kinai ir k. Suradimas bendros kalbos ir sutarimas pagrindiniais būsimos Lietuvos kultūros klausimais būtų labai didelis faktorius greitesniam okupantų sugriauto kultūrinio gyvenimo atstatymui ir spartesnei mūsų tautos kultūrinei pažangai. Neturime nė sekundei pamiršti, kad būsimoji Lietuva norės ir turės būti kultūringųjų pasaulio tautų lygiateisiu nariu. Tas bus galima tik tuo atveju, jei lietuvių tauta pajėgs greitai iš griuvėsių prisikelti, kultūringąsias tautas pasivyti ir su jomis pasekmingai lenktyniauti dėl pačių didžiųjų laimėjimų. Kitaip mažai kas su mumis skaitysis ir mūsų balsas pasaulio tautų bendruomenėje bus nedidelis.

4. Šalia kultūrinės taikos yra būtina ir socialinė taika. Jai laimėti yra tik vienas kelias: reikia įgyvendinti socialinis teisingumas. Tačiau kas yra socialinis teisingumas nelengva sutarti. Daug tuo klausimu yra prirašyta, prikalbėta ir prisikivirčyta. Yra puikių siūlymų ir labai gerų projektų. Jie plaukia iš Katalikų Bažnyčios, universitetų ir parlamentų. O vis dėlto "vargas šakoja, vargas lapuoja, vargas žiedelius krauna". Socialinio neteisingumo faktų pilna ir socialinės taikos pasaulyje nėra. Vienose šalyse vyksta šaltas socialinis karas, o kitur, išvirtęs į karštą, drebina pačius visuomenės ir valstybės pagrindus. Nejautrumas tam teisybės šauksmui yra nuostabus. Socialinės reformos neina, o tik vėžio greitumu rėplioja. Jos ne tik nemalšina gaivališko socialinio masių sukilimo, bet dar labiau jį kursto. Čia, o ne kur kitur, gimė ir komunizmas. Ne tik gimė, bet ir išaugo į didžią galybę, kuri graso šiandien ir krikščioniškajai kultūrai ir iki šiol pasiektai civilizacijai.

Lietuvių tauta tikrai užtarnautai gali didžiuotis savo darbais socialinėje srityje. Vos Lietuvai prisikėlus, dar valstybės aparato reikiamai nesuorganizavus, tik Steigiamajam Seimui susirinkus, šalia konstitucijos kūrimo, labai rimtai ir iš pagrindų imtasi aktualiausių socialinių klausimų sprendimo. Mūsų pravesta žemės reforma yra 20-to amžiaus perlas, neturįs pavyzdžio jokiame pasaulio krašte. Daug yra kraštų, kur žemės klausimas neteisingai išspręstas ,bet nė vienas jų, net šiandien, nedrįsta taip plačiai ir taip giliai užsimoti, kaip Lietuva prieš 30 metų jau yra padariusi. Žavisi mūsąja žemės reforma Italija, Japonija, Portugalija ir kiti didžiųjų latifundijų ir didžiojo skurdo kraštai, tačiau nė vienas jų nedrįsta tarti teisingo, kad ir kieto, žodžio vargstančiųjų sluogsnių naudai. Jie nepajėgia dar net šiandien nugalėti tos didžiaturčių reakcijos, kurią mažytė Lietuva jau prieš 30 metų yra palaužusi. Tas faktas duoda pagrindo tikėti, kad ir būsimoje Lietuvoje mes būsime ryžtingi socialinio teisingumo vykdytojai. Darbų bus begalės, nes visos Nepriklausomos Lietuvos ūkinis ir socialinis gyvenimas iš pačių pagrindų bus sugriautas ir sunaikintas. Rasime Lietuvoje komunistinio okupanto įvestą baudžiavos sistemą žemės ūkyje, o vergiją pramonėje ir apskritai versluos. Reikės viską pradėti iš pradžios ir naujai. Tas faktas įpareigoja mus galvoti, studijuoti ir mintimis keistis jau dabar, kad sutartume bent dėl pačių pagrindinių ūkinės struktūros gairių. Planuojant būsimos Lietuvos ūkio struktūrą, be abejo, pirmon eilėn reikia žiūrėti produktingumo reikalavimų, bet čia pat privalo būti nepamirštas ir socialinio teisingumo šauksmas. Mūsų laikų ekonomistai nepripažįsta pažiūros, kuri tvirtina,

kad ūkio produktingumas ir socialinis teisingumas nevisada eina ranka rankon. Atvirkščiai, pravestų ūkio reformų pavyzdžiai rodo, kad masių atpalaidavimas nuo skurdo ir suteikiamas joms žmoniško gyvenimo gailmybių yra viena pirmųjų sąlygų bet kurio ūkio produktingumui pakelti. Kitaip tariant, socialinės taikos įgyvendinimas yra būtinas, jei norėsime pasiekti aukštos produkcijos bet kurioj ūkio šakoj.

Kam nesvetima yra ūkio istorija ir kas nuodugniau seka mūsų dienų ūkio gyvenimą įvairiose šalyse, tas gerai žino, kad vergų, baudžiauninkų ir *samdinių* dirbami darbai yra mažiausiai našūs. Apie vergiją ir baudžiavą neverta kalbėti. Jos pranyks Lietuvoje kartu su okupanto sunaikinimu. Tačiau būsimos Lietuvos ūkiniu ir socialiniu idealu reikėtų laikyti *Lietuvą be samdinių*. Sąmoningai vartojame idealo žodį, norėdami pabrėžti nelengvą ir ilgą kelią į Lietuvą be samdinių. Aukšti idealai ne vien dėl to yra brangūs, kad sunkiai arba ir visai nėra pasiekiami, bet ir dėl to, kad turi nelygstamą žavesį ir begalinį patrauklumą, į kurį mes veržiamės visomis jėgomis. Ir Lietuva be samdinių turėtų pasidaryti tuo patraukliuoju žavinčiu idealu visiems lietuviams. Tada mes būsimoje Lietuvoje artėtume prie jo ne tik sparčiais žingsniais, bet ir dideliais šuoliais, o, gal, ir dar greičiau.

Kiekvieno krašto ūkis, stambiais bruožais paėmus, skirstosi į žemės ūkį, amatus, pramonę ir prekybą. Ar visose ūkio šakose yra galima išsiversti be samdomos darbo jėgos? Be abejo ne. Be samdomos darbo jėgos visai negalėtų verstis pramonė; jau geriau verstųsi amatai, o visai gerai, be jokių ypatingų sunkumų, galėtų klestėti žemės ūkis. Apie prekybą nekalbėsim, nes ta ūkio šaka priklauso ne gamybos, bet paskirstymo sričiai, o jos samdomų žmonių dauguma yra inteligentinių profesijų asmenys, kurių socialinių reikalų rūpinimas turi kitokį pobūdį.

Lietuva, kaip žinome, yra ir pasiliks žemės ūkio kraštas. Vadinasi, lemianti ūkio šaka bus tos rūšies, kurioje, kad ir su mažomis išimtimis, galima išsiverst be samdomos darbo jėgos. Tai duoda galimybę pagrindinėje ūkio šakoje ir labai didelėje gyventojų daugumoje atsipalaidoti nuo samdinių. Būsimos Lietuvos žemės ūkis turėtų virsti savininkų žemės ūkiu. Ūkio vienetai negalėtų būti stambūs. Jų dydis būtų toks, kad viena šeima pajėgtų ir tvarkyti ir apdirbti. O kur gi pasidėtų buvusieji ordinarininkai, mergos ir bernai? Kaip bus su tais žmonėmis, kurie dabar neša sunkią baudžiavos naštą kolchozuose ar milžiniškuose dvaruose, agrogradais vadinamuose? Jie visi, jeigu norės, galės gauti žemės ir pasidaryti savininkais savų ūkių ir savų sodybų. Iš skurdeivų ir pastumdėlių galės tapti pasiturinčiais sau žmonėmis ir

savo Tėvynės žemėje prigyti bei giliai šaknis įleisti ilgam ir laimingam gyvenimui. Jei lietuvių tauta sutartų būsimoje Lietuvoje ryžtis tokiai žemės reformai, nėra jokios abejonės, kad ūkinio tikslingumo ir socialinio pažangumo atžvilgiu, būtume nuostabiai gražiu pavyzdžiu daugeliui tautų ir kraštų.

Ne mes vieni tokias mintis puoselėjam. Tų pačių sprendimų prieina ir kitų tautų žmonės, betyrinėdami šių laikų ūkines ir socialines problemas. Tarptautinis katalikų kongresas kaimiečių problemoms tirti, įvykęs 1951 m. birželio 23-liepos 2 dienomis Popiežiaus vasaros rezidencijoje Castelgondolfo, kurį sveikino ir globojo pats Pijus XII, griežtai pasisakė prieš žemės ūkio kolektyvizaciją, kaipo visai netinkamą žemės ūkio tvarkymo formą, tiek ūkiniu, tiek socialiniu atžvilgiu. Priimtuose nutarimuose aiškiai pasisakyta, kad tinkamiausias žemės paskirstymas yra vienos šeimos ūkių tipas. Jis geriausiai atitinka žmogaus prigimtį, o taip pat ir ūkinio tikslingumo bei socialinio teisingumo reikalavimus. Toliau kongresas konstatuoja, kad kaimiečiai sudaro pagrindą ir gyvastingiausią elementą daugelyje kraštų. Į juos ragina kreipti daug didesnį dėmesį. Tinkamas žemės ūkio modernizavimas, bet neperdėtas mechanizavimas, visokiariopas gyvenimo lygio kėlimas, tinkamos žemės ūkio reformos — tai keliai, kuriuos kongresas siūlo kaimiečių gyvenimo gerovei kelti. Lietuva, būdama žemės ūkio kraštas, kongreso nutarimus ir rekomendacijas neturėtų praleisti negirdomis.

Jeigu lietuvių tauta, savo išrinktų atstovų sprendimu, nutartų siekti Lietuvos be samdinių, tai vis tiek pilnas krašto ūkio gyvenimas be samdomos darbo jėgos išsiversti negalėtų. Apsivalytų nuo samdinių žemės ūkis, bet amatuose, o ypač pramonėje, jų bus nemažai. Tačiau ir tie likusieji samdiniai turėtų būti pakelti aukščiau ir padaryti ne tik samdiniais, bet kartu ir savininkais. Pirmiausia atitinkami įstatymai turėtų suteikti teisės darbininkams dalyvauti įmonės valdyme ir pelne. Darbininkas, tą galimybę turėdamas, nebebus tik savo fizinės jėgos pardavinėtojas, bet ir visu įmonės gyvenimu besirūpinąs sąmoningas dalyvis. Jis nebedirbs tik šeimininkui ir jo kapitalui, bet dirbs *įmonei,* dėl kurios valdymo jis tars savo svarų žodį ir kurios pelno dalis paklius ir į jo šeimos pajamas. Jis bus jau dalinis įmonės savininkas. Be to, kiekvienam darbininkui pirmon eilėn šeimą turinčiam, valstybė turi sudaryti sąlygas įsigyti kad ir nedidelę nuosavybę netoli nuo darbovietės. Toji nuosavybė būtų sklypas žemės ir patogiai išplanuotas vienos šeimos namas. Čie jis turėtų savo daržą, savo sodelį, savų gėlių. Tai būtų darbininko tėviškė, jo šeimos jaukus ir malonus lizdas ir jo

užuoveja ligoje ir senatvėje. Taip aprūpintas, darbininkas nebebūtų tik samdinys, bet, panašiai kaip ūkininkas, giliai įleistų šaknis į Tėvynės žemę ir virstų nepamama tvirtove jokiems valstybės kirmgraužiams nei ši oro, nei iš vidaus. Taip mes ir priartėtume prie mūsų pasistatyto idealo — Lietuva be samdinių. Jeigu šiuos pagrindinius žygius papildytume dar taip pat labai svarbiais socialinio draudimo įstatymais, kurie apdraustų kiekvieną darbininką (ir jo šeimos narius), ligos, nelaimingų atsitikimų, senatvės, nedarbo ir mirties atvejais, tai būsimos Lietuvos socialinės taika būtų garantuota visiems laikams.

III. Valdžios problemos

1. Kokiais pagrindais bus sudaroma būsimos Lietuvos valdžia, kuri praktiškai vykdys valstybės suverenumą? Savo laiku Jungtinių Amerikos Valstybių prezidentas Abraomas Lincoln yra pasakęs: "Joks žmogus nėra pakankamai geras kitiems valdyti be jų pačių sutikimo". Šito žymaus valstybės vyro pasakytame sakinyje glūdi pačios esminės demokratijos šaknys. Valdžia turi kilti iš tautos, jai balsavimo keliu tarus savo žodį, nes valstybės suverenumas priklauso tautai. Daug kas teoriškai tuos principus pripažįsta ir į valstybių konstitucijas įrašo, bet ne visi ir ne visada jų laikosi valstybių gyvenimo praktikoje. Tos ar kitos grupės arba jų vadovaujantieji asmenys, patekę į valdžią, ima ir "pamato", kad tauta demokratiniam valdymuisi dar nėra priaugusi ir todėl, kol priaugs, sakosi esą pakankamai geri kitiems valdyti ir be jų pačių sutikimo. Ir valdo. Kai kuriose šalyse ir gana ilgai, visai nesirūpindami patikrinti savo pasitikėjimo pas tikrąjį valstybei suverenumo turėtoją, savo valdomą tautą. Laikotarpyje tarp pirmojo ir antrojo pasaulinio karo tokius bandymus išgyveno ne viena Europos tauta. Jos patyrė ne tik kietą ir žiaurų valdymą, bet ir didelius nuostolius visose gyvenimo srityse. Ir Lietuva panašaus bandymo neišvengė. Ir lietuvių tautai į pasiteiravimus, kada bus rinkimai, būdavo atsakoma, kad rudenį, o jei ne rudenį, tai pavasarį, o jei ne pavasarį, tai rudenį . . .

2. Šiandien mūsų planetos padėtis yra visai aiški. Mes turime du pasaulius mūsų žemės rutuly. Vienas yra demokratinis ir reiškia laisvę, o kitas diktatūrinis ir neša vergiją. Abu stovi viens prieš kitą ir jų susidūrimas, atrodo, sunkiai išvengiamas. Tame susidūrime vienas jų neteks galvos. Jei neatlaikytų demokratijos — žūtų laisvė, neprisikeltų ir Lietuva. Jei susmuktų diktatūros — išauštų nauji laisvės laikai visai žmonijai, o kartu ir mūsų Tėvynei Lietuvai. Todėl lie-

tuvių tautai nebetenka sau sukti galvos, su kuo eiti ir ką remti. Mūsų kelias su demokratiniu Vakarų pasauliu už laisvę ir teisingumą visiems, dideliems ir mažiems. Kai po būsimo didžio žygio demokratijos triumfuos, kelsis nepriklausomam gyvenimui ir Lietuva, bet tik kaip demokratinė valstybė, kurios suverenumas ir teisiškai ir faktiškai priklausys tautai. Esame tikri, kad šiuo klausimu visa lietuvių tauta yra vieninga. Net ir buvusio vadistinio valdymo šalininkai šiandien vadina save demokratais ir pasisako už demokratinę būsimą Lietuvą. Vadinasi, demokratijos priešų lietuvių tauta nebeturi ir dėl demokratijos būsimoje Lietuvoje, bent dėl doktrinos, nebebus su kuo kovoti.

3. Demokratija, tačiau, yra žmogaus kūrinys, taigi netobulas darbas. Ji yra pati geriausioji valdymo forma, bet ne be trūkumų savo visumoje. Tie trūkumai krinta į akį ne tiek doktrinoje, kiek praktikoje. Demokratiją vykdantis žmogus tuos trūkumus išryškina arba pats juos padaro. Didžiausias rūpestis ir būtų, kad demokratiją vykdą žmonės negadintų, bet tobulintų demokratinę sistemą, gerai supratę jos esmę. Tuo reikalu ateina tautai į pagalbą demokratinės politinės partijos. Jos žino ir demokratijos reikalavimus ir tautos gyvenimo aktualijas. Jos skelbia savo programas ir ieško tautoje pritarimo. Tame pritarimo ieškojime ne retai ir pasireiškia nepageidaujami dalykai. Per daug žadama, o per mažai ištesama. Per daug save giriama, o per daug kitus peikiama. Prasilenkiama su faktais ir su tiesa. Užslopinamas sąžinės jautrumas politikoje ir išugdoma neapykanta konkurentui. Sukeliama politinė nesantaika krašte ir pakertamas ne tik partijom, bet ir valdžia pasitikėjimas masėse. Tokie dalykai iššaukia reakciją prieš partijas ir prieš politiką apskritai. —"Nereikia partijų"— pareiškia vieni, —"šalin politiką"— taria kiti. Tuo tarpu prieš mūsų akis stovi neginčijamas faktas: nėra demokratijos be partijų, nėra valstybės be politikos. Kas neigia partijų buvimo reikalingumą, tas kartu neigia ir demokratiją. Kas neigia politiką, tas negia ir pačią valstybę. Tam teigimui paremti įrodymų netrūksta. Sąmoningai politines partijas puola išimtinai nedemokratinis elementas. Tas puolimas aukščiausį laipsnį pasiekia diktatūriniuose kraštuose. Ten dievinama tik viena valdančioji partija, o visos kitos lyginamos su žeme ir laikomas pačių didžiausių niekadarių sambūriais. Ten užtai ir demokratijos nebuvo, nėra ir niekados nebus.

4. Tikėdami į greitą mūsų Tėvynės išsivadavimą ir trokšdami skubaus nepriklausomos demokratinės Lietuvos valstybės atstatymo, nebeturėtume kartoti totalistų ir diktatūrinių valdžių prasimanymų prieš partijas ir prieš politi-

ką. Demokratinės politinės partijos tautoje yra didžio ir kilnaus pašaukimo organizacijos, iš kurių turi veržtis ir demokratijos žodis ir demokratijos darbas. Politika gi yra aukšto stiliaus menas, labai sudėtingas, visuomenės ir valstybės gyvenimui tvarkyti. Kaip partijų darbuotojai taip ir politikos vadai turi turėti rimtas intelektualinio pasiruošimo ir moralinio subrendimo kvalifikacijos. Tam darbui dirbti neužtenka profesijos, bet reikia ir pašaukimo. Partijos ir politikos veikla tik tada bus kilni ir gera, kai ji atsirems į aukos ir savęs išsižadėjimo ryžtą. Tai būtų idealistų ir pasišventėlių aukuras. Kas siektų garbės ar medžiaginės naudos, to kelias ne į politiką, bet į verslus. Ne partijos kaltos, jei visuomenės gyvenime matome ydų, bet asmenys, veikią partijose be būtinų tam darbui intelektualinių, o ypač moralinių kvalifikacijų. Ne politikos menas kaltas, jei valstybė patenka į klystkelius, bet atskiri asmenys, kurie yra blogi tos srities menininkai. Todėl ne partijų ujimo ir jų neigimo, lygiai taip pat ne politikos diskreditavimo reikėtų imtis, bet tinkamų žmonių paruošimu ir jų parinkimu jau dabar tremty reikėtų rimtai susirūpinti. Ir tai ne vienai kuriai srovei, bet ir visoms, kurios tik turi vertę ir pripažinimą lietuvių tautoje.

5. Taip suprasdami politiką ir partijų vertę, norėtume, tačiau, kad būsimoje Lietuvoje nesusipulverizuotumėm į partijų partijėles ir nepristeigtume jų perdaug. Didelis partijų skaičius nėra nei reikalingas, nei naudingas. Jis palengvina praįįsti į priekį neturintiems reikiamų kvalifikacijų asmenims ir sudaro rimtą pavojų ir gerai politikai ir politinei taikai. Tas negeroves išgyvena Prancūzija, Italija ir kai kurie kiti Europos kraštai. Lietuvai užtektų 2-3 politinių partijų. Jų programose galėtų sutilpti visi gyvieji krašto gyventojų reikalai ir tauta turėtų pakankamą pasirinkimą savo pageidavimams vykdyti. Bet kaip to pasiekti? Lietuviai — nemaži individualistai. Dėl mažų dalykų atskyla vieni nuo kitų ir pradeda rungtynes. Tai mes matėme demokratinės Lietuvos seimų laikais, tai mes galime konstatuoti ir dabar. Esame nuomonės, kad partijų skaičius yra politinės technikos padaras. Kitaip tariant, partijų skaičių apsprendžia rinkimų sistema. Tuose kraštuose, kur veikia mažoritarinė rinkimų sistema, partijų skaičius mažas, o tuose kraštuose, kur veikia proporcinė rinkimų sistema partijų skaičius didelis. Anglosaksai ne dėl to dvi ar tris partijas teturi, kad būtų labai vieningi, bet dėl to, kad jų rinkimų sistema neduoda progos mažesnėms partijoms pasireikšti ir savo atstovų į parlamentą pravesti.

Jei lietuvių tauta pajėgtų būsimoje Lietuvoje sutilpti į kelias politines partijas, o kiekviena partija įstengtų paruošti ir prieky pastatyti tikrai didžias ir vertingas asmenybes, tada ir mūsų krašto prisikėlimas iš baisių griuvėsių būtų lengvesnis ir tarpusavė partijų konkurencija švelnesnė. Ji neišvirstų, kaip dažnai atsitinka, į nešvankias rietenas, bet pasireikštų pozityviu lenktyniavimu gerą daryti savo tautai ir savo kraštui.

IV. Baigiamosios pastabos.

Tarptautiniai horizontai darosi aiškesni. Jų gilumoje pastebima vis daugiau ir vis šviesesnių pragiedrulių. Tai pirmieji ženklai pavergtų tautų išsivadavimo ir laisvės. Jie mus džiugina, stiprina ir įpareigoja. Neužteks nusikratyti okupanto naštos, bet reikės sudaryti sąlygas atgautai laisvei persunkti visą tautos ir valstybės gyvenimą. Reikės greitai ir tikslingai atstatyti politinį, socialinį, ūkinį ir kultūrinį gyvenimą. Tam bus būtinos visos pozityvios jėgos, esančios tautoje visų srovių tekmėse. Kad tos jėgos sueitų į bendrą didį darbą spartesniam prisikėlimui ir greitesnei pažangai, yra būtina pašalinti tas kliūtis, kurios galėtų trukdyti vieningumą. Kliūtis sudaro tie klausimai, kuriuose susitelkia visų interesai. Todėl tų klausimų tinkamas sprendimas bus lemiantis veiksnys sutartiniam darbui. Šiame rašinyje dalį tų svarbių klausimų, kad ir trumpai, esame palietę ir pasvarstę. Be abejo, tai nepilnas išsvarstymas. Autorius to ir nesiekė. Jam rūpėjo iškelti pačią taikos problemą būsimoje Lietuvoje ir paanalizuoti kai kurių svarbesnių klausimų sprendimo kryptį ir būdus. Būtų gera, kad atsirastų ir daugiau asmenų, kurie čia iškeltais klausimais pasisakytų ir tuo savo dalį įneštų į savitarpinio sugyvenimo problemos sprendimą būsimoje Lietuvoje.

LIETUVOS KAIRIŲJŲ PARTIJŲ UŽUOMAZGA IR PASAULĖŽIŪRINIAI JŲ PAGRINDAI

S. SENKONIS

Nepriklausomai Lietuvai[1]) atsistatant, reiškėsi trys stambesnės kairiosios srovės: socialistų liaudininkų, socialdemokratų ir komunistų. Liaudininkai buvo iš jų dešiniausi, komunistai — kairiausi, socialdemokratai užėmė vidurį. Tačiau visi jie kitada buvo sutapę į vieną srovę, ir tai buvo kaip tik mūsų tautinio atgimimo metas. Atskiromis politinėmis partijomis ta kairioji srovė išsišakojo tarp spaudos draudimo pabaigos ir Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo. Tada labiau išryškėjo ir jų pasaulėžiūriniai pagrindai bei politinės programos.

Pradinė *kairioji vaga* mūsų kultūriniame bei politiniame gyvenime nebuvo dar grynai materialistinė, o daugiau pozityvistinė. Pozityvizmas yra jau geras šuolis į grubųjį materializmą, tačiau teistinio elemento nėra dar visai nusikratęs. Už savo pečių jis yra palikęs humanizmą su reformacija, kaip pirmuosius žingsnius, kurie suko nuo religinių viduramžių, bet yra sustojęs ties vokiečio materialisto L. Feuerbacho (†1872) pareiškimu, kad žmogus esąs tik tuo, kuo jis minta. Pozityvistams žmogus dar nėra tiktai pilvo iškamša — jis turi dvasią, bet ta jo dvasia yra jau prieštari tikėjimui. Ji nenori žinoti to, kas yra už patirties ribų, bet ir neįstengia dar savęs įtikinti, kad ten nieko negali būti. Dėlto pozityvizmas, išėjęs prieš tikėjimą ir antgamtinį pasaulį, o jų vietoje statęs egzaktinius mokslus ir apčiuopiamą gamtą, anų pirmųjų dalykų dar absoliučiai neneigė. Bet jis jau griovė tikėjimo pagrindą, puldamas ne tiek jį patį, kiek kunigus ir Bažnyčią. Tą griaunamąjį darbą toliau tęsė pozityvizmą ap-

*) Metmenys Lietuvos politinių partijų apybraižai.

lenkęs naujų laikų materializmas; jis jau griežtai neigė ir pačią religiją. Tai buvo nuosekli evoliucija nuo Dievo nusisukančios dvasios, prie kurios jau lipo bet koks radikalizmas. Pagalvoti apie tai, kad gali būti ir yra ryšys mokslo su tikėjimu ir gamtinio pasaulio su antgamtiniu, jai buvo jau sunku ir nepriimtina. Ji buvo nuėjusi prieštaravimo keliu.

Mūsų kairioji srovė savo evoliuciją taip pat pradėjo nuo šios prieštaravimo dvasios. Kas tik buvo kitur neigiama pozityvizmo ar materializmo vardu, buvo pradėta neigti ir pas mus. Tai ryškiai pasirodė jau "Aušroje", ypač Dr. J. Šliupo pažiūrose, kurias jis surado rusiškojo universiteto suole; ten jos atėjo iš Vakarų Europos, dažniausia perleistos jau per vokiškas smegenis. "Aušroje" prasikišusi materialistinė bei darvinistinė pasaulėžiūra neatitiko tikinčios lietuvių tautos daugumos nuotaikų; tai buvo viena iš priežasčių, prisidėjusių prie greito "Aušros" užslopimo. To mūsų laisvės šauklio negalėjo išgelbėti nei Lietuvos praeities idealizavimas, nes buvo šuktelėta grubiu, tikinčiųjų jausmus užgaunančiu balsu.

Jau daug ilgiau išsilaikė "Varpas", atsirėmęs į pozityvistinę pasaulėžiūrą, Dr. V. Kudirkos susirastą lenkuose, o į ten atėjusią iš prancūzų. Prancūzas yra ir pozityvizmo tėvas ar bent jo krikštytojas — tai Auguste Comte (†1858), kuris vienam iš savo paskesnių veikalų "Politique positive" rodo respekto religijai. Ir V. Kudirka to respekto turėjo daugiau negu J. Šliupas. Dėl šio skirtumo "Varpas" lietuvių visuomenėje buvo radęs platesnę ir tvirtesnę atramą. Jis taip pat aiškiau ir stipriau pabrėžė demokratines bei socialines idėjas, kurios atitiko daugumos lietuvių pasauliečių ir dvasiškių nusistatymą. Dėlto apie "Varpą" pradžioje telkėsi Lietuvos šviesuomenė gana įvairių pažiūrų. Kunigai ir klierikai pirmaisiais metais yra stipriai jį parėmę, platindami patį laikraštį ir dalyvaudami varpininkų pasitarimuose. Dr. K. Grinius savo "Atsiminimuose" nurodo daug tokių faktų.

Vis dėlto "Varpas" atstodavo tai srovei, ėmusiai vadintis varpininkais *demokratais,* kuri save laikė itin pažangia. O "pažangiu" anuo metu buvo laikomas tik tas, kas mažiau tikėjo vadinamais "prietarais", dėl kurių paprasta liaudis klūpojo bažnyčiose ir klausė kunigų. Tai buvo atleidžiama "tamsiems" žmonėms, bet nedovanojama ėjusiems mokslus. Mokslo "išradimų" vardu (pvz. darvinizmo) buvo skaudžiai įkertama Katalikų Bažnyčiai ir kunigams, ypač nuo 1894 metų, kai "Varpas" vis labiau socialistėjo. Kai kuriems varpininkams radikalėjant, o katalikams traukiantis, likusieji viduryje sudarė tą branduolį, iš kurių etapais išsivystė liaudininkų partija. "Varpas" yra laikomas jos pradininku.

*

L i a u d i n i n k ų partijos pradžia riština su tuo demokratiniu sambūriu, kuris jau reiškėsi paskutiniame spaudos draudimo dešimtmetyje (1894-1904). Tai nebuvo dar įrėminta partija su rašytine programa, o vienos minties srovė veiklesniųjų varpininkų, kuriuos rišo pozityvistinė bei liberalinė pasaulėžiūra ir demokratinės santvarkos siekimai. Savaime aišku, kad kova su carizmu ir lietuvybės gynimas sudarė patį stipriausį saitą. Dėlto čia galėjo įtilpti ir tie dešinieji varpininkai, kurie ypač stipriai akcentavo tautybę, nors savo didesniu pakantumu tikėjimui ir ne visai sutapo su pozityvistine ideologija. Paskutiniais spaudos draudimo metais tam įvairių pažiūrų sambūriui buvo duotas jau konkretesnis pavidalas. 1902 metų pabaigoje įvykęs Dabikinėje (Vl. Zubovo dvare) slaptas suvažiavimas apmetė programos metmenis "Lietuvių demokratų partijai", kuri tuo vardu reiškėsi Vilniaus seime (1905). Jai priklausė liaudininkai ir vėliau išsiskyrę tautininkai. Demokratų partijos žymesniųjų veikėjų branduolį tada sudarė P. Višinskis, J. Vileišis, A. Bulota, A. Smetona, J. Kubilius, E. Bortkevičienė, K. Grinius, E. Galvanauskas, J. Paršaitis-Gabrys, P. Ruseckas. Pastarieji trys Vilniaus seimo metu pasireiškė kaip jaunieji demokratai, ėmėsi organizuoti ūkininkus, norėdami juos apsaugoti nuo socialdemokratų įtakos. Tuo buvo sudaryta užuomazga politiniam kaimo žmonių sambūriui, kuris pradžioje buvo vadinamas ūkininkų, paskui sodiečių arba valsčionių sąjunga. Toliau taip pat keitėsi pavadinimai ir žmonės, skilinėta ir lipdytasi, iki išsirutuliojo valstiečių liaudininkų sąjunga, pasireiškusi jau Nepriklausomoje Lietuvoje.

Šitame savo evoliucijos kelyje liaudininkų partija, vienu ar kitu vardu besivadindama, visą laiką rėmėsi senųjų varpininkų pozityvistų branduoliu. Jis tęsė "Varpo" tradicijas ir kartu ryškino savo politinę programą. Po Vilniaus seimo jis buvo dviem atvejais pertaisinėjama (1906 ir 1914); prieš pat Didįjį karą buvo atgaivintas ir "Varpas" (1913). Karo metu dauguma partijos žmonių atsidūrė Rusijoje. Subraškėjus caro sostui ir pakilus revoliucijai, partijos programa buvo dar kartą peržiūrėta ir daugiau išryškintas pavadinimas — "Lietuvos socialistų liaudininkų partija" (1917). Jis buvo jau ir anksčiau linksniuojamas, bet pinamas su senu demokratų vardu. Dabar, kai ėmė griūti monarchų sostai, demokratais dėjosi kone visi; tai neišskyrė ryškiau vienos politinės srovės nuo kitų. Aiškumo reikalas vertė pačiu vardu pabrėžti partijos ryšį su liaudimi ir jos siekimą įgyvendinti socialistinę santvarką. Buvo taip pat vilties, kad tokios santvarkos įgyvendinimas greičiausiai bus pasiektas

nesidalant nuo demokratinės Rusijos. Tad Petrapilio seime (1917), kur buvo svarstomas Lietuvos valstybės atkūrimas, socialistai liaudininkai pasisakė už sąjungą su Rusija. Pagrindas buvo nurodomas ne vien tas, kad Lietuva būsianti maža ir nepajėgi ekonomiškai išsilaikyti, bet kad joje galinti vyrauti "klerikalinė" dauguma. Vadinasi, ideologinis nusistatymas, kuris nuo seno tvyrojo partijos narių mintyse, apsprendė geriau rinktis autonominį ryšį su svetimais, bet idėjos draugais, negu visišką laisvę su savai žmonėmis, bet numatomais idėjos priešininkais. Pagalvoti apie tų klausimų blaivų sprendimą revoliucijos įkarštis neleido. Jis įkaitintas galvas dar stumtelėjo sugiedoti revoliucinę giesmę ir išeiti iš pasitarimų.

Socialistų liaudininkų partija Rusijoje buvo gana gausi, viena iš pačių stambiausių kairiojoje srovėje. Apie ją telkėsi dauguma lietuviškos inteligentijos, kurios buvo gana gausu evakuotose iš Lietuvos mokyklose ir įstaigose. Plačiai buvo skaitomas ir šios partijos laikraštis "Naujoji Lietuva", išeinąs Petrapilyje. Jo steigėjai buvo Dumos atstovas M. Januškevičius, V. Bielskis, G. Liutkevičius ir dvarininkas Vl. Zubovas. Tarp žymesniųjų bei veiklesniųjų liaudininkų dar buvo A. Bulota, F. Bortkevičienė, P. Balys, J. Butkus, M. Iešmanta, F. Kaupas, B. Matulionis, A. Rimka ir k.

*

Revoliucijos banga stiprėdama socialistus liaudininkus vis giliau nardino į bendrą su rusais verpetą. Tolydžio stiprėjo internacionalistiniai siekimai, kurie nesiderino su Lietuvos reikalais. Tai buvo koktu ir nepriimtina tiems partijos nariams, kurie buvo daug kovoję dėl Lietuvos laisvės ir kurių meilė savam kraštui buvo stipresnė už internacionalo siekimus. Sukvietus antrą partijos konferenciją 1917 m. rugsėjo 20 d., Petrapilyje, bendros kalbos jau nebuvo. Nuosaikesnieji partijos nariai pareiškė, kad yra tiek toli nueita su bolševikais, jog jie negali prisiimti atsakomybės už pastarųjų metų partijos darbus ir iš jos išstoja. Tokį pareiškimą padarė F. Bortkevičienė, F. Kaupas, B. Matulionis, A. Rimka ir M. Sleževičius. Juos nusekė didelė dalis kitų nuosaikiųjų liaudininkų, grįžusių į pirmykštę partijos liniją, kaip ji buvo apibrėžta 1914 metų programos. Partijos pavadinimui vėl grįžo demokratų vardas: ji vadinosi toliau "Socialistų liaudininkų demokratų partija". Tuo vardu ji reiškėsi pirmaisiais Lietuvos valstybės atstatymo ir Seimų laikais, kartu dirbdama su valstiečių sąjunga. Keletos metų bendras darbas parodė, kad ir tikslai yra bendri ir žmonės tie patys — vadinasi, ir politinis junginys gali būti tas pats. Jisai 1923

metų pradžioje buvo įregistruotas jungtiniu vardu: "Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjunga" arba trumpai "valstiečiai liaudininkai".

Liaudininkų partija evoliucionuodama išsiskyrė iš kitų ne tiek savo demokratiniu nusistatymu, kuris buvo bendras ir kitiems, kiek p o z i t y v i s t i n e pasaulėžiūra ir nuosaikesniu socializmu. Marksistinis socializmas, bent valstybinėje santvarkoje, liaudininkams rodėsi per griežtas, nors ir artimas savo materialistine pasaulėžiūra. Iš antros pusės, pasireiškęs krikščioniškos minties atgimimas ir ieškojimas ryšio su Dievu jiems buvo nepriimtinas. Liaudininkai užstrigo XVIII - XIX amžiaus pozityvistinėse pažiūrose, savo metu patraukliose ir ne vienam apsukusiose galvą, bet iš jų XIX amžiaus pabaigoje ir ypač XX amžiaus pradžioje kelias vedė atgal į tikėjimo suderinimą su gyvenimu arba į dar griežtesnį išskyrimą. Liaudininkai užsikonservavo viduryje. Tam buvo kelios priežastys.

Visų pirma liaudininkų partijos organizatoriai, senieji varpininkai, buvo augę dar katalikiškose šeimose ir pirmąsias raides pažinti mokęsi iš "Aukso altorių". Dr. K. Grinius, vienas iš liaudininkų šulų, savo "Atsiminimuose" prisipažįsta, jog "Selemos Grinių namai buvo visai katalikiški" (33 p.). Tokie jie buvo kone visų ano meto lietuvių inteligentų, netekusių tikėjimo mokyklos suole. Bet kas nustoja tikėti jau paaugęs, nelieka tikėjimui neutralus: arba jį rauja iš savęs ir kitų arba stengiasi pakęsti kaip "naudingą". Liaudininkų būta abejopų, tačiau žymi jų dalis stengėsi "tamsių žmonių" įsitikinimus toleruoti, nes patys buvo juose užaugę ir jų paveikti. Tikėjimas dar buvo palikęs pasąmonėje ir elgsenoje. Liaudininkus tai išskyrė iš socialdemokratų, kurių dauguma buvo pasinešusi keliu griežtesnės kovos su tikėjimu. Iš antros pusės tai išskyrė juos ir iš tautininkų, kurių pakantumas tikėjimui buvo žymiai didesnis.

Tikėjimo tolerancijos reikalavo ir liaudininkų partijos ryšys su lietuviškuoju kaimu, liaudimi, kuri buvo tikinti. Prie jos negalima buvo prieiti tokiu būdu, kaip rusiška mokykla prieidavo prie besimokančio lietuviško jaunimo. Tikinčios savo motinos nebuvo galima įtikinti, kad ji yra kilusi iš bezdžionės arba kad jos prosenelis kitados karstėsi po medžius ir turėjo uodegą. Tokie mokslo "išradimai", kaip Dr. K. Grinius juos vadina, tegalimi buvo dėstyti mokykloje, kur buvo pasitikima, kad mokytojas daugiau žino ir sako tiesą. Tačiau tam tikromis progomis galima buvo ir liaudžiai įšnekėti, kad kunigai žmones prigaudinėja arba nemorališkai gyvena, bet pats tikėjimas nėra dar visai blogas dalykas, ir visi jie neblogi, jei tik "remiasi bendrine žmonijos dorove" (Dr.

K. Grinius, 40 p.). Liaudininkų partijos linija reikalavo, kad tikėjimas būtų užsipuolamas tiktai šituo netiesioginiu būdu. Pasklaistę jų spaudą bei kitus leidinius, randame nemažai straipsnių, kurie Katalikų Bažnyčią aplojoja, kaip religinę instituciją, kaip organizaciją, bet tikėjimui pripažįstamas egzistencijos pagrindas dėl bendros gerovės. Jis esąs nepeiktinas viešai moralei palaikyti ir bent laikinai žmogui apraminti. Tai yra, be abejo, šiurkščiai utilitaristinis tikėjimo supratimas, teikiąs valstybei apčiuopiamos naudos: mažiau kriminalistų, lengviau policijai, pigiau iždui. Valstiečiams liaudininkams šios pažiūros yra gana būdingos.

Dr. K. Grinius savo "Atsiminimuose" labai vykusiai jas aptaria, bet sąskaiton P. Kriaučiūno, kuris rusų laikais dėstė lietuvių kalbą Marijampolės gimnazijoje, turėjęs daug įtakos varpininkams ir kalte kalęs mokiniams į galvas:

"... Tikyba, anot P. Kriaučiūno, dažnai esti naudingas žmonių gyvenime dalykas: ji palengvina žmogaus buitį, duoda sielai nusiraminimo, palaiko visuomenėje drausmę, tvarką, mažina nusikaltimus, išdirba žmogaus būdą, savo apeigomis pagražina gyvenimą, atitraukia nors ir ne ilgam laikui žmogų nuo kasdieninių smulkių rūpesčių ir žemesnių jausmų, sutaiko sąžinės priešingumus ...

Tikyba, jos paslaptys, nesuprantami apreiškimai, dogmos, protui dažnai esti neprieinami dalykai, negali būti matematiškai įrodyti, bet jie tūkstančiais metų laikosi ... Kiekviena tikyba sakosi esanti geriausia, daug jų pretenduoja į monopolinį sielų išganymą. Bet patyrimas sako, kad kuone visos svarbesnės tikybos žmonių gyvenimui yra naudingos ir gali duoti nors ir reliatyvinę sielos ramybę.

Geriausia į tikybinius ginčus nesivelti, tikybinių jausmų neįžeidinėti ir visas tikybas, kurios yra ilgiau išsilaikiusios, kurios remiasi bendrine žmonijos dorove, pripažint ir gerbt ..." (40 p.).

Taip pozityviškai suprasto tikėjimo, kurio iš tikrųjų matematiškai įrodyti negalima, liaudininkai laikėsi santykiuose su tikinčiuoju kaimu. Jie tiktai neišlaikė P. Kriaučiūno patarimo "tikybinių jausmų neįžeidinėti". Tam stigo nusiteikimo pačioje dvasioje, kuri buvo tikėjimui atvėsusi ir priešiška. Ji katalikus sagstė tokiais epitetais, kaip juodašimčiai, atžagareiviai, inkvizitoriai, Romos pakalikai, fanatikai, farizėjai, klebonų bernai, davatkos, šventuolėliai ir kitais "stipriais" žodžiais, primenančiais kandų Katalikų Bažnyčios šmeižiką Voltaire. Visą tai rodė dar reiškusis prieštaravimo dvasią (spiritus contradictionis), kuri visada susidaro paneigiant tai, kas anksčiau buvo pripažįstama, bet ko visai nusikratyti dar neįstengiama. Tokie žmonės jų pačių laikomiems

priešininkais kultūringesnio žodžio dar neranda: jis ateina jiems iš neapykantos tam, kas buvo numesta į šalį. O buvo numestas į šalį tėvų tikėjimas, kaip "pasenęs daiktas", kuris nesiderinęs su "greita mokslų, pramonės, technikos ir demokratijos pažanga" (Dr. K. Grinius, 33 p.). Jis buvo toleruojamas tiktai dėl partijos interesų.

Partijos interesai neleido eiti nė radikalesniu keliu, kuris nuosekliai vedė į grubųjį materializmą bei marksizmą ir kuriuo nusuko socialdemokratai. Šie rėmėsi daugiau miestu, o liaudininkai — kaimu. Mieste žmonių tikėjimas jau buvo labiau apvėsęs ar bent apleistas. Miesto žmonėms, ypač darbininkams, galima buvo taip pat dėstyti radikalią socialistų programą, kuri reikalavo bendro nuosavybės valdymo. Darbininkai jos neturėjo. Įmones nusavinus, jiems buvo dar galima įtikti. Tuo tarpu kaimui tokia radikali programa netiko, išskyrus dvarus, kurie dar buvo nelietuvių rankose. Liaudininkai, kilę patys iš kaimo ir turėję tėviškes, nebuvo linkę jų draskyti, nors ir skelbė, kad žemė turėtų būti teisingiau išdalyta. Teisingumas mažažemiams ir bežemiams galėjo patikti, bet tiktai su ta viltimi, kad jie patys gaus žemės. Partija, kuri rėmėsi valstiečiais, negalėjo toliau eiti: ji turėjo sustoti ties nuosaikesniu socializmu ir savo krašto žmonėmis. Gi savam krašte nebuvo nei didesnių miestų nei didesnės lietuvių darbininkų masės. Grynas marksizmas turėjo vesti į kitas tautybes ir kartu į internacionalizmą. Tuo keliu bandė eiti lietuviai socaldemokratai.

*

Lietuvos s o c i a l d e m o k r a t a i išaugo ne tiktai iš atneštų į mūsų šalį marksizmo sėklų, bet ir iš tos kovos, kuri buvo vedama su caristine santvarka. Žymiai stipresnis antireliginis jų nusiteikimas pradžioje dar užtušuojamas bendros kovos už lietuvių tautos laisvę. Tatai jungė juos su lietuviais inteligentais skirtingo nusistatymo, kurio pradžioje buvo mažiau ir paisoma, ypač pirmaisiais "Aušros" ir "Varpo" metais. Tuo laiku socialistai visai gražiai įtilpo į varpininkų demokratų būrį: dalyvavo jų pasitarimuose ir bendradarbiavo laikraštyje. Jie net ir vadinosi demokratais, kaip Dr. St. Matulaitis ir V. Mickevičius, kurie paskui toliausiai nuriedėjo į kairę. Iš antros pusės varpininkai, skynę liaudininkams kelią, socialdemokratams iš jų ir išsiskyrus, palaikė su jais glaudžius ryšius iki pat Vilniaus seimo: lankėsi į jų pasitarimus, padėdavo jiems platinti atsišaukimus ir spausdinti laikraščius, bendradarbiavo jų leidiniuose. Tai buvo galima ne tiktai dėl bendros kovos ir lietuviškų reikalų, apie ką užsimena Dr. K. Grinius, bet ir dėl artimos pasaulėžiūros, kuri tiek tesiskyrė, kiek skiriasi Darvino "Kilmė" nuo

Marksо "Kapitalo". Abu tie veikalai kairiajai inteligentijai buvo naujomis evangelijomis, iš kurių vieni ėmė vienas, o kiti — kitas citatas. Didesni skirtumai buvo jų pažiūrose į būsimą socialinę santvarką. Bet kol negalima buvo jos realizuoti, nebuvo prasmės ir aštresniems ginčams. Kairioji vaga tuo tarpu ėjo vienu keliu, net ir įsisteigus socaildemokratams atskirą partiją.

Akstinas jai įsisteigti atėjo iš lenkų. Apie 1892 metus, grįžęs iš Sibiro, Juozas Pilsudskis buvo pradėjęs organizuoti Vilniaus darbininkus į lenkų socialistų partiją. Jos tikslas buvo atgauti Lenkijai nepriklausomybę. Tuo metu gyvenęs Vilniuje A. Moravskis, vėliau Kauno universiteto profesorius, atsikvietęs Dr. A. Domaševičių, ėmėsi burti darbininkus lietuviškam reikalui ir lietuvių socialdemokratų partijai. Rungtynės truko kelerius metus. Jose taip pat dalyvavo pagarsėjęs vėliau čekistas Feliksas Dzeržinskis, kilęs iš *Ašmenos* bajorų, Vilniaus gimnazijos moksleivis. Jis kurį laiką (tarp 1896-1899 metų) Vilniuje ir Kaune būrė darbininkus į socialdemokratų partiją ir lenkų kalba Kaune leido slaptą laikraštį bei platino atsišaukimus. Susipykęs su lietuviais, kurie nenorėjo bendros su lenkais partijos, juos pametė ir išvyko į Varšuvą. Iš ten jis atsidūrė Rusijoje ir nugrimzdo revoliucininkų darbe, iškilęs vėliau pirmuoju bolševikinės čekos organizatorium ir nulaistęs Rusiją nekaltų žmonių krauju.

Kovą už atskirą lietuvių socialdemokratų partiją parėmė savo talka varpininkai demokratai J. Bagdonas, St. Matulaitis ir K. Grinius. Pastarasis išvertė soicaldemokratų partijos programą, kuri buvo atspausdinta pradėtam leisti "Lietuvos Darbininke" (1896 m. gegužės mėn. 1 d.). Tai yra formali lietuvių socialdemokratų partijos pradžia. Tuo atžvilgiu ji yra pirmoji. Ji pirma taip pat į savo programą įrašė reikalavimą Lietuvai nepriklausomybės Federalinėje jungtyje su gretimais kaimynais. Dėl to socialdemokratai turėjo sunkumų II internacionale, kuris nenorėjo lietuvių "separatistų" priimti nariu.

Socialdemokratai turėjo dar nemaža atramos tarp besimokančio lietuvių jaunimo Šiauliuose, Mintaujoje ir Liepojoj, o taip pat studijuojančio rusų universitetuose Dorpate, Maskvoje ir Petrapilyje. Liudos Didžiulienės bute, Mintaujoje, glaudėsi slapta "Kūdikio draugija", vėliau pavirtusi "Vinco Kapsuko draugystėle". Be paties Vinco Kapsuko jai priklausė arba turėjo artimesnius ryšius Dr. P. Avižonis, J. Biliūnas, Vyt. ir Ant. Didžiuliai, A. Janulaitis, K. Jasiukaitis, J. Paknys, V. Požėla, K. Požėla, A. Smetona, J. Šepetys, P. Višinskis ir k. Dauguma jų vėliau virto socialdemokra-

tais. Jų veikėjai ir apskritai kovotojai su carizmu už naują socialistinę santvarką gerą užuovėją turėjo dar pas dvarininkus Vl. Zubovą (Dabikinėje) ir St. Didžiulį (Grėžonyse). Pats socialdemokratų centras buvo Vilniuje. Bet ji rusų žandarams suuodus ir Dr. A. Domaševičių ištrėmus, o A. Moravskiui išvykus studijuoti į užsienius, partijos veikimas porai metų (1897-1899) pakriko. Ji buvo atgaivinta jau naujų veikėjų — St. Kairio, St. Matulaičio, Pr. Mažylio, Vl. Sirutavičiaus, Ang. Janulaičio. Pastarieji du buvo redaktoriai partijos organo "Darbininkų Balsas", ėjusio 1901-1906 metais. Kaip liaudininkai "Varpu", taip socialdemokratai atsiremia "Darbininkų Balso" tradicijomis.

Ligi spaudos draudimo pabaigos tarp tų dviejų srovių ir jų laikraščių, spausdintų Mažojoje Lietuvoje, didelio skirtumo nesimatė: artimą ryšį turėjo jų centrai, talkininkavo vieni kitiems redaktoriai ir administratoriai, rašė beveik tie patys bendradarbiai. "Varpą" vienu metu redagavo St. Matulaitis, tapęs bolševiku, o "Darbininkų Balsą" ir "Varpą" drauge — J. Bagdonas, paskui išėjęs iš demokratų liaudininkų partijos ir centro (1907). Maždaug apie tą laiką liaudininkai ir socialdemokratai susikivirčijo ir aiškiau išsiskyrė. Kivirčą sukėlė ginčas dėl surinktų Amerikoje lėšų lietuviams revoliucininkams paremti. Socialdemokratai priekaištavo, kad demokratai liaudininkai nėra jokie revoliucininkai. Iš tikrųjų jie turėjo tam tikrą pagrindą. Revoliucija buvo suprantama kaip judėjimas, kuris neturėjo apsirėžti tik savo kraštu ar sustoti prie buržuazinės demokratijos. Liaudininkai buvo ir lietuviškesni, nesulipę tiek su tarptautiniu socializmu, kaip socialdemokratai, ir partijos programa jų buvo nuosaikesnė. Socialdemokratai labiau sviro į internacionalizmą ir radikalų marksizmą. Atitinkamai keitėsi ir partijos pavadinimas. Savo užuomazgos pradžioje, kai skirtasi iš lenkų, ji vadinosi "Lietuviškoji socialdemokratų partija" (1896-1902), paskui — "Lietuvių SDP" (1903), pagaliau — "Lietuvos SDP" (nuo 1904-1905). Pirmojo vardo kaitaliojimas rodė progresuojančias internacionalistines nuotaikas. Socialdemokratų gretose kaskart stiprėjo tarptautinio marksizmo šalininkai.

Galimas, žinoma, ir kitoks aiškinimas, palankesnis lietuviškajam tos partijos veidui ar bent tiems jos nariams, kurių patriotizmas nebuvo susvyravęs. 1905 metų revoliucija socialdemokratų partiją buvo nepaprastai įkaitinusi ir sukėlusi viltį, kad caro sostas neišsilaikys, o su juo grius ir Rusijos imperija, kuri susiskaldys autonominėmis respublikomis. Lietuva, galimas daiktas, būsianti tokia respublika, surišta su kitomis, tai ir socialdemokratų partija turėsianti ap-

imti visus jos gyventojus, be tautybės skirtumų. Noras laužtis į priekį aštrios kovos būdu socialdemokratus pastūmėjo į 1905 metų ekscesus, o Vilniaus seime jie triukšmingai siekė radikalių pasisakymų prieš caro režimą. Santūresnės grupės to vengė prisibijodamos, kad neišeitų panašiai, kaip su pirmais dviem lenkmečiais, kurie lietuvių tautai atnešė daug žalos.

Nepavykusi 1905 metų revoliucija, o ypačiai po to atgijusi carizmo reakcija skaudžiai palietė ne tik Lietuvos, bet ir visos Rusų imperijos socialdemokratus. Jie buvo sukišti į Sibirą, išvaikyti po užsienius arba suvaryti į pogrindį. Lietuvos SDP apsilpo, jos leistieji laikraščiai normaliai ir periodiškai negalėjo pasirodyti: jie buvo pradedami nauji ir valdžios nužnybami (Naujoji Gadynė, Žarija, Visuomenė, Vilnis, Skardas). Socialdemokratams vėl teko daugiau tenkintis liaudininkų laikraščiais, arba leisti nedideles brošiūras, kalendorius ar almanachus ("Nauju Taku"). Susirinkimai tebuvo galima daryti slaptai.

Savaime suprantama, kad tokiose sąlygose mezgėsi artimesni ryšiai su tais, kad ir svetimais, kurie siekė taip pat "naujos gadynės" ir ėjo "nauju taku". Tai buvo rusų, lenkų ir lietuvių socialdemokratai, ėję su bolševikais kartu iki pat Didžiojo karo. Jų radikalizmas nuteikė lietuvius socialdemokratus vaizduotis nepriklausomą Lietuvą tik griežtai marksistinę ir neišskirtą iš kitų būsimų darbo žmonių respublikų. Tai buvo aišku iš lietuvių soicaldemokratų veiklos Rusijoje, besibaigiant pirmajam Pasauliniam karui.

Antros revoliucijos metu Maskvoje atgijusi Lietuvos SDP ir jos pradėtas leisti laikraštis "Socialdemokratas" (1917) tikros nepriklausomos Lietuvos nesuprato. Partijos viršūnėje buvę Dr. P. Avižonis, C. Petraškevičius, V. Požėla, A. Purėnas, Dr. St. Matulaitis ir kiti liko ištikimi nusistatymui, kad Lietuva tegali gyventi tiktai federalinėje jungtyje su kitomis socialistinėmis respublikomis, kurios susikurs iš Rusijos imperijos griuvėsių. Revoliucinės nuotaikos tą nusistatymą dar labiau stiprino. Tai ryškiai pasirodė bendrame lietuvių seime Petrapilyje. L. Purėnienė, užtraukusi bolševikinį himną "Atsisakom nuo senojo svieto", vesdama visą kairiąją grupę, iš salės išėjo ir seimą išardė. Tiktai vėliau iš atskirų politinių grupių, pakeitus savo nusistatymą ir kai kuriems kairiesiems, buvo sudaryta Lietuvių Tautos Taryba Voroneže. Ji siekė atskiros nepriklausomos Lietuvos valstybės, tačiau socialdemokratai dar nedalyvavo nei šioje Taryboje.

Žymiai patriotiškesnės nuotaikos buvo tų socialdemokratų, kurie vokiečių okupacijos metu buvo palikę Lietuvoje

ar grįžę į ją dar 1918 metais. Vilniuje jų branduolį sudarė St. Kairys, A. Janulaitis, S. Narutavičius, P. Eidukevičius, M. Biržiška, Dr. A. Domaševičius, J. Paknys, K. Bielinis (grįžęs 1918 m.) ir k. Buvo leidžiamas ir socialdemokratų savaitraštis "Darbo Balsas" (1917-1919), redaguojamas St. Kairio. Iš artimesnių bendradarbių pačiame laikraštyje buvo nurodyti: M. Biržiška, P. Bugailiškis, V. Didžiulis, Dr. A. Domaševičius, Pr. Eidukevičius, A. Jakučionis, K. Kepalas, J. Paknys ir J. Vileišis, tačiau artimai bendradarbiavo dar Vc. Biržiška, St. Brašiškis, B. Sruoga, St. Matijošaitis, J. Pronskus, A. Klimas. Ryšiai su kitomis grupėmis buvo gana sklandūs. Atstovaudami savo pažiūras Vilniaus konferencijoje ir Lietuvos Taryboje, socialdemokratai siekė aiškiai demokratinės Lietuvos, bet jau nesispyrė dėl to, kad ji būtų atskira valstybė, nors tam tikras atšakumas reiškėsi ir Vilniaus konferenciją šaukiant ir Lietuvos Tarybai su vokiečiais besitariant. Vienu metu (1918. I. 26) iš jos buvo išstojęs St. Kairys, S. Narutavičius ir M. Biržiška (kiek anksčiau ir iš socialdemokratų partijo pasitraukęs). Susitarus dėl Vasario 16 akto, jie grįžo jį pasirašyti ir paskelbti. Tas aktas socialdemokratų partijai yra reikšmingas tuo, kad ji pagaliau išeina į aiškų Lietuvos nepriklausomybės kelią.

Iš tos patriotinės grupės, deja, išsiskyrė Dr. A. Domaševičius ir Pr. Eidukevičius. Jie buvo priešingi tokiai Lietuvos nepriklausomybei, kaip kiti jų partijos draugai suprato; smerkė Lietuvos Tarybą, tikėdamasi sulaukti bolševikinės tarybų valdžios, kaip ir nemaža dalis socialdemokratų, Rusijoje susiliejusių su komunistais. Prokomunistinės nuotaikos nebuvo visai atslūgusios socialdemokratų partijoje net ir tada, kai ji veikė jau Nepriklausomoje Lietuvoje ir Steigiamajame Seime buvo pravedusi 12 atstovų (iš 112). Socialistai liaudininkai ir valstiečių sąjunga tada turėjo 28 atstovus, krikščioniškos grupės — 59, mažumos ir nepartiniai — 13. Taigi, kairysis blokas sudarė daugiau negu trečdalį Seimo narių. Kairiausi iš jų buvo socialdemokratai.

*

Socialdemokratai m a t e r i a l i s t i n ė s pasaulėžiūros keliu yra nuėję žymiai toliau už liaudininkus, kaip Karolis Marksas (†1883) yra toliau nužengęs už Auguste Comte. Socialdemokratų pasaulėžiūra jau grynai materialistinė ir ateistinė. Jie neigė tikėjimą iš principo, o ne vien dėl to, kad apie Katalikų Bažnyčią telkėsi krikščioniška akcija ir užstojo kelią laisviau prieiti prie masių. Jie statė sau uždavinį tas mases nureliginti, nes "religija joms yra opiumas". Dėl to jų spaudoje, jeigu ją pasklaidysime, be priekaištų kunigams ir Bažnyčiai, kuriais taip mėgsta verstis liaudininkai,

buvo žymiai daugiau puolamas pats tikėjimas, jo tariamas "kvailumas" ir "nesutarimas" su mokslu, gyvenimu ir pačiu Kristaus mokslo skelbėjų pavyzdžiu. Vadinasi, jis esąs negyvenimiškas, žmogaus prigimčiai priešingas, nuo laiko dvasios atsilikęs ir dėl to atmestinas. Tai yra visai kita kalba, negu tai, kad visos tikybos yra naudingos, jei tik remiasi bendrine žmonijos dorove. Socialdemokratams ji neturi šito aspekto. Priešingai, jiems atrodė, kad tikėjimas iškreipia ir laužo žmogaus natūralų linkimą būti doram ir sveikam, kaip gamtos įstatymai reikalauja, arba kaip bendruomeniškam gyvenimui tai privaloma. Jei religija dar kiek pagerbiama, tai vien dėl to, jog ji dar stipri žmonėse ir demokratijos principai reikalauja kitiems prievartos nedaryti. Bet ją reikią visiškai iš viešo gyvenimo skirti ir tokiu būdu, kad valstybė nei piršto nepridėtų prie religinių institucijų paramos. Tai absoliučiai privatus žmogaus reikalas, bet juo mažiau bus tų religinių sentimentų žmogaus sąmonėje, tuo bus šviesesnis žmonių gyvenimas ir greitesnė pažanga. Šiuo atžvilgiu socialdemokratai buvo nuoseklesni už liaudininkus. Kai tikėjimas iš principo paneigiamas, o ne dėl kurių tik tikinčiųjų nuodėmių, jam jau nebeieškoma pateisinimo dėl "bendrinės dorovės" ar "sielos apraminimo". Šiose sąvokose yra dar įvyniota dvasia, o materialistams, ypač marksistinio nusistatymo, jos nėra ir negali būti. Tai, kas vadinama "dvasia", yra tiktai atspindis ekonominės žmogaus buities.

Socialdemokratai čia taip yra nuėję tolimesniu keliu: žmogaus kova dėl būvio yra stipriau pabrėžiama, klasių priešingumai aštriau sustatyti, bendruomeniškumo pradas (kolektyvizmas) nusveria asmenį, internacionalizmas priblokia tautybę. Visiškai lengva čia atpažinti. K. Markso "Kapitalą", kuris mūsų tautinio atgimimo metu ir pirmaisiais spaudos leidimo metais buvo studijuojamas ir komentuojamas lygiai taip, kaip vėliau "Bolševikų partijos istorija". Socialdemokratai šiose studijose buvo žymiai uolesni už liaudininkus. Galimas daiktas, kad ne vienam iš liaudininkų, kaip Dr. K. Griniui, K. Markso kurstymas klasių kovos buvo nepriimtinas. Vėliau bolševikinė praktika plačiau atidarė akis ir kai kuriems socialdemokratams. Pro jų eiles yra praėjęs ne vienas žymesnis mūsų veikėjas, jaunystėje kaitintas marksinių idėjų, bet vėliau palikęs jas praeičiai ir atgrįžęs į nuosaikesnį kelią, kai kova su carizmu jau buvo pasibaigusi.

Anuo metu carizmą skaudžiausiai galima buvo pulti naujos socialistinės santvarkos arba naujos gadynės kocepcija. Ji reikalavo keisti iš pagrindų visą gyvenimą, ne vien tą nelaisvę, kurią rusai buvo lietuviams primetę. Reikalauti savo

krašto žmonėms socialinės lygybės ir didesnio teisingumo buvo daugiau negu tiktai kovoti už lietuvybę. Tai kovai galima buvo jungti nelietuvius, iškilti į tarptautinę plotmę ir padaryti ją visuotinesnę. Pasaulinės revoliucijos gaisras, be abejo, turėjo būti kaitresnis už vienų tik lietuvių sukilimą ir greičiau sutirpdyti vergijos pančius. Rodėsi, čia viskas kartu išsispręs, ir gerai išsispręs. Tokioje nuotaikoje, jaunystės karštyje ir nihilistinės mokyklos suole kaito radikalinės kovos dvasia. Ji pradėjo iš akių pamesti lietuviškus reikalus.

Tuo tarpu Lietuvoje nebuvo taip kaitru, kaip Rusijoje. Čia nebuvo nei didesnių proletariato masių, nei didelės socialinės nelygybės, išskyrus skriaudų lietuviams žemės valdymą. Ar dėl to reikėjo atimti ją iš visų, ir lietuvių nedvarininkų? Ar reikėjo tik nusimesti caro jungą, o po proletaro diktatūra palįsti? Šitie klausimai tuojau iškilo, kai tik ėmė aiškėti bolševikinės revoliucijos siekimai. Jie įkvėpė nuosaikumo tiems socialdemokratams, kurie kovojo ne vien už pasaulinę revoliuciją, bet ir už savo šalies laisvę. Tie išskyrė iš bolševikuojančios masės ir atsistojo ant sveikesnio pagrindo. Tai buvo savos nepriklausomos valstybės pagrindas. Apie ją buvo daug ir ilgai svajota, bet tik nuoga realybė parodė, kad ne visa dar prasta, kas yra sena. Nėra ko taip greitai atsisakyti nuo "senojo svieto", kai tas "svietas" yra savi namai ir savi žmonės.

Šita socialdemokratų partijos evoliucija nebuvo tiktai Lietuvoje, prie paties bolševizmo pakraščio. Panašiu keliu ji yra ėjusi Vakaruose, kol priėjo iki tos vietos, kur reikėjo sustoti: prie ramios ir laipsniškos evoliucijos į naująją socialistinę gadynę. Bet tai jau konservatizmo kelias, lėtesnis žingsnis, paliekąs užpakalyje pirmyn nusivariusio avangardo — marksininkų maksimalistų. Socialdemokratai čia sustojo viduryje tarp liaudininkų ir komunistų.

*

Lietuvos k o m u n i s t a i spaudos draudimo laikais ir net po 1905 metų revoliucijos nėra skyręsi iš socialistų nei savo taktika nei pažiūromis. Jie ir to vardo neturėjo. Marksizmas visiems buvo bendras ir beveik vienodai suprantamas. Vienodi buvo ir kovos metodai su carizmu: darbininkų organizavimas, kurstančių atsišaukimų platinimas, mitingai ir streikai. Visa tai buvo daroma socialdemokratų vardu. Tačiau šis konspiratyvinis darbas vienus dar išlaikė rimtyje, o kitus traukė kaskart į aštresnę kovą ir radikalesnes pažiūras, kaip V. Kapsuką-Mickevičių, St. Matulaitį, Z. Aleksą-Angarietį, Pr. Eidukevičių. Konspiratyvinis darbas, tremtis Sibire ir kalėjimas juos artino su rusų bei lenkų revoliucininkais, taip pat pasišovusiais teroro priemonėmis versti caro

sostą ir išvesti į kovą proletariatą, kuriam buvo kartojamas Karolio Markso mestas šūkis "Visų šalių proletarai vienykitės!"

Jau daug kartų jis buvo kartotas slaptuose atsišaukimuose, bet ant lietuviško laikraščio antraštės bene pirmą kartą pasirodė 1908 metų pabaigoje, kai Marijampolėje buvo išleistas socialdemokratų "Darbo Žodis". Jį redagavo ir platino veterinoriaus mokslus Varšuvoje ėjęs Zigmas Aleksa, vėliau pasivadinęs Angariečiu, kai rusų buvo suimtas ir nutremtas į Sibirą prie Angaros upės. To laikraščio spaustuvė buvo suorganizuota iš surankiotų ir Šmito fabriko Kaune darbininkų sukalinėtų dalių, o pinigų buvo pasitelkta apiplėšiant Garliavos monopolį. Zigmą Aleksą suėmus, laikraštis sustojo, bet atsišaukimai buvo ir toliau spausdinami. Juos rašė ir platino socialdemokratas Jeronimas Plečkaitis. Sibire parašyta viena Z. Aleksos-Angariečio brošiūra, "Lietuva sušals", yra tuo būdinga, kad ji primena ne tiktai rusifikacijos speigą, kuris lietuvių tautą svilino ir šaldė, bet ir tą Sibiro žvarbumą, vėsinusį lietuvių revoliucininkų jausmus savam kraštui, iš kurio jie buvo ištremti. Sibiras ruošė pasaulinės revoliucijos kurstytojus. Kai katorgos pančiai nukrito, iš to šalto rezervuaro išsiliejo karšta srovė, su kuria nuplaukė daug lietuvių socialistų, dabar virtusių komunistais. Jie išsiskyrė taip pat iš socialistų liaudininkų ir socialdemokratų eilių.

Iš caro kalėjimo išėjęs Vincas Kapsukas ir Zigmas Angarietis su kitais savo vienminčiais įsteigia nebe Lietuvos, bet Lietuvos-Gudijos komunistų partiją. Vienų lietuvių jai nebūtų buvę per maža, bet maža rodėsi tikros Lietuvos teritorija, o dar siauresni jos tautiniai siekimai. Komunistų revoliucija su jais nesutapo, dėl to kas tik prie komunistų dėjosi, ėjo prieš nepriklausomą Lietuvą. Jiems pirmiausia rūpėjo visos Rusijos sukomunistinimas, neišskiriant nei vienos jos dalies. Buvęs socialistas liaudininkas V. Bielskis, "Naujosios Lietuvos" laikraščio steigėjas, dar 1917 m. vasario 2 d. vedė pirmąjį rusų pulką griauti Dumos. Tos partijos buvęs narys P. Balys, Petrapilio studentas, atsidūrė Kaukaze ir ten pasidarė Šiaurės Kaukazo respublikos liaudies komisarų tarybos pirmininkas ir užsienių reikalų komisaras, baltųjų rusų sušaudytas (1919). Buvę socialdemokratai C. Petraškevičius su V. Požėla ir tas pats V. Bielskis, vedami V. Kapsuko, 1918 metų pradžioje užėmė Voroneže Lietuvių Centrinio Komiteto patalpas, turtą ir sukišo į kalėjimą Lietuvių Tautos Tarybos narius, net buvusius savo draugus iš spaudos draudimo metų. Tuo pačiu laiku nuo socialistų liaudininkų atskilo kairysis sparnas — "Revoliucinių socialistų liaudinin-

kų partija". Jos steigėjais buvo M. Januškevičius, M. Iešmanta ir J. Butkus. Jie pasisakė už tarptautinę revoliuciją, darbo respublikų sąjungą, visišką nuosavybės panaikinimą ir bekompromisinę kovą su savo priešais. Netrukus juos visai sugėrė bolševizmo stichija. Kas dar išliko nepasidavęs kraštutiniams komunistų šūkiams, grįžo prie liaudininkų arba socialdemokratų.

Tuo pačiu metu dar vokiečių užimtoje Lietuvoje, Vilniuje, socialdemokratų eilėse komunistinę propagandą varė Dr. A. Domaševičius, savindamasis ir bolševikų taktiką ir tikslus. Lietuvos Tarybos darbai jam atrodė nepriimtini, jis juos puolė, o partijos narius ir lenkų socialistines organizacijas ragino eiti drauge su komunistais ir kurti tarybines darbo žmonių respublikas. Tai pradžiai jis organizavo Vilniaus miesto ir Naujosios Vilnios darbininkų tarybas, laukdamas artėjančios raudonosios armijos. Ji užėmė Vilnių 1919 m. sausio 5 d. Tada socialdemokratų partijos centro vardu, pridėjus ir Vilniaus darbininkų reikalavimą, buvo paskelbta, kad ji tampanti komunistų partija. Mat, jau nuo 1918 metų vasaros, kai buvo patirta, jog Rusijoje įsisteigė Lietuvos-Gudijos komunistų partija, ji buvo pradėta organizuoti ir Lietuvoje. Pirmas jos suvažiavimas įvyko Vilniuje 1918 m. lapkričio mėn. pradžioje. Centro Komitetan, be kitų, buvo išrinktas pats veikliausias jos organizatorius Pr. Eidukevičius, vėliau tapęs čekistu. Jis porą kartų užsieniuose buvo susitikęs su Leninu ir kartą drauge su juo kalėjęs (Didžiojo karo metu). Dabar palaikė ryšį su Maskva. Vokiečių ir lenkų už tai gaudomas ir kalėjiman tupdomas, pasprukęs Rusijon grįžo į Vilnių su Vinco Kapsuko vedama raudonąja armija.

Vinco Kapsuko komunistinė vyriausybė, kūrusi Lietuvos-Gudijos socialistinę tarybų respubliką. Vilniuje išsilaikė nepilnus keturis mėnesius (1919 I 5 iki IV 19). Tos vyriausybės galva — liaudies komisarų tarybos pirmininkas — buvo pats V. Kapsukas, prižiūrimas Maskvos priskirto komisaro Joffės. Šis buvo su vokiečiais susitaręs, kad jie užleis raudonajai armijai visą Lietuvą. Komunistinės vyriausybės nariais buvo: Dr. A. Domaševičius — sveikatos komisaras, Vc. Biržiška — švietimo, Vl. Požėla — teisingumo, V. Bielskis — žemės ūkio, S. Dimanšteinas — darbo, Z. Aleksas-Angarietis — vidaus reikalų. Jis savo pagalbininku turėjo Pr. Eidukevičių. Jiedu yra areštavę Vilniaus lietuvių veikėjus (F. Bortkevičienę, V. Stašinską, kun. P. Dogelį, kun. M. Reinį, L. Girą ir k.), kurie buvo paskui iškeisti į komunistus, suimtus Kaune. Ten pasitraukusi nepriklausomos Lietuvos vyriausybė ir savanoriai-kūrėjai vedė kruviną kovą su bolševikais. Paspaudus lenkams, Vincas Kapsukas su raudonąja armija iš

Vilniaus buvo išstumtas, tačiau su juo pasitraukė ne visi, pritapę prie komunistinės vyriausybės. Jie aiškinosi norėję sušvelninti besireiškiantį bolševikinį terorą, o iš tikrųjų jau buvo spėję patirti, kad tai nebus nei Lietuvos nei Gudijos tarybinė respublika, o nauja komunistų vergija ir dar rusiško pamušalo, nuo kurio buvo tiek daug kratytasi. Vincas Kapsukas, tas uolus kovotojas su rusų žandarais, dirbęs ilgai su varpininkais ir vienu metu buvęs "Varpo" redaktoriaus padėjėjas, vėtytas ir mėtytas, buvo pasidaręs svetimas savam kraštui ir atsikuriančiai Lietuvos valstybei. Kan. J. Tumas-Vaižgantas, Vilniuje jį lankęs, ano meto savo atsiminimuose pažymi, kad jis kalbėjęs su neapykanta apie Lietuvos trispalvę ir kerštavęs, kad "Kauno buržuazinė valdžia" pastojanti kelią prasimušti revoliucijai toliau į Vakarus.

Iš tikrųjų, nepriklausoma Lietuva anuo metu sulaikė bolševizmo antplūdį ir savo gerui ir Vakarams. Nepriklausomos Lietuvos gyvenimas nedavė pagrindo nei komunistinei propagandai. Numetusi caro jungą ir lygindama socialines skriaudas, ji gražiai tvarkėsi: kilo jos ūkis ir dvasinė kultūra. Lietuva nepalyginti daugiau atitiko savo gyventojų reikalus ir norus, negu sukomunistinta Rusija. Vis dėlto iš ten buvo kurstoma. Svarbu pastebėti, kad tas gundymo balsas veikdavo daugiausia materialistinės pasaulėžiūros lietuvius ir žydus. Pakliuvę į kalėjimą, jie ten savo pusėn patraukdavo kitus kalinius, o išėję laisvėn veikdavo pogrindyje, gaudami instrukcijas iš Maskvos. Bet ir tuo būdu negalėjo sudaryti didesnio sąjūdžio, tiek stipraus, kad legaliu būdu prieitų prie valdžios. Jie galėjo tai padaryti tiktai iš pasalų, svetimo krašto valdžiai paremiant. 1926 metais kairiosios partijos, vyraudamos vyriausybėje, buvo besudarančios tam progą, bet iš to pasinaudoja tautininkų srovė, primetusi kraštui ilgametę diktatūrą. Komunistinė diktatūra buvo primesta tiktai antrojo Pasaulinio karo metu ir Sovietų Sąjungos karine jėga. Tada tik pasirodė, kad Nepriklausomoje Lietuvoje būta dar stipraus kultūrinio bolševizmo, kuris davė vadų sovietinei tvarkai Lietuvoje stiprinti. Jie pakilo iš visų grupių, bet ateistinio materializmo augintų buvo daugiausia.

Iš visų trijų pakraipų, kurios mažiau ar daugiau remiasi materialistine pasaulėžiūra, komunistai pirmieji pasiekė baigmę kairiųjų lenktynes į b o l š e v i k i n ę santvarką. Jie konkrečiai gyvenimo faktais parodė, koks gali būti logiškai arba dialektiškai nuoseklus tas svajojamasis socialistinis pasaulis. Kitos kairiosios grupės buvo apstulbintos, tiesiai įbaugintos tokios šiurpios realybės. Tiktai vengdami nemalonios tiesos ir nenorėdami dar galutinai patikėti gyvenimo logikai, kuri materialistines jų koncepcijas, pritaikytas valsty-

bės santvarkai, taip žiauriai sukonkretino, jie dar suranda išeitį ir pateisinimą: komunistinis pasaulis, koks jis pasirodė sovietinėje santvarkoje, esąs tik dėlto toks baugus, kad pasiremtas nežmoniškais metodais ir iškreiptas pats socializmas (das verratene Sozialismus). Nuosaikesni socialistai netiki, kad galinti būti tiktai komunistinė ar bolševikinė pabaiga to kelio, kuriuo jie norėtų į naująją gadynę vesti visuomenę ir tvarkyti valstybę. Ar tai yra tikra?

Bolševizmas yra priėjęs patį materialistinės pasaulėžiūros smaigalį, pradėtą tašyti dar humanizmo ir toliau drožtą pozityvizmo. Kai materializmas jau visai jį nusmailino, toliau jau nebuvo ko drožinėti nei kur eiti: liko arba žmones badyti arba grįžti atgalios. Grįžimo simptomai jau galima komunistuose įžiūrėti. Jų pasaulėžiūra jau nėra grynai materialistinė — ji yra sudvasinta, pagrįsta tam tikra religija, kuriai dažnai yra prisegamas antikristinės religijos vardas. Tai nėra tiktai tikėjimo ar krikščionybės neigimas; tai yra pastangos duoti žmonėms naują tikėjimą, tikėjimą kažko tobulo žemėje, ko taip pat negalima matematiškai tikrai įrodyti, bet kam tikima ir dėl ko net mirštama. Kadangi kraštutinybės susiliečia (extremitates se tangunt), tai visai tikra, kad tas bolševikinis tikėjimas susilytės su prarasto Dievo religija. Štai kodėl ir kalbama apie Rusijos atsivertimą daugiau negu apie buržuazinėje tešloje tįsojančius kraštus, kurie jaučiasi labai patogiai materialistinės pasaulėžiūros stambgaly: ir tikėjimą laiko naudingu ir jo nepraktikuoja. Bolševikai dar stengiasi daryti visa, kas tik galima padaryti, be Dievo ar prieš Dievą, bet kai tos pastangos galutinai pasirodys tuščios, kito kelio neliks, kaip grįžti atgalios. Jei tai pareikalautų katastrofos, ji tik ryškiau patvirtintų, kad nuo paties materialistinės pasaulėžiūros smaigalio kelio toliau nėra: nuo jo griūnama arba sugrįžtama.

Grįžimo simptomai pastebimi ir toje komunistų linijoje, kurią jie išvedė iki galo pro tautų nugarkaulius. Kitados socialistams rodėsi, kad visų tautų nugarkauliai yra vienodi: tautiškumas buvo aukojamas internacionalui. Deja, ne tuo būdu, kaip bendras žmoniškumas yra gyvenime — jis iškyla tiktai per atskiras tautas. Tai buvo daug anksčiau pastebėta ir dauguma socialistų paliko savo tautos rėmuose. Komunistai nusivarė toliau, kol priėjo rusiškąjį, o ne internacionalinį bolševizmą. Kelias taip pat užlūžo ir atvedė į savo tautą. Kas dar yra spaudžiamas rusiško komunizmo, nieko kito ir nelaukia, kaip jo nusikratyti. Lietuvos komunistus čia ištiko tragedija: lieję kraują, kovodami su caro žandarais, savo tautai užkrovė dar žiauresnius žandarus.

Nepasiteisino ir žmogaus išlaisvinimo viltys, kurias dauguma mūsų šviesuolių spaudos draudimo metu nešiojosi kartu su K. Markso "Kapitalu". Juo mito visa praėjusi generacija ne vien Lietuvoje. Rodėsi, marksizmas išlaisvins žmones iš skriaudžios socialinės padėties, iš kapitalo ir valstybės priespaudos, iš klasės ar rasės varžtų, iš tariamų tikėjimo prietarų. Visa tai turėjo padaryti žmogus ateistas. Kitoks jis negalėjo būti, nesgi jam reikėjo nusimesti ir "Dievo jungą" ir kito žmogaus. Jam reikėjo taip pat nekęsti ne tiktai blogio, bet ir jo kaltininkų, griauti, kas buvo sena ir statyti naują. Kitaip nauja gadynė negalėjo atsirasti. Ji turėjo rastis iš žmogaus sulyginto, masės žmogaus, žmogaus be rasės, klasės ir tikėjimo. Tam buvo vienas tik nurodomas kelias: materialistinės pasaulėžiūros, mašinos kelias, kuris mechaniškai viską sulygina. Kaip skaudžiai visos tos viltys sudužo į tą patį žmogų, kuris nėra nei mašina nei medžiagos gabalas! Komunistai ir čia visas linijas išvedė iki galo, kad būtų aišku, jog nureligintas ir nudvasintas žmogus virsta "evoliucijuojančiu gyvuliu": evoliucijuoja į žvėrį arba vergą, vergą kito žmogaus, valstybės ir naujų prietarų, bet jau tikrų, kurių nežino nei pagoniškos religijos. Jos dar turi ryšį su kitu, dvasiniu pasauliu; bolševikinė religija yra surišta tiktai su žeme. Jei šioje žemėje žmogus tiktai tiek prašoka gyvulį, kad už jį yra gudresnis medžiagos gabalas, tai jis jau nebesudaro tvirtais dvasiniais ryšiais surištos bendruomenės. Ją tada suriša diktatūra. Tuo būdu ir demokratija, kurios vardu socialistai išėjo į mūšį, materialistinio nusistatymo buvo atvesta į kraštutinę diktatūrą.

Po viso to reikia sutikti su Dr. K. Grinium, kuris klausia: "Ar nebūtų išmintingiau socialistams savo laiku persiorientuoti ir atsisakyti nuo Markso visuomenės sluogsnių kovos ir nuo proletariato diktatūros?" (140 p.). Mums rodos, kad nuo to jau daug atsisakyta, bet klausimas tuo neužbaigiamas: reikia dar atsisakyti nuo materialistinės pasaulėžiūros koncepcijų į patį žmogų ir valstybę. Komunistai yra parodę, į kur tai veda. Visiškai tikra, kad dauguma jų to nelaukė ir ne dėl bolševikinės diktatūros kovojo, bet materialistinio nusistatymo nuoseklios išvados negalėjo būti kitokios.

*

Grįždamiesi į praeitį, regime tą kelią, kuriuo yra ėjusios mūsų kairiosios srovės. Tautinio atgimimo metu visos jos bandė lietuviškiems reikalams duoti materialistinį pamušalą. Kiek tas tautiškas jų darbas yra gražus ir šviesus, tiek socialistinis revoliucinis veikimas yra drumstas. Jis anuo metu daug lietuvių šviesuolių išvedė į klystkelius netikru materialistinės pasaulėžiūros žibesiu.

Kaip ir kiekviena pasaulėžiūra, taip ir materialistinė stiprėjo ir vystėsi tam tikrais laikotarpiais. Liaudininkai savo ideologija atitiko pradžiai šito istorinio vyksmo, kuris yra paženklinęs naujuosius laikus. Jie dar arti kryžkelės, kurioje išsiskiria teocentrinė ir antropocentrinė pasaulėžiūra, pirmavimas Dievo ir žmogaus, religija ir mokslas, vyravimas Bažnyčios ir Valstybės, asmuo ir kolektyvas. Liaudininkai visur užakcentavo antrąjį polių, labiau materialistinį, bet jų pažiūrose dar visi neišblėso teistinis-dvasinis pradas, lyg kokia nusileidžiančios saulės atošvaita. Socialdemokratai pažengė žymiai toliau į priekį — į marksistinius laikus. Jų materialistinė pasaulėžiūra yra daug nuoseklesnė ir grynesnė, bet ne visai dar kraštutinė. Jie dar buvo augę religinėje bei tautinėje šilumoje, veikiami krikščioniškos moralės dėsnių, kurie juose paliko įtakos. Komunistai užbaigė šią evoliuciją: padarė galutines ir kraštutines išvadas iš savo materialistinio nusistatymo. Toliausiai tuo keliu nuėję, lietuvių tautai gero nedavė. Valstiečiai liaudininkai ir socialdemokratai dėl to nuo jų atitolo, bet savo pasaulėžiūros dugne paliko ant bendro materializmo liepto. Individualiai po jį galima vaikščioti iš vieno galo į kitą. Lietuvos valstybę atkuriant, tas judėjimas dar buvo gyvas. Revoliucijos vėliava ėjo pro visų rankas, bet aukščiausiai iškilo tiktai raudonam Kremliaus bokšte.

Nors socializmas, kaip ir visos klaidos, turi šiek tiek tiesos (to popiežius niekad neneigė), tačiau remiasi mokslu apie žmonių visuomenę, priešingu tikrajai krikščionybei. Religinis socializmas, krikščioniškasis socializmas yra prieštaraujančios sąvokos: niekas negali būti kartu geras katalikas ir tikra prasme socialistas.

Pius XI — encikl. Quadragesimo anno

KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ INTERNACIONALAS IR ŠIANDIENINIAI JO UŽDAVINIAI

Kun. J. KRIVICKAS
Strasburgas, Prancūzija

Krikščionių Demokratų Internacionalas[1]), kuriame dalyvauja ir Lietuvos Krikščionių Demokratų Partija, kas kartas stiprėja ir tarptautiniuose santykiuose įgyja vis didesnio svorio. Tad pravartu arčiau susipažinti su šiuo sambūriu ir jo šiandien pasistatytais uždaviniais[2]).

NEI įsikūrimas

Karo griuvėsiuose pamatyta pasaulio, o ypatingai Europos krizė, pasireiškusi politiniame, socialiniame, teisiniame, ekonominiame bei kultūriniame gyvenime, paskatino mūsų laikų žmones pagalvoti ir ieškoti naujų kelių. Šviesesnės Europos politinės galvos pamažu prieina išvados, kad pasaulis nuo numatomo ateity dar didesnio suirimo gali apsisaugoti tik tvirtai susiorganizuodamas krikščioniškosios demokratijos pagrindais. Didelę atramą šiai minčiai davė pati visuomenė, kas kartą vis daugiau pasisakydama už krikščioniškos krypties politines partijas. Po karo atsistatančios Europos valstybė stipriai grupuojasi apie krikščioniškos minties politinius veikėjus ir krikščioniškas partijas.

Krikščioniškųjų aspiracijų atstovai užima vis daugiau atsakingų politinio bei visuomeninio gyvenimo postų. Krikščioniškosios partijos įvairiuose kraštuose stiprėja ir užima vyraujančias vietas kitų partijų tarpe. Tai aiškiai pastebima Italijoje, Prancūzijoje, Austrijoje, Vokietijoje, Benelux valstybėse ir kitur. Gi Europos valstybių laikysena nuteikia ir

[1]) Krikščionių Demokratų Internacionalą toliau šiame straipsnyje sutrumpintai žymėsime NEI (Nouvelles Equipes Internationales).

[2]) Apie NEI principus žiūr. praėjusiame "Tėvynės Sargo" numery.

kitų tautų visuomenę krikščioniškosios demokratijos link. Prasidėjęs Europoje ir mielai sutiktas viešosios pasaulio opinijos, krikščioniškasis sąjūdis vystosi toliau. Prie krikščioniškosios politinės linijos palinkusios tautos tačiau greitai pastebėjo, kad, atskirai veikdamos, jos yra silpnos atlikti iškeltus uždavinius. Šalia kraštų gerovės atstatymo jos turi kitą — ir labai svarbų — uždavinį, sulaikyti gresiančio komunizmo pavojų, kuris veržiasi į Europą iš vidaus ir iš lauko. Taip savaime piršosi krikščioniškosios politikos šalininkams mintis susiburti visų kraštų ir tautų krikščioniškosioms grupėms į vieną politinį vienetą ir bendromis jėgomis studijuoti pasaulio įvykius bei esamus pavojus ir ieškoti būdų sunkenybes kartu nugalėti, atitinkamai veikiant pasaulio viešąją nuomonę, vyriausybes bei pasaulio politiką diriguojančias asmenybes ar tautas.

Iniciatyvos konkrečiai suvienyti krikščioniškųjų pažiūrų partijas ir politines asmenybes į vieną sambūrį pirmieji imasi šveicarai. 1947 m. vasario mėn. jie sušaukia Lucernoje krikščioniškosios minties politikų tarptautinį suvažiavimą. Organizatorių iškeltai minčiai randamas didelis pritarimas. Suvažiavime dalyvavę aštuonių Vakarų Europos valstybių žymesnieji krikščioniškųjų partijų atstovai bei politinės asmenybės ten prieina susitarimo įsteigti tarptautinį krikščioniškųjų aspiracijų asmenybių, partijų ir jų grupių susivienijimą arba Naująjį Krikščionių Internacionalą, prancūziškai vadinamą Nouvelles Equipes Internationales ir trumpai rašomą NEI. Šiam žingsniui sustiprinti ten pat pasirašoma atitinkamas tarptautinio pobūdžio dokumentas. Paruošiamuosius organizacinius NEI darbus atlikti Lucernos suvažiavimas paveda belgų atstovams. Tuo būdu tolimesnį NEI reikalų judinimą ir didelę Naujojo Krikščionių Internacionalo suorganizavimo iniciatyvos dalį perima belgai. Belgų atstovai, visu atsidėjimu studijavę jiems pavestą misiją, tais pačiais metais sušaukia Liežė NEI steigiamąjį kongresą, kur priimamas pirmasis NEI organizacinis statutas ir sudaromas tarptautinio susivienijimo sekretoriatas. Nuo to laiko NEI yra laikomas įsteigtu ir pradeda savo reguliarų veikimą politinėje darbo arenoje.

Organizacinis NEI brendimas

Baigęs savo įsikūrimo darbą, NEI negalėjo tučtuojau mestis į platesnę visuomeninę veiklą. Pradžioje jis turėjo pats subręsti, išaugti narių skaičiumi ir įsigyti tinkamo autoriteto kitų tarptautinių sambūrių tarpe. Tuo būdu pirmieji NEI posėdžiai, konferencijos ir kongresai bei kiti suvažiavi-

mai lietė daugiausia klausimus, susijusius su naujų narių angažavimu ir vidaus organizacijos reikalais. Vokietijos, Austrijos, Saaro ir pavergtųjų kraštų klausimai bei jų grupių įsileidimas į organizaciją sudaro nemaža darbo jaunam NEI sąjūdžiui. NEI studijuoja tų tautų reikalus ir net iš dalies pats turi prie jų prisitaikyti. Taip iškyla reikalas padaryti atitinkamų priimto statuto pakeitimų. Tai padaro NEI savo Vykdomojo Komiteto Paryžiaus posėdyje 1948 metais kovo mėn. ir tuo būdu sudaro sąlygas visoms reiškiančioms noro tautoms Naujajame Krikščionių Internacionale dalyvauti. Visa tai gana teigiamai atsiliepia NEI narių skaičiui pakelti ir jo vidiniam sustiprėjimui pasiekti. NEI 1950 metų pradžioje jau skaičiuoja 17 tautų nariais ir tris tautas, norinčias įsijungti į jo veikimą, būtent: Angliją, Austriją, Baskus (Euzkadiją), Belgiją, Bulgariją, Čekoslovakiją, Italiją, Lenkiją, Lietuvą, Liuksemburgą, Olandiją, Prancūziją, Rumuniją, Saarą, Šveicariją, Vengriją, Vokietiją ir kandidatais: Ukrainą, Jugoslaviją ir Kataloniją. Savo posėdžiais, konferencijomis ir penkiais kongresais, kurie įvyko 1947 m. Chaudefontaine, 1948 m. Liuksemburge, 1949 m. Haagoje, 1950 m. Sorrente ir 1951 m. Bad Emse, NEI rodo kaskart vis didesnį vidinį subrendimą ir įsigyjamą autoritetą. Daryti pažangą ir stiprinti savo pajėgas NEI skatino gyvenamasis momentas. Laisvojo pasaulio ir Sovietų santykių blogėjimas, Europos unijos idėja ir Europinis Sąjūdis skatina NEI darbuotojus sukaupti savo jėgas ir kovoti už savo nusistatymus. Taip NEI keletos metų gyvavimo laikotarpy pasiekė to, ko kiti tarptautiniai sąjūdžiai pasiekia tik per žymiai ilgesnį laiką. Jau 1950 m. vienas žymus NEI darbuotojas Sorrento kongrese galėjo pasakyti: "Mes jau esame pasiruošę".

NEI išsišakojimas ir specializuotų organų sudarymas

Narių skaičiui išaugus ir vidiniai sustiprėjęs, NEI pamažu pereina prie savo darbo išplėtimo visose gyvenimo šakose. Kartu jis pradeda padalinti savo darbuotojus pagal jų turimas intelektualines savybes bei rodomus palinkimus.

Pirmoje vietoje iškyla reikalas ugdyti jaunas kartas krikščioniškosios demokratijos dvasioje ir sudaryti jaunų NEI darbuotojų kadrus. Šis reikalas buvo numatytas pačioje pradžioje ir įtrauktas į NEI statutą. Teko praktiškai tai įgyvendinti. Šiuo tikslu 1948 m. liepos mėn. sušaukiamas Italijoje, Fiuggi mieste, jaunimo kongresas, kuris iš egzistuojančių krikščioniškųjų jaunimo organizacijų bando sukurti NEI jaunių sekciją. Parodytos pastangos nebuvo veltui. Mesta idėja brendo visus metus ir antrajame jaunimo kongrese 1949 m.

liepos mėn. Hofgastein, Austrijoje, galutinai pasisekė įsteigti NEI Jaunių Sekciją, kaip gana savarankų sąjūdžio jungtį. Nuo to laiko tarptautinėje Jaunių Sekcijoje darbuojasi visa eilė jaunesnių įvairių kraštų visuomenininkų, ir sekcija didžiai pasitarnauja NEI veiklai. Šalia naujų jėgų išugdymo darbų, Jaunių Sekcijos pagalba NEI bando realizuoti savo politinius siekimus įvairiuose kraštuose, suartinti partijų paziūras įvairiais klausimais, perauklėti mūsų epochos politinę sąmonę, iššaukti atitinkamą iniciatyvą visuomeniniame gyvenime, surinkti medžiagą savo studijuojamiems klausimams. Pati Jaunių Sekcija per palyginti trumpą savo gyvenimo laikotarpį jau parodė gana didelį išsivystymą. Saarbruckeno universitetas, 1950 m. kovo mėnesį, ir Konstancos konferencija, 1950 m. rugsėjo mėnesį, pasižymėjo dideliu rimtumu ir parodė, kad Jaunių Sekcija yra didelis ramstis NEI politinėje veikloje.

Kultūrinių, ekonominių ir socialinių klausimų gausumas spiria NEI specializuoti savo veiklą toliau ir įsteigti atitinkamas komisijas. Pirmoje vietoje tvirtai susiorganizuoja kultūrinė komisija, kuri paskutiniuoju laiku parodo ypatingo aktyvumo. Komisija nuolatos svarsto įvairius klausimus ir gyvai dalyvauja NEI tarptautiniuose pasirodymuose bei talkininkauja Jaunių Sekcijos darbuose. Nuo kultūrinės komisijos neatsilieka ir socialinė ekonominė. Praeitų metų pradžioje ji pareiškia noro dar daugiau specializuotis ir sudaryti dvi atskiras ir savarankiškas komisijas. Prie jos veikia gana rimta pabėgėlių reikalams sekcija.

Europos Unijos klausimas ir Strassburgo Europos Patariamojo Seimo darbai pareikalauja NEI specializuoti savo pajėgas politiniams klausimams. Šiuo tikslu 1950 m. kovo 25 dieną sušaukta NEI parlamentarinė sesija ir įsteigiama Parlamentarinė NEI Grupė.

Norėdamas išplėsti savo veiklą Amerikos kontinente, NEI imasi iniciatyvos sudaryti savo grupę Jungtinėse Amerikos Valstybėse iš ten emigravusių pavergtos Europos tautų krikščionių demokratų. Šis klausimas buvo apsvarstytas NEI Vykdomojo Komiteto posėdyje Belgijoje 1950 m. liepos mėn. 1-2 d.d. Taip paskutiniuoju laiku gražiai susiorganizavo Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Partijų NEI padalinys JAV. Jame dalyvauja ir LKD partijos atstovai.

NEI tikslas ir pagrindiniai jo siekimai

Kaip iš istorinės apžvalgos jau matome, NEI yra krikščioniškųjų partijų bei jų sambūrių tarptautinis susivienijimas. Tad ir NEI tikslas bei pagrindiniai jo siekimai yra tie

patys krikščioniškosios demokratijos tikslai ir siekimai, kaip ir padalinių, iš kurių jis susideda. Tačiau NEI, būdamas tarptautinio pobūdžio sambūris, siekia visa tai realizuoti ne tiek tautinėje, kiek tarptautinėje plotmėje. Tuo būdu NEI tikslas bei pagrindiniai siekimai įgauna šiek tiek kitokio atspalvio.

NEI 1948 m. kovo 21 d. statutas antrame savo straipsnyje aptaria jo tikslą taip: "NEI turi tikslą sudaryti nuolatinius kontaktus tarp įvairių tautybių grupių ir politikų, kurie vadovaujasi krikščionių demokratų principais, ir jų šviesoje studijuoti tautines situacijas, o taip pat ir tarptautines problemas, derinti patyrimus ir programas ir ieškoti tarptautinės harmonijos realizavimo demokratijos kadruose ir socialinėje bei politinėje taikoje". Iš citatos matome, kad NEI tikslas yra, subūrus tautines krikščioniškąsias pajėgas, perorganizuoti visuomeninį gyvenimą krikščionybės ir tikros demokratijos dėsniais. Pirmoje vietoje NEI stengiasi realizuoti krikščioniškąją demokratiją tarptautinėje plotmėje. Jis siekia, kad krikščioniškosios įvairių tautų partijos sutartinai veiktų ir turimas bendras ar atskirų kraštų sunkenybes bendromis jėgomis šalintų bei pozityviai veiktų, kad krikščioniškoji demokratija konkrečiai pasaulyje realizuotųsi. Kadangi įvairių kraštų krikščionių demokratų partijos, gyvenimo sąlygoms veikiant, yra įgavusios skirtingo charakterio, turi skirtingų siekimų bei uždavinių ir įvairuoja savo metoduose, tai NEI siekia jas suartinti. Tačiau NEI nesiekia jas visai uniformuoti. Priešingai, jis palieka tautinius bei regioninius savumus, jeigu tik jie yra naudingi atskiriems kraštams ir derinasi prie NEI veiklos linijos. Trumpai sakant, NEI siekia krikščioniškųjų partijų vienybės ir darnumo, nenaikindamas jų įvairumo.

Bendruoju savo veiklos planu NEI siekia įgyvendinti pasaulyje politinę, ekonominę, socialinę, juridinę gerovę, vadovaudamasis krikščioniškaisiais principais. Jis siekia, kad asmuo, šeima, tauta ir visa žmonių bendruomenė turėtų sąlygas visapusiškai išsiskleisti ir realizuoti savo paskyrimą. NEI nori, kad aukščiau minėti veiksniai vienas kito nepavergtų, viens kitam nekenktų, bet priešingai, kad viens kitam padėtų priartėti prie savo idealo ir darnioje harmonijoje veiktų.

Organizacinė struktūra

NEI yra įvairių tautų krikščioniškosios minties asmenybių, partijų ar jų grupių susivienijimas. Kraštai ar tautos, kur yra tik viena krikščioniškoji partija, NEI dalyvauja kaip partija. Jeigu krašte yra keletas krikščioniškosios minties

partijų, tai tos partijos, įstodamos į NEI, sudaro tautos krikščioniškąjį sambūrį, arba ekipą, ir šis organizmas reprezentuoja NEI sąjūdyje krašto krikščioniškąsias partijas. Atvejais, kai kraštas turi keletą partijų, bet ne visos jų turi noro NEI veikloje dalyvauti, į NEI būna priimama partija ar grupė partijų, reiškiančių noro NEI susivienijime dalyvauti. NEI priima nariais ir tautas, kurios neturi nė vienos kirkščioniškosios partijos. Šiuo atveju turi būti sudaryta krašto speciali krikščioniškųjų aspiracijų asmenybių grupė arba tautos ekipa. Šiame reikale NEI yra lankstus organizmas ir leidžia visoms tautoms jame dalyvauti. Pabėgėliai, kurie nepalaiko savo krikščioniškųjų partijų tęstinumo užsienyje, gali sudaryti savas tautines NEI ekipas iš laisvajame pasaulyje esančių tautiečių. Pavyzdžiui, šiuo būdu yra susiorganizavę bulgarai.

Tautiniai NEI sambūriai veikia pagal savus įstatus, kurie turi atitikti jų krašto įstatymus ir NEI principus. Jie gali turėti jaunių sekcijas naujiems veikėjų kadrams išsiugdyti. Įvairių NEI dalyvaujančių tautų jaunių sekcijos NEI rėmuose sudaro tarptautinę Jaunių Sekciją, kuri veikia gana savarankiškai.

NEI organai

NEI vykdomieji organai yra Vykdomasis Komitetas ir Generalinis Sekretoriatas. Vykdomasis Komitetas yra sudaromas iš NEI dalyvaujančių grupių atstovų ir jų pavaduotojų, tai yra nuo kiekvienos tautos po vieną atstovą ir vieną pavaduotoją. Be to, Vykdomasis Komitetas turi teisę pats tiesiog kooptuoti pasižymėjusias asmenybes į Vykdomąjį Komitetą nariais. Šiuo atveju turi teigiamai pasisakyti dviejų trečdalių Vykdomojo Komiteto narių dauguma. Vykdomasis Komitetas yra diriguojamas Sekretoriato, kurį sudaro pirmininkas, keturi vicepirmininkai ir generalinis sekretorius. Šie asmenys yra renkami Vykdomojo Komiteto posėdyje vieneriems metams. Pirmininkas ir vicepirmininkai negali būti perrenkami daugiau kaip trims sekantiems metams. Šiuo būdu yra sudaromos galimybės vadovaujančių asmenų pasikeitimui. Visa tai įneša NEI veikime naujos dvasios bei energijos ir leidžia pasireikšti veikloje įvairioms asmenybėms. Vykdomasis Komitetas renkasi posėdžio mažiausia tris kartus į metus.

Vykdomasis Komitetas rūpinasi NEI kongresų bei konferencijų ar posėdžių organizavimu, vykdo susirašinėjimą su įvairių tautų grupėmis. Vykdomasis komitetas skiria Finansų ir Atskaitomybės Kontrolės Komisiją iš trijų narių. Be to,

jis kontroliuoja NEI vardu išeinančias informacijas, priima naujus narius, paruošia posėdžių bei kongresų programas, studijuotinus klausimus. Generalinis sekretorius tvarko NEI būstinę, administruoja finansus, kasmet sudaro biudžeto projektą ir atskaitomybę ir patiekia tai Vykdomajam Komitetui tvirtinti. Visą savo darbą generalinis sekretorius vykdo pagal Vykdomojo Komiteto instrukcijas ir jo kontrolėje.

Veiklai vystyti ir darbui specializuoti NEI rėmuose veikia komisijos, pakomisės, grupės bei sekcijos. Pavyzdžiui, iki šiol jau yra susiformavusios ir veikia Kultūrinė bei Ekonominė - Socialinė (su pabėgėlių reikalams pakomise) komisijos, Parlamentarinė Grupė ir Jaunių Sekcija. Jos gana savarankiškai renkasi posėdžių ir svarsto savo srities klausimus. Savo atliktus darbus referuoja Vykdomojo Komiteto posėdžiuose, pateikia juos patvirtinti ir praneša savo planus ateičiai. Parlamentarinė Grupė yra sudaryta arčiau sekti Europos Patariamojo Seimo darbams bei paruošti NEI atstovus atitinkamai reprezentuotis minėtame organe. Kadangi Parlamentarinei Grupei patikėta svarbi šių dienų politinė misija — diriguoti besivienijančios Europos Patariamojo Seimo krikščioniškąjį sparną — ši grupė sudaroma iš tame seime dalyvaujančių svarbesniųjų NEI atstovų bei žymesnių ten dalyvaujančių tautų parlamentarų. Grupė renkasi posėdžių prieš kiekvieną Strasburgo Seimo sesiją ir ten aptaria krikščioniškojo sparno laikyseną sesijų metu. Jaunių Sekcija yra sudaryta iš jaunimo sekcijų, veikiančių prie tautinių ekipų. Sekcijai vadovauja metams renkama valdyba, kurią renka kraštų ar tautų sekcijų atstovai (po du nuo kiekvienos NEI dalyvaujančios sekcijos). Atskirų tautų jaunių sekcijų statutai yra įvairūs. Tai priklauso nuo NEI dalyvaujančio krašto organizacijos. Kraštų jaunių sekcijos yra sudaromos iš vienos krikščionių demokratų partijos, iš keletos krikščioniškųjų partijų arba iš krikščioniškosios minties jaunių grupės. (Apie Jaunių Sekcijos veiklą žiūr. dar apžvalgų skyriuje. *Red.)*

Tarptautinės sesijos

Įvairiems svarbesniems klausimams aptarti NEI šaukia bent kartą į metus tarptautines sesijas. Ypatingiems ir skubiems reikalams svarstyti gali būti renkamasi ir nepaprastos sesijos. Tai būna daroma, jeigu to pageidauja Vykdomojo Komiteto narių dauguma arba už tai pasisakius bent ketvirtadaliui NEI sambūrių. Sesijų posėdžiuose gali dalyvauti visų sambūrių nariai, tačiau jų paskyrimas turi būti Vykdomajam Komitetui praneštas bent 15 dienų prieš sesijos atidary-

mą. Į posėdžius gali būti įsileisti ir stebėtojai, tačiau tai daroma išimties keliu ir Vykdomasis Komitetas nustato stebėtojų teises. NEI sesijų posėdžiuose kiekvienas sambūris turi 4 mandatus. Vykdomojo Komiteto nariai turi po vieną mandatą. Vykdomasis Komitetas gali skirti vieną ar du mandatus papildomai kraštų sambūriams.

Šių dienų NEI uždaviniai

Savo tikslo siekdamas, NEI visą laiką seka gyvenimo pulsą ir, norėdamas vis daugiau priartėti prie savo pasirinkto tikslo, studijuoja ir nusistato atitinkamus uždavinius, kurie turi būti įvykdyti artimoje ateityje. Savo programoje daugiausia jis kreipia dėmesio šiandieną į europines problemas politinėje, socialinėje, kultūrinėje, juridinėje, ekonominėje plotmėje ir į pabėgėlių bei pavergtų kraštų reikalus.

NEI politiniai šių dienų uždaviniai

Politinėje srityje NEI veda kovą už krikščioniškais principais suorganizuotą valdymo ir socialinio gyvenimo sistemą. NEI eina prie to, kad krikščionys, kur jie yra gausūs, diriguotų politinį gyvenimą. Kraštuose, kur jie sudaro mažumą, NEI siekia paveikti, kad būtų užtikrintos atitinkamos laisvės demokratijai ir tikram žmoniškumui. NEI skelbia, kad krikščioniškoji demokratija pilnai sutinka su žmogaus prigimtimi ir žemesniaisiais bei aukštaisiais žmogaus bei jų bendruomenės linkimais.

Kadangi šiuo laiku pasauliui graso marksistinė ideologija ir bolševizmo pavojus, tai NEI savo politiniame plane akcentuoja kovą prieš tą pavojų ir formuluoja atitinkamus uždavinius. Daugelis tų uždavinių buvo nusistatyta įvairiomis progomis. NEI rado, kad vienas iš pirmutinių šių dienų jo uždavinių yra kovoti prieš komunizmą, besiveržiantį iš vidaus ir iš oro. Komunizmas, kaip pragaištinga valdymo sistema ir ideologija, jo pavojus žmonijai bei turimi ekspansyviniai tikslai yra viena iš pagrindiniausių NEI studijų temų. Sorrento kongresas ypatingu būdu tai užakcentavo. Jo kalbėtojai ir įvairių tautų atstovai visu griežtumu pasisakė, kad reikia organizuoti visas pajėgas prieš šį žmonijai gresiantį siaubą. Kongresas pasisakė, kad krikščioniškoji demokratija ir komunizmas yra dvi antitezės. Komunizmas, atmetus kai kurias ekonomines reformas, yra diktatūrinis režimas, jėga pagrįstas, kuriame viešpatauja žmogaus pavergimas ir kuriame visa galia yra atiduota vienai partijai. Taip

pat socialiniame savo plane komunizmas yra visai priešingas krikščioniškajai demokratijai. Komunizmas siekia visuotinio ir pilnutinio suproletarinimo, krikščionys demokratai, priešingai, siekia sukurti socialinę bendruomenę, be vargšų ir be proletariato. Komunizmas siekia pavergti žmogų valstybei, krikščionys demokratai nori, kad valstybė tarnautų žmogui. Komunizmas naikina profesijas, konfesijas, spaudos, žodžio ir auklėjimo laisves, krikščionys demokratai jas brangina ir prie jų įgyvendinimo veržiasi. Komunizmas skelbia kovą pavergti kiekvieną laisvą žmogų ir kraštą, krikščionys demokratai turi misiją kovoti, kol yra bent vienas pavergtas žmogus.

Remdamasis šiais komunizmo priešingumais krikščioniškajai demokratijai ir turėdamas dėmesy varomą jo pragaištingą imperialistinės politikos liniją, atgręžtą prieš pasaulio pasiektą kultūrą ir civilizaciją, NEI ryžtasi visu griežtumu kovoti su komunizmu. Priimta NEI kongreso Sorrente politinė rezoliucija tai aptaria šiais žodžiais: "NEI, įsitikinęs, kad taikos troškimas gaivina pasaulio tautas, viešai pasmerkia diktatūrinius režimus, kurie savo struktūra užgniaužia tautų laisvą balsą ir sudaro nuolatinį karo pavojų. Jis konstatuoja, kad bolševikų pavergti kraštai išgyvena diktatūrą ir kenčia nuo tariamosios liaudies demokratijos, kuri, atmesdama žmogiškąsias asmens teises, radikaliai griauna politinę demokratiją, — kad politinė priespauda ir atidavimas visų teisių vienai dominuojančiai kastai atstato žmonių vergiją ir tuo pačiu paneigia net pačias socialinio teisingumo bazes, — kad diktatūrinės vyriausybės yra sutrukdžiusios iki šiol įvykdyti efektyvią apsiginklavimo kontrolę ir kartu jo sumažinimą. Jis trokšta pagaliau, kad Jungt. Tautos padarytų tarptautinį įvairių tautų apsiginklavimo stiprumo tikslų patikrinimą. Jis proklamuoja savo nenugalimą valią kovoti su bolševizmu, palaikant vienybę partijų, sąjūdžių ir krikščioniškosios minties asmenybių tarpe bei glaudžiai bendradarbiaujant su visomis laisvo pasaulio jėgomis. Jis tvirtina, kad vien tik apsigynimo nuo bolševizmo neužtenka, bet kad krikščionys demokratai dar turi misiją atnaujinti Europos gyvenimą tarpvalstybinių sutarčių, vidinio atsistatymo ir ekonominių bei socialinių sutarčių keliu. Jis skelbia, kad šis atsinaujinimas nebus nei galimas, nei pakankamas, nei efektyvus, jeigu jis nesibazuos krikščioniškąja dvasia ir demokratiškaisiais metodais. Jis randa, kad šis atsinaujinimas reikalauja Europos suvienijimo. Jis pageidauja, kad nuo sekančios Europos Seimo sesijos visos demokratiškosios tautos būtų priimamos ir kad Seimas kiek galima greičiau sudarytų europinį politinį Autoritetą su efektyvia valdžia. NEI karš-

čiausiai sveikina tarptautinę Jaunių Sekciją, kad ėmėsi iniciatyvos ir veiklos formuoti demokratiškais metodais jaunosios kartos europinę sąmonę ir krikščionišką demokratišką dvasią. Jis su pasididžiavimu mini jos politines pastangas, parodytas Hofgastein kongrese, kurio darbai sudaro svarbų įnašą NEI veikloje". Tame pat kongrese Sturzo pabrėžė, kad krikščionys demokratai turi stiprinti savo jėgas prieš komunizmą. Jie neturi paskęsti savo nuolankiame konservatizme, bet, priešingai, turi kovoti. Toliau jis pabrėžė, kad Europos krikščionys demokratai nebėra vieni, kad laisvoji Europa yra tampriai surišta su Jungtinėmis Amerikos Valstybėmis, su britų Commonwealthu ir kad ji jau yra pasiruošusi ateičiai.

Panašus kitas NEI uždavinys yra šiandieną kovoti su autarchija, tai yra su valdymo sistema, kuri siekia politinės galybės, ekspansijos ir kitiems dominavimo. NEI pasisako prieš bet kurią autarchiją, nežiūrėdamas, ar ji būtų ekonominio pobūdžio ir norinti pavergti kitas tautas savo materialiniu pajėgumu, ar būtų politinio pobūdžio, ar, pagaliau, karinio. Kiekvieną autarchiją NEI atmeta ir su ja kovoja. Panašiai NEI ryžtasi kovoti ir su įvairaus rasizmo likučiais politiniame ir viešajame gyvenime, kas irgi yra panašus dominavimas vienos žmonijos dalies prieš kitą.

Toliau NEI siekia, kad kiekvienas kraštas tvirtai susiorganizuotų savo viduje. Tai yra, kad nusistatytų tvirtus krašto santvarkos principus ir vidinę organizaciją, kad destruktyvis elementas negalėtų neigiamai jos veikti ir dezorganizacijos pagalba siekti savų tikslų ir komunistinės ekspansijos.

Gresiančio komunizmo pavojaus akivaizdoje ir norėdamas užkirsti kelią tautų kivirčiams, kas tą pavojų kaip tik gali priartinti, NEI stato šių dienų uždaviniu Europos tautų suartėjimą bei jų susivienijimą. Šio uždavinio jis siekia nepalikti nuošaly, bet gana aktyviai jį jau praktiškai vykdo ir ypač daug jis pasiekia Europinio Sąjūdžio bei Europos Seimo Strasburge pagalba. NEI atstovai, rimtai pasiruošdami jo sesijoms ir įvairių turimų postų pagalba, stengiasi pravesti savo krikščioniškuosius siekimus. Šiuo tikslu NEI yra priėmęs visą eilę įvairių nutarimų ir kaskart vis nusistato smulkesnių uždavinių. Pavyzdžiui, uždavinių, kurie siejasi su Seimo organų rinkimais, naujų narių priėmimu, statuto keitimo, tarptautinio autoriteto sudarymo, apsigynimo organizavimo, pabėgėlių ir kitais klausimais. Bendra NEI šiame reikale linija yra atkurti bei perorganizuoti Europą ir palenkti, kad tai vyktų ne socializmo pagalba, bet bazuojantis krikščioniškąja demokratija, kuri gali rimčiau apsaugoti Europą nuo

raudonojo pavojaus. NEI eina toliau ir čia prie europinio susivienijimo plano stato sau uždavinį artinti Europą su Amerika, Kanada ir Commonwealth valstybėmis.

Socialiniai uždaviniai

Savo socialiniu planu NEI siekia suorganizuoti darnią ir vieningą žmonių bendruomenę, kuri galėtų atitinkamai realizuoti savo tikslą ir jai prigimties skirtus uždavinius. Toje bendruomenėje turėtų būti taika, sugyvenimas ir solidarumas. Klasių, tautų, partijų ir įvairių visuomenės sluogsnių koordinacija yra NEI vienas iš pagrindiniausių šių dienų uždavinių socialinėje srityje. Čia turi būti išlaikyta atitinkama harmonija įvairių padalinių tarpe, kad jie bendradarbiautų bendram visų labui. Šią harmoniją galima pasiekti tik tada, kai atskirų tautų, ir nė vienos jų neišskiriant, lygis yra atitinkamai aukšto laipsnio ir kai susidarę įvairūs skirtumai yra išlyginami bendru planu ir tarptautiniu keliu. Tad NEI siekia, kad būtų įsteigta visa eilė įvairių europinių institucijų socialiniams reikalams, pavyzdžiui, Europos fondas bedarbių globai, Europos gyventojų komisariatas ,Europos šeimų ir statistikos institutas, Socialinis Seimas prie Patariamojo Seimo ir kt.

Ryšium su proletariato išvengimu NEI statosi sau uždaviniu iškovoti darbininkų pasidalinimą tarptautiniu planu, tai yra, norima turėti laisvą darbininkų migraciją iš krašto į kraštą. Pradžioje tai norima įgyvendinti Europoje, vėliau ir platesniu mastu. Šį reikalą pirmieji pradėjo kelti italai, kurie turi darbo jėgos perteklių, dėl kurio kenčia kai kurios žmonių klasės. Kartu NEI siekia, kad svetimšaliai darbininkai įvairiose valstybėse būtų socialiai prilyginti vietiniams darbininkams, kad nebūtų teisių ir atlyginimo skirtumo.

Kadangi daugelyje kraštų vis dar yra kai kurių klasių sunki pragyvenimo padėtis, tai NEI turi uždavinį kovoti dėl atlyginimų harmonizacijos ir jų atitinkamo aukštumo. Visi sluogsniai turi teisę gyventi ir patenkinamai savo reikalus aprūpinti. Laikydamasis šio dėsnio NEI pasisako prieš bet kurį socialinės padėties panaudojimą savo tikslams ir išnaudojimą žemesnių sluogsnių.

Šeima, viena iš pagrindiniausių visuomenės padalinių, turi būti atitinkamai aprūpinta. Iš čia NEI turi uždavinį globoti šeimų padėtį ir jis konkrečiai siūlo remti gausias ir neturtingas šeimas. Šioje srityje NEI savotiškai yra jau išėjęs į atvirą kovą su Europos socialistų pažiūra, kad pirmoje vietoje turėtų būti remiamas gyvenimo priemonių gerini-

mas. NEI reikalauja, kad pirmoje vietoje būtų statomi šeimų reikalai ir tik toliau kiti materialinio pagerinimo reikalai. Kitais žodžiais sakant, pirmoje vietoje turi būti sudarytos sąlygos kiekvienam ateinančiam į pasaulį gyventi, o paskui rūpintis pagerinti visų bendrą gyvenimo lygį.

NEI, konstatuodamas, kad daugelis kraštų, ypač Europoje, šiandieną kenčia vargą dėl butų stokos, kovoja dėl pagreitinimo butų statybos ir siūlo tai vykdyti tarptautiniu planu. Šiuo tikslu Heyman yra paruošęs atitinkamų rezoliucijų bei propozicijų Europos Seimui Strasburge. NEI yra pasiūlęs Statybos Centro organizavimą Europoje.

Besivienijančios Europos akivaizdoje NEI visą laiką veda propagandą, kad susivienijimas vyktų pirmoje vietoje atkreipdamas dėmesį į socialines problemas. Tad NEI nuolatos studijuoja įvairius socialinius klausimus ir ieško būdų socialinei padėčiai pagerinti. Savo studijų rezultatus jis bando pravesti Europos Seime, Europiniame Sąjūdyje ir kituose tarptautiniuose sambūriuose.

Socialinę misiją NEI labai vertina ir savo uždavinius šioje srityje visa energija siekia realizuoti, nes tai išmuša komunizmui iš rankų ginklą, kuriuo jis nori patraukti mases. NEI socialinius uždavinius stato savo uždavinių pirmoje eilėje. Sorrento kongresas priėmė tuo reikalu šią rezoliuciją, kurioje aptaria daugumą šios dienos savo uždavinių: "Turėdamas dėmesy, kad krikščioniškų aspiracijų civilizacijos ir kultūros išlaikymas ir jos suklestėjimas reikalauja griežto ekonominių reikalų palenkimo žmogiškiesiems, NEI tvirtina, kad Europos susivienijimas, prie kurio NEI nori aktyviai prisidėti, turi veikti pagal šiuos socialinės tvarkos principus, metodus ir garantijas: — Turi būti garantuota visiems darbininkams, įskaitant ir pabėgėlius, judėjimo laisvė, garantuojant jiems tučtuojau normalias darbo sąlygas krašte, kuriame jie apsigyvena. — Išlyginant darbininkų atlyginimus, turi būti išvengta ekonominės konkurencijos, kuri nuostolingai veikia darbininkų pragyvenimo lygį. — Europos kolektyvinės sutartys, atrodo, galėtų palaipsniui pritaikyti būtiniausias šiem dviem atvėjam garantijas. — Turi būti išvystytas pilnas darbas. Negali būti daroma nuolaidos tezėms, pagal kurias tam tikras nedarbas ekonominiu atžvilgiu laikomas reikalingu. — Numatoma neišvengiamo nedarbo rizika turi būti pasiimta tautinės ar profesinės draudimo sistemos, kuri savo ruožtu įeitų į tarptautinę draudimo sistemą. — Darbininkų kilnojimas, pasiremiant vyriausybės autoritetu ar siaurų ekonominių interesų spaudimu, turi būti uždraustas. — NEI randa, kad vien tik valiutos ir muitų keliu nėra galima šią Europos socialinę politiką užtikrinti.

— Jis tvirtina, kad mainų laisvė turi būti normuojama tam tikros kontrolės, kuri veiktų demokratiniu būdu, prižiūrima atitinkamo profesinio komiteto ir ypač ekonominio ir socialinio seimo, kuris linkėtina, kad prisijungtų prie Europos Tarybos. — Tikslus nusistatymas specialių uždavinių turėtų būti patikėtas Europos politinėms institucijoms, sudarytoms apibrėžtiems klausimams, bet su realia galia, kurį galėtų būti suteikiama, pavyzdžiui, įvairių vyriausybių delegavimo būdu. — Tokia turėtų būti tarptautinė darbo organizacijos europinė sekcija ir, tarpe kito ko, Europos kasa nedarbo apdraudai, Europos gyventojų komisariatas, Europos konjunktūros bei statistikos institutas etc., kurie galėtų funkcionuoti Europos Tarybos globoj. — Tų kontrolių ir garantijų visuma tačiau neturėtų, užgniaužda ma įvairią iniciatyvą, trukdyti Europos vienijimosi politikos. Tam tikra rizika ir tam tikras pasiaukojimas yra neišvengiami ir reikia tai priimti, jeigu jie yra protingi ir proporcingi. Štai pagrindinių NEI socialinės politikos reikalavimų Europoje apibrėžimas, kur paliekama vietos reikalingiems prisitaikymams, temperamentams bei tautinėms sąlygoms ir įimami visi europiniai regionai į sveiko lenktyniavimo sąlygas bei apsaugoma nuo visokios socialinės atžangos".

Ekonominė sritis

NEI bendru savo planu siekia ekonominės pažangos, tačiau jis pabrėžia, kad ši pažanga turi būti pusiausvyroje su kitomis žmonijos pažangos šakomis. Iš čia kyla NEI šių dienų uždaviniai.

Pirmoje vietoje NEI siekia įtikinti žmoniją, kad ne žmogus tarnauja produkcijai ar ekonominei pažangai, bet atvirkščiai — kad produkcija ir ekonominė pažanga turi tarnauti žmogui. Žmogus neturi būti pavergtas medžiaginio gyvenimo reikalams. Medžiaginė pažanga turi tik tarnauti aukštesniems visuomenės reikalams bei sudaryti jiems reikalingas sąlygas. Dėl to NEI kovoja su įsigalėjusia šiandien pažiūra, kad produkcija yra galutinis darbo tikslas. NEI skelbia kovą sistemoms, kurios kesinasi pavergti darbininkiją produkcijai. Jis ieško formų, kurios sureguliuotų darbininkų, darbdavių, valstybės bei visuomenės santykius, jų tarpe ir gamybos atžvilgiu.

NEI konstatuoja, kad ekonominiai sunkumai negali būti išspręsti vien valstybių ekonominės pažangos. Paskirų kraštų ekonominis gyvenimas daug kuo priklauso nuo tarptautinių ekonominių santykių. NEI tai pabrėžia ir laiko vienu iš pagrindinių savo šios dienos uždavinių išjudinti eko-

nominių santykių sprendimą tarptautiniu keliu. Yra tautų bei kraštų dominuojančių įvairiose ekonominio gyvenimo srityse arba net jų visumoj. Tos tautos turėtų ateiti į pagalbą silpnesnėms tautoms, ir ne jas eksploatuodamos, bet sudarydamos sąlygas joms ekonomiškai sutvirtėti. Konkrečiai imant, pavyzdžiui, kraštai, turį žaliavų, turėtų leisti jomis pasinaudoti kraštams ir tautoms, kurios jų neturi. Svarbesnės ir gyvenimui labiau reikalingos gėrybės turėtų būti pirmoj eilėj tarptautiniu keliu panaudojamos visuomenės masių gerovei. Šiuo atveju NEI reikalauja, kad tautos ar kraštai parodytų atitinkamą kilnumą bei altruizmą ir kai ko atsižadėtų bendros gerovės labui. Šis atsižadėjimas iš tikrųjų būtų tik laikinio pobūdžio. Bendros gerovės šis pasiaukojimas būtų vėl atlyginamas kitomis gėrybėmis, kurios kyla iš pasiaukojimo kitų toje pačioje ar kitoje ekonominio gyvenimo srityje. Taigi NEI siekia ekonominėj srity bendradarbiavimo, palaipsninio vienijimosi ir tarptautinio dirigavimo. Tuo būdu būtų pasiekta ir didesnė gamyba, ir ekonominė pusiausvyra, ir gaminių tikslesnis panaudojimas.

Su tarptautiniu bendradarbiavimu NEI sieja ir reikalą tarptautinio plano išlyginti atlyginimams, keistis gaminiais, kapitalams panaudoti, atitinkamiems reikalams darbo jėgos sutelkimui ir protingai laisvai konkurencijai pasiekti. Kad šiuos uždavinius galima būtų įvykinti, NEI siūlo suorganizuoti tarptautinę ekonominę kontrolę bei tarptautines darbo institucijas. Tačiau NEI nori, kad tarptautinis ekonominio gyvenimo planas atsižvelgtų į atskirų kraštų gerovę ir kad būtų paliekama vietos privačiai iniciatyvai, pavyzdžiui, privačius kapitalus ir kitas vertybes bei turtą panaudoti tarpvalstybiniu būdu ir t.t. Turėdamas prieš akis tarptautinį ekonominį planą, NEI pasisako už Europos susivienijimą. Dar daugiau — jis randa, jog tasai susivienijimas lengviausiai būtų pasiekiamas glaudžiai ekonomiškai bendradarbiaujant. Sorrento kongreso pranešėjas Etevenon konkrečiai šiam uždaviniui vykdyti siūlo sudaryti prie Strasburgo Seimo ekonominę-socialinę tarybą. Ta pačia mintim vadovaudamasis, NEI pritaria Schumano planui. Panašiai NEI siekia ir kitų ekonominio gyvenimo šakų sutarptautinimo.

Kadangi ekonominį bendradarbiavimą daug kur trukdo muitų sistema, tai NEI pasisako už jų panaikinimą. Pradžioje tai galėtų būti padaryta bent pačioms reikalingiausioms žmogaus gyvenimui reikmenims, vėliau prieinant prie visuotinio jų panaikinimo. Kaip natūrali to išdava yra laisvas pinigų judėjimas. NEI pilnai pritaria UEP (Union Europeen des Paiements) projektams ir juos remia. Šiuo pačiu klausi-

mu NEI yra savo veikėjus įgaliojęs padaryti atitinkamus pasiūlymus Europos Patariamajame Seime.

Daugelį savo ekonominių nusistatymų bei uždavinių NEI yra sutraukęs savo ekonominės komisijos Sorrento kongrese rezoliucijoje, kurią čia cituojame ištisai: "Ekonominė komisija, turėdama dėmesy: — kad Europos ekonominės unijos realizavimas nebūtų tikslas, o tik priemonė, — kad šios unijos realizavimas turi inspiruoti pirmenybę tam, kas žmoniška, o ne tam, kas ekonomiška, — kad iš ekonominių sąlygų kylantis sunaikintoje Europoje didelis nedarbas sudaro didelį pavojų Europos civilizacijai, — kad yra svarbu, neatsižvelgiant į doktrininius konfliktus, ieškoti tikrų Europos tautų bendradarbiavimo bazių, — kad šis bendradarbiavimas turi užtikrinti maksimalias sąlygas reikštis individualiai iniciatyvai ir pakankamai kontrolei, kuri neleistų pažeisti bendruosius interesus: 1. prašo visus NEI narius, o ypatingai tuos, kurie posėdžiauja Strasburgo Parlamente, daryti visa, kad būtų sudarytos sąlygos greitai pritaikyti rezoliucijas, priimtas Westminsteryje Europos Sąjūdžio komisijos, ir būtent tas, kurios liečia: — pinigų laisvą pasikeitimą, — laisvą asmenų, kapitalų ir turtų cirkuliaciją, — muitų sienų panaikinimą; 2. tvirtina, kad a. krikščioniškų aspiracijų ekonomikoje darbo teisė turi būti patikrinta kiekvienam žmogui; Europos ekonominė santvarka, kuri šios teisės negarantuotų, būtų iš esmės bloga; šiose sąlygose kova prieš nedarbą yra vienas pagrindinių Europos bendradarbiavimo tikslų; b. kad principinis privačios nuosavybės pripažinimas neduoda teisės ją naudoti prieš bendrą gerovę; priešingai — nuosavybės turėtojams uždedama socialinė atsakomybė; mūsų dvasios žmonėms turi egzistuoti nuosavybės "pilietinė dvasia", kuri siektų palenkti betarpinį pelno siekimą ir pastangas jį užtikrinti,— neatsižvelgiant, kiek tos pastangos būtų legalios — absoliučiam pagrindinės teisės į darbą respektavimui".

Trumpai tariant, NEI ieško ekonominėje srityje naujų kelių ir būdų tiek tautinėje, tiek tarptautinėje plotmėje. Jis statosi uždaviniu išspręsti šių dienų ekonominio gyvenimo reikalavimus, nepasilikdamas konservatyvus ir nenueidamas į revoliucionierišką demagogiją. Jis stengiasi laikytis aukso vidurio, prisilaikydamas socialinių-ekonominių dėsnių ir turėdamas prieš akis pagrindinį tikslą — visos žmonijos gerovę.

Teisiniai uždaviniai

NEI, laikydamasis demokratiškumo, laisvės ir teisingumo principų bei turėdamas dėmesy, kad įvairių kraštų vy-

riausybės dažnai piktnaudoja savo turimą galią, yra nusistatęs visą laiką kovoti už tikrą žmoniškumą ir visų žmonių teises bei laisves.

NEI statosi sau uždaviniu siekti, kad įvairių kraštų įstatymai garantuotų bent pagrindines žmogaus teises ir laisves. Jis nori, kad įstatymais būtų užtikrinta klasių, konfesijų, mažumų bei rasių lygybė, valdančiųjų teisingumas piliečių atžvilgiu ir pagrindiniausios tarptautinės teisės.

Bolševikų įvairiausių formų teroro pavyzdžiai pavergtuose kraštuose ir kitų totalistinių režimų elgesys jau pakankamai aiškiai parodė, kad juridinis gyvenimas, suorganizuotas vien tautiniu mastu, yra silpnas, kad reikia ieškoti naujų priemonių žmogaus teisėms apsaugoti. Valdžią turinčios partijos sauvaliavimas savo piliečių atžvilgiu ir okupuotuose kraštuose dažnai būna pasibaisėtinas. Iš vienos pusės veikia jėga, neapykanta, kerštas, visokis išnaudojimas, žudymai, trėmimai ir t.t., o iš kitos pusės lieka be jokios pagalbos asmuo ir jų grupės. Dėl to NEI, norėdamas, kad būtų išvengta šios liūdnos padėties kartojimosi pasaulyje, yra priėjęs išvados, jog turėtų būti tarptautinis autoritetas, kuris galėtų tokiais atvejais sudrausti nekaltų žmonių engėjus ir savo autoritetu atstatyti reikalingas teises ir laisves. NEI veikėjai visą laiką judina šį klausimą tarptautinėse organizacijose ir Strasburgo Europos Seime. Daugiausia jų pastangomis, ypač P. H. Teitgen asmeniniu darbu ir rūpesčiu, buvo sudarytas Europos žmogaus teisių kodeksas visai krikščioniškosios demokratijos dvasioje. Jis buvo pravestas Seime ir iš dalies jau priimtas Ministerių Tarybos. Jame buvo įtraukta net ir privatinės nuosavybės, auklėjimo ir kiti svarbūs klausimai, kurių patvirtinimo, tikimasi, NEI veikėjams pavyks pasiekti. Taip pat, NEI veikėjams kovojant, buvo išvengta ir įvairių rasizmo likučių. NEI savo posėdžiuose ir konferencijose taip pat visu uolumu gilinasi į juridinius klausimus ir bando surasti tikslesnių formų, kurios būtų daugiau pritaikytos šių dienų visuomeniniam gyvenimui. Ypač domisi klausimais, kurie liečia auklėjimą, visuomenės lavinimą ir švietimą, šeimos reikalus, tėvų teises ir t.t. Dideliu uolumu tai studijuoja NEI Parlamentarinė Grupė ir ruošia šiuo klausimu atitinkamus raportus. Jau pirmoji jos sesija pasisakė už tarptautinio tribunolo steigimo reikalą, žmogaus teisių kodekso greitą ratifikavimą ir kitais svarbiais klausimais.

Apskritai imant, NEI teisinių uždavinių srity varo plačią vagą pagal laiko reikalavimus, kad būtų sukurta ir įgyvendinta tobulesnė ir tvirtesnė teisinė organizacija.

Kultūriniai NEI uždaviniai

NEI siekia, kad kultūra, kurią sudaro moralinės, meninės, mokslinės, techninės ir politinės prigimties pažanga, vystytųsi pagal žmogaus prigimties reikalavimus ir atitiktų aukštuosius dvasinius polinkius. NEI šiandieną statosi sau uždaviniu, jog būtų sudarytos sąlygos, kad kiekvienas asmuo galėtų pasinaudoti jam reikalingais kultūriniais laimėjimais.

NEI remia rodomą privačią iniciatyvą kultūrinėj srity ir nori, kad valstybė ir visuomenė tą iniciatyvą remtų. Šią padėtį iškovoti NEI stengiasi savo rezoliucijomis, propaganda ir jo propaguojamų įstatymų leidimu. Šalia privatinės iniciatyvos NEI lygiomis stato visuomeninę arba organizuotą kultūrinės pažangos siekimą. Tarp privačios ir visuomeninės iniciatyvos jis siekia tinkamos harmonijos. Kadangi kultūrinė pažanga turi didelės reikšmės plačioms visuomenės masėms, NEI siekia, kad kultūrinėje pažangoje pirmoj eilėj būtų atsižvelgiama į visuomenės reikalus ir ji vystoma pirmiausia tose srityse, kurios turi didesnės reikšmės plačioms visuomenės masėms. NEI yra priešingas tiems politiniams sluogsniams, kurie palaiko mintį, kad masės paliktinos primityvioje padėtyje arba teduodant joms labai apibrėžtą išsilavinimą.

Konstatuodamas, kad kultūrinėje pažangoje labai didelį vaidmenį vaidina tautų pasikeitimas kultūriniais laimėjimais, NEI laiko vienu pačių svarbiųjų šių dienų uždavinių suorganizuoti tarptautinį bendradarbiavimą krikščioniškai kultūrai kelti ir ugdyti. Konkrečiai imant, NEI siūlo kurti tarptautines kultūrines institucijas, mokslo įstaigas, organizuoti studijas ir t.t. Jis pasisako už tarptautinių sutarčių kultūriniais klausimais sudarymą. Ypatingą gi dėmesį NEI rodo studentų pasikeitimo organizavimui europiniu ir net pasauliniu mastu. NEI kultūrinė komisija net yra pasiūliusi pačiuose NEI kongresuose nagrinėti kultūrines temas, o Sorrento kongrese kultūrinės problemos buvo ir iš tikro plačiai panagrinėtos. Kultūrinė NEI komisija visą laiką rodo didelio veiklumo.

Su kultūriniais reikalais NEI artimai sieja religinius bei moralinius klausimus ir formuluoja atitinkamus uždavinius. Jis visu savo planu siekia, kad tai įgytų vis daugiau praktinės reikšmės visose gyvenimo srityse. Don Sturzo tai pabrėžia sakydamas: "Moralinėms vertybėms, kurios yra bazuojamos laisve ir krikščioniškaisiais principais, iš krikščionių demokratų pusės yra pilnas pritarimas ne tik teorijoje, bet ir politinėje praktikoje bei valstybės socialinėje organizacijoje".

NEI, didžiai vertindamas kultūrinius uždavinius, tuo reikalu yra priėmęs šią rezoliuciją: "NEI, susirinkęs Sorrente 1950 m. balandžio 14 d., ir išklausęs kultūrinį raportą (jį darė prof. J. J. Gielon) bei pranešimus, trokšta: 1. jog krikščioniškųjų inspiracijų demokratinės partijos budėtų, kad piliečiai turėtų galimybę visoje laisvėje turtinti savo religinę, tautinę bei europinę kultūrą; 2. kad valstybė skatintų šią kultūrą a. sudarydama sąlygas, kad visi, o ypatingai menininkai, mokslininkai ir studentai, galėtų naudotis kultūra, atitinkančia jų asmeninę vertę, b. sudarydama galimybes išleisti didelius kultūrinius veikalus, reikalingus specialios pagalbos; 3. kad krikščionys būtų europinės kultūros gaivintojai par excelence tautinėje ir regioninėje plotmėse. NEI laikosi: 1. kad yra reikalinga budėti dėl tautų demokratinio auklėjimo, ypač mokymo keliu; 2. kad mokymo laisvė turi būti respektuojama, nes tai yra natūrali tėvų teisė ir demokratijos reikalavimas; 3. kad yra reikalinga visomis priemonėmis favorizuoti reguliarų tarp įvairių kraštų piliečiais pasikeitimą, siekiant sustiprinti europinę ir pasaulinę sąmonę. — NEI nuoširdžiai rekomenduoja tautinėms ekipoms, kad kiek galima didesnis skaičius mūsų dvasios žmonių dalyvautų kaip tų kraštų atstovai europinėse ir pasaulinėse kultūrinėse organizacijose".

Pabėgėlių reikalai

Vienu savo aktualių uždavinių NEI laiko reikalą prisidėti prie pabėgėlių iš Sovietų okupuotų kraštų klausimo sprendimo. NEI laiko, kad žmoniškumo ir net politiniais sumetimais jų padėtis turi būti žymiai pagerinta. Tiesa, tie žmonės džiaugiasi galį laisvai kvėpuoti Vakarų valstybėse ir laisvai galvoti. Tačiau jiems nuolat kyla šimtai įvairiausių sunkumų ir jų padėties negalima laikyti normalia. Pirmiausia, jie negali pritapti prie vietinio gyvenimo sąlygų. Priežasčių tam yra daug, ir tai ne nuo jų priklausančių. Kalbos nepakankamas mokėjimas neleidžia jiems tinkamai bendrauti su vietos gyventojais. Taip pat jiems yra sunku dalyvauti viešajame gyvenime ir pareikšti savo aspiracijas. Dažnai dėl kalbų nemokėjimo ir nepalankių svetimšaliams įstatymų jie negali darbuotis savo profesijose. Inteligentai ir buvę valdininkai turi imtis fizinio darbo, ūkio darbininkai pereiti į pramonę ir atvirkščiai. Neturint nieko sutaupyto iš praeities, visko trūkstant ir neturint vietoje artimesnių pažinčių, susidaro ir didesni medžiaginiai sunkumai. Skirtingi papročiai neleidžia jaustis kaip savame krašte, o kultūrinis lygis irgi atskiria šiek tiek net nuo tos pat profesijos žmo-

nių. Pabėgėliai atsiduria šalia kitų gyventojų kaip svetimi žmonės ir pasijunta nuskriausti. Jie lieka arba vieniši arba turi tenkintis siauru pabėgėlių rateliu. Tėvynės nustojimas, šeimos bei giminių netekimas, išsijungimas iš įprastinių gyvenimo sąlygų ir negalėjimas pritapti prie naujos aplinkos apkartina tremtinių gyvenimą. Sukūrimas naujų šeimų, jeigu jie nori laikytis savo tautos, darosi irgi labai ribotas, nes nėra tinkamo pasirinkimo, išsisklaidžius kitų tautų masėje. Taip aplinkai verčiant, sudaromos mišrios šeimos, kas neduoda dažnai tos šilimos, kuri normaliai jaučiama šeimos židinyje. Dvasinės ir medžiaginės pažangos jausmas dažnai būna taip pat užslopintas minties, kad gyvenamasis momentas yra toks laiko tarpas, kada nėra ką didesnio ko nors imtis. Be to, dvasinis atsigavimas, kaip skaityba gimtąja kalba, dalyvavimas savo tautos kultūrinėje kūryboje, yra sutrukdytas. Trumpai sakant, pabėgėlis yra išmestas iš savo normalių sąlygų ir neįjungtas į naują aplinką. Netekimas viso to, kas artima ir sava, dažnai ir psichologiškai veikia tremtinio sielą ir pamažu palaužia jo jėgas.

Turėdamas tai prieš akis, NEI pakartotinai grįžta prie pabėgėlių bei tremtinių klausimo ir ieško būdų jam palankiausiai tiems nuskriaustiems žmonėms išspręsti. Jau 1949 m. NEI vykdomasis komitetas plačiai nagrinėjo šį klausimą ir priėmė eilę reikalavimų, kaip pabėgėlių klausimas Vakarų valstybių turėtų būti sprendžiamas. Taip pat prie jo buvo sugrįžta ir 1951 m. kongrese.

Pirmoj eilėj NEI kelia reikalavimą, kad būtų nutraukta komunistinis persekiojimas ir dabar pavergtų kraštų okupacija, kas leistų tremtiniams ir pabėgėliams grįžti į savo kraštus. Tai būtų pagrindinis klausimo sprendimas. Bet kol jie priversti pasilikti svetur, NEI reikalauja jiems sudaryti žmoniškas gyvenimo sąlygas. Jis yra pasisakęs už kolektyvinį pabėgėlių įkurdinimą, įimant ir ligonius, senelius bei kitus nedarbingus asmenis, netekusius darbingų šeimos narių. Taip pat reikalauja, kad būtų atkreiptas dėmesis į profesinę pabėgėlių padėtį, pripažinti jų diplomai ir leista jiems verstis laisva profesine praktika, pabėgėliai darbininkai įkurdinimo kraštuose sulyginti su vietos darbininkais atlyginimų atžvilgiu ir t.t. Pabėgėlių religinėms, kultūrinėms bei profesinėms organizacijoms siūlo teikti globą bei paramą.

Kadangi pabėgėlių globa ir aprūpinimas reikalauja lėšų ir darbo, NEI reikalauja, kad tai nebūtų palikta paskirų kraštų gerai valiai bei pastangoms, bet klausimas sprendžiamas tarptautiniu mastu ir organizuotai, sudarant reikalingus fondus, įkurdinimo planus ir imantis kitų praktiškų bū-

KAIP DOVYDAITĮ ĮKĖLĖ Į SMETONOS BALNĄ

Kan. MYKOLAS VAITKUS
Peace Dale, R. I., JAV

1919 metų pradžioj Kaune knygų rinkoj pasirodė Adomo Varno "Ant politikos laktų". Buvo tai labai vykęs karikatūrų rinkinys (kokio kito ligi šiol nebeteko daugiau susilaukti). Pirmajame puslapy džiugino akį ir linksmino širdį paveikslas, tikslus, prasmingas, kandus, bet neįžeidžiąs: mažutis Jakštas, rūsčiai pasiryžęs, ir didelis kunigas daktaras Maliauskis, mediniu kampuotu boksininko veidu, aklinai sukąstais dantimis, žvilgsniu iššaukiančiu visus mušeikas į kovą, — abudu benešą procesijos altorėlį, o tame altorėly šventas abrozas — Prano Dovydaičio pavidalas, gana melancholiškai nusvirusiais ūseliais. Varnas neapsiriko: Dovydaitį pradžioj aukštai iškėlė visuomenėj Jakštas su Maliauskiu (pav., padarė "Ateities" redaktorium); bet menininkas dar čia pasirodė buvęs lyg kad pranašas, įžvelgęs toliau į ateitį: kad Dovydaitis bus savotiškai "šventas" vyras — rimtai religingas, drąsiai skelbiąs šventus savo įsitikinimus, nejuokais pagal juos pats gyvenąs ir kitus traukiąs tuo pat keliu, o užtat kalinamas (Smetonos laikais), ištremiamas (bolševi-

tų pabėgėliams padėti, kol jie galės grįžti į savo šiuo metu okupuotus kraštus.

Taip bendrais bruožais atrodo šiandien NEI apimtis, organizacinė struktūra bei artimesnei ir tolimesnei ateičiai aktualiai pasistatyti uždaviniai. Iš to galime matyti, kad NEI darbo imasi energingai ir plačiu mastu, įtraukdamas į savo darbo programą visas didžiausias šios dienos politines problemas ir krikščioniškosios demokratinės doktrinos plotmėje ieško joms tinkamo sprendimo. Neabejotina, kad jo pastangos žymiai prisidės prie Europos, o tuo pačiu ir prie viso pasaulio geresnės ateities.

kų) ir gal net gyvybę padedąs už Dievą ir Bažnyčią — tad, ar šiaip, ar taip, kankinys. Net ir anas melancholinis bruožas aname "abroze" pasirodė besąs reikšmingas.

Ta A. Varno karikatūra primena man ir kitą dar Jakšto bei Maliauskio žygį, kuriuo juodu Dovydaičio altorėlį nukėlė iš Kauno kovų fronto į Vilnių, į "Vilties" redakciją, ir įkėlė Dovydaitį į Smetonos balną. Kadangi šio įvykio pasėkos mūsų visuomenės gyvenime paskiau pasirodė besančios reikšmingos, noriu čia apie jį plačiau iš savo atsiminimų papasakoti.

Buvo tai dar prieš pirmąjį Pasaulinį karą. Neseniai buvo mirusios natūralia mirtim "Vilniaus Žinios", kadangi nebegalėjo patenkinti lietuvių visuomenės, susidiferencijavusios jau aiškiai į kairiąją, socialistinę- laisvamaninę, ir katalikinę-konservatyvinę dalį. Pirmosios dalies reikalams atstovauti įsikūrė "Lietuvos Žinios" ir ėmė stipriai plisti. Dešinioji, kaip paprastai nerangesnė, dabar susisgribo kurti savo laikraštį, kuris galėtų atsverti anojo įtaką.

Na, kas gi kitas pasišaus tą sumanymą vykdyti, jei ne Tumas-Vaižgantas, prityręs - gabus publicistas, judrus agitatorius, tuomet dar ketvirtą dešimtį beklampojąs, mielas - patrauklus asmuo, padorus kunigas, o vienkart saikingai pažangus inteligentas, kuris viena ranka galėjo laikytis kunigijos bei katalikinės daugumos, o antrąja — saikingesniųjų pasauliečių inteligentų? Ir, žinoma, Tumui teko imtis to nelengvo darbo, uoliai padedant eilei kitų tos idėjos entuziastų.

Dažniau išeinančiam laikraščiui reikia pridėti daug pinigų — ir pradžiai, ir tolimesniam kurui, ypač anais laikais, kada skaitytojų buvo dar maža. Ir vėl — kas mobilizuos pinigą, jei ne tas pat Tumas! Spėju, kad jam turėjo nemaža padėti Vilnijoje kunigai Mironas ir Petrulis, mūsų Kauniečių Aukštaitijoj k. k. Kemešis, Turauskas, Vėgėlė, Žemaičiuose bene k. k. Dobužinskas, Jarulaitis ir k. Patį Tumą mačiau anuomet vieną vasarą (buvau dar klierikas) berankinėjant iš kunigų pinigus. Bepigu būtų šiandien šiame krašte gerais keliais savo autu važinėti iš klebonijos į kleboniją. Bet anais laikais! Buvo sakoma, kad rusų caras, laukdamas karo su vokiečių kaizeriu, tyčia netiesiąs Lietuvoj (ir kituose pasienio kraštuose) geležinkelių nei plentų, nei šiaip netiesiąs padoriai kelių, kad vokietis ne taip greitai įsiskverbtų į Maskoliją. Apie autobusų linijas dar nė sapnuoti nebuvome sapnavę. Privačius automobilius teturėjo Kaune tvirtovės komendantas, Liepojoj — irgi dar vokiečių grafai bei baronai atpuškuodavo į didesniuosius miestus savo autais, o kiti didponiai, netgi Kauno gubernatorius, drožd̃avo karie-

tomis ar puskariečiais, šaunių žirgelių traukiamais, 10-12 kilometrų ph greičiu. Kai pažangusis Kretingos grafas Aleksandras Tyškevičius, moderniosios technikos šalininkas, apie 1910 metus savo nauju autu bevažiuodamas, tarp Plungės ir Telšių aklinai įklimpo molio kalne ir gavo samdytis ūkininkų arklių, kad ištrauktų vežimą iš bėdos, kitas žinomas, irgi pažangus, Žemaičių Jokūbavo ponas Parčevskis juokdamasis man sakė — tai esąs geras įrodymas, kad porą gerų žirgų turėti yra saugiau, patogiau, o ir poniškiau bei estetiškiau . . .

Na, šiaip ar taip, o anais laikais keliauti tekdavo arkliais. Teko tai daryti ir kun. Tumui. Kadangi savo žirgų neturėjo, tad jam tekdavo iš klebonų prašyti ne vien pinigų laikraščiui, bet ir kad nuvežtų iki sekančio klebono. Nemanau, kad visi senieji klebonai sutiko duoti pinigų tam laikraščiui, kurį rengias kurti toks litvomanas ir liberalas (o galgi net ir ištisas eretikas, kaip kas jųjų manė); bet pavėžinti ligi kaimyninės parapijos, tur būt, visi pavėžindavo: ką gi? paprastas mandagumas to reikalauja; o dar tas eretikas — toks mielas žmogelis (netgi lenkiškai kalbėti bando tumiškai varšuvišku akcentu); na, pagaliau, bus ramiau tuo nenuorama nusikračius. Tačiau didelis daugumas anuometinių klebonų (o dar daugiau jaunų idealistų kunigėlių) laikraščio sumanymui nuoširdžiai pritarė. Ką gi? visi aiškiai matė, koks pavojus tikybai kyla iš laisvamaninės laikraštijos, ir kaip verktinai reikia dažniau einančio inteligentinio katalikiško laikraščio, kuris užšachuotų aną pavojų. Tad šimtrublinės, o ir didesnės asignacijos, skriste skrido į stambų mažiuko rinkiko portfelį.

Bet ir sudaryti redakcijos bei bendradarbių kolektyvą buvo ne taip jau lengva. Publicistų, ypač gerų, ne per daug anuomet turėjom, ypač kad dalis buvo jau rimtai užangažuota kituose laikraščiuose. Tumo ir kitų "Vilties" gimdytojų ryžtasi redaktorium kviesti Antaną Smetoną, jau žinomą publicistą, katalikų visuomenei priimtiną; svarbu, kad pasaulietis, ne kunigas — gal pritrauks daugiau pasauliečių inteligentų bendradarbiais ir skaitytojais. Žinoma, kun. Tumas įėjo į redakcijos kolektyvą kaip kunigijos atstovas. Kiti nuolatiniai redakcijos nariai buvo Juozas Kubilius, rimtas asmuo ir gabus publicistas, Liudas Gira ir bene Liudas Noreika, baigęs Peterburgo Dvasinę Akademiją, bet aukšt. šventimų nepriėmęs ir paskui išėjęs juridinį fakultetą. Pritraukta gana daug ir įvairių bendradarbių, pasauliečių ir dvasininkų (šiuo atžvilgiu Tumo ir Smetonos vardai pasirodė besą tikrai patrauklūs).

Iš pradžių darbas ėjo sklandžiai. Pačioj redakcijoj, atrodo, absoliučiai vyravo Smetonos autoritetas. Ką gi, vyras

rimto būdo, mokąs išmintingai, sklandžiai, įtikinamai kalbėti, gabus rašytojas, malonus žmogus, o čia dar su universitetiniu diplomu, kas ypačiai imponavo Kubiliui ir Tumui, kuriuodu aukštųjų mokslų nebuvo ėję, — tad pačioj redakcijoj konflikto tarp pasauliečių ir dvasininkų negalėjo kilti, taip pat ir vėliau, kai, vietoj kun. Tumo, redakcijon kunigų atstovu atėjo po vienas antro kun. Fabijonas Kemešis ir Juozas (?) Dobužinskas, nes ir juodu taip pat lenkėsi Smetonos autoritetui dėl tos pat priežasties, kaip kad ir Tumas, ypač kad juodu toli gražu nebuvo tokie prityrę rašytojai, kaip kad šis, ir už šį daug mažiau turėjo visuomenėje įtakos. (Kun. Kemešis žymiai vėliau studijavo Washingtone aukštuosius visuomenės mokslus ir įsigijo Daktaro laipsnį — užtat vėliau nepriklausomoj Lietuvoj, nors ir pasiliko Smetonos gerbėju, nors ir buvo artimas tautininkams, bet jau drįsdavo kartais paglostyti juos prieš plauką; o Tumas ištikimai išsilaikė iki galo Smetonos linijos. Dobužinskas, prieš pirmąjį Pasaulinį karą pasitraukęs iš "Vilties", paskiau niekuo stipriau nebepasireiškė ir gana anksti mirė).

Su katalikų visuomene kontaktą pirmiesiems viltininkams surasti pasisekė. Gal nė stengtis neteko: visuomenė, kaip suteikė jiems piniginį kreditą, taip kreditavo jiems ir savo pasitikėjimą ideologinėje srityje: nemo malus nisi probetur. Bet akylesnieji būgštavo: suklijuota redakcija, laikantis dėsnio "ir mums, ir jums"; bet ar ilgai "Vilčiai" seksis patenkinti ir liberališkesniuosius visuomenės elementus, ir pozityviuosius katalikus? Redaktorius Smetona šviesi galva, platokai išsilavinęs inteligentas, gal neblogas pasaulietis juristas — tai tiesa; bet kaip su bažnytine teise, su moraline teologija, su visuomenine Bažnyčios doktrina? Juk publicistui, kuris nori būti katalikiškas, tenka nuolat į jas atsižiūrėti. O Smetona, kaip kad jis net keliolika metų vėliau man sakėsi, ne ką tenusimanąs teologijoje, nors ir rimtai norėtų, esą, jos laikytis. O jei kartais nejučiomis nuklys į šalį nuo Bažnyčios pažiūrų, kas perspės, kas spūstels, kad grįžtų, kur reikiant? Tumas? Bet ir jis net 20 su viršum metų vėliau, vieno konflikto su dr. A. Maliauskiu proga, man pats prisipažino (žinoma, per kukliai), dar nemokąs teologijos. O k. k. Kemešis su Dobužinskiu anuo metu kažin ar buvo daug didesni už Tumą specialistai. O jei ką ir pastebėdavo, tai jų autoriteto negalėjo užtekti paveikti Smetonai, kuris, kaip tikras lietuvis, buvo nemažas ideologinis užsispyrėlis. Tuo būdu, jei "Viltis" kartais nukryps į klaidingą taką, kas reikiamai ir sėkmingai reaguos? Žinoma, kiti katalikų laikraščiai. Vadinas — polemika. O žinome, kad per viešus ginčus tikrieji ar tariamieji paklydėliai vien tik labiau užsi-

spiria — ir daugiau nieko. Teks įsikišti pačiai kat. visuomenei. Bet visuomenė, kaip visuomenė, nėra greita: kol ji ryšis įsikišti, griovys tarp dviejų srovių bus pasidaręs panašesnis į tikrą prarają, nei į griovį.

Taip ir atsitiko "Vilčiai" su viltininkais. Bebandydami būti tiltu tarp dešiniosios mūsų visuomenės ir kairiosios, besidėdami atstovaują "pažangesniosios" katalikų dalies ideologijai, jie ilgainiui turėjo sukelti konfliktą su didžiausia dauguma dvasininkijos bei pradėjusios formuotis ateitininkijos, kurioms vadovavo Kaune Jakštas, Maliauskis ir Alekna su "Draugija" bei "Vienybe" ir Seinuose k. k. Laukaitis, Vailokaitis ir Kuraitis su "Šaltiniu" bei "Vadovu". Ir pamažu susidarė du katalikų frontai: vilniškis, būsimųjų tautininkų užuomazga, ir suvalkiškis — kauniškis, būsimųjų krikščionių demokratų bei nepartinių šiaipjau konservatyvesniųjų katalikų pirmatakai. Ir prasidėjo kova, kaskart smarkesnė ir smarkesnė, kuri 1913 metų rudenį pasiekė savo kritinį tašką.

Nebeatsimenu daugiau, dėl kurių, būtent, nuomonių skirtumų prasidėjo tas dviejų frontų antagonizmas ir kuriais tarpsniais rutuliojosi. Bet, apskritai imant, galima įspėti, kurie turėjo būti ginčų bei kovos objektai, žinant, kokie buvo abiejų frontų vadovų nusistatymai bei temperamentai.

Vilniškių apskritoji linkmė buvo labiau laicistiška, kauniškių - suvalkiškių — labiau ekleziastiška. Religiniu atžvilgiu vilniškiai buvo linkę laikytis kiek galima neutraliau, per daug nekišti priekin religinių nusistatymų, o svarstant religinius klausimus krypti verčiau į liberalesniųjų katalikų sroves; kauniškiai - suvalkiškiai buvo nusistatę ryškiai pabraukti religinę savo poziciją, dažnai svarstyti religines problemas ir tai — prisilaikant ne tik griežtos dogmos, bet ir vyraujančios Bažnyčioj nuomonės (sentire cum Ecclesia). Iškilus reikalui ginti Bažnyčios ar dvasininkijos teises, viltininkai vengė plačiau ir smarkiau užsiangažuoti ir buvo labiau linkę į nuolaidas; o kauniškiai - suvalkiškiai manė reikiant anas teises ginti, kiek vien galima, ištisai ir visomis pastangomis. Katalikiškųjų moksleivių organizacijų klausimu viltininkai buvo nusistatę gana neigiamai, o priešingasis frontas karštai teigiamai. Santykių su savo "lenkais" klausimu pirmieji stengėsi būti labai santūrūs, antrieji (ypač kauniškiai — Jakštas - Maliauskis) manė esą geriau be ceremonijų taikyti į pačius skaudžiamuosius punktus. Kovoje su centristine Rusija vilniečiai labiau buvo linkę šlietis prie kairesniųjų partijų savo užsimojimų bei taktikos atžvilgiu; kauniečiai su suvalkiečiais buvo santūresni artimesniųjų politinių tikslų atžvilgiu ir atsargesni savo taktika. Santykiuose

su kairesniaisiais (politikoj ar ideologijoj) vilniečiai meilijo kiek galima koketuoti ir verčiau vien puolami gintis (ir tai švelniai), negu patys pulti; kauniečiai - suvalkiečiai labiau mėgo atvirą ir drąsią ofenzyvinę taktiką, net kietą ar šiurkščią (Jakštas, Maliauskis). Kai kairieji puldavo dvasininkiją ar visą katalikų visuomenę, viltininkai, norėdami pasirodyti pažangūs, dažnai per lengvai puldavo ant kelių ir imdavo muštis į krūtinę už būtus ir nebūtus (ar vien išpūstus) nusikaltimus ir mėgdavo griežtai pakritikuoti katalikus vardan tariamai sveikos savikritikos, kuri kauniečiams ir suvalkiečiams atrodydavo ne visuomet reikalinga, ar taktinga, ar objektyvi.

Paskutinįjį punktą tyčia paminėjau gale dėl to, kad dėl tos savikritikos iškilo galop ilgi ir aštrūs ginčai, kurie gal buvo paskutinysis lašas, perpildęs taurę ir pagreitinęs krizę. O ginčas sukiojos apie teingumo - gailestingumo klausimą.

Mat, viltininkai, darydami priekaištų katalikiškajai visuomenei ar vien dvasiniams jos vadams už tai, ko nepadarę, o būtų, esą, turėję padaryti, smerkė tuos apsileidimus (tikrus ar tariamus) lygiai griežtai, neskirdami, ar tai, ko katalikai nepadarę, jie būtų turėję padaryti vardan teisingumo, ar vien vardan gailestingumo. O tuos du dalykus skirti labai svarbu, kadangi pareiga, kylanti iš teisingumo, yra žymiai griežtesnė ir, jos neatlikus, tenka paskui atlyginti už eventualiai kilusią žalą; o pareiga, kylanti iš gailestingumo, yra ne tokia griežta, užtenka mažesnės priežasties, kad būtum laisvas nuo atsakomybės, ir, iškilus žalai, tau neteks už ją atlyginti. Skirtumas aiškus ir svarbus. Bent Smetona su Noreika, juristai (o Noreika dargi baigęs moralinės teologijos mokslą Dvas. Akademijoj) būtų turėję tai suprasti ir pripažinti, ypač kad oponentai jiems ilgai, įsakmiai ir, rodos, aiškiai tą skirtumą aiškino.

Gal ta padėtis būtų dar trukusi ilgokai, o tuo tarpu būtų užėjęs pirmasis Pasaulinis karas ir kardu savotiškai išsprendęs tą viltininkų kovą su antiviltininkais, kad ne vienas karštagalvis asmuo, originalus ir stiprus asmuo, kuris ne per seniai iškilo ir ėmė greitai ir stipriai įsigalėti Lietuvos katalikų visuomenėj, ypačiai — buvusioj Žemaičių vyskupijoj, kuriai anuomet priklausė ne tik vėlesnioji Telšių vyskupija, bet ir Panevėžio, ir Kauno, ir net dalis pietinės bei vakarinės Latvijos. Tas vyras buvo kunigas daktaras Antanas Maliauskis.

Studijavęs, jau kunigu būdamas, filosofiją, teologiją, sociologiją bei politinę ekonomiją Šveicarijoj, Belgijoj ir Prancūzijoj, jis grįžo į Lietuvą ir įstojo į kauniškės Šv. Kazimiero Draugijos centrą dirbti bendro darbo su Jakštu, kun. An-

tanu Alekna ir kun. Povilu Dogeliu. Čia veikiai pasireiškė kaip nepailstamas ir gabus laikraštininkas, ypač kaip kandus polemistas, kaip akylas ir uolus kovotojas su tikėjimo ir Bažnyčios priešais (sąmoningais bei nesąmoningais), kurio smūgiai šiems būdavo skaudūs ir pavojingi, kadangi Maliauskis buvo didelis eruditas, protą turėjo aštrų, o ir taiklių bei stiprių žodžių jam nepritrūkdavo nei raštuose, nei susirinkimuose, kur jis uoliai dalyvaudavo, dažnai vadovaudavo, mielai kalbėdavo (labai žemaičiuodamas ir tuo ne vienam šypsnį sužadindamas), triuškinamai polemizuodavo ir — savo stipria argumentacija bei nenuolaidžiu atkaklumu priešus nuzulinęs bei nukamavęs, priversdavo nusileisti ar bent nutilti, netgi bėgti. Pajutę pirmaeilę jėgą, saviškiai ėmė jį branginti ir garbinti — ir pasiduoti jo įtakai (netgi tariamai kietasis Jakštas — ką bekalbėti apie mažesnius); o priešai ėmė jo bijoti, nekęsti, pašiepti; bet jis to nepaisė: jeigu tik jam rodėsi, jog kas nors pažeidžia tikėjimo tiesas ar Bažnyčios teises, jis tuoj be atodairų griebdavo tą už pakarpos, vis tiek ar didelis ar mažas žmogus tai būdavo. Tikrai ir jam, kaip tiems dominikonams, būtų tikęs vardas Domini Canis, drąsus bei ištikimas. Senieji amerikiečiai, kurie yra sekę Maliauskio veikimą šiame krašte pirmojo Pasaulinio karo metu, galėtų šį-tą apie tai papasakoti.

Taigi tokios dvasios vyras negalėjo ištūrėti neįsikišęs į aną viltininkų - antiviltininkų konfliktą ne vien plunksna, bet ir gyvu žodžiu, privačiai ir viešai. Bet jis buvo ne vien plunksnos ir žodžio čempijonas — o ir veiksmo vyras. Pastebėjęs, jog žodžiai nepadeda, ryžos veikti.

"Viltis" buvo įkurta ant pajų-šėrų pagrindo. Pajininkai visuotiniame susirinkime gali nubalsuoti, kad laikraščio redakcijos kolektyve reikia padaryti pakaitų. Tad reikia juos taip nuteikti. O kad jie vis tik susirinkime, veikiant priešingajai pusei, nesuminkštėtų ir nepatiektų negeidžiamos staigmenos, reikia iš ištikimiausiųjų bei tvirčiausiųjų sudaryti geležinį būrį, kuris nežiūrėdamas nei žaibų su perkūnais, nei saulutės ar lietučio, ausis užsikimšęs ir užsimerkęs balsuotų, kaip vado buvo jiems įkalbėta. Ta kryptim Maliauskis ir pradėjo su visa savo energija bei sugebėjimu veikti. Ne dovanai jis buvo nuodugniai išstudijavęs visas demokratines ir nedemokratines santvarkas.

Bet priešingoji pusė ar prisiprotėjo, ar nugirdo, kokia jai puota ruošiama, ir ėmė irgi rengtis į lemiamąjį mūšį. O šalininkų ji turėjo, taip pat ir kirstukų, liežuvingų, miklių, drąsių. Bet, kadangi mūšių likimą dažnai nulemia nenumatomi veiksniai - veiksneliai, tai atsargūs "seni" vilkai Smetona, Tumas, Mironas ir kiti ryžos išbandyti pirma saugesnį ke-

lią — derybas — ir pasiūlė opozicijai susirinkti abiejų šalių vadams Kaune pas Jakštą ir geruoju susitarti.

Nutarta — padaryta. Atvyko pas Jakštą Smetona, Noreika ir, bene, Kubilius. Iš Jakšto pusės (vien spėju, nes pats į tą olimpiečių posėdį nepatekau) turėjo stoti Maliauskis su Alekna. Mačiau po posėdžio nuo Jakšto išeinant Smetoną su draugais: atrodė truputį iškaitę, truputį nepatenkinti, bet stipriai kažkam pasiryžę. Pasirodė, kad susitarti nepasisekę. Ką gi? Smetona kietas, bet ir Maliauskis ne minkštesnis. Vadinas — mūšis! Tai turės įvykti 1913 metų rudenį Vilniuje "Vilties" akcininkų suvažiavime.

Maliauskio tikslas buvo įvesdint į "Vilties" redakciją antrą redaktorių, visai "artodoksiškai" nusistačiusį, autoritetingą ir valingą, galintį reikiant nusverti Smetonos įtaką, o vienkart ne kunigą, kad būtų laisvesnis santykiuose su vilniške lenkuojančiąja Kūrija ir galėtų labiau imponuoti pasauliečiams inteligentams. Maliauskiui ir kitiems antiviltininkams toks vyras atrodė esąs Pranas Dovydaitis, jau kelerius metus labai sėkmingai redagavęs "Ateitį" ir pasidaręs vienu iš įžymiausiųjų ateitininkijos vadų. Dovydaičiui pasiūlyta leistis renkamam antruoju "Vilties" redaktorium, ir jis sutiko.

Pagaliau atėjo lemiamoji diena. Iš Kauno, žinoma, turėjo važiuoti trys pagrindiniai čempijonai: Jakštas, Maliauskis, Alekna. Bet, beeinant jiems per Rotušės Aikštę į arklinį tramvajų ("konkę"), pasivijo juos kuris ten Šv. Kaz. D-jos rūmų tarnautojas (tur būt, Jakšto virėja Magdutė): esąs gautas rusų policijos (o gal gubernatūros) raštas, kad satyros laikraštis "Garnys" pabaustas bene 50 rublių pabauda už išspausdintą dainelę, kurioje buvo toks posmelis: "Kaltas Dievas, kaltas Caras, tik mes vieni nekalti", o atsakomoji "Garnio" redaktorė Zosė Jastrzembskaitė suimama ir pasodinama į kalėjimą (tur būt, iki bus sumokėta pabaudos suma). Tai sužinojęs, Jakštas taip susierzino, jog apsigręžęs tuoj grįžo namon, ir Smetonos - Maliausko dvikovei teko apseiti be Jakšto.

Važiavau su kauniškiais ir aš, kadangi tuomet jau gyvenau Kaune, buvau "Vilties" akcininku, kandidatu į redakcinį kolektyvą vietoj pasitraukiančio kun. Dobužinsko (bet išsižadėjau tos laimės, jos pabūgęs, o radęs malonesnį sau darbą Kaune "Bažnytinės Apžvalgos" redakcijoj su kan. Juozapu Skvirecku), na, ir buvau dalyvavęs viltininkų polemikoj su antiviltininkais, šių pastarųjų naudai išspausdinęs seiniškių "Vadove" ilgiausią straipsnį, kuris, žinia, vilniečių neįtikino (kaip "Vilty" rašė Kubilius), o ir Maliauskiui ne visai tepatiko, nes aš poleminėj kovoj vartojąs perdaug minkš-

tas pirštinaites . . . Ar šiaip, ar taip, o aš domėjaus "Vilties" ateitim — tad ir važiavau su kauniškiais į susirinkimą.

Netgi ir mačius eilę Europos sostinių, mano galvai bei akiai Vilnius anuomet atrodė didelis, judrus, greit besivystąs, turtingas, net švarus, o jau labai gražus miestas. Viena jo mielų originalių ypatybių buvo ta, kad iš kokios puošnios gatvės užtekdavo pasukti truputį į šalį — ir atsidurdavai įdomioj senobinėj ramioj gatvėj, kur užtekdavo žvelgti pro vartus tarp dviejų namų į kiemą — ir išvysdavai provincijos idiliją — mažą medinį namelį su prieangėliu ir dailiai aptvertą gėlių darželį. Lietuva ir gana!

Dabar jau nebeatsimenu kurioj gatvėj, viename iš tokių kiemų, nedideliame bene mediniame name besanti mūsų susirinkimo vieta. Tur būt, tai buvo "Vilties" redakcija ir administracija. Vidutiniško dydžio neaukštas kambarys. Prie sienos nedidelis stalas; pasieniais ir artyn į vidų sėdynės (nebeatsimenu — suolai ar krasės, o gal ir abeji padargai vienkart). Patalpa prisirinko apypilnė. Vilniečių besą patys trupai-tūzai: Smetona, Tumas, Mironas, Petrulis (kunigas); ar buvo Kubilius ir Noreika, nebeatsimenu; greičiausiai buvo; nebuvo kun. Kemešio su Dobužinskiu. Nepastebėjau nė vieno iš suvalkiškės opozicijos: mat, jie turėjo savus laikraščius, ir "Vilties" akcininkų iš jų tarpo gal maža tebuvo, o gal ir visai nebuvo. Kauniškė opozicija susirinko gausiausiai balsų atžvilgiu, bet ne galvų: kaip minėjome, neatvyko Jakštas, kurio autoritetas daug svėrė; buvo kun. Antanas Alekna, vyras išmintingas bei valingas, šiuo atveju einąs išvien su Maliauskiu, bet atsargus ir ne labai iškalbingas; atvyko Liepojos klebonas Jonas Visbaras, protingas žmogus, sąmojingas liežuvis, savarankiškai mąstąs, gerbiamas ir mylimas; jo nusistatymas daug nusvers; tik ar Maliausko argumentai jį įtikins? Ypač, kad jis didelis Tumo bičiulis; o kiti Maliauskio šalininkai — ar dar jauni ir sparnų neišskėtę, ar šiaipjau visuomenėj ypatingai nepasižymėję asmens; vienas jų pliusas, kad jų daugiau, nei senųjų viltininkų, ir jie tvirtai pasiryžę remti Maliauskį. Bet šiam — ar šiaip, ar taip — teks sunkiai kovoti, turint anokius galvotus, liežuvingus, drąsius ir ryžtingus priešus. Jei kas Maliauskui suteiks viršų, tai nebent plati jo žinija, aštri logika, didelis prityrimas ginčuose, visiškas savim pasitikėjimas ir tikrai žemaitiškas narsas bei atkaklumas. — Beje, Dovydaitis susirinkime nedalyvavo.

Susirinkimas pradėta be pamaldų, netgi be įžanginės maldelės. Kokia buvo prezidijumo sudėtis, visai išdilo mano atmintyje. Netgi ir iš viso begu jis buvo nustatytas, labai abejoju; o jei ir buvo koks prezidijumas ar koks posėdžių vedėjas, tai taip silpnai pasireiškė, jog posėdžiai ėjo lyg be jo-

kios vadovybės — netvarkingai ir triukšmingai. Viena galiu pasakyti, jog sekretorius tikrai buvo paskirtas (pritarimo keliu); tai gerai atsimenu, nes pats buvau tas išrinktasis.

Negalėčiau dabar pasakyti, kuri buvo tiksli posėdžių eiga, ir kaip pradėta diskusijos. Kaip tikra galime priimti, jog redaktorius Antanas Smetona dar kartą deklaravo savo "Vilties" vedamąją liniją ir ją gynė, kadangi juk ji buvo taip plačiai ir smarkiai puolama. Atsimenu Smetonos veidą: toks pat, kokį mes jį visi turim atminty iš paskiausiųjų laikų, vien šviesesnė ir dailesnė oda ir ne tokios pavargusios akys, o šiaip — tas pat tipiškai lietuviškas - aukštaitiškas veidas, su vidutiniška barzda bei ūsais, taisyklingais maloniais bruožais, kukliom išmintingom akim; povyza rimta, bet nerūsti; ūgis neaukštas, bet gana lieknas; apdaras neelegantiškas, bet visai padorus; balsas — minkštas tenoras; iškalba lengva, daili, bet lygi, be ypatingos jėgos, be ugnies.

Kas dabar kalbės iš opozicijos? Žinoma, dr. Maliauskis. Aukštokas, stambus, grubiais bruožais, ryžtinga kovotojo povyza, stipriu, šiurkščiu balsu, neelegantišku stilium, bet populiariai vaizdingai ir agitatoriškai uždegamai, jis ėmė sistematingai iš pagrindų griauti Smetonos dėsnius, įtikinamai, su nemaža erudicija, įrodinėdamas, kokie jie silpni ar visiškai klaidingi įvairių mokslų atžvilgiu.

Smetona bando atsikirsti; kalba gražiai, santūriai, bet be Maliauskio erudicijos, be jo kirviško sarkazmo, vien popieriškai - publicistiškai, ne jėgingai, ne pagaunamai. Maliauskis, kaip vanagas, seka ir vis taikliai įsiterpia replikomis: tai netikslu, reikia taip; citata nepilna ,turi būti šitokia; definicija klaidinga, turi skambėti šitaip; duomens ne tokie, skaityk veikalą tokį ir tokį.

Bando kalbėti kun. Petrulis ir kiti mažesnio kalibro viltininkai; bet juos Maliauskis tašo, jog vien skiedros laksto, o jo jaunieji šalininkai jas gaudo ir žvengdami svaido į veidą kalbantiems priešams. Temperatūra kyla, o nėra kas vyriškai įvedąs tvarką bei korektingumą. Bet reikia pripažinti, jog viltininkai laikosi džentelmeniškiau. Ne be to, žinoma, kad ir jie nebandytų kartais yla įdurti Maliauskiui; bet ir jo asmeninė oda storesnė už jų pačių, ir jo "nesugriaunamieji argumentai" yra tikrai nesilpni, taip jog nelengva prikibti. Tačiau jam tenka stipriai prakaituoti: jo šalininkai vien iš už jo nugaros bando dygtelti kuriam viltininkui kalbant, o stotis, išeiti į priekį ir atvirai rimtai pasifechtuoti liežuviu nesiryžta (bent aš nebatsimenu) — tad ir tenka Maliauskiui vienam grumtis su keliais slibinais.

Ir jis grumias, ir tai grumias tiek sėkmingai, jog pasidaro štai kas:

Smetona išeina kalbėti dar kartą, tur būt, paskutinį. Maliauskis kandžioja dar dažniau, dar skaudžiau; jo šalininkai uoliai seka jo pavyzdžiu. Smetona bando išlaikyti pusiausvyrą, kalba toliau; bet pertraukinėjamas ima galo su galu nebesumegzti ir sustoja ... Liūdnu žvilgiu apveda kambarį, kaltai šypsodamasis, ir, tapštelėjęs sau delnu per plačiąją kaktą, nelauktai taria: "S pantalyku menia sbili! — nežinau, ką besakyti"...

Čia bičiulio Tumo-Vaižganto širdis nebeištūrėjo: kaip kovos gaidžiukas šoko jis iš vietos, jaunyvas (nors vešlūs ilgi plaukai jau gražiai bežilstą), grakštus, judrus, dailiu lėlišku veideliu, skaisčiai išraudusiu, blizgančiomis akimis, lūpeles pasipiktinusiai išpūtęs, krūtinę karžygiškai atstatęs, ir, rankom gausingai mojuodamas, ima drožti karštą ginamą kalbą ... O Maliauskis su šalininkais — jį pastabomis erzinti ... Ir štai, vidury kalbos, nabagas, visiškai sutrikdytas ir įsiutęs, kreipias į Maliauskį su besikvatojančiais maliauskiškiais, iškiša ilgą rožinį liežuvį ir, pamėgdžiojamai nusižvengęs "hē-hē-hē-hē", eina į savo kampą.

Vadinas, priešas paguldytas ant abiejų menčių. Maliauskis daro išvadą: Gerbiamieji, patys aiškiai matote, kad mūsų tiesa: į redakcinį kolektyvą reikia įvesti redaktorium šalia pono Smetonos Praną Dovydaitį, mokytą ir rimtą vyrą, pasižymėjusį laikraštininką, žinomą visuomenės veikėją!

Tą pasiūlymą didelė dauguma karštai priima.

Rodos, reikalas baigtas? Dar ne. Stojas p. Smetona ir pareiškia: — Kadangi man tuo pareikšta nepasitikėjimas, aš atsistatydinu ir iš redakcijos išeinu!

Mes, kauniškiai, žvilgt-žvilgt į kits kitą, nustebę. To nesitikėjom. Ligi tol nusivaryti nenorėjom. Gal ir Maliauskis... Smetona — graži jėga katalikų pusėje. Dovydaitis, nors irgi jėga, galgi ir dar didesnė, bet dar tik ateity ... Ką daryti?

Pastebėjęs priešą susvyravus, šaunusis smetonininkas kun. Mironas pasiryžo pabandyti pačioj paskutinėj valandėlėj išplėšti Maliauskiui jau gatavą pergalę iš rankų. Uždavinys beveik toks pat sunkus, kaip kad Shakespeare'o "Cesar'o" tragedijoj Antonijui nugalėti triumfuojantį Brutą. Bet Mironas, kaip tikras vadas-generolas pavojuje, narsiai žengia priekin, iškaitęs nuo sukauptos viduje ugnies, išdidžiai iškėlęs lietuvišką hetmono veidą, blizgančiomis akimis, truputį paniekinamai, truputį liūdnai šypsančiom lūpom, ir ima kalbėti, vyriškai santūriai, bet giliu jausmu vibruodamas, protingai, įtikinamai, gražiai, o jėgingai. Kalba jis apie visiems žinomus, visiems rūpimus, visiems brangius dalykus: visi čia susirinkusieji nuoširdžiai mylime Tikybą ir Tėvynę, ir mums būtų be galo skaudu, jeigu jos turėtų žūti. O tokio pa-

vojaus esama: turim galingų priešų iš viršaus ir viduje. O mūsų ne per daug. Viena viltis išsaugoti, kas mums brangiausia, tai laikytis kaip broliams išvien. O jeigu imsim skaldytis, tai patys savo rankomis kasim sau duobę. Buvome taip gražiai susijungę aplink "Viltį" ir taip sėkmingai dirbome bendrą lietuvišką-katalikišką darbą. Argi dabar tą brangią vienybę suardytume? Ne, šimtąkart ne! Mes turim vėl ištiesti kits kitam ranką ir vėl veikti išvien, kaip pritinka lietuviams katalikams! Juk broliai esame! Tad nedarykim patys žalos savo idealams! Neduokim pasidžiaugti priešams!

Jis baigė. Kalba buvo savo rūšies šedevriukas. Padarė didelį įspūdį. Net Maliauskis kalbant nekabinėjos, o ir jaunieji nenuoramos surimtėjo. Ir ką būtum kalbėtojui prikišęs? Juk jis vien senas-šventas tiesas kartojo, kurios tinka abiem pusėm, bet nė vienai įsakmiai jų netaikė — susipraskit jau patys!

Valandėlę visi tylėjo . . . Paskui pradėjo savo tarpe pusbalsiu tartis. Galima įspėti, ką Maliauskis saviesiems kalbėjo:

— Žinoma, ir mes norim vienybės. Ir lig šiol su jais išvien ėjome, pinigą aukojome, nuolaidų kiek tik galima darėme. Ir ateity mielai išvien laikysimės. Ne mes griaunam vienybę, o jie; juk jie štai bėga iš redakcijos, ne mes! Ir dėl ko bėga? Vien dėl to, kad mes dabar norim turėti tinkamą atstovą redakcijoje, o jie norėtų ten vieni viešpatauti!

Bet Maliauskis nestojos to viešai pasakyti. Matyt, ir jį Mirono kalba paveikė. Ką gi? Jo širdis ne tokia jau kieta, kaip daugelis manė. Bažnyčios bei Lietuvos reikalai jam toli brangesni už savas ambicijas, simpatijas, įsižeidimus.

Vyriausiasis iš susirinkusiųjų kun. Jonas Visbaras lig šiol sėdi kažkur savo pasieny ir tyli. Ką jis tars, nemaža nusvers . . . Pagaliau jis atsiliepė (mes smalsiai sužiurome) rimtai tėviškai: girdi, reikia būtinai laikytis vienybės; ponas Smetona turi pasilikti redaktorium; turime prašyti jį, kad pasiliktų!

— Taip! taip! turi pasilikti! prašom! prašom! — prisideda prie Visbaro gal visi Maliauskio šalininkai. Rodos, ir jis pats prašo. Raginamas Smetona pasisako: girdi, sutiktų, jei jo padėtis redakcijoj pasiliktų, kokia buvusi; o prisiimti siūlomą prievaizdą ir tuo būdu visą laiką kęsti įkūnytą kauniškių nepasitikėjimą — ne, su tuo jis nesutinkąs!

Vadinas, kauniškiai turi visiškai kapituliuoti ir suteikti Smetonai pilną satisfakciją. Žmogiškai, pasaulietiškai imant, tai suprantama. O krikščioniškai imant? Gal reiktų žvelgt ir į kauniškių širdį? Juk ir jie turi rimtų sau brangių

motyvų... Ar nereikėtų, vardan bendrų brangių idealų, abiem daryti nuolaidų, o ne iš vienų kauniškių to reikalauti?

Tokios mintys, be abejo, kilo daugelio galvose, bent kauniškių. Daryti nuolaidų! Bet visiškai išsižadėti Dovydaičio? Ne, to šie nenorėtų. Ar nebūtų galima kaip nors sukombinuoti bendrą Smetonos su Dovydaičiu veikimą "Viltyje"?... Tariamasi savo tarpe, diskutuojama; įkalbinėjama Smetona sutikti, prašoma pasilikti... Tuo būdu atmosfera sušvelnėjo, ir širdys ėmė atsileisti. Bet Smetona dar vis laikos tvirtai. Nebūtų lietuvis! O dar juk — būsimasis vadas.

O laikas bėga. Greit 11 val. nakties. Nedaug laiko beliko ligi paskutiniojo traukinio. Pažiūrėję į laikrodžiuką, žmonės po kits kito ima išnykti... Pagaliau ir aš, sekretorius, nebeištūrėjau: matydamas, jog nieko geresnio nebeišeis, palikau nepasirašytą protokolą ant to pat staliuko (nes nebuvo kam įteikti) ir išdūmiau į Kauną, domėdamasis, kaip čia gyvenimas išnarplios tą susidariusią painiavą.

O išnarpliojo taip, kaip buvo galima numatyti: Smetona nenusileido, metė "Viltį" ir ėmė leisti "Vairą", būsimojo tautininkų "Vairo" pirmataką; o Dovydaitis ėmė redaguoti "Viltį".

Kaip jautės Maliauskis, grįždamas iš Vilniaus, sugriovęs aną vargais negalais Tumo sulipdytą katalikų visuomenės bendradarbiavimą? Gal neaiškiai. Ar jis būtų bandęs vėl sulipdyti skilusį ąsotį? Vargiai. Ir jis, kaip ir Smetona, buvo linkęs į nusistatymą: "arba viskas, arba nieko nereikia!" Ką gi — vadas! Pagaliau — pirmasis Pasaulinis karas, užklupęs jį Vakarų Europoj, privertė pasišalinti į Jungtines Š. Amerikos Valstybes ir tuo būdu paleisti katalikiškosios lietuvių visuomenės vadeles, kurias jis buvo gana stipriai paėmęs į savo rankas (išskyrus Suvalkiją). O tuo tarpu iškilo kitas dinamiškas vadas k. M. Krupavičius. Ar jis su savo krikščionimis demokratais rimtai bandė sueiti į glaudų kontaktą su buv. viltiečiais, paskiau pažangiečiais, galop tautininkais? Jis pats galėtų apie tai tiksliau papasakoti. Čia aš paminėsiu tik porą rimtų bandymų: krikščionių demokratų vyriausybė siūlė Smetonai Klaipėdos gubernatoriaus vietą, norėdami ir jį įtraukti į aktyvų valstybinį darbą; bet jis pareikalavo sau tokios nepriklausomos nuo centro padėties, jog centralinė vyriausybė negalėjo su tuo sutikti — ir Smetona nuo bendradarbiavimo atsisakė; po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo Stulginskis su Krupavičium pasiūlė Smetonai stoti valstybės priešaky prezidentu ir jo numatytam vyrui A. Voldemarui sutiko užleisti ministerio pirmininko vietą; Smetona pasiūlymą priėmė, bet netrukus pasistengė nusikratyti krikščio-

PASAULIEČIŲ APAŠTALAVIMO KONGRESAS

Romoje, 1951 m. spalių 7-14 d.

Prel. L. TULABA
Roma, Italija

Į šio didelės reikšmės kongreso svarstytuosius klausimus ir padarytus nutarimus norime ypatingai atkreipti mūsų skaitytojų dėmesį. Šis straipsnis yra ypatingai instruktyvus, kadangi jame santraukliai yra perteikiama visa, kuo šiandien gyvena Katalikiškoji Akcija, kokios idėjos šiuo metu jai ypatingai yra aktualios ir kuria linkme krypsta pati praktinė Katalikiškosios Akcijos veikla. Su tuo susipažinti mums ypatingai aktualu, nes ne vienas iš lietuvių katalikų karo ir pokario sąlygose neturėjo net galimybių sekti visos Katalikų Akcijos idėjinės raidos ir praktinės veiklos. O su tuo susipažinti būtina kiekvienam, kuris pasiryžęs vienoj ar kitoj srity imtis pasauliečių apaštalavimo darbo.

Redakcija

Kongresas atidaromas iškilmingu posėdžiu Pijaus rūmų didingoje salėje. Šie rūmai yra netoli Vatikano ir pastatyti Jo Šventenybės Popiežiaus Pijaus XII rūpesčiu. Juose koncentruosis tarptautinis katalikiškas veikimas.

Iškilmingam atidaromajam posėdyje dalyvauja 6 kardinolai, Popiežiaus Pavaduotojas Vatikano Valstybės Sekretariate Mons. G. Montini, keliolika vyskupų, daugiau kaip pora

---

nimis demokratais ir viešpatauti nepriklausomai, vien su savo šalininkais.

1913 m. rudenį mano atpasakotame susirinkime panašią nepriklausomą padėtį jam pasiekti nepasisekė — ir jis pasišalino.

Aną naktį grįždamas į Kauną, kun. Maliauskis nė sapnuote nesapnavo, jog Smetona bus kadaise Lietuvos prezidentu ir neleis jam pasilikti Vytauto Didžiojo Universiteto profesorium. Jei Maliauskis anam susirinkime būtų tai žinojęs, ar jis vis tik būtų savo žygį daręs? Manau — taip. Žemaitis Maliauskis buvo irgi kietasprandis.

tūkstančių kongresininkų, atstovaujančių septyniasdešimt keturias tautas iš visų penkių kontinentų, diplomatinio korpuso nariai prie Vatikano ir keli šimtai kviestinių svečių.

Šį posėdį, o tuo pačiu ir kongresą atidaro Vittorino Veronese, Italų Katalikiškos Akcijos ir Kongresui Rengti Komiteto pirmininkas. Jis pasveikina susirinkusius ir pakviečia prezidiumus. Šiam iškilmingam posėdžiui vadovauti pakviečiamas Vietnam delegatas.

Seka Jo Eminencijos kardinolo G. Pizzardo kalba. Jo Eminencija, kaip Tarptautinės Katalikiškosios Akcijos Protektorius, džiaugiasi kongresu, kuris susirinko svarstyti opių, su Bažnyčios veikla ir kompetencija susijusių, klausimų, kai pati Bažnyčia yra persekiojama, kenčia ir laukia paramos.

Jo Eminencija toliau atkreipia dėmesį į keturis pagrindinius Katalikiškos Akcijos dėsnius:

1. Pasauliečiai yra pašaukti bendradarbiauti su Hierarchija apaštalavimo darbe, siekiant sielų išganymo. Laimėjimas ir grąžinimas Dievui sielų — yra ir bus visada vienintelis pasauliečių, kaip ir hierarchinio, apaštalavimo tikslas. Jo tačiau siekimas gali ir turi reikštis visame žmonijos gyvenimo plote: šeimoje ir visuomenėje, mokykloje ir socialinėje veikloje.

2. Pasauliečių apaštalavimas nėra tik privatus ir individualinis, bet organizuotas ir dinaminis. Jis turi reikštis priklausomybėje nuo Hierarchijos, sudarydamas su ja vieną šventąją kunigystę.

3. Apaštalavimas pirmoje eilėje turi būti pastatytas ant antgamtinio pagrindo, kuris turi išplaukti iš pačių apaštalų sielų.

4. Hierarchinio apaštalavimo pagrindinė žymė yra vieningumas, kuris tačiau neišskiria tam tikrų skirtumų formose.

Baigdamas Jo Eminencija iškėlė kai kuriuos pirmųjų krikščionių, kurie buvo Apaštalų bendradarbiai, pavyzdžius, dar kartą nurodydamas ir pabrėždamas antgamtinio momento svarbą ir vienybės reikalą mūsų apaštalavimo darbe.

Kongreso darbų diena buvo padalinta į dvi dalis:

Prieš pietus — plenumo posėdžiai, kurių metu buvo išklausomos pagrindinės paskaitos su trumpomis diskusijomis po jų.

Po pietų — sekcijų posėdžiai. Juose buvo studijuojami specifiniai katalikiško gyvenimo klausimai. Iš viso buvo 20 sekcijų: viešosios nuomonės, intelektualų, pašalpos, šeimos, katekizmo, vaikų globos, jaunimo, sveikatos, mokyklų, darbo, laisvųjų profesijų, valstybinio gyvenimo, sporto, misijų, parapinės veiklos, tarptautinio gyvenimo, emigracijos, moterų, artistų ir vienybės.

Be intensyvių studijų kongreso dalyviai turėjo progos atsigaivinti dvasiškai ir pasidžiaugti kultūrinio katalikiško gyvenimo laimėjimais.

Kiekvieną rytą kongresistams buvo laikomos specialios pamaldos įvairiose Romos šventovėse. Be to, vienas priešpietis buvo paskirtas dvasiniam susikaupimui.

Vakarais buvo religinio turinio kino ir muzikos spektakliai.

Pirmą paskaitą skaitė garsusis JOC-tų įsteigėjas kan. Cardijn. Visų pirma jis atkreipia dėmesį į patį dabarties gyvenimą. Jis pilnas painiavų ir problemų. Jos liečia politinį, socialinį, kultūrinį, religinį ir fizinį žmonijos gyvenimą. Žmonija stovi kryžkelėje. Prieš jos akis klausimas: su Dievu ar be Jo? Dievuje ar žmoguje yra išsigelbėjimas? Čia autorius bando nubrėžti dabarties painiavų žmogui kelią prie Dievo, nurodydamas, kad dabartis, nors stato daug sunkumų, teikia tačiau nemaža ir lengvatų kelyje prie Sutvėrėjo. Šiuo keliu prie Dievo, išnaudojant visas mūsų amžiaus techninės pažangos teikiamas susisiekimo ir propagandos lengvatas, žmones turi vesti Motina Bažnyčia, padedama ir remiama rinktinių savo vaikų — pasauliečių. Dabartis reikalauja pasauliečių, kurie gyventų Kristumi jų asmeniškam gyvenime, kurie jaustų pareigą prisidėti prie Kristaus karalystės išplėtimo, kurie pajėgtų įsiskverbti į visą moderniška gyvenimą su Kristaus dvasia ir su Bažnyčios mokslu, kurie pagaliau suprastų organizuoto apaštalavimo svarbą.

Nepaprastai įdomią ir išsamią paskaitą apie pasauliečių apaštalavimo pagrindus skaitė Bombėjaus arkivyskupas V. Gracias. Ganytojas nurodo, jog pasauliečių apaštalavimas nėra kieno nors privilegija, bet visų pareiga. Jis pabrėžia taip pat, jog pasauliečių apaštalavimas nėra kokia naujenybė, nėra mūsų laikų prasimanymas, bet sena, pačią krikščionybės pradžią siekianti Bažnyčios praktika. Jo Ekscelencija toliau nurodo, jog pasauliečių apaštalavimas doktrinališkai išplaukia iš Kristaus Mistinio Kūno idėjos. Esam visi vieno kūno nariai. Visi turim atlikdami mums paskirtas funkcijas, siekti Kūno jo visumoje augimo. Iš kitos pusės, kaip natūralinėje plotmėje žmogaus individualinis gyvenimas yra neatskiriamai susijęs su socialinio gyvenimo eiga, taip malonės gyvenime žmogaus asmeniškas interesas yra surištas su Bažnyčios, su viso visuotinio, bet organiškai vieno malonės organizmo gyvenimu. Iš čia kiekvieno interesas ir pareiga rūpinantis savim, dirbti dėl visų. Dirbti ir aukotis dėl kitų ypatingu būdu mus įpareigoja Sutvirtinimo Sakramentas. Šis Sakramentas, teigia paskaitininkas, gali būti laikomas Katalikiškos Akcijos Sakramentu. Baigdamas, Indijos Ganytojas pa-

brėžia, jog pasauliečiai apaštalavimo darbui turi būti parengti, jog jų apaštalavimas turi prasidėti nuo jų pačių, kaip tai ne kartą yra nurodę Popiežiai.

Apie pasauliečių apaštalavimui parengimą referavo Jo Ekscelencija Siri, Genuos arkivyskupas. Jis apaštalavimui parengimo darbą suvedė į šiuos punktus:

1. Pasiekti integralų krikščionišką gyvenimą;
2. Išugdyti gerą ir metodišką vidinį gyvenimą, atremtą į gyvą tikėjimą ir besireiškiantį nusižeminimą;
3. Įdiegti jautimą su Bažnyčia bei visapusišką jai pasivedimą;
4. Išauklėti aukos dvasią.

Kaip priemones tam pasiekti paskaitininkas nurodo šiuos dalykus:

1) tinkama aplinka, 2) formuojamoji organizacinė veikla, 3) specialus dėmesys naujiesiems organizacijų nariams — speciali dvasinė globa, katechetinis mokymas, visuomeninis ugdymas, 4) individualinis ugdymas ten, kur nėra organizacijų, 5) formuotojo asmenybė — ji turi būti dvasiškai turtinga, 6) specialūs formavimo centrai, laikinio ar pastovaus pobūdžio, 7) įtikinimas tikinčiųjų, kad visi privalo dalyvauti Kristaus Karalystės įgyvendinime.

Pereidamas nuo bendrų prie specifinių apaštalavimo darbui parengimo uždavinių, kalbėtojas svarsto šiuos klausimus:

a. Vadų suformavimas. Čia visų pirma reikalinga gera atranka. Po to metodiškas ugdymas atsakomybės jausmo ir gilinimas dvasinio gyvenimo kultūros, leidžiant tam palaipsniui praktiškai pasireikšti.

b. Parengimas individualiam apaštalavimui, išugdant stiprią dvasinę asmenybę, supažindinant su gyvenimo aplinka ir išmokant panaudoti moderniškiausias minčių perdavimo priemones.

c. Parengimas organizuotam apaštalavimui, auklėjant savęs atsižadėjimo, pasiaukojimo ir tarpusavio susiklausimo dvasią.

d. Parengimas specialiam apaštalavimui. Šiam turi būti atrenkami asmens. Jie supažindinami su specialiomis problemomis. Jiems išaiškinama ryšium su specialiomis problemomis specialūs veikimo metodai.

Pačią svarbiausią temą, būtent apie pasauliečių apaštalavimo prigimtį, gvildeno Jo Eminencija kardinolas Caggiano, Rosario arkivyskupas, Argentinoje. Bažnyčios Kunigaikštis savo nuodugniam juridiniam svarstyme konstatuoja, kad apaštalavimas tiesiogiai priklauso Episkopatui. Pasauliečiai, vykdydami apaštalavimo darbą, yra Hierarchijos

bendradarbiai. Jie tačiau esminiai priklauso nuo Hierarchijos, kuri yra tikroji veikiančioji apaštalavimo priežastis. Pasauliečių apaštalavimas, nurodo toliau kardinolas, gali įvairuoti savo forma, priklausomai nuo vietos ir laiko aplinkybių, vienok jis visada turi būti kontakte su Hierarchija, kuri jam laiduoja esminį vieningumą įvairume. Antrojoje savo paskaitos dalyje Jo Eminencija svarsto įvairias Pasauliečių Apaštalavimo formas. Išeidamas iš fakto, kad katalikų veikla gali ir turi reikštis dviejose srityse: bažnytinėje-antgamtinėje ir pasaulinėje-laikinoje, skiria dvejopą pasauliečių apaštalavimo formą, būtent, apaštalavimą bažnytinėje srityje indentifikuoja su *Katalikiškąja Akcija* (plačia prasme), o jų apaštališką veiklą pasaulinėje srityje vadina *Katalikų Akcija.*

Katalikiškoji Akcija turi būti kokiu nors būdu Bažnyčios akcija, t. y. turi būti vykdoma Hierarchijos ar priklausomai nuo jos. Katalikiškosios Akcijos veikla gali reikštis individualiai ir kolektyviai. Kiekvienas paskiras katalikas, bendradarbiaudamas su Hierarchija apaštalavimo veikloje, atlieka Katalikiškos Akcijos darbą. Kolektyvinė Katalikiškos Akcijos veikla gali reikštis daugeliu formų ir vaduotis įvairiomis organizacijomis, priklausomai nuo vietos ir laiko sąlygų bei paskirų vyskupų nuožiūros. Būdama įvairi savo forma, kas yra akcidentalu, Katalikiškoji Akcija esmėje pasilieka viena, su visiems bendru ir tuo pačiu dėsniu "sentire cum Ecclesia", kurios galva yra vienas ir tas pats mūsų šv. Tėvas. Katalikiškoji Akcija suorganizuota pagal parapijas ir diecezijas yra priimtina ir gali duoti, ypač kai kur, gerų vaisių. Tačiau ši Katalikiškos Akcijos forma nėra visada ir visur būtina. Pastaruoju laiku iškyla antparapinė ir antdiecezinė apaštalavimo organizacijos forma, kuri daugiau atitinka specializuotam apaštalavimui. Kiekvieno krašto Episkopatas turi teisę pasirinkti vieną ar kitą formą, ar net abi į vieną suderinti.

Pereidamas kalbėti apie Katalikų Akciją, Jo Eminencija pabrėžia, kad visų ir kiekvieno kataliko yra pareiga dalyvauti visose civilinio gyvenimo apraiškose, siekiant jį padaryti krikščionišką. Ir čia, kaip ir Katalikiškoje Akcijoje, katalikų veikla gali reikštis pavieniai ir organizuotai ir turi būti priklausoma tame, kas liečia principus, nuo Bažnyčios Autoriteto.

Apie profesines sąjungas, jų reikšmę ir reikalą katalikams užimti deramas pozicijas jose kalbėjo P. Serrarens, Krikščioniškų Profesinių Sąjungų Tarptautinio Instituto pirmininkas. Pasaulyje žmogišką tvarką gali įgyvendinti tik tie, kurie stato žmogų viso centre ir įmato jame Dievo paveiks-

ią, — pabrėžė kalbėtojas. Šitai todėl negali įvykdyti nei komunistai, nei socialistai, kurie neranda žmoguje aukštesnės vertybės, bet tik mes, kurie ieškome šviesos Tame, kuris pažadėjo visus visa kuo aprūpinti, bet kuris taip pat pabrėžė, jog ne vien duona yra žmogus gyvas.

Apie katalikiškų tarptautinių organizacijų tarpusavius ryšius ir santykius su Jungt. Tautų institucijomis kalbėjo p-lė Caterina Schaefer. Iš jos pranešimo paaiškėjo, kad iš katalikų pusės buvo padaryta beveik visa, kas buvo galima padaryti, veikiant J. T. institucijas, kad greičiau ir teisingiau spręstų kultūrinio, socialinio ir politinio gyvenimo aktualiąsias problemas. Deja, rezultatai yra labai nedideli, kadangi atsakingieji žmonės daug kartų pasitenkina vien principų surašymu.

Apie katalikų pareigas tarptautinio gyvenimo atžvilgiu referavo prof. Ramon Sugranyes de Franch, Pax Romana Intelektualų Generalinis Sekretorius. Jis pabrėžė, jog dabartinis pasaulis krypsta į tarptautinę-universalinę tvarką. Katalikai turi džiaugtis šiuo ir turi patys, nusikratę nacionalistiniais prietarais, siekti pasaulinio masto galvojimo. Mūsų įtaką į tarptautinį gyvenimą turime reikšti tiek dvasinėje, tiek laikinoje plotmėje. Tarptautinio gyvenimo problemų sprendimas yra reikalingas mūsų tikėjimo, kuris persunkia visa, mūsų meilės, kuri uždega, mūsų maldų, kurios antgamtinę palaimą laimi menkų žmonių žemiškiems veiksmams. Mes turime teikti pagrindus, ant kurių žmoniją pastatytų tarptautinio gyvenimo rūmą; mes turime persunkti tarptautinį gyvenimą krikščioniška dvasia. Šito turime siekti organizuotai. Tarptautinės katalikiškos organizacijos visų pirma padeda mums tarp savęs susigyventi visuotinės meilės dvasioje. Iš kitos pusės šios organizacijos turi būti panaudojamos studijavimui ir propagavimui tarptautinio gyvenimo idėjų, pagrįstų krikščioniška doktrina. Į tarptautinį gyvenimą mes turime veikti, panaudodami mūsų mokslo žmones, įvairių sričių katalikus specialistus, spaudą ir pagaliau tautinę veiklą tarptautinio gyvenimo naudai.

Kongresas, be to, išklausė du pranešimus, kuriuose buvo pavaizduota Bažnyčios padėtis ir apaštalavimo galimybės bolševikų užimtuose kraštuose. Pirmą pranešimą padarė min. E. Turauskas. Jis nurodė, kad bolševizmas savo esme yra antikrikščioniškas, kad su juo katalikų bet koks bendradarbiavimas yra neįmanomas. Jis apgailestavo, kad katalikų tarpe vis dar pasitaiko tokių, kurie turi iliuzijų komunizmo atžvilgiu. Jis pastebėjo, kad laisvojo pasaulio tikintieji turėtų tampriau jausti su persekiojamais ir juos visokeriopai užjausti. Antrą pranešimą padarė Tėv. Bochenski, OP. Jis pasmer-

kė laisvojo pasaulio indiferentiškumą persekiojamų atžvilgiu, kuris pasireiškia tyla, ir kvietė atydžiai studijuoti padėtį bolševikų užimtuose kraštuose, siekiant kiek galima dabar padėti ir rengiant pagalbą ateičiai.

Sekcijose buvo gyvai diskutuojamos paskiros katalikiško gyvenimo problemos, ypač kiek liečia viešosios nuomonės sudarymą, valstybinį gyvenimą, emigraciją ir auklėjimą.

Kongresas baigtas iškilmingu posėdžiu, priimant šias rezoliucijas:

1. Visų pirma Kongresas dėkoja Jo Šventenybei Popiežiui Pijui XII už padrąsinimą rengti šį suvažiavimą.

2. Konstatuoja, kad pasauliečių apaštalavimas, bendradarbiaujant su Hierarchija ir priklausomybėje nuo jos, įeina į Dievo amžinąjį išganymo planą, siekiant visa palenkti Kristui.

3. Pasauliečių apaštalavimas išplaukia iš jų priklausymo Kristaus Mistiniam Kūnui per Krikštą ir Sutvirtinimo Sakramentą, iš dieviškos meilės suteiktos kiekvienam per Šv. Dvasią ir iš socialinių krikščionybės reikalavimų. Suponuojama, jog kiekvienas tikintysis žino ir prileidžia, kad krikščionybė tai nėra tik religinių pareigų tam tikrose aplinkybėse atlikimas, bet tai yra gyvenimas Bažnyčios gyvenimu per malonę visada ir visame.

Šio apaštalavimo tikslas yra atvesti žmones, respektuojant kiekvieno laisvę, prie tiesos ir prie Kristaus meilės; persunkti visą žemišką gyvenimą Evangelijos dvasios.

4. Dabartis su savo technine pažanga ir su klaidingų ideologijų pavojais, kurie graso žmogaus asmeniui ir visai žmonijos šeimai, reikalauja daugiau negu bet kada pasauliečių apaštališkos veiklos visam moderniško gyvenimo plote.

5. Pasauliečių apaštalavimas yra įvairus savo forma, priklausomai nuo organizacijos tipo, nuo veikimo srities ir nuo priklausomybės Hierarchijai, bet vieningas savo versmės ir siekiamo tikslo atžvilgiu.

6. Pasauliečiai apaštalavimo darbui turi būti parengti. Šiuo privalo pasirūpinti dvasios vadai ir pačios organizacijos. Parengimas turi siekti to laipsnio, kad gabiausieji galėtų priimti vadų atsakomybę.

Pirmoje vietoje čia turi būti pažadintas evangeliško tobulumo troškimas, siekiant bendravimo su Dievu tikėjime, viltyje ir meilėje. Toliau turi būti dedamos pastangos suteikti pilnutinį religinį išauklėjimą ir tinkamą doktrininį išugdymą. Reikia, be to, išmokyti gyventi liturginiu ir sakramentiniu gyvenimu, siekiant, turint prieš akis Marijos Apaštalų Karalienės pavyzdį, vis gilesnio dvasinio gyvenimo, kuris yra šaltinis ir sąlyga bet kokio apaštalavimo. Pagaliau

jie turi būti supažindinti su apaštalavimo metodais, kurie yra tinkamiausi jų veikimo srityse ir sąlygose.

Turi būti rūpinamasi taip pat tobulu profesiniu pasirengimu, kad apaštališka veikla būtų integrali, sekminga ir kelianti tikrą žmonijos progresą. Evangelijos paskelbimui ir jos įgyvendinimui turi būti pasirengę išmintingai ir pilnai panaudoti moderniškos technikos pozityvinę paramą (spauda, kinas, radio, televizija).

Mūsų epocha ypatingu būdu reikalinga skirtingų kultūros šakų apjungimo krikščioniškos išminties šviesa. Šiam būtina yra harmoninga vienybė kompetencijos ir tikėjimo.

7. Vienas iš aktualiausių dabarties uždavinių yra ekonominio ir socialinio gyvenimo padarymas tikrai krikščioniškų. Šitai Bažnyčia gali pasiekti per pasauliečių veiklą. Siekiant ekonominio ir socialinio gyvenimo sukrikščioninimo, pirmoje eilėje turi būti kreipiamas dėmesys į žemiškų vertybių teisingą padalinimą, butais aprūpinimą, higienos reikalavimų patenkinimą, socialinį apdraudimą, galimybę pasinaudoti kultūriniais laimėjimais, o taip pat aktyvų ir atsakingą dalyvavimą ekonominiam ir viešajam gyvenime. Žodžiu, turi būti siekiama įgyvendinti tokią tvarką, kurioje "žmogiškoji asmenybė būtų pripažinta pagrindu, tikslu ir subjektu" (Pijaus XII Kalėdinė kalba 1944), kurioje žmogaus pagrindinės teisės rastų konkrečią galimybę reikštis ir vystytis; kurioje šeima rastų palankias sąlygas savo pastovumui išlaikyti, o moteris turėtų galimybę išpildyti savo pašaukimą, kaip žmona ir motina, bei vykdyti savo ekonomines funkcijas šeimos ribose.

8. Kadangi ekonominės ir socialinės problemos vis labiau ir labiau įeina į tarptautinę sferą, tai katalikai turi išvystyti šioje sferoje drąsią ir atsakingą savo veiklą.

Jie privalo dalyvauti esamose tarptautinėse organizacijose ir institucijose, kad į jas įneštų krikščioniškos dvasios.

Jie turi ugdyti tarptautines katalikiškas organizacijas, kurios autentiškai pareikštų krikščionių pozicijas įvairių tarptautinių organizmų akyvaizdoje.

Jie privalo daryti visa, kad paskatintų savus žmones mestis į tarptautinę veiklą ir kad juos šiam darbui tinkamai parengtų, tikrai kompetentingais padarytų.

9. Siekiant pastovios taikos, paremtos tiesa, teisingumu, meile ir efektyviu pripažinimu pagrindinių žmogaus ir tautų teisių, kongreso dalyviai, turėdami prieš akis tarptautinio vyvenimo eigą, įsipareigoja paaukoti visas savo jėgas, kad būtų sukurta antitautinė sąžinė, kuri gautų įkvėpimą iš krikščionybės ir kuri, respektuodama tautinius skirtumus, jungtų žmones bendro pasaulinio gėrio siekimui ir tarnybai.

10. Kongreso dalyviai su giliu susijaudinimu žvelgia į jų persekiojamus brolius. Jie žino, kad Bažnyčia pagal Kristaus pavyzdį bus visada kryžiuojama, kad tai vyksta per jos narių persekiojimą, kurie kenčia už tikėjimą. Jie pareiškia savo solidarumą su tūkstančiais krikščionių, kurie yra aukos žiaurių persekiojimų, vykdomų ateistinių ideologijų kovotojų, ir jungiasi su jais bendram maldos, aukos ir veikimo polėkyje. Su jais jie meldžia jų persekiotojams atsivertimo malonės. Jie protestuoja prieš visokį bet kokia forma ir bet kur besireiškiantį pasikėsinimą prieš šventas žmogiškos asmenybės teises.

11. Kongresas, pakartotinai reikšdamas savo sūniško dėkingumo jausmus šv. Tėvui ir Hierarchijai, šia išskirtina proga dar kartą vienu balsu patvirtina Vyriausiam Ganytojui, visiems vyskupams ir kunigams, kurie juos atstovauja, savo nepalaužiamą ištikimybę.

Jis kreipia iškilmingą atsišaukimą

į visus katalikus, kviesdamas besąlygiškai pasiaukoti Kristaus tarnybai, vis asmeniškiau ir vis gyviau dalyvaujant Bažnyčios apaštalavime, vykdant meilės, šviesos ir taikos misiją;

į visus krikščionis, nežiūrint kokiai konfesijai priklausytų,

į visus, kurie tiki į Dievą — transcendentinę Būtybę, kuri meile reiškiasi žmonijos istorijoje, kad visi jungtųsi nepaneigiamų Dievo teisių pripažinime ir Jo valios, kaip viešajam, taip ir privačiam kiekvieno gyvenime, vykdyme;

į visus geros valios žmones, kurie siekia išsaugoti žmogiškos asmenybės integralumą ir jos paskirties respektą, kad būtų išlaikomas ir keliamas dvasinių vertybių primatas laikinoje tvarkoje atremtoje į prigimtą teisę;

į visus pagaliau Pasauliečių Apaštalavimo Kongresas kreipia savo brolišką atsišaukimą, juos kviesdamas į bendrą darbą, kad būtų suformuota tarptautinė tikrai žmogiška bendruomenė, kuri yra nediskutuojama visokios taikos vilties sąlyga.

Po iškilmingo uždaromojo posėdžio kongreso narius priėmė specialioje audiencijoje Jo Šventenybė Popiežius, pasakydamas svarbią kalbą. Jo Šventenybė pradžioje patiekė trumpą istorinę katalikų apaštalavimo apžvalgą, iškeldamas eilę gražių kovos pavyzdžių, ypač po Prancūzų revoliucijos ir po JAV Konstitucijos paskelbimo, kuria Bažnyčia buvo atskirta nuo Valstybės, ir pagerbdamas eiles anų kovotojų.

Priėjęs prie dabarties, Jo Šventenybė nurodė, kad nūdien Bažnyčia turi prieš akis trejopą misiją: pakelti uoliuosius tikinčiuosius prie laiko reikalavimų; įvesti į šiltą ir iš-

ganingą židinio intimumą tuos, kurie yra atšalę; grąžinti tuos, kurie yra nutolę nuo religijos. Šios trejopos misijos įgyvendinimui Bažnyčia yra būtinai reikalinga pasauliečių apaštalavimo pagalbos, nes Ji neturi pakankamo skaičiaus kunigų, o ir šie yra užimti pirmoje eilėje tiesioginiu kunigo darbu. Patirtis parodė, kad pasauliečių bendradarbiavimas apaštalavimo darbe yra didelės vertės.

Toliau Popiežius palietė tris pasauliečių apaštalavimo problemas:

1. Pasauliečių apaštalavimo prigimtis ir forma. — Apaštalavimo pareiga išplaukia iš to, — pabrėžė šv. Tėvas, — kad visi esame vieno Kristaus Mistinio Kūno nariai, ir dėl to privalome rūpintis ne tik savo asmeniška nauda, bet drauge viso organizmo gerove, siekiant įgyvendinti Kristaus Karalystę žemėje, kaip to melsti mus išmokė pats Jėzus "Tėve mūsų" maldoje.

Negalima teigti tačiau, kad visi tikintieji yra lygiai pašaukti prie apaštalavimo griežtąja žodžio prasme. Bet visi dalį apaštalavimo darbo atlieka krikščioniškai įvykdydami savo kasdienes pareigas.

Pasauliečių apaštalavimas didelėje dalyje yra vykdomas organizuotai per Katalikiškąją Akciją. Bet Bažnyčia vertina ir individualinį apaštalavimą. Čia Jo Šventenybė prisimena tuos vyrus ir moteris pasauliečius, kurie persekiojamuose kraštuose, veikdami pavieniui, atlieka didelį apaštalavimo darbą, neretai pavaduodami patį kunigą. Organizuotas veikimas turi didelės reikšmės, ypač šiandien, kai Bažnyčios priešai yra organizuoti. Bet organizuotumas neturi paneigti individualinės iniciatyvos, turi leisti kiekvienam panaudoti savo asmeniškas savybes ir sugebėjimus.

2. Kunigai ir pasauliečiai apaštalavimo darbe. — Savaime suprantama, — pabrėžė Kristaus Vietininkas, — kad pasauliečių apaštalavimas turi būti subordinuotas bažnytinei Hierarchijai, kuri yra dieviškos kilmės. Pasauliečių apaštalavimo priklausomumas nuo Hierarchijos prileidžia tam tikrą laipsniavimą. Jis yra tampriausias Katalikiškoje Akcijoje, kur pasauliečių apaštalavimas yra oficialus. Katalikiškoji Akcija yra įrankis Hierarchijos rankose, yra tartum jos rankų prailginimas. Katalikiškoji Akcija pačia savo prigimtimi turi būti palenkta bažnytinio Autoriteto vadovavimui. Kiti pasauliečių apaštalavimo darbai gali būti palikti daugiau jų laisvai iniciatyvai. Vienok ir šiuo atveju jų apaštalavimo veikla turi reikštis ortodoksiškumo ribose ir niekad nesipriešinti teisėtiems kompetentingo bažnytinio Autoriteto nustatymams. Pasauliečiai apaštalavimo darbe yra įrankiai Hie-

rarchijos rankose, kaip kiekvienas žmogus yra įrankis Sutvėrėjo rankoje, kuris juo naudojasi "su švelnumu pilnu pagarbos" (Išm. 12, 18).

Apaštališkame darbe turi būti pilna harmonija tarp kunigų ir pasauliečių. Kai kur girdimas išsireiškimas apie "pasauliečių emancipaciją". Mums nepatinka, — pabrėžė Popiežius, — tokie išsireiškimai. Malonės karalystėje visi yra subrendę, ir todėl nereikalingi kokios nors emancipacijos.

Šaukimasis pasauliečių į apaštalavimą nieku būdu nepareina nuo kunigijos silpnumo ar jos nepajėgumo atlikti dabarties uždavinius. Individualinio silpnumo, kuris paeina nuo žmogiškos prigimties menkumo, yra ir vienoje ir antroje pusėje. Kunigai turi lygiai taip geras akis, kaip ir pasauliečiai, kad atskirtų laiko ženklus; ir ausis nemažiau jautrias, kad išgirstų žmogaus širdį. Pasauliečiai yra pašaukti prie apaštalavimo, kaip kunigo bendradarbiai, dažnai brangūs ir net būtini, dėl kunigijos trūkumo, kuri, būdama nepakankamai gausi, negali viena atlikti savo misijos.

3. Atliktieji ir atliekamieji apaštalavimo darbai. — Jo Šventenybė pasidžiaugė, kad pasauliečių apaštalavimas iki šiol davė nepaprastai gražių vaisių visam pasaulyje ir visose žmogiško gyvenimo srityse. Apaštalavimas krikščioniškos moterystės tarnyboje, šeimos, vaiko, auklėjimo ir mokyklos; meilės ir globos apaštalavimas jaunimui; apaštalavimas misijoms, emigrantų ir imigrantų naudai; apaštalavimas pagerinti socialinėms gyvenimo sąlygoms; žaidimų ir sporto apaštalavimas; pagaliau, viešosios nuomonės sudarymo apaštalavimas.

Mes rekomenduojame ir užgiriame jūsų pastangas ir jūsų darbus, o ypatingu būdu geros valios ir apaštališko uolumo stiprumą, kurį jūs turite savyje ir kuris spontaniškai pasireiškė šio kongreso metu. Mes jus sveikinam, — tęsė toliau šv. Tėvas, — kad jūs nepasidavėte niekingai tendencijai, kuri vyrauja net tarp kai kurių katalikų, ir kuri norėtų, kad Bažnyčia apsiribotų vien tik vadinamais "grynai religiniais" klausimais. Iš tikrųjų, ne šito jie siekia, bet nori Bažnyčią uždaryti vien šventovėse ir zakristijose. Deja, kai kuriuose kraštuose Ji yra priversta tai įvykdyti, bet ir šiuo atveju Ji turi daryti visa, kas galima padaryti, tarp keturių maldyklos mūrų. Tačiau spontaniškai ir laisvai Ji niekada neturi pasitraukti ir užsidaryti.

Žmogiškasis, kaip privatus, taip ir socialinis, gyvenimas būtinai ir nuolatinai yra kontakte su Kristaus įstatymu ir Jo dvasia. Tarpusavę įtaką turi taip pat religinis apaštalavimas ir politinė veikla. Politika pačia žodžio etimologine prasme

yra bendradarbiavimas valstybės gerovei. Bet valstybės gerovės sąvoka yra plati. Ji paliečia visą eilę dalykų, kaip moterystę, šeimą, vaiką, mokyklą ir kit., kurie liečia taip pat religiją ir kurių atžvilgiu apaštalas negali pasilikti indiferentiškas. Jo Šventenybė pabrėžė, jog Jis jau yra kalbėjęs kitomis progomis apie Katalikiškosios Akcijos santykius su politika. Jis buvo nurodęs, jog Katalikiškoji Akcija turi palikti šalia partinės politikos. *Bet, jei yra girtina laikytis aukščiau partinių rietenų, tai būtų tikrai peiktina palikti politikos lauką laisvą, palikti valstybės reikalus tvarkyti nevertiems ir nepajėgiems.* Sunku yra nustatyti bendrą visiems taisyklę, kuri nurodytų, kokiam atstume gali ir privalo laikytis apaštalas nuo šios ribos. Ne visur yra vienodos aplinkybės ir vienodas galvojimas.

Jo Šventenybė savo kalbą baigė cituodamas šiuos nuostabius Pagonių Apaštalo žodžius: "Pagaliau, broliai, džiaukitės, būkite tobuli, padrąsinkite vieni kitus, būkite vienos nuomonės, laikykite ramybę, o ramybės ir meilės Dievas bus su jumis . . . Mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus malonė ir Dievo meilė ir Šv. Dvasios draugystė teesie su jumis visais". (2 Kr. 13, 11. 13).

Iš šio konspektyvaus Kongreso ir jo darbų aprašymo aiškiai matyti, kaip jis yra buvęs našus ir svarbus. Jame buvo patiekti teoriniai Katalikiškosios ir Katalikų Akcijos principai. Jame buvo paliestos beveik visos dabarties krikščioniško gyvenimo problemos ir priimti jų atžvilgiu atitinkami nusistatymai. Telieka tik atydžiai susipažinti su Kongreso patiektomis teorinėmis direktyvomis ir priimtais praktiniais nusistatymais ir pasiryžti jom vadovautis ir jais remtis mūsų ateities veikloje, o ji tikrai bus sekminga.

Kongreso darbuose aktyviai dalyvavo lietuviškoji delegacija iš 17 žmonių. Jai vadovavo J. E. vysk. Padolskis ir min. E. Turauskas.

Kongreso nariai persekiojamų intencija iškilmingai ėjo Kryžiaus Kelius ant Palatino kalno, prieš Kolizėjų. Šioje jaudinančioje procesijoje pavergtųjų ir persekiojamųjų tautų žmonės dalyvavo organizuotomis grupėmis. Jų buvo keturiolika, pagal stočių skaičių. Kiekvienos paskiros stoties maldas atkalbėjo vienas iš šių tautinių grupių sava kalba, patiekdamas trumpą kančios apmąstymą. Lietuviai drauge su latviais ir estais atstovavo septintą stotį. Lietuvių grupei vadovavo J. E. vysk. V. Padolskis. Kryžiaus Keliai buvo baigti palaiminimu, kurį suteikė Armėnų kardinolas Agagianian, pasakydamas jautrią kalbą.

RYŠKIEJI VEIDAI

A. A. VYSK. P. BUČYS—L. K. D. PROMOTORIUS

Praeitų metų pabaigoje, spalio 25 d. neteko Lietuva dar vieno didelės reikšmės asmens — vyskupo P. Būčio. Jis mirė sulaukęs žilos senatvės, 80 metų amžiaus ir visą savo gyvenimą pašventęs Krikščionybei ir Tėvynei. Vyskupo Būčio asmenyje Lietuva neteko savo mokslininko, nuoširdaus visuomenės veikėjo, laisvės kovotojo ir didelio šventumo vyro. Mes, krikščionys demokratai, kartu dar nustojome asmens, kuris vienas iš pirmųjų suprato popiežiaus Leono XII-jo mintį ir pradėjo ugdyti krikščioniškosios demokratijos idėjas lietuvių tarpe.

Kruopštus pasiruošimas gyvenimui

Visi mes esame jau skaitę straipsnius lietuviškoje spaudoje apie vyskupo P. Būčio asmenybę. Jis yra gimęs kartu su "Aušra", tai yra kartu su lietuviškojo atgimimo pradžia. 1872 m. rugpiūčio 20 d. Šilgaliuose, Slavikų parapijoje, Šakių apskrityje. Pradinius mokslus sėmėsi iš knygnešių atneštų lietuviškų knygų ir Prūsuose išeinančių lietuviškų laikraščių. Vyskupas pats aprašo, kaip jis nepaprastai džiaugėsi, vartydamas pirmąjį "Aušros" numerį, su lietuviškuoju pasigerėjimu jį skaitė.

Su metais augo jo sieloje religijos, tėvynės ir mokslo meilė. Lankant Marijampolės gimnaziją, lietuviškoji spauda nesiskiria su juo. Lietuviškąjį spaudintą žodį jis gerbia ir brangina kaip kasdieninę duoną ir stengiasi ją visą perstudijuoti, nežiūrėdamas, kad nuo to nukentės jo pažymiai ar moksleivio garbė.

Dar jaunuoliu būdamas vyskupas Būčys supranta, kad religinis gyvenimas atbaigia žemiškuosius rūpesčius ir kad Krikščionybė daugiausia gali pagelbėti Lietuvos prisikėlimui, ir jis pasiryžta būti kunigu ir savosios tautos apaštalu. 1890-1895 metai prabėga bestudijuojant kunigų seminarijoje to meto lietuvybės centre Seinuose. Šalia teologinių studijų jis gyvai sielojasi lietuviškuoju atgimimu, lietuviškaja spauda. Kaip gabus studentas pasiunčiamas į Petersburgą, į Dvasinę Akademiją, kad taptų dar naudingesnis Krikščio-

nybei ir Tėvynei. Čia jis studijuoja ir su atsidėjimu ruošiasi vadovauti krikščioniškajai Lietuvai. Čia jis sulaukia pirmąjį "Tėvynės Sargo" numerį ir jį pamilsta. Su juo jis daugiau nebesiskiria. Rašo jam straipsnius, platina bendraminčių tarpe.

Baigęs Akademiją Teologijos Magistro laipsniu ir pašventintas kunigu, vyksta pagilinti savo žinias į garsųjį kultūros kraštą, gražiąją Šveicariją. Čia Friburgo universitete gauna Teologijos Daktaro laipsnį ir grįžta į gimtąjį savo kraštą tvirtai pasiryžęs nešti krikščioniškąją ir lietuviškąją šilumą į šiaudinę lietuvio pastogę.

Atgimstančios Lietuvos darbo baruose

Baigęs studijas metasi į darbą ten ,kur tik Krikščionybė ir Tėvynė jį šaukia. Pradžioje profesoriauja Seinų kunigų seminarijoje ir visu nuširdumu ruošia Lietuvos jaunąją dvasiškiją būsimiems krašto uždaviniams. Paskui darbuojasi garsiojoje Petrapilio Akademijoje, kur jo pasišventimas profesoriaus pareigoms ir meilė mokslui iškelia jį net iki rektoriaus posto. Tačiau šalia sunkių ir atsakingų pareigų jis randa laiko tuo pačiu nuoširdumu atsidėti visuomeniniams tėvynės reikalams. Jo kambarėlyje nuolatos buriasi tautiečiai, lietuviškieji inteligentai, būsimieji Lietuvos valstybės veikėjai. Jis su visais aptaria aktualiausius tautos klausimus ir žadina mintį kurti laisvą ir krikščionišką Lietuvą. Pasirodžiusios Leono XIII-jo socialinės enciklikos, kurias jis gyvai mylėjo, priveda jį prie minties kurti lietuviškąją krikščioniškąją demokratiją. 1903 m. ta idėja buvo jau subrendusi, ir jis su savo draugais lietuviais patriotais Dambrausku-Jakštu ir Maironiu tos pačios Akademijos patalpose Petrapilyje redaguoja Lietuvių Krikščionių Demokratų sąjūdžio projektą. Pirmuosius pasiūlymus daro jis pats, o paskui su draugais profesoriais aptaria, kad visa būtų tikslu ir atitiktų laiko reikalavimams. Praskinti kelią krikščioniškajai demokratijai tuo metu buvo sunku senos kultūros kraštuose, tuo sunkiau buvo tai lietuviškose to meto aplinkybėse. Inteligentija buvo pakrypusi į laicizmą ir labai politiškai susiskaldžiusi. Krikščioniškieji sluogsniai irgi neturėjo aiškesnės vienos linijos. Taigi vyskupui Būčiui tenka pralaužti labai kietus ledus. Tačiau jis veda atkaklią kovą. Jis stengiasi gauti vyskupų pritarimą ir autoritetu paremtą projektą patiekti lietuviškajai visuomenei. Tuo tikslu jis vyksta į Vilnių ir prisistato vyskupui. Vyskupas jo projekto nepapeikia, bet pataria jungtis į jau veikiančią lietuvių-lenkų katalikų Konstitucionalistų partiją. Profesorius Būčys vyksta į Kauną ir

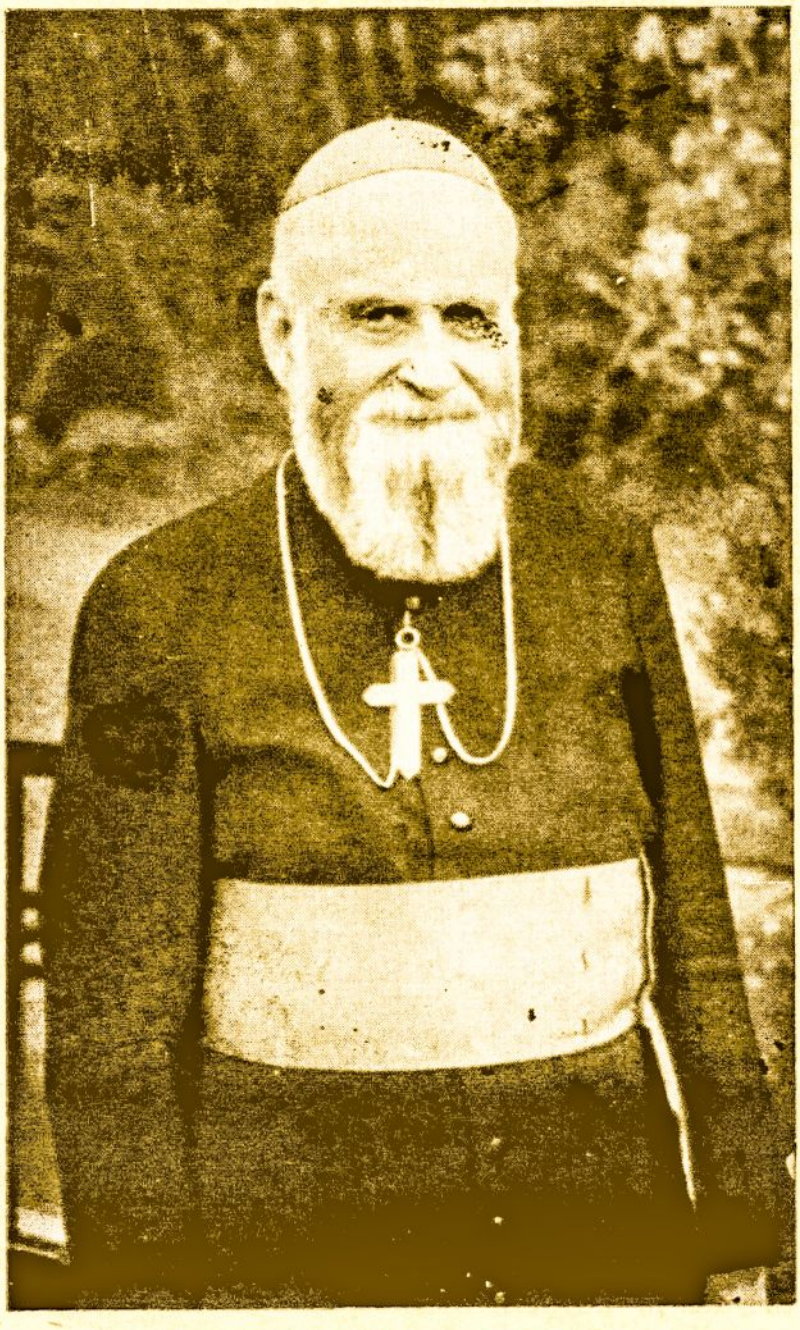

A. a. vysk. P. BŪČYS
pirmasis pradėjęs Lietuvoje skinti
krikščioniškajai demokratijai kelią.

vėl beldžiasi į vyskupijos duris. Išdėsto savo projektą ir gauna pritarimą, bet didelių vilčių laimėti inteligentiją neturi ir vyksta į Seinus. Čia gauna panašų vyskupo atsakymą kaip ir Vilniuje. Su mažais laimėjimais grįžta ir toliau visais galimais būdais veda propagandą už savo įsitikinimą. Spauda, privačiais pasikalbėjimais, laiškais su Vilniaus, Kauno ir Seinų veikėjais jis suranda bendraminčių, bet jie lieka vis dar nepakankamai gausūs.

1905 metais Vilniuje įvyksta Tautos Seimas, kur lietuviai reikalauja lengvatų kultūriniams ir socialiniams bei politiniams reikalams. Į Vilnių atvyksta ir krikščioniškosios demokratijos promotorius Būčys ir visa energija gina krikščionių principus. Jis, kaip plačiai žinomas Petrapilio lietuvių atstovas, yra pakviečiamas į prezidiumą ir gabiai prisideda prie rezoliucijų suredagavimo. Caras suteikia pagaliau šiek tiek laisvės lietuviams kultūrinėje ir socialinėje srityse. Tačiau Būčys nenuleidžia rankų savuose pasiryžimuose. Jis veda kovą už Lietuvos laisvę ir Lietuvių Krikščionių Demokratų partijos įsteigimą. Savo idėją jis platina "Tėvynės Sarge", "Nedėldienio Skaitymuose", "Draugijoje", "Vienybėje", "Vadove", "Šaltinyje", "Vilniaus Žiniose", "Viltyje" ir kituose, visą laiką ragina krikščionis vienytis į bendrą, aiškią krikščionių demokratų partiją ir taip pagaliau laimi. Jis susilaukia rimtų pagalbininkų, kaip Krupavičių ir kitus, kurie jo darbą atbaigia ir praktiškai sukuria Lietuvos Krikščionis Demokratus.

Tačiau vyskupas Būčys, atlikęs LKD pirmtako misiją, toliau plėšia kietus Lietuvos atkūrimo dirvonus. Jis atgaivina vienuolijas, kuria Lietuvos Universitetą, profesoriauja, rektoriauja, rašo mokslo veikalus, dalyvauja visuomeniame darbe, visą laiką turėdamas prieš akis sukurti krikščionišką demokratišką Lietuvą. Nepaprastai mylėdamas jaunimą, rūpinosi, kad mes, jaunosios kartos, eitume jo bendradarbių pramintais keliais. Nuolatos jis su ašaromis akyse primindavo jauniesiems likti Krikščioniškosios Demokratijos sargyboje.

Šiuo tragišku mūsų Tėvynės momentu jis su mumis persiskyrė, tačiau jo karstas šventajame Romos mieste simboliškai mus jaunuosius kviečia atkreipti savo žvilgsnį į ten esantį Krikščionybės židinį ir jo darbai, gyvenimo pavyzdys ir nuopelnai Tėvynei žadina mus jaunuosius toliau nešti krikščioniškąją šviesą į lietuviškąjį gyvenimą ir nenuilstamai kovoti dėl krikščioniškos ir demokratiškos Lietuvos.

"M. J."

PREL. K. ŠAULIUI 80 METŲ

Kan. V. ZAKARAUSKAS

Šiais metais, sausio 16 dieną, Jo Prakilnybė kunigas prelatas prof. K. Šaulys sulaukė, tremties naštą nešdamas, 80 metų amžiaus. Šio garbingo jo jubilėjaus proga noriu atskleisti bent vieną kitą gyvenimo ir jo veiklos bruoželį. Tikiu, kad ilgainiui atsiras kuris nors kruopštus biografas, kuris pilnai išnagrinės turiningą prel. Šaulio veiklą.*) O jo veikimo dirva buvo plati ir įvairi. Jį galima drąsiai statyti šalia pirmaeilių mūsų tautinio, politinio ir socialinio atgimimo pionierių, šalia tų vyrų, kurie padėjo Lietuvai atsikelti, susiformuoti ir atsistatyti nepriklausomos valstybės pagrindais. Jų visų, o kartu ir prel. Šaulio, kaip laisvės kovotojų, tautos kultūros ugdytojų, išeitas gyvenimo kelias buvo kietas ir dygliuotas, bet yra mielas ir brangus kiekvienam lietuviui, nes buvo apvainikuotas mūsų tautos laisvės žiedais.

Prel. K. Šaulys gimė 1872 metais sausio 16 d. Stemplių kaime, Švėkšnos parapijoje, Tauragės apskr. Pradžios mokslą išėjo tuometinėje rusiškoje mokykloje, kurioje viskas buvo mokoma rusų kalba, išskyrus tikybos mokslą. Knygos ir tikybos vadovėliai spausdinti rusų raidėmis ar rusų kalba, buvo brukami mokiniams, bet šie jų neskaitė ir, pirmai progai pasitaikius, draskė ar grįžę į namus metė į ugnį.

K. Šaulys, baigęs pradžios mokyklą Švėkšnoje, mokosi toliau Palangos progimnazijoje. Neabejotina, kad amžinai banguojanti Baltijos jūra, paslaptingai ošiantieji Palangos pušynai, Birutės kalnas ir visa svajinga Baltijos kranto aplinka veikė jaunuolišką moksleivio širdį ir ugdė jame tėvynės meilę, palikdama jo sieloje neišdildomų pėdsakų ir paskatų ateities tautinei veiklai.

Baigęs Palangos progimnaziją, K. Šaulys įstoja į Žemaičių Kunigų Seminariją Kaune. Nors seniai čia lenkiškasai šovinizmas buvo susisukęs lizdą, tačiau didžiųjų mūsų tautos vyrų, kaip vysk. Valančiaus, vysk. Baranausko, dvasia buvo

*) Vaidevutis-Lapelis parašė 66 pusl. knygutę: "Prelatas Kazimieras Šaulys" Jo kunigystės auksinės sukakties proga. Rašant šį straipsnelį esu ja gerokai pasinaudojęs. V. Z.

gyva. Be to, prof. K. Jaunius mokė seminarijos auklėtinius lietuvių kalbos. Jis sugebėjo aiškiai nušviesti, kokių turtų esama lietuvių kalboje. Tat nenuostabu, kad tuo laiku ima brėsti didieji tautinio sąjūdžio pionieriai Kauno kunigų seminarijoje — Vaižgantas, Jakštas, Dėdė Antanazas (kun. K. Pakalniškis), J. J. Skvireckas ir kt. 1890 m. Tilžėje pasirodžius "Apžvalgai", seminarijoj auklėtiniai sudaro bendradarbių sambūrį, kuriam vadovauja J. Tumas. Šaulys visur aktyviai dalyvauja ir su dideliu pamėgimu studijuoja Jauniaus dėstomą gimtąją kalbą.

Aukštąjį mokslą K. Šaulys baigė Romos Katalikų Akademijoje Petrapilyje 1899 metais su aukščiausiu pažymėjimo laipsniu (cum eximia laude), parašydamas dvi dizertacijas, vieną lotyniškai, kitą rusiškai, kaip to reikalavo įstatymas bei akademijos statutas, gaudamas Teologijos ir Kanonų Magistro laipsnius. 1899 m.birželio mėn. vyskupas M. L. Paliulionis įšvenčia jį kunigu.

Savo kunigystės veiklą jis pradeda vikaru prie ŠŠ. Petro ir Povilo bažnyčios Panevėžyje, o 1901 metais kun. Šaulys paskiriamas tame pačiame Panevėžyje realinės gimnazijos tikybos mokytoju ir kapelionu. 1903 m. mokytojauja jis ir Panevėžio mergaičių vidurinėje mokykloje. Tose pareigose išbuvo iki 1906 m., kada buvo perkeltas į Kauno kunigų seminariją.

Reikia suprasti koks nelengvas buvo tikybos mokytojo ir kapeliono darbas anuomet rusų gimnazijose, kiek reikėjo takto ir apdairumo, kad išvengtum Sibiro ir nepatektum rusų valdžios nemalonėn. Mokiniams nebuvo reikalingų lietuviškų vadovėlių, reikėjo pačiam mokytojui diktuoti, kad mokiniai galėtų šį tą užsirašyti. Tačiau mokiniuose, ypač lietuviškai susipratusiuose, buvo gyva savo gimtosios kalbos meilė. Jie uoliai sekė ir užsirašinėdavo kiekvieną iš kun. Šaulio išgirstą sakinį ar žodį. Tokių mokinių tarpe buvo ir J. Balčikonis, būsimasis filologas, Vyt. Didžiojo Universiteto profesorius ir didžiojo lietuvių kalbos žodyno vyriausias redaktorius.

Kun. Šaulys buvo mokinių nepaprastai mėgiamas ir mylimas. Jis daugeliui savo mokinių įkvėpė gilaus lietuviško sąmoningumo ir padėjo susiorientuoti ideologiškai. Vėliau jo daugelis buvusių mokinių, kuriant nepriklausomą Lietuvą, yra daug jai nusipelnę. Štai, ką rašo vienas jo buvusių mokinių: "Mane jaudino kapeliono gerumas, jo nuoširdumas, besąlyginis pasiaukojimas pedagoginiam darbui . . . buvo noras padėti, net nepažįstančiam pasauliečiui jaunuoliui, kad tik jis galėtų šviestis ir savo užbrėžto tikslo siekti. Kad aš išlikau neįstumtas į nihilizmo sūkurį ir nenuėjau klaidingais keliais,

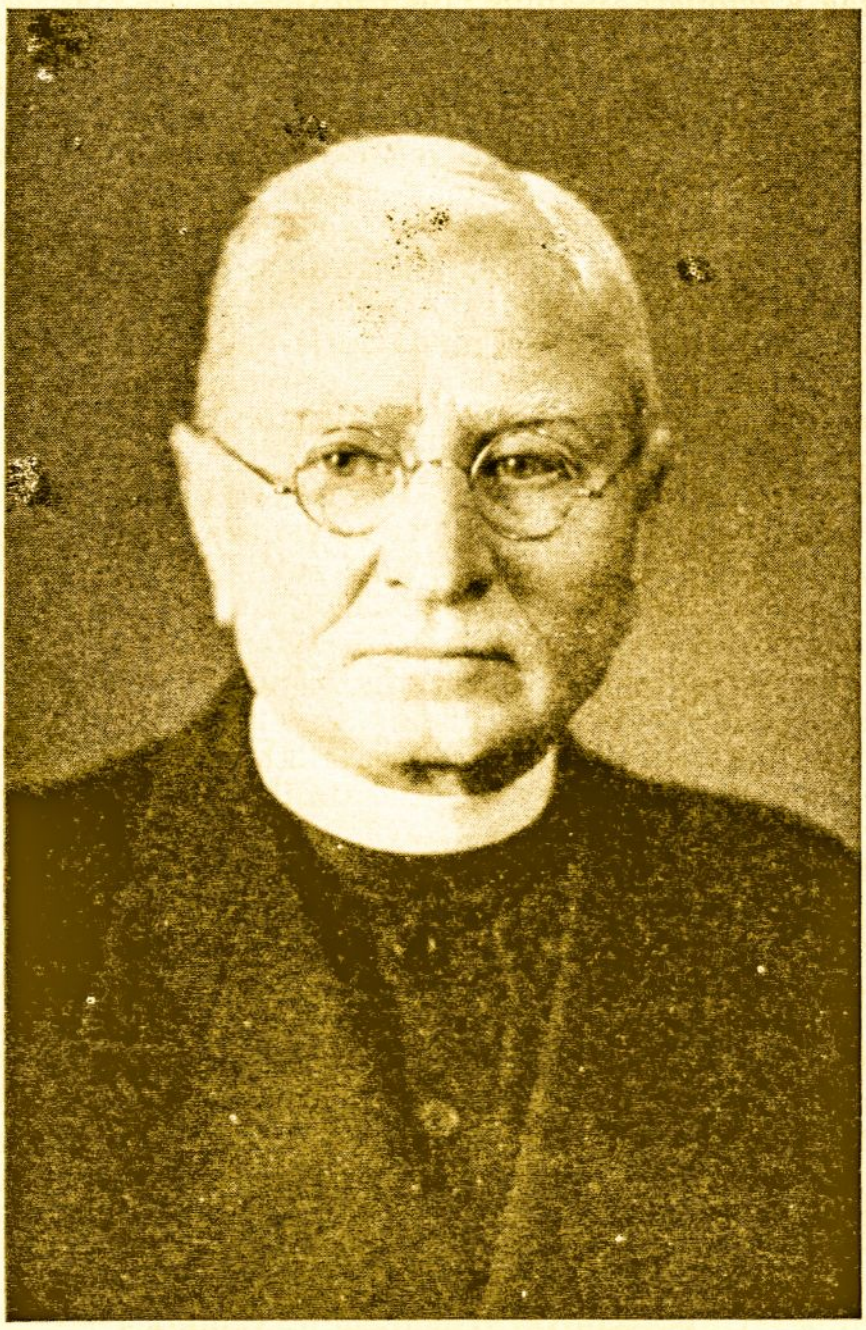

Prel. K. ŠAULYS,
krikščioniškosios demokratijos idėjų Lietuvoje skleidėjas ir jų vykintojas Nepriklausomos Lietuvos gyvenime

kaip tas įvyko su daugeliu ano laikotarpio lietuvių, kurie mokėsi rusų mokyklose, tai šiandien esu dėkingas savo gerajam mokytojui už sveikas direktyvas..." (Vaidevutis-Lapelis, Prelatas Kazimieras Šaulys, 1949 m.).

1906 m. vyskupas kun. Šaulį iš Panevėžio perkelia į Kauną, paskirdamas jį kunigų seminarijoj dėstyti kanonų teisę. Šį profesoriavimo darbą jis dirba iki 1922 m., nes tais pačiais metais, įsikūrus Kaune Lietuvos Universitetui, jis pakviečiamas docentu, vėliau išrenkamas extraordinariniu ir vėliau ordinariniu profesorium. Ir profesoriauja jis iki antrosios bolševikų invazijos, kada su daugeliu kitų tautiečių, bėgančių nuo bolševikinio teroro, ir jis pasitraukia į Vakarus.

Šalia profesoriavimo seminarijoje nuo 1911 m. vyskupas kun. K. Šaulį paskiria savo sekretoriumi. Šitas pareigas jis ėjo net prie trijų ordinarų: vysk. Cirtauto, kapitulos vikaro Barauskio ir vysk. Karevičiaus.

Sekretoriavimo pareigos tuomet Žemaičių vyskupijoje buvo svarbios ir atsakingos. Rusų valdžia, japonų kare patyrusi didelių nepasisekimų, krašte sukėlė didelį nepasitenkinimą, kilo bruzdėjimų prieš valdžią. Rusų vyriausybė, kad išvengtų didesnės krašte suirutės, pasidarė nuolaidesnė ir suteikė piliečiams daugiau laisvės ir teisių. Bet vėliau, sustiprėjusi, stengėsi vėl visokiais būdais jas susiaurinti ar visai panaikinti. Ypač buvo puolama Katalikų Bažnyčia Lietuvoje. Reikėjo vyskupams nuolat ginti katalikų teises rusų valdžios įstaigose. Taip pat nemažą sąmyšį kėlė sulenkėjęs elementas, reikalaudamas lietuviškų parapijų bažnyčiose visokių privilegijų, keldamas įvairias riaušes ir rašydamas Apaštalų Sostui. Reikėjo daug kantrybės ir sveikatos, aiškinant tuos dalykus nuolat susirašinėti. Taigi sekretoriavimas vyskupo kanceliarijoj kun. Šauliui buvo sunkiausias jo gyvenimo laikotarpis.

Nuo 1920 metų prof. K. Šaulys yra Žemaičių vyskupijos kurijos kancleriu. O įsteigus 1926 m. Apaštalų Sostui Lietuvos Bažnytinę Provinciją, naujasis arkivyskupas metropolitas Dr. J. J. Skvireckas kun. K. Šaulį paskiria generalvikaru, kuriuo ir iki šiai dienai tebėra.

K. Šaulys visuomenėje veikloje

Jau Panevėžyje kapelionu jam esant, buvo iš valdžios išgautas leidimas įsteigti šiame mieste "Labdaringą Draugiją". Kun. Šauliui teko susirašinėti su valdžios įstaigomis, kad draugija galėtų vykdyti jos sumanymus ir kad nebūtų kliudoma dirbti naudingą visuomenei darbą. Pirmieji šios Draugijos įstatai buvo kun. K. Šaulio parašyti.

Nuo pat "Saulės" draugijos įsikūrimo kun. Šaulys aktyviai dalyvauja jos veikime. Jis buvo pirmasis jos iždininkas.

Kun. K. Šaulys suprojektavo ir "Motinėlės" draugijos įstatus ir visą jos gyvavimo laikotarpį buvo jos iždininku bei valdybos nariu. Draugija šelpė einančius aukštąjį mokslą gabesnius krikščioniškosios pasaulėžiūros jaunuolius.

Kun. K. Šaulys gyvai dalyvavo socialinių klausimų nugrinėjime. 1905 m. Kaune buvo surengta pirmoji liet. katalikų socialinė savaitė, kurios kun. Šaulys buvo labai aktingas dalyvis. Socialiniais klausimais jis nemažai yra rašęs "Draugijoje". Socialinių mokslų kursą dėstė kunigų seminarijoje. Tuo klausimu parašo knygą "Sociologija, trumpas to mokslo vadovėlis".

Kun. K. Šaulio politinė veikla.

Jau 1905 m. Didžiajame Vilniaus Seime jis aktyviai dalyvauja. Katalikiškosios srovės atstovai, susibūrę į stambią krikščionių demokratų grupę, vadovaudamiesi savo programa reikalavo stambių reformų kultūros, socialinės santvarkos ir politikos srityse. Kun. Šaulys šiam seime buvo veiklus jo dalyvis.

Dar pirmam Pasauliniam karui besitęsiant, bet jau carizmui griuvus ir vokiečiams matant, kad pergalė ne jų rankose, 1917 m. rugsėjo mėn. 18—22 d. įvyko Vilniuje Lietuvių Konferencija. Ši Konferencija kun. K. Šaulį išrinko į Lietuvos Tarybą.

Tarybos darbuose K. Šaulys netik dalyvavo, bet daug dirbo ypač Konstitucijos ir Įstatymų Redakcinėje Komisijoje. Komisijos pavedamas, Šaulys suprojektavo tikybos ir kulto straipsnius, kurie vėliau buvo įtraukti į Laikinosios Konstitucijos tekstą.

Taryba vieningai ir be svyravimų nutarė, kad Lietuva daugiau nebevergaus: ji nori būti ir privalo būti laisva, nepriklausoma demokratinė valstybė. Šį herojišką istorinį nutarimą pasirašė 1918 m. vasario 16 d. Vilniuje tarp kitų Tarybos narių ir kun. K. Šaulys.

1920 m. kun. K. Šaulys buvo išrinktas į Lietuvos Steigiamąjį Seimą. Dirbo Konstitucinėje Redakcinėje Komisijoje, kaip ir anksčiau Taryboje.

Prel. K. Šaulys uolus spaudos darbininkas. Jau nuo 1905 m., tik ką lietuviams atgavus spaudos laisvę, joje uoliai bendradarbiauja savo visuomeniniais ir moksliniais straipsniais.

Prel. K. Šaulys kartu su Dr. Roku Šliupu suorganizavo ir Lietuvos Raudonąjį Kryžių ir per jo gyvavimo nepriklausomoj Lietuvoj laiką jis buvo vyriausios jo valdybos narys. Okupacinei vokiečių valdžiai uždarius L. R. Kryžių, buvo įsteigta Lietuvos Savitarpinės Pagalbos Organizacija, kuri iš dalies atstojo L. R. Kryžiaus veiklą. Šios organizacijos Centro Valdybos vicepirmininkas buvo taip pat K. Šaulys. Šios dvi labdaringos organizacijos per savo rankas perleido dideles sumas pinigų įvairiems kultūros ir šalpos tikslams. Kun. prel. Šaulio dalyvavimas ir jose veikimas per daugelį metų buvo Lietuvai visais atžvilgiais labai svarbus ir visuomenei didžiai naudingas.

Prel. K. Šaulys, profesoriaudamas universitete, studentų buvo labai mylimas ir gerbiamas, nes jame matė didžios erudicijos mokslininką. Vienas jo buvusių studentų ir vėliau prelato bendradarbis Kūrijoje kan. M. Sandanavičius neseniai rašė ("Draugas", sausio 12, 1952): "Prisipažinsiu, ieškodamas vieno žodžio, vienos sąvokos, kuri trumpai nusakytų Jubiliato asmenį, nerandu geresnio žodžio, kaip angliška "G e n t l e m a n", kas reiškia: švelnų, moderuotą, draugišką, mandagų, gerai išauklėtą, garbingą, gerą, aukštesnį, humanišką ir t. t. asmenį... Visa tai kaip tik ir tinka mūsų Jubiliatui Prelatui K. Šauliui... nors prelatas dalyvavo aktyviai Lietuvos politiniam ir visuomeniniam darbe, niekam neteko girdėti ar spaudoje skaityti, kad politiniai priešai drįstų jam ką nors prikišti, o visi gerai žinom, kad čia ir menkiausias netaktas nepraeis nepastebėtas"..

Taigi, kun. prel. K. Šauliui sulaukus svetimoje padangėje garbingo 80 metų jubilėjaus, tenka iš visos širdies linkėti grįžti su tūkstančiais kitų mūsų tautiečių, pasitraukusių nuo raudonojo slibino, nešančio vergo pančius ir mirtį, į mūsų brangią Tėvynę Lietuvą.

PREL. J. BALKŪNUI SUKANKA 50 METŲ

BRONIUS LIŠVA

Šių metų rudenį turėsime naują Sukaktuvininką, susilauksiantį pusės amželio. Taip, vienam veikliausių ir pirmaeilių Amerikos lietuvių asmenybių spalio 22 dieną sukaks lygiai 50 metelių.

Ne vienam neseniai Amerikon atvykusiųjų nelengva sutikti su faktu, kad prelatas kun. Jonas Balkūnas tik šių metų gale peržengs penktą dešimtį metelių. Daugeliui jų prelato vardas jau seniai girdėtas, tad kur čia pagalvosi, kad jis dar ne Sukaktuvininkas.

Pradėkime nuo titulų, nuo pareigų, kurių jis pilną krūvą turi. Taigi, štai mūsų akyse stovi Amerikos Lietuvių R. K. Kunigų Vienybės pirmininkas (jau kelintą kartą išrinktas), Amerikos L. K. Federacijos dvasios vadas, Amerikos Lietuvių Tarybos narys, Lietuvių Kultūros Instituto valdybos narys, Amerikos Katalikų Tautinės Gerovės Konferencijos Įkurdinimo Tarybos (NCWC) narys, Bendrojo Amerikos Lietuvių Šalpos Fondo direktorių tarybos narys, Ateitininkų Šelpimo Fondo pirmininkas ir globėjas, Leono XIII Fondo globėjas, Lietuvių Katalikų Akcijos vajaus vedėjas, Crusade for Freedom vajaus lietuvių skyriaus pirmininkas, įvairių komisijų narys, Amerikos Lietuvių Bendruomenės Laikinojo Organizacinio Komiteto pirmininkas. Be to, bent tris kartus savaitėje kalba į Lietuvą per "Voice of America" ...

Bet visa tai prelatui tik "antrinės pareigos". Neužmirškime, kad jis yra Viešpaties Jėzaus Atsimainymo lietuvių parapijos, Maspeth, N. Y., klebonas, kurio pareigoms jis turi atiduoti pačią didžiąją savo darbo, energijos, sugebėjimų ir sveikatos dalį. Be to, jis yra didžiausios Amerikoje vyskupijos — Brooklyno — patarėjas.

Maspetho parapijai prelatas vadovauja nuo 1933 metų spalio 1 d. Atvykęs į Maspethą prieš beveik 20 metų, naujasis klebonas rado labai apirusią parapiją,visiškai apleistą medinę bažnytėlę, nuskurusią kleboniją, tuščią kasą ir — apie trisdešimt tūkstančių dolerių skolų. Bet jaunas klebonas

nepabūgo gana klaikios aplinkumos. Jo karštas žodis, gilus tikėjimas, patraukli asmenybė, nesustabdoma energija subūrė maspethiečius aplink darbštųjį ir pasiaukojusį vadą. Per dvejus metus susilaukta naujos, labai jaukios mūrinės bažnyčios, netrukus po to pastatyta nauja klebonija. Buvusi klebonija pavesta atsikviestoms Seselėms Pranciškietėms, kurios čia įsikūrė apaštalavimo centrelį, iš kurio patarnauja trims lietuvių parapijoms vaikučių mokyme ir auklėjime. Parapija nebežino, kas yra skola, nes išde turima ar tik ne apie 90,000 dolerių. Ši suma laikoma naujoms statyboms. Parapija ir dvasiškai labai gyva. Tikybinė praktika aukšto laipsnio, draugijų — keliolika. Už nuopelnus Bažnyčiai, labdaros darbus ir įvairią išganingą veiklą kun. Balkūnas susilaukė savo bažnytinės vyriausybės įvertinimo — 1949 metais prieš pat Velykas jis buvo pakeltas Monsinjoru.

Bendrajame Amerikos lietuvių veiklos darbe prelatas turi vertingų nuopelnų. Jis buvo vienas pirmųjų Amerikos Lietuvių Tarybos steigimo iniciatorių. Ir Kunigų Vienybei ir Federacijai jis siūlė drąsiai kviesti visų pažiūrų lietuvius į jungtinį Lietuvai laisvinti frontą. Jis taip pat vienas pačių pirmųjų, kurie praskynė kelią susiorganizuoti BALFui ir įeiti jam į Tautinį Karo Fondą (National War Fund). Jis buvo visų srovių parinktas ir pakviestas būti pirmuoju BALFo pirmininku, bet šių pareigų jam neteko pasiimti tik dėl sunkios ligos, kuri 1943 metų gale ir 1944 metų pradžioje ji buvo paguldžiusi keliems mėnesiams. Šiuo metu, kai visų buvo susitarta organizuoti Amerikos Lietuvių Bendruomenę, ir vėl visų akys nukrypo į prelatą, kaip visiems labai priimtiną ir pageidaujamą pirmininką.

Nėra abejonės, brangiausias jis lietuvių katalikų visuomenei, kuriai dirba jau nuo 1922 metų, kai grįžo iš Lietuvos ir buvo priimtas klieriku į Brooklyno vyskupiją. Dar klieriku būdamas, jis rašė į laikraščius, sakė prakalbas, o nuo 1926 metų gegužės 29 dienos, kai tapo kunigu, prelatas tikrai nebeturi jokio privatiškumo ir gyvenimo sau — tarnaudamas savo Išganytojui, jis visas atsidavė savo žmonėms, savo mėgiamoms organizacijoms. Jis yra parašęs daugybę publicistinių straipsnių. 1933 metais buvo vienas pirmųjų "Amerikos" laikraščio steigėjų, o po to — pats artimiausias jos bendradarbis. Pernai gi tikrai jis bus daugiausia pasidarbavęs, kad įvyktų trijų katalikų laikraščių susijungimas ir kad Tėvai Pranciškonai galėtų įsikurti Brooklyno vyskupijoje. Katalikų organizacijos visada buvo ir yra arti jo širdies. Katalikų teisių ginti jis ir į Lietuvą 1938 metais vyko. Ten jis specialiai atsilankė pas valstybės prezidentą ir drąsiai, aškiais žodžiais

Prel. J. BALKŪNAS,
viena ryškiausių JAV lietuvių tarpe asmenybių, daug nusipelnęs savo darbais Bažnyčiai ir lietuvių tautai

LEONARDAS ŠIMUTIS-ŠILELIS

K. PAKŠTAS

Buvo laikai...

Tai buvo koks tuzinas metų, tarp 1903 ir 1915, kuomet, ekonominių ir politinių sąlygų spaudžiami, bet jau truputį prakiutę ir akis prasikrapštę, Lietuvos bernai ir berniokai pradėjo neberimti rusų apsėstoje savo tėvynėje. Jiems vis labiau ryškėjo, kad rusai atėjo Lietuvon labiausia tam, kad išnaudotų vietos žmones Rusijos naudai ir vietoje sustabdytų tautinį-visuomeninį gyvenimą pagal senai žinomą rusų posakį: "deržat', nepusčat". Lietuvos jaunimo, ypač neturtingesniojo, dalis leidosi į tolimus kraštus, daugiausia į Jungtines Valstybes, kad galėtų nevaržomi išbandyti savo jėgas, kad ir sunkiame fiziniame darbe, kurs Amerikoj buvo daug geriau atlyginamas.

---

išdėstė Amerikos lietuvių katalikų nusitatymą ryšium su tuometinės Lietuvos vyriausybės veiksmais, nukreiptais prieš katalikus (moksleivių ateitininkų uždarymas, kunigų pamokslų sekimas, pavasarininkų veiklos varžymas, vyskupų autoriteto mažinimas, katalikų šviesuomenės nelygus traktavimas ir t.t.). Jis visada rėmė ir skatino organizuotą veiklą.

Prelato didelis turtas yra jo iškalbingumas. Vargu ir jis pats žino, kiek prakalbų jis yra pasakęs grynai tautinės veiklos klausimais. Jo garbei tenka pasakyti, kad prelatas vargu ar kada išėjo kalbėti nepasiruošęs, tad visur laukiamas su gyvu žodžiu. Pernai jam teko pasakyti pamokslus net keliose katedrose (pradedant New Yorko šv. Petriko ir baigiant Torontu), minint Mindaugo ir Lietuvos krikšto 700 metų sukaktį. Šiais pamokslais jis pasiekė Lietuvos labui labai naudingas ausis.

Tenka tik palinkėti, kad mielasis Prelatas būtų sveikas ilgiausius metus. Kad tik daugiau Jo pavyzdžiu sekančių turėtume savo eilėse!

Protiškai mažiau veržlūs vyrai visai buvo patenkinti savo uždarbiais, o kai kurie savo sutaupomis sugebėjo prasilaužti į verslus: įsigijo krautuvėles, dažnai ir pelningas smukles. Tačiau tarp daugelio tūkstančių ateivių buvo tuo metu bent keli negausūs šimteliai nenuoramų, įsispoksojusių į aukštojo mokslo diplomus. Tai lyg ir vartai į patogesnes profesijas. Ne visi tie šimteliai, bet vis dėlto labai žymūs būriai tuometinių bernų, Rusijos ribose ėjusių pradžios mokslą ar net pradėjusių gimnazijos laiptus mindžioti, čia Amerikoje bedirbdami ir labai sunkiai besimokindami savo kiek aprumbėjusiais smegenimis vis dėlto kažkur prasiveržė: tapo gydytojais, advokatais ir kitokiais profesionalais. Ir jie atliko labai naudingas funkcijas išeivijos tirštose sodybose.

L. ŠIMUTIS-ŠILELIS
ALTO pirmininkas, ilgametis "Draugo" redaktorius ir "Tėvynės Sargo" redakcinės kolegijos narys.

O tarp surambėjusių bernų būdavo truputis ir vikresnių, jaunesnių berniokų ar pusbernių, atsivežusių Amerikon po pusę gimnazijos ar net daugiau. Na, šitų ambicijoms ir galo nesimatė! Kur tau! Šie užsimanė ne tik kokią aukštą profesiją įsigyti, bet ir inteligentais patapti: kalbėti aukštesnėmis temomis, imtis net kokios literatūros, rašinėti eiles, straipsnius, prašmatnias prakalbas sakyti...

Bet tie kandidatai į aukštas sferas, į "artistus", buvo padūkusiai skurdūs, kaip bažnyčių žiurkės: mito sudegusių žvakių lajum, kelnių neprosino, prasimanydavo visokių priemonių gyvenimui papiginti ir atsitiktinių pajamų prasikrapštyti. Tokių ambicingų berniokų buvo 1914—1918 m. gal iki

tuzino. Tarp jų labai jau ryškiai buvo pastebimas aukštokas ir liesas, vis gero ūpo, jaunas Leonardas Šimutis. Viešumoje, visuomenėje jis dažniausia persiversdavo linksmojon pusėn: į juokelius, anekdotus, dainuškas... Per tai jaunimo jis buvo labai vertinamas, o gi tuometinių mergičkų, jei supratlyvų pasitaikydavo, visai aiškiai Šimučio pusėn simpatijos koncentruodavosi... Sakyčiau, taip ir reikia...

L. Šimutis laiko save žemaičiu.

Jis atsirado šiame pasauly 1892 m. lapkričio 6 d. Šerikų kaime, Šilalės parapijoj (Tauragės apskr.), kur Žemaitijos aukštumos vos pastebimai nusirita arčiau Nemuno į pietus, kur Lokysta upelė sruvena savo vandenis į Jūrą, o per ją — į Nemuną. Šilalėje jis persirito per visus pradinės mokyklos skyrius, o gi aukštesniojo mokslo siekė jau Kaune ir Maskvoje. Amerikon atvyko 1913 m. ir apsistojo Chicagoje. Čia jis kurį laiką studijavo teises, žurnalistiką ir literatūrą De Paul ir Loyolos universitetuose, o gi sociologijos klausė Fordhamo un-te New Yorke.

Anksti pradėjo rašinėti.

1911 m. L. Šimutis parašė pirmąją korespondenciją (apie blaivininkų veiklą) ir atspausdino ją Kauno "Vienybėje". Paskiau jis vis labiau krypo poezijon. Jo pirmą eilėraštį atspausdino "Žvaigždė" 1913 m., Philadelphijoj. Tais pačiais metais jis pradėjo rašinėti ir "Draugui". Jo vis spausdindavo. Aš bene tris kartus bandžiau eiles kepti — bet niekas nesiėmė jų spausdinti. Ne daug geriau sekėsi ir mūs bendram prieteliui stud. A. Račkui. O gi studentas-menininkas I. Ilekis (visi keturi gyvenome viename kavalieriškame bute 1915—1916 m.) kiekvieną eilutę pradėdavo mažąja raide, o baigdavo didžiąja; jo irgi nespausdindavo niekas. Tai mes trys jo bičiuliai greit ir atsisvekinom su poezija.

Pakrypsta žurnalizman.

Lietuviškai grynajai kūrybai Amerika teikia labai liesą dirvą ir perdaug šaltą klimatą. Bet rašto žmonės vis dėlto buvo reikalingi porai tuzinų lietuviškų laikraštėlių, einančių keliuose Amerikos miestuose. Čia už mažytę algelę galėjo vis dėlto vegetuoti bent pora tuzinų rašančių žmonių. Jų eilėn duodasi įtraukti ir Leonardas Šimutis. Pirmiausia jis pateko trumpaamžio dienraščio "Kataliko" redakcijon ir joj kiek padirbėjo 1914 m. O gi 1915 m. vasarą "Vyčių" Seimas Chica-

goje nutarė leisti savo žurnaliuką "Vytį"; jo redaktoriais išrinko studentus Al. Račkų ir K. Pakštą, o administratorium — Leonardą Šimutį. Šie trys besispaigliuoją jaunikliai turėjo suorganizuoti vyčiams žurnalą. Jie turėjo sugebėti kartu ir vieningai dirbti, nors iš kelmo išspirti trupučiuką pinigų, susirasti ir kukliai įrengti redakciją ir administraciją. Nutarta — padaryta. Bet Leonardas Šimutis buvo ne vien to laikraštėlio administratorium: jis daug dirbo pačiai organizacijai, ypač Chicagoje, ir vis rašė poezijos. "Vytis" atspausdino gan daug jo eilėraščių, komediją "Kūmutės" ir eilėmis rašytą teatralinį vaizdelį "Už Tėvynę". Tuo pat metu jis rašinėjo "Darbininkui", "Draugui" ir "Moksleiviui". 1918 m. buvo pakviestas savarankiškesniam darbui: redaguoti savaitinį SRLKA organą "Garsą", kurs tuomet pradėjo eiti Brooklyne prie Grand Street. Tą laikraštį jis redagavo iki 1926 m. pavasario. Tarp 1914—1926 m. jis parašė nemažą skaičių beletristinių dalykų ir eilėraščių. 1917 m. parašė operetei "Į Tėvynę" žodžius; jai muziką sukomponavo kompozitorius A. Aleksis, iš tos pačios didelių jaunimo bruzdelninkų "šaikos". 1918 m. L. Šimutis patapo šeimos žmogum: jis susirado Šv. Kazimiero Akademiją baigusią šaunią jaunutę lietuvaitę ir vedybos įvyko be atidėliojimų. Nuo dabar jis nebe vienas: jam padeda graži ir labai rūpestinga siela. Jiedu užaugino tris sūnus ir dukterį ir turi jau keletą vaikaičių. Šimučių giminė nenyksta...

Šimutis — Lietuvos Seimo narys

Jauna Lietuvos Respublika labai domėjosi Amerika ir jos gyvenimu. Amerikos lietuviai buvo laikomi savais žmonėmis Lietuvoje. Visa Amerika buvo laikoma bent kiek gimininga savo krauju mažai Lietuvai. 1926 m. pavasarį artėjant Seimo rinkimams, Krikščionių Demokratų partija nutarė pagerbti Ameriką ir Amerikos lietuvius labai konkrečiu ir visiškai originališku būdu: išrinkti Lietuvos seiman populiariausį Amerikos lietuvį, Leonardą Šimutį. Nutarta ir padaryta. 1926 m. vasaros pradžioj L. Šimutis su visa savo šeima jau vyksta Lietuvon ir tai nebe kokiu eiliniu piliečiu, bet jau seimo nariu didelės ir įtakingos partijos, kuri tuo metu kaip tik buvo pralaimėjusi rinkimus. Kai ši partija pralaimi rinkimus, tai ir pats seimas Lietuvoje ilgai nesilaiko, nes nebesiranda kitos tiek stiprios partijos, aplink kurią pastoviau susiorganizuotų politinis gyvenimas. Tai ir tasai seimas neišgyveno pilnų metų... Bet Leonardui Šimučiui vis dėlto buvo progos apie metus pagyventi pačiame Lietuvos politikos ir kultūros katile,

kuris puikiai susipažino su atgimusios Lietuvos gyvenimu ir kūryba. Išgyvenusiam per tuziną metų svetur, Šimučiui buvo labai pravartus ir rūtų, ir bulviakasio kvapas, ir gimstančios Lietuvos operos garsai, mokslo ir kultūros patys pirmieji žiedai, ir jos jauni, daug žadą žmonės pažinti. Tas platus apsipažinimas padarė Šimutį dviejų kontinentų lietuviu, davė jam daug naujų draugų, praplėtė jo horizontus, paruošė jį sudėtingam tarptautiniam politiškam darbui ir vadovavimui. Žinoma, Lietuvos gyvenimas buvo daug skurdesnis kai kuriais materialiniais požiūriais, bet Šimutis nesiskundė niekam, lietuviškų sunkesnių sąlygų nepeikė ir visai natūraliai buvo susiliejęs su Lietuvos vargais. Tad visų buvo mylimas ir gerbiamas. Lietuvoje jis rašydavo kauniškiam "Rytui" apie Amerikos lietuvių gyvenimą ir jų pasiekimus. Jis buvo ten Amerikos lietuvių ambasadorium. Ir tai jam gražiai sekdavosi.

Grįžta Amerikon.

Sugrįžęs Amerikon, jis tuoj (1927 m. birželio mėn.) buvo pakviestas "Draugo" dienraščio redaktorium. Taigi tą dienraštį jis be pertraukos redaguoja jau 25 metus. Parašė jam tūkstančius straipsnių ir straipsnelių. Bet vienom pareigom jis niekad neapsiribodavo. Vis kai ką primesdavo tai literatūrai, tai visuomenei, tai politikai. Nemažą skaičių jo eilėraščių apipynė savo kompozicijomis muzikai A. Aleksis, A. Pocius, Žemaitis ir galop jo vyresnysis sūnus Leonardas Jr. Vėliausias bendras tėvo ir sūnaus kūrinys tai daina "Mindaugo Garbei". Yra davęs raštų "Ateičiai" "Studentų Žodžiui" ir "Aidams". Dabar yra "Tėvynės Sargo" redakcinio kolektyvo narys.

Visuomeninė ir politinė veikla

Visuomenėje bruzdėti Šimutis buvo pradėjęs jau Lietuvoje 1911 m. Nuo 1915 m. pradžios jo veikla Amerikos lietuvių jaunimo tarpe pasidarė intensyvi. Ji apėmė vyčius ir moksleiviją. Čia jis dažnai dalyvavo seimuose, dažnai pirmininkavo kuopoms ir apskritims, organizavo vakarinius lituanistikos kursus, skaitė paskaitas, režisavo spektaklius, pats dažnai vaidino ir dainavo choruose; žodžiu, sukėsi kaip vijurkas.

Pirmojo Pasaulinio karo pabaigoje, 1918 m., jis jau kėlė koją net ir į gilesnius politiškus vandenis. Prisimenu, kai 1918 m. gegužės mėn. pradžioje garsus prezidentas Wilson

priėmė lietuvių delegaciją. Šimutis ir aš buvom jauniausi tos delegacijos nariai. Ir suprantama, kad šie aukštose sferose dar nebuvę 24—25 metų delegatai buvo labiausia susijaudinę: kaip čia dabar elgtis žymiausioje pasaulio prezidentūroje, kaip apsirengti, ką atsakyti, jei dideli ponai prakalbintų... Daug minčių tuomet prabėgo per jaunus smilkinius. Bet geriausia buvo, kad mum nereikėjo kalbėti... Vienas už visus "litaniją" atskaitė.

Visokiausiose pareigose Leonardas Šimutis yra buvęs. Amerikos Lietuvių Visuotiniame Seime 1918 m. kovo mėn. jis yra buvęs pirmuoju sekretorium. 1918—1919 m. jis, kaip Tautos Fondo sekretorius, vadovauja didžiausiai rinkliavai visoje Amerikos lietuvių istorijoj: rinkliava davė apie $350,000, kurių gerą dalį (per $100,000) surinko pats Šimutis savo paties prakalbose. Veikliai dalyvavo rinkime milijono parašų už Lietuvos nepriklausomybę. Buvo tuometinės Amerikos Lietuvių Tarybos nariu. Am. Liet. R. Kat. Federacijos veikloj dalyvauja jau nuo 1914 m., o jos sekretorium būna jau dvidešimtus metus. Liet. R. K. Susivienijimui pirmininkauja nuo 1934 metų. 1935 m. vėl lankėsi Lietuvoje ir dalyvavo Pasaulio Lietuvių Kongrese pirmu vicepirmininku.

Gal būt didžiausias jo politinis nuopelnas, tai suorganizavimas tarpsrovinės Amerikos Lietuvių Tarybos, sėkmingai veikiančios nuo 1940 m. rudens. Visą laiką jis tai Tarybai ir pirmininkauja. Kaip pirmininkas tokios svarbios organizacijos, jis vadovavo daugeliui ALT delegacijų į Baltuosius Rūmus: 1940 m. lankėsi pas prezidentą Rooseveltą, 1946, 1948 ir 1952 m. — pas prezidentą Trumaną. Dar daugiau kartų lankėsi pas Valstybės Sekretorius ar pas kitus Valstybės Departamento valdininkais, pas senatorius ir pas kongresmanus vis tais pačiais lietuviškais reikalais: Lietuvos laisvės, tremtinių įkurdinimo ir šalpos reikalais. Daug prisidėjo ir prie tarpsrovinio BALF suorganizavimo ir buvo jo direktorium. Pirmininkavo trims visuotiniams Amerikos lietuvių kongresams. 1951 m. NCCM (Amerikos Katalikų Veikimo Centro šaka) išrinko jį direktorium trims metams. Jo pirmininkaujami komitetai New Yorke ir Chicagoj surengė visą eilę patriotinių minėjimų ir plačiau pagarsino Lietuvos reikalus. Jis dalyvauja ir Amerikos politikos gyvenime: 1931 m. Chicagos burmistras jį buvo paskyręs policijos personalo inspektorium.

Per savo veiklą, judrų gyvenimą jis yra pasakęs tūkstančius patriotinių kalbų, jautriai nuteikdamas mūsų publiką.

Gražiųjų lietuviškų savybių žmogus.

Svetingumas tai didžiausioji kultūringojo žmogaus savybė, labai ryškiai atsispindinti ypač Lietuvos provincijoj. Šimučių šeima išliko nepaliesta miesčioniško barbarizmo: ji jaukiai svetinga.

Šimutis didelio jautrumo žmogus, bet kartu jis moka išlaikyti ir savo žemaitišką šaltumą tuose kritiškuose visuomeninių ginčų momentuose, kuomet tik šaltumas ir susilaikymas gali išvesti iš keblių situacijų. Vietoje pykčio truputis jumoro — tai Šimučio receptas įkaitusiai politinei atmosferai. Tai vertinga dorybė žmogui, pakopusiam į visuomeninės-politinės piramidės viršūnę.

Politikoje Šimutis nevartoja jokių suktybių, keistų vingių ir intrygų, kurios taip negražiai nudažo kai kurių "diplomatų" veidą. Šimutis veikia gerumu. Amerikos lietuviams nemaža tenka laimė, kad Šimutis reikalingiausiu momentu kaimynystėje rado ir kitą, kitų pažiūrų vadą, bet irgi tiesų, atvirą ir teisingą vyrą — Dr. Pijų Grigaitį, "Naujienų" redaktorių. Jų ilgas ir darnus politinis darbas pritraukė ir daugiau įvairių srovių žmonių ir taip labai išlygino, sukultūrino Amerikoje lietuvių politinius dirvonus. Lietuvos bylai tai labai svarbu. O ir šiaip jau bet kuriai tautai yra gražu turėti kultūringą, nepeštukišką politinę vadovybę.

Aplink Šimutį sukasi taip didelis lietuviškas ratas, kad be jo, sakysim: jam kur nors iš Chicagos išvažiavus ilgam laikui, Chicagos lietuviškasai pulsas atrodo nustotų bent pusės savo veiklos ir žmoniško jaukumo. Aš žinau, kad Leonardas nenori savo "senatvės" minėti, kad ir labai apvalaus 60 m. jubilėjaus. Bet Amerikos lietuviams, visai tautai, o gi ypač tam milžiniškam kaimui, kurį vadiname Chicaga, Šimutis, jo Ponia ir jo šeima labai reikalingi visuomeninei atmosferai pašildyti ir pagražinti. Tad jo darbus čia nors trumpai prisimename ir ta pačia proga jam linkime dar ilgus metus ta pačia kryptimi ir tuom pačiu linksmu, jaukiu ūpu žingsniuoti.

DON LUIGI STURZO

VL. VILIAMAS

1951 m. lapkričio 26 d. ne vien Italija, bet ir kiti kraštai plačiai minėjo Don Luigi Sturzo, Italijos Krikščionių Demokratų partijos (Demokrazia Christiana) įkūrėjo ir ideologo 80 metų jubilėjų. Šis žymus Italijos politinio gyvenimo vyras paaukojo pusę šimto savo gyvenimo metų iškėlimui ir įgyvendinimui krikščioniškų demokratinių principų Italijos valstybiniame gyvenime. Jo įkurtoji krikščionių demokratų partija dabar vairuoja Italijos politinį gyvenimą ir yra reikšmingiausia jėga Italijos antikomunistiniame fronte. Tai Don Sturzo pasėto grūdo vaisiai.

Kunigo luomas neleido Sturzai kada nors atsisėsti į parlamentaro kėdę, net ir 1919 m., kada jo sukurtoji partija (tada dar turėjusi vardą: Partito Populare Italiano) gavo pirmą kartą parlamente net 101 atstovą. Jis ir tuomet pasilieka tik partijos generaliniu sekretorium, nors faktiškai jis buvo niekieno neginčijamas partijos vadas.

Būdamas sicilietis, jis pasižymi žemu ūgiu, bet ūgio žemumą papildo didinga dvasia, nepaprastas minties žvalumas ir niekuomet neišsenkanti energija. Tas brangias savo iš Aukščiausiojo gautas dovanas jis plačiai pareiškia politinėje, socialinėje ir kultūrinėje srityse.

Kurį laiką jis buvo sociologijos, filosofijos ir kanonų teisės profesorius savo gimtajame Caltogirone mieste. Maždaug tuo laiku jis išleidžia dvi knygas: "Konservatyvūs katalikai ir krikščionys demokratai" ir "Socialinė kova ir progreso teisė". 1915 m. jis kviečiamas į Romą ir čia skiriamas Katalikų Akcijos sekretoriumi. Pirmojo Pasaulinio karo metu jis įsteigia visą eilę karitatyvinių organizacijų ir plačiai išplėtoja jų veiklą.

Don Sturzo jau plačios skalės politinis veikimas prasideda 1918 m. jo pasižymėjusia kalba Milane, kuri yra tarytum preliudija į jo garsų į tautą atsišaukimą, paskelbtą 1919 m. sausio mėn., kuriame jis iškelia savo politines idėjas,

socialines reformas ir ypač pabrėždamas žemės reformą, taip būtiną ir taip svarbią Italijai. 1923 m. jis įsteigia laikraštį "Il Populo"'.

Ryšium su Musolinio žygiu į Romą, 1927 m. spalio 20 d. Don Sturzo dar kartą išryškina savo principus bei pažiūras ir, nors dalis jo partijos narių nueina su Musoliniu, jis pasilieka kietas, griežtas bei ištikimas savo krikščioniškiems demokratijos principams ir niekuomet nenulenkia savo galvos dučei.

Jau 1924 m. rudenį jis išvyksta į užsienius ir ten išbūna daugiau kaip 20 metų. 1928 m. Koelne jis įsteigia tarptautinį krikščioniškų aspiracijų partijų biurą ir dideliu mastu išplečia jo veikimą. 1940 m., jau Londone, jis suorganizuoja "Krikščionių Demokratų Tarptautinę Sąjungą" (International Union of Christian Democrats), o, be to, išleidžia eilę knygų iš sociologijos, apie Bažnyčios ir valstybės santykius, apie fašizmą, politinę moralę ir kt. Don Sturzo yra garbės pirmininkas "Nouvelles Equipes Internationales" — NEI nuo pat šio internacionalo įsisteigimo pradžios.

Antrąjį Pasaulinį karą jis praleidžia JAV, jau kaip žinomas antifašistų vadas ir naujos demokratinės Italijos propaguotojas. Tik 1945 m. jis vėl grįžta į savo mylimą Italiją ir čia visą savo patyrimą skiria savam kraštui, savo sukurtai partijai ir kartu džiaugiasi savo laimėtos kovos rezultatais.

1951 m. lapkričio 26 d. New Yorke, Statler viešbuty, įvyko jo pagerbimas, dalyvaujant daugiau kaip 1000 svečių net iš 23 tautų. Jo vardo fondui sukelta apie 250,000 dolerių. Don Sturzo Fondo svarbiausi šulai yra New Yorko majoras V. R. Impelliteri, F. X. Giaccone ir pramoninkas Th. F. Tillona. JAV — Brooklyne Don Sturzo išgyveno apie šešetą metų.

Labai iškilmingas Don Sturzo pagerbimas įvyko ir Romoje, kur dalyvavo Italijos prezidentas Einaudi, ministeris pirmininkas De Gasperi, Prancūzijos užsienių reik. ministeris Schuman, diplomatinis korpusas ir daug kitų garbingų svečių iš užsienio ir Italijos. Lietuvius ten atstovavo vysk. V. Podolskis, prel. L. Tulaba ir kun. J. Macevičius. Čia jo vardu įkurtas sociologijos institutas, kurio vienas iš tikslų yra ir tarptautinis bendradarbiavimas.

ĮVYKIAI IR MINTYS

Lietuvos laisvinimo bare

LIETUVOS BYLA ŠIANDIEN

Lietuvos laisvės byla kiekvienam patriotui lietuviui yra labiausiai rūpimas dalykas. Tačiau tarp kasdieninių reikalų, paskirų įvykių ir smulkių eilinių žinių kartais dingsta net bendras dalyko vaizdas. Pravartu tad bendrais bruožais apžvelgti šiandieninę Lietuvos bylos padėtį ir aktualiai iškilusias jos problemas.

Palygindami Lietuvos bylos padėtį tuojau po karo ir dabar, lengvai matome didelį skirtumą. Ji susilaukia įvairių kraštų vyriausybių ir žymios tarptautinės reikšmės junginių dėmesio, turime pasaulyje daug daugiau draugų ir patys esame įėję į įvairius junginius, kur galime kelti, populiarinti bei ginti savo reikalus. Bet, giliau pažiūrėję, turime pripažinti, kad ligi šiol pasiekti dalykai didžiąja dalimi tėra palankumo mūsų bylai laimėjimas. Nė vienas svarbiųjų mums klausimų nėra išpsręstas. Jų sprendimo dar tenka laukti. Tad tuos visus klausimus mums tebereikia nuolat turėti prieš akis ir jais rūpintis. Juo labiau, kad vienokis ar kitokis jų sprendimas — vienu atveju daugiau, kitu mažiau — priklausys ir nuo mūsų pastangų.

Visiems suprantama, kad pagrindinis Lietuvos laisvinimo byloj klausimas yra sovietinės okupacijos Lietuvoje likvidavimas. Bet jau taip pat yra pakankamai išryškėję, jog šio pagrindinio klausimo sprendimo galima laukti tik tuomet, kai bus pasauliniu mastu sprendžiamas visas dabartinis Rytų ir Vakarų konfliktas. Tad mūsų uždaviniai šiuo atveju yra ypatingo pobūdžio. Mes neturime galimybės imtis prieš okupantą kokių tiesioginių veiksmų. Savo teises ir reikalus turime ginti netiesioginiu būdu.

Šiuo atveju iškyla du dideli uždaviniai — kovoti, kad sovietinė okupacija Lietuvoje pagaliau būtų likviduota, ir dėti pastangų, kad būtų sustabdytas Sovietų vykdomas okupuotoje Lietuvoje genocidas.

Siekiant sovietinės okupacijos Lietuvoje likvidavimo, svarbu Lietuvos laisvės reikalą palaikyti laisvajame pasaulyje nuolat gyvą, stengtis, kad laimėtume lygiateisio Europos tautų bendruomenės nario pripažinimą ir į tą bendruomenę būtume priimti, atstatyti Lietuvos atstovavimą, kur jis buvo susiaurintas ar nutrauktas ir sudaryti savo atstovybes — vienos ar kitos rūšies — ten, kur jų nebuvo, bet svarbu jas turėti, bei palaikyti glaudų bendradarbiavimo ryšį su visais Sovietų pavergtaisiais, kurie yra natūralūs mūsų sąjungininkai sunkioje kovoje su sovietiniu imperializmu.

Šioj srity mūsų pastangos ypatingai koncentruojamos. Tad joje ir daugiausia esame pasiekę. Kad Lietuvai laisvė turi būti grąžinta, Vakaruose, galima sakyti, visuotinai pripažįstama. Sovietinė okupacija lygiai visuotinai yra laikoma neteisėta. Tai iškelia ne tik paskiri, kad ir žymūs, asmenys, bet ir atsakingi valstybių vyrai, neišskiriant nė JAV prezidento Trumano, daugybės senatorių, atstovų rūmų narių, aukštųjų Valstybės Departamento pareigūnų ir k. Su VLIKu jau kalbamasi kaip su faktine Lietuvos reikalų atstovybe. O šalia šių oficialių asmenų savo pusėje turime ir stiprų visuomenės balsą. Žymūs įvairių Vakarų kraštų visuomenės atstovai, spauda ir radijas daug rodo mūsų reikalų supratimo ir vis dažniau bei tvirčiau mums palankiai pasisako. Tai jau didelė pažanga, atsimenant tą tylą, kuri buvo tuojau karui pasibaigus. Bet būtų pasakyta perdaug, jei tvirtintume, kad šioje srityje jau viskas pasiekta. Dar esame gana toli nuo to, kad visi Vakarai vieningu ir tvirtu balsu ne tik pripažintų, jog mūsų pusėje tiesa, bet ir lygiai tvirtu balsu reikalautų, kad mums padaryta skriauda tuojau būtų atitaisyta. Daugeliu dar atvejų vadinamos realistinės politikos sumetimais vengiama mūsų reikalą prisiminti. Gal ryškiausias to pavyzdys yra Jungtinės Tautos. Ten, už vieno stalo su Sovietų atstovais susisėdę, Vakarų politikai vis dar vengia kelti Sovietų įvykdytus pavergimo aktus ir reikalauti, kad pavergtoms tautoms būtų grąžinta laisvė. Tad yra vienas mūsų didžiųjų uždavinių, kad ir toje institucijoje, kuri buvo sukurta visų tautų teisėms ginti, pagaliau būtų nutraukta ta gėdinga tyla, kaip ji turėtų būti nutraukta dar ir daugelio kitų kraštų bei institucijų.

Šią gėdingą tylą išgirstame ir kitu mums labai skaudžiu atveju. Dėl Sovietų vykdomo okupuotoje Lietuvoje genocido jau ne kartą esame kreipęsi į Jungtines Tautas. Mūsų tikslas yra šiuo atžvilgiu labai aiškus ir konkretus — Jungtinės Tautos, kurios kelbiasi esančios žmogaus teisių gynėjos, turi pagaliau imtis vykdyti savo pareigą: ištirti tuos atvejus, kur vykdomas jų pačių pasmerktas genocidas, ir imtis priemonių jam sustabdyti. Juo labiau, kad šį nusikaltimą vykdo jų pačių narys. Bet tos pat vadinamos realistinės politikos sumetimai yra nulėmę, kad laisvojo pasaulio atstovai sėdi kartu su nusikaltėliu ir jo ligi šiol netraukia atsakomybėn, nesiima net tyrinėti pačios bylos.

Reikia tikėtis, kad ilgainiui šiuo atžvilgiu padėtis žymiai pakis. JAV kongreso pradėtas Katyno žudynių tyrimas, atrodo, yra naujo proceso pradžia. Nors manytume, jog daug aktualiau būtų imtis tirti, kas šiandien yra žudoma, nes gal tokiam žudomajam galima būtų kuo padėti, bet jau pats Sovietų vykdomais žudymais susidomėjimas gali teikti vilties, kad ilgainiui ne vienu Katynu bus susidomėta. Vis dėlto reikia pripažinti, kad genocido ne tik niekas dar nesiėmė Sovietų okupuotoje Lietuvoje sulaikyti, bet nėra dar mums pavykę nė pasiekti, kad už šį nusikaltimą Sovietai būtų patraukti atsakomybėn, tegul kol kas bent formaliai. Ir kad kelias čia dar netrumpas, galima spręsti net iš to, jog pačių JAV delegacijos Jungt. Tautose narys E. Rooseveltienė dar neseniai galėjo atsakyti, jog nesą ko bandyti kelti Sovietams už genocidą bylą, nes nesą galima įrodyti, kad jie tą genocidą vykdo..

Ta politika, kuri nulemia, kad tokiose institucijose kaip Jungtinėse Tautose vengiama mūsų reikalą iškelti ir tvirčiau mūsų naudai pasisakyti, nulemia ir kitais atvejais. Kai iškyla Lietuvos diplomatinio ir kitokio atstovavimo klausimas, matome ne vienu atveju mums parodyto simpatingo palankumo. Toki pavyzdžiai galėtų būti naujo Lietuvos konsulo Kanadoje priėmimas, Lietuvos Charge d'Affaires Brazilijoje Dr. F. Meieriui ministerio titulo pripažinimas, priėmimas Lietuvos atstovų į Europinį Sąjūdį, prie Laisvosios Europos Komiteto Lietuvių Patariamosios Grupės sudarymas ir k. Bet daugely kraštų, kaip Vokietijoj, Italijoj, Skandinavijos bei kai kuriuose Pietų Amerikos kraštuose ir kitur po Sovietų okupacijos panaikintas Lietuvos atstovavimas ligi šiol neatstatytas. Ir jei Italijai ar Vokietijai jų pokarinė padėtis neleidžia taip lengvai išspręsti panašių klausimų, tai kiti nuo to susilaiko tik savo tariamos realistinės politikos sumetimais. Net, pav., tokioj Prancūzijoj ir Anglijoj Lietuvos atstovavimas tebėra aprėžtas. Panašiai yra ir su tokiom net institucijom kaip Tarptautinis Raudonasis Kryžius, kuris rodo mums simpatiją, bet nedrįsta pareikšti pilno pripažinimo. Tokių pavyzdžių galima būtų surašyti ir ilgesnę eilę. O tai taip pat rodo, kad šioje srityje mums ne tik pageidaujamos, bet ir reikalingos padėties nesame pasiekę. Mūsų uždaviniai šioj srity tebėra dideli.

Vis dėlto į Europos ir apskritai laisvųjų tautų bendruomenę mes vis plačiau įeiname, nors daugiau ne oficialioj diplomatinėj plotmėj, bet per įvairius kitus politinius ar kitos rūšies junginius. Europinis Sąjūdis, Europos Federalistų Unija, Komitetas Krikščioniškai Kultūrai Ginti ir kiti panašūs sambūriai sudaro mums šiuo metu pagrindinę plotmę įsijungti į Europos tautų šeimą, o kartu ir į laisvųjų tautų frontą prieš visiems lygiai gresiantį komunizmo pavojų. Reikšmingas dalykas yra ir tai, kad mūsų tremties politinėm partijom yra pavykę įsijungti į ideologiškai joms artimų politinių sąjūdžių tarptautinius sambūrius, kaip Krikščionių Demokratų, Žaliąjį, Socialistų bei Liberalų internacionalus ir kitur.

Per tą patį laikotarpį yra pavykę sudaryti ir stipresnius ryšius su Sovietų pavergtų tautų atstovais bei jų politinėmis institucijomis.

Bet, kovodami už Lietuvos išlaisvinimą, susiduriame ne tik su sovietinės okupacijos likvidavimo reikalu ir kova prieš sovietinį genocidą. Su nepriklausomos Lietuvos atstatymu siejasi dar visa eilė ir kitų labai reikšmingų problemų.

Jau šiandien yra aišku, kad mums reikia rūpintis ne tik, kad būtų atstatyta nepriklausoma Lietuva, bet kad ir nebūtume tuo atveju vėl nuskriausti arba pastatyti į nepriimtinas mums sąlygas.

Pirmoji iš tų problemų yra rusiškojo imperializmo problema. Atrodo, jog sovietinio režimo likvidavimas jos dar neišspręs. Ir antibolševikiniai rusai rodo aiškaus noro išlaikyti dabartinę bolševikinę rusų imperiją nesuskaldytą. Tokia Rusijos Tautoms Išvaduoti Sąjunga (SONR) teoriškai tariamai pripažįsta dabar sovietinės Rusijos valdomoms tautoms apsisprendimo teisę, bet praktiškais savo reikalavimais stengiasi sudaryti kliūtis joms nuo Rusijos atsiskirti. Ji visai nenori atsiminti, kad po revoliucijos daugelis tų tautų buvo jau suda-

riusios savo tautines vyriausybes ir tik smurtu komunistų prie Rusijos buvo išlaikytos, ir siūlo, jog tokio atsiskyrimo klausimu būtų vykdomi plebiscitai, reikalaudami balsavimo teisės ir ten įsikūrusiems rusams kolonistams. O po sovietinio gyventojų kilnojimo ir genocido ne vienam tokiam krašte tie kolonistai galėtų net visai nustelbti vietinių gyventojų balsą. Tiesa, toks Kerenskis ir eilė kitų žinomų rusų politikų tremtyje (nors daugiausia tik dėl amerikiečių tam nepalankumo), nekelia reikalavimo, kad Pabaltijo kraštai būtų palikti prie Rusijos prijungti, bet, esant tokių tendencijų, nėra padėtis be pavojų ir mums. Juo labiau, kad yra kitų rusų grupių, kurios visai neslėpdamos reiškia viltis, kad Pabaltijo kraštai "savo naudos sumetimais" panorėsią prie Rusijos "tautų bendruomenės" prisidėti, ir neabejotinai stengsis, kad "prisidėtų", jei tik turės kokios įtakos. O dalyką padaro dar daugiau jautrų faktas, jog JAV daug yra įtakingų Rusijos nedalinimo šalininkų. Trisdešimt penktųjų rusų revoliucijos metinių proga 72 žymūs amerikiečiai, iš jų 11 senatorių, kalbėjo per radiją į "Rusijos tautas", linkėdami nusikratyti sovietiniu režimu ir "atgaivinti revoliucijos iškeltus idealus". Šis faktas, kad net JAV senatoriai randa "Rusijos tautas", o ne Rusijos pavergtus kraštus ir tautas, ir siūlo atgaivinti joms svetimus rusų revoliucijos idealus, o ne laisvę pačioms apsispręsti dėl savo ateities, yra labai įsidėmėtinas.

Iš antros pusės vokiečių pretenzijos lygiai mus paliečia. Mūsų tikslas sujungti visas lietuviškas žemes susitinka su vokiečių pretenzijomis išlaikyti, ką jie savo rankose turėjo. Tad už Mažosios Lietuvos plotus teks dar sunkiai su jais kovoti. Tiesa, JAV buvo aiški tendencija, kad vokiškieji Rytprūsiai būtų likviduoti, nes tai tėra svetimose žemėse vokiečių kolonija, kuri nuolat sudaro nesantaikos židinį ir pavojų taikai. Bet kiek ši tendencija ir ateity išliks tvirta, to niekas šiandien negalėtų griežtai pasakyti.

Lenkų pretenzijos į Vilnių ligi šiol daugely jų politinių grupių tebėra gyvos. O šalia lenkų su savo pretenzijomis į rytines Lietuvos sritis jau nebe nuo šiandien skardenasi ir gudai. Nors tos jų pretenzijos yra tiesiog iš perdėto nacionalizmo kilusios fantazijos, bet neabejotina, kad ir jos sudarys tam tikros painiavos.

Visi šie dalykai aiškiai rodo, kad su Lietuvos nepriklausomybės atstatymu labai artimai siejasi gana paini santykių su kaimynais ir sienų problema. Visai teisingai mūsų atitinkamos institucijos ėmėsi jau iš anksto šiam klausimui rinkti medžiagą ir suformuluoti konkrečius mūsų šiuo klausimu reikalavimus. Bet darbo čia daug. Tiek tas ribas išvedant, tiek dar daugiau jas ginant.

Artimai su nepriklausomos Lietuvos atkūrimu yra ir reparacijų klausimas. Žinome, kad okupantai Lietuvą ne tik savo valdymu nualino, bet ir sistemingai apiplėšdinėjo ir tebeapiplėšdinėja. Tad paprasčiausio teisingumo dėsniai reikalauja, kad tiek rusai, tiek ir vokiečiai šias skriaudas ateity Lietuvai atlygintų. Tai gal dar yra tolimesnės ateities klausimas, bet jis reikšmingas ir mūsų politinėms institucijoms teks ne tik budėti, bet ir jam pasiruošti gal nedaug mažiau, kaip ir sienų ar kitiems klausimams.

Susidaro rimtų problemų ir atsižvelgiant į Europos ateities tarptautinę struktūrą. Dauguma

yra šiandien nuomonės, kad, likvidavus komunistinį pavojų ir išlaisvinus dabar pavergtas Europos tautas, Europa nebegalės grįžti prie buvusios prieškarinės struktūros. Naujoji Europos organizacijos forma būsianti federacija, kurios naudai paskiros Europos valstybės turės atsisakyti tam tikros dalies savo suverenumo. Bet vienu federacijos žodžiu visas dalykas dar neišsprendžiamas. Pav., jau dabar matyti, kad kai kieno peršamas pirmiau regioninis susifederavimas, o paskui jau šių regioninių federacijų sujungimas į vieną Europos federaciją slepia pavojų, kad tose regioninėse sąjungose mažesnėms tautoms galėtų dominuoti didesnės. Mums svarbu, kad į Europos federaciją kiekviena tauta įsijungtų betarpiškai. O tos federacijos formoms išryškėjant, panašių problemų iškils ir žymiai daugiau.

Jau paminėti dalykai rodo, kad Lietuvos laisvinimo byla nėra blogoj padėty, bet stato mus prieš visą eilę sunkių problemų ir sudėtingų uždavinių.

Čia tektų kaip tik apsistoti prie visam Lietuvos laisvinimo darbui vadovaujančio VLIKo veiklos ir aptarti jo darbą bei to darbo rezultatus. Tačiau šios dienos sąlygos dar neleidžia visoj platumoj to darbo konkrečiai atskleisti ir jį svarstyti. Todėl tą apžvalgą tenka atidėti ateičiai.

AMERIKOS LIETUVIŲ TARYBA

Jei Lietuvoje, laisvės netekus, lietuvių bendros pastangos atgauti Lietuvos nepriklausomybę buvo sukoncentruotos Vyriausiame Lietuvos Išlaisvinimo Komitete, tai JAV lietuvių organizuotas Lietuvos reikalų gynimas buvo sutelktas ALTe. ALTo įsteigimo data laikoma 1940 m. spalio 15 d., kada lietuvių delegacija JAV prezidentui Rooseveltui įteikė Lietuvos reikalais memorandumą ir gavo iš prezidento patikinimą, kad Lietuva bus laisva.

ALTas nuo to laiko savo veiklą tolydžio plėtė bei intensyvino ir Lietuvos laisvinimo bare yra išvaręs labai gilią ir reikšmingą vagą. Karo metu ALTas akyliai sekė, kad JAV nepasiduotų Sovietų Rusijos spaudimui inkorporuoti Lietuvą ir kitas Pabaltijo valstybes į Sovietų Sąjungą, o karui pasibaigus dėjo pastangas išlaikyti Lietuvos bylą gyvą ir aktualią. Šiuo reikalu ALTas keliais atvejais darė tiesioginių ir netiesioginių žygių Washingtone, stengdamasis, kad Lietuvos išlaisvinimas būtų aiškiai įjungtas į Amerikos užsienio politikos programą ir kad Lietuvoje bei už Lietuvos sienų veikiančiam rezistenciniam sąjūdžiui būtų teikiama visokeriopa parama. ALTo buvo belstasi ne tik į JAV aukščiausių valdžios organų duris. Ji savo veiklą kreipė ir į Jungtines Tautas, keldamas ten savo balsą dėl Lietuvoje vykdomų gyventojų deportacijų, dėl genocido konvencijos ratifikavimo, dėl nusikaltimų kodekso atmetimo ir visur kitur atsiliepdama Lietuvos bylos reikalais.

Kitas didelis ir reikšmingas ALT darbas tai Amerikos visuomenės platus informavimas per spaudą, atskirais biuleteniais, brošiūromis, straipsniais, atsiliepimais bei raštais, skiriamais valdžios asmenims, senatoriams, kon-

gresmanams. Šitą didelį ir reikšmingą darbą ALTas yra atlikęs per savo Informacijos Centrą New Yorke, kuriam sėkmingai vadovavo K. Jurgėla ir dabar vadovauja ilgametė jo bendradarbė M. Kižytė. Jei Amerikos spauda ir visuomenė žino Lietuvos bylą, jei JAV senatoriai ir kongresmanai dažnai atsiliepia Lietuvos reikalu ir savo nuomones pareiškia visuomenei bei kongreso darbuose, tai čia didžiausias nuopelnas tenka ALTo Informacijos Centrui.

Tačiau ALTo darbai neapsiribojo vien Amerika. Jo pastangomis buvo įsteigta kita labai reikšminga Amerikos lietuvių organizacija — BALFas, kuris rūpinosi ir tebesirūpina išblaškytų po visą pasaulį lietuvių šelpimu ir visokeriopa globa. BALFo pastangomis lietuviams tremtiniams Vokietijoje ir kituose sugriautos Europos kraštuose buvo suorganizuota didelė parama ir jo pastangomis daugiau kaip 27.000 lietuvių buvo atidarytos durys į JAV.

Amerikos Lietuvių Taryba artimai bendradarbiauja su VLIKu, jį visokeriopai remdama ir pripažindama vyriausiuoju Lietuvos laisvinimo organu, turinčiu plačių lietuvių visuomenės sluogsnių pasitikėjimą, o taip pat gražiai kooperuoja su Lietuvos pasiuntiniu Washingtone, National Committee for a Free Europe, jo Lietuvių Patariamąja Grupe, Voice of America ir kitais amerikiniais sąjūdžiais, kurių veikla yra naudinga Lietuvos laisvinimo reikalams.

Amerikos Lietuvių Tarybą sudaro keturios ideologinės grupės: Amerikos Lietuvių R. K. Federacija, socialdemokratai, sandariečiai ir tautininkai bei dvi fraternalinės organizacijos — LRKSA ir SLA. Tautininkų srovė, veikusi atskirai, į ALTą įsijungė tik 1948 metais. ALTo tarybą sudaro 34 nariai: po 7 atstovus nuo ideologinių srovių ir po 3 nuo fraternalinių organizacijų; tarybai vadovauja vykdomasis komitetas iš keturių asmenų. Jais yra: Leonardas Šimutis—pirmininkas, Dr. Pijus Grigaitis—sekretorius, Antanas Olis—vicepirmininkas ir Mykolas Vaidyla—iždininkas.

Darni ALTo veikla yra įgijusi Amerikos lietuvių didelį pasitikėjimą ir pritarimą. To dėka ALTui sekėsi ne tik sutelkti Amerikos lietuviškąją visuomenę organizuotai ir solidariai veiklai, bet ir surinkti iš jos efektingą finansinę paramą tiek ALTo vykdomiems darbams, tiek iš viso Lietuvos laisvinimo reikalams.

Laukdami galutinio susiorganizavimo Amerikos Lietuvių Bendruomenės, kaip naujos ir plačiausios organizacijos, tikimės, kad ta naujoji organizacija, apimdama galimai visą Amerikos lietuvių visuomenę, padės ALTui dar plačiau išvystyti savo veiklą Lietuvos laisvinimo baruose bei išjudins Amerikos lietuvių visuomenę dar didesnei kultūrinei veiklai, kurios ALTas jau nebepajėgė visu platumu aprėpti.

PATARIAMOJI LIETUVIŲ GRUPĖ PRIE LAISVOSIOS EUROPOS KOMITETO

Rusijos imperializmui pajungtas pasaulinis komunizmas naudoja dvejopą kovos ginklą — jėgos ir idėjos. Todėl ir kovoje su bolševizmu turi pasireikšti tokie pat ginklai. Priešbolševikinė idėjinė kova Jungtinėse Amerikos Valstybėse yra tapusi specialios visuomeninės organizacijos — LAISVOSIOS EUROPOS KOMITETO — uždaviniu.

Laisvosios Europos Komitetas įsteigtas 1949 m. birželio mėnesį New Yorke. Komiteto Tarybos pirmininku yra Joseph C. GREW, buvęs JAV ambadorius Japonijoje, vicepirmininku DeWitt C. POOLE, buv. diplomatas ir profesorius. Komiteto prezidentas yra admirolas Harold Miller, viceprezidentai C. D. Jackson ir Frederic R. Dolbeare.

Savo tikslus bei paskirtį pats Laisvosios Europos Komitetas taip apibūdina:

— Sovietų Sąjungai sulaužius savo iškilmingus pasižadėjimus, 90 milijonų europiečių Vidurio ir Rytų Europoje šiandien velka bolševikų baudžiavą. Komitetas įsitikinęs, jog kol truks tokia padėtis, pastovi taika nėra galima. Mūsų pačių laisvei gresia pavojus, kai kiti pavergti. Visi amerikiečiai turi dalyvauti kovoje, kuri nulems, kurios rūšies pasaulyje turės gyventi mūsų vaikai ir mūsų vaikų vaikai.

Talkininkauti Komitetui yra pakviesti laisvėje gyvenantieji pavergtųjų tautų veikėjai.

Komiteto pagrindinė veikla vykdoma dviem kryptim:

1. Per Laisvosios Europos radiją ji nukreipta tiesiog į pavergtuosius kraštus. Laisvėje esantiems pavergtųjų tautų egziliniams veiksniams sudaromas galimumas palaikyti nuolatinį ryšį su savais kraštais, teikti informacijų ir palaikyti sunkų okupacijos jungą velkančiųjų gyvą laisvės viltį.

2. Išlaikyti gyvą ir pajėgų pavergtųjų tautų politinį ir intelektualinį potencialą tremtyje. Ruošti tų kraštų atstatymo planus bei vykdytojus. Šiam reikalui yra įsteigtas Vidurio Europos Studijų Centras (Mid-European Studies Center), kuris atlieka studijų, dokumentacijos ir planavimo darbus.

Komitetas taip pat laiko savo svarbiu uždaviniu tinkamai nušviesti bolševizmą patiems amerikiečiams. Šiam reikalui turi patarnauti kontaktai su amerikiečių visuomene, kurie pasireiškia paskaitomis, pranešimais, per kuriuos pavergtųjų kraštų žmonės supažindina amerikiečius su bolševikine priespauda ir jos metodais.

Užsibrėžtiems tikslams pasiekti Laisvosios Europos Komitetas, norėdamas savo veiklą suderinti su pavergtųjų tautų egziliniais veiksniais, glaudžiai bendradarbiauja su pavergtųjų kraštų tautinėmis grupėmis.

Tokių tautinių grupių iki 1951 metų birželio m. 1 d. buvo 6: Čekoslovakijos, Vengrijos, Bulgarijos, Lenkijos, Rumunijos ir Albanijos. Nuo 1951 m. birželio 1 d. tas bendradarbiavimas išplėstas ir Baltijos valstybėms. Šį įvykį tenka laikyti reikšmingu mums pageidaujama prasme posūkiu JAV politikoje. Šiuo faktu Baltijos valstybės pastatytos vienoj plotmėj su kitais bolševikų okupuotais kraštais.

Baltijos valstybių tautinės grupės pavadintos "Consultative Panels", o kitų kraštų — "National Councils" vien tais sumetimais, kad Baltijos valstybės Washingtone turi savo teisėtas diplomatines misija, o kiti kraštai tik bolševikinių vyriausybių atstovybes, tačiau visų tautinių grupių teisės ir funkcijos yra vienodos.

Lietuvių tautinei grupei prie Laisvosios Europos Komiteto atsirasti daug padėjo Lietuvos laisvinimo veiksniai. Pati grupė sudaryta iš Lietuvos diplomatinės misijos šefo Washingtone pateikto Laisvosios Europos Komitetui kandidatų sąrašo. Patariamąją Lietuvių Grupę sudaro: pirmininkas V. Sidzikauskas, sekretorius — Dr. A. Trimakas, iždininkas— K. Bielinis, nariai — J. Audėnas, Dr. Br. Nemickas, M. Tolišius, P. Vainauskas ir V. Vaitiekūnas.

Patariamoji Lietuvių grupė formaliai įsikūrė 1951 m. gegužės 24 dieną, nes tą dieną NCFE patalpose įvykusiame posėdyje buvo pasirašytas Grupės įsteigimo aktas ir deklaracija. Darbą Grupė pradėjo birželio 1 d.

Birželio 14 d. Mid-European Studies Center patalpose įvyko baltiškųjų grupių įsteigimo iškilmės, dalyvaujant grupių nariams, Baltijos valstybių diplomatinių misijų šefams, konsulariniams atstovams ir NCFE pareigūnams.

Atlikti ir numatomi atlikti darbai

1. Pirmoje eilėje nusistatyta paruošti studiją apie padėtį dabartinėje Lietuvoje, pateikiant duomenų apie žemės ūkio kolektyvizaciją ir jos padarinius ūkiniu, tautiniu bei kultūriniu požiūriu; apie žmogaus teisinę padėtį sovietiniame režime; apie darbininkų padėtį; apie tautinės kultūros likimą.

Tuo tikslu visi Patariamosios Lietuvių Grupės nariai pasiskirstė darbą ir aptarė studijų planus šiomis temomis: a) Žemės ūkio sukolektyvinimas ir to sukolektyvinimo padariniai (politiniai, tautiniai, demografiniai, ekonominiai, socialiniai ir kultūriniai). b) Prekybos, pramonės, amatų ir kredito suvalstybinimas ir to suvalstybinimo padariniai tautos ūkiui ir tautos kultūrai. c) Susovietinta kooperacija okupuotoj Lietuvoj. d) Darbo žmogaus būklė susovietintoj Lietuvoj. e) Valstybiškai teisinė santvarka ir žmogaus teisių paneigimas Sovietų okupuotoj ir susovietintoj Lietuvoj. f) "Tautinės formos ir socialistinio turinio" kultūra šių dienų Lietuvoje: mokslas, menas, teatras, spauda, literatūra, auklėjimas. g) Bažnyčios padėtis susovietintoj Lietuvoj.

Lietuvą liečiančiais tarptautiniais klausimais:

h) Lietuvos sostinės klausimas, santykiai su Lenkija ir gudų svaičiojimai. i) Rytprūsių klausimas lietuviškųjų aspiracijų šviesoje ir kaipo baltiškoji problema. j) Išlaisvintos Lietuvos valstybės vieta ir vaidmuo apjungtoje Europoje.

Didelė šių darbų dalis jau padaryta ir studijos įteiktos Laisvosios Europos Komiteto atitinkamiems skyriams bei asmenims.

2. Organizuoti per Laisvosios Europos Radiją lietuvių kalba transliacijas, nustatant joms programą, parenkant žmones.

Šioje srityje darbas jau buvo pastūmėtas pirmyn, paskirti pirmininkai (lietuvių, latvių ir estų), numatyti kandidatai transliacijų vykdymui ir t. t. Tačiau to plano vykdymas užsitęsė iki šiol ir yra susidarę kliuvinių, dėl kurių transliacijos dar negali būti pradėtos. Visų trijų Pabaltijo valstybių Pa-

tariamosios Grupės daro bendrus žygius, kad kliūtys būtų pašalintos ir kad žinių perdavimas būtų pradėtas vykdyti.

3. Parinkti žmones Studijų Centro darbui ir bendradarbiauti, nustatant jo veiklos kryptį ir programą.

Studijų Centro darbui žmonės Grupės jau parinkti ir Centrui pateikti. Dalykas kiek užsidelsė, tačiau manoma, jog neužilgo darbas galės būti pradėtas.

4. Surinkti duomenis apie iš tremties į JAV atvykusius aukštojo mokslo aspirantus ir parinkti iš jų kandidatus stipendijoms JAV aukštosiose mokyklose studijuoti.

Susižinota su studentų organizacijomis ir kandidatai stipendijoms gauti parinkti ir pasiųsti Studijų Centrui. Kandidatai turėjo pasižadėti, kad pirma proga jie grįš į išlaisvintą Tėvynę. Stipendijas jau gauna 6 lietuviai studentai, o nuo rudens semestro pradžios gaus dar 4.

5. Organizuojant Laisvosios Europos universitetą Strasbourge, rūpintis, kad nebūtų apeiti lietuvių reikalai, siekiant sukurti ten lietuvių židinį.

Prisidėta prie lietuviškųjų reikalų tvarkymo Strasbourgo universitete. Penki lietuviai studentai gauna stipendijas ir ten studijuoja (latvių ir estų tik po vieną). Tikimasi, jog lietuvių studentų skaičius dar padidės. Patariamoji Lietuvių Grupė Strassbourgo universiteto lietuvių seminaro vedėju išrinko prof. Z. Ivinskį, jo paskyrimui pritarė Patariamosios Latvių ir Estų Grupės. Prof. Z. Ivinskis, kol nepadidės latvių ir estų studentų skaičius, bus taip pat latvių ir estų seminarų vedėju.

6. Drauge su kitų pavergtųjų tautų egziliniais organais plėtoti tarptautinę politinę, diplomatinę ir visuomeninę veiklą prieš Sovietų Sąjungos vykdomą okupuotuose kraštuose genocidą.

Grupė paruošė dokumentais paremtą memorandumą apie Sovietų vykdomą fizinį ir moralinį žmonių naikinimą okupuotoje Lietuvoje. Tas memorandumas sudarė dalį bendrojo Sovietų pavergtųjų tautų memorandumo, įteikto JTO generaliniam sekretoriui, šeštosios JTO sesijos pirmininkui Paryžiuje, tos sesijos atskiroms delegacijoms ir JTO sudarančių valstybių vyriausybių užsienių reikalų ministeriams.

Grupė paruošė **Lietuvos laisvinimo ir lietuvių tautos išlaikymo veiklai derinti metmenis.** Šiais metmenimis-sugestijomis Patariamoji Lietuvių Grupė siekia sudaryti tokias darbo sąlygas, kad Lietuvos išlaisvinimo darbą dirbą veiksniai galėtų veiksmingiau pasireikšti, kad vieni darbai nesidvigubintų, o kiti visai nebūtų apleisti, kad įvyktų lietuviškųjų institucijų lojalus veiklos derinimas šiose srityse: a) politinėje-diplomatinėje, b) informacijos, c) kovoje su genocidu bei lietuvybės išlaikyme ir d) išlaisvintosios Lietuvos atstatymo planų ruošime.

Jau yra pasiekta tam tikrų rezultatų derinant atskirų institucijų nusistatymus informacijos koordinavimo klausimu. Tikimasi, jog lietuviškos institucijos į sugestijas atkreips reikiamo dėmesio ir padarys praktiškų žygių projekte siūloma prasme.

Patariamoji Lietuvių Grupė, artimai bendradarbiaudama su prof. K. Pakštu ir ALTo sudaryta sienų komisija, renka dokumentinę medžiagą apie Lietuvos valstybės sienas ir revendikuojamų sričių plotus, kuri turės sudaryti atskirą leidinį — paaiškinimą prie jau

ruošiamo ir išleisimo Lietuvos žemėlapio.

Grupės pirmininkas aktyviai dalyvauja Egzilų organizacijoje — Dr. Slavik grupėje.

Grupės atstovas pirm. V. Sidzikauskas dalyvavo taip pat Europinio Sąjūdžio konferencijoje Londone, 1952 m. sausio 21-23 dienomis.

Rengiamos spaudos konferencijos, kuriose žurnalistai painformuojami aktualiais pasaulinės popolitikos ir Lietuvos laisvinimo klausimais.

Numatoma išleisti enciklopedinių žinių leidinį apie Lietuvą anglų kalba. Taip pat greitu laiku numatoma leisti dvisavaitinį žinių biuletenį lietuvių kalba ir kiti spaudiniai.

Palaikomi ryšiai su ukrainiečiais, gudais ir kitų tautybių atstovais, o su latviais ir estais artimai bendradarbiaujama.

Patariamosios Lietuvių Grupės prie Laisvosios Europos Komiteto įsteigimas ir jos veikla yra pozityvus veiksnys Lietuvos laisvinimo kovoje.

Vykdydama savo darbą Patariamoji Lietuvių Grupė glaudžiai bendradarbiauja su Vyriausiuoju Lietuvos Išlaisvinimo Komitetu (VLIKu), su Lietuvos diplomatais ir su Amerikos Lietuvių Taryba (ALTu).

P. V.

Krikščionių demokratų eilėse

IŠ LIETUVIŲ KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ VEIKLOS

Politinių partijų veikla pilnai gali pasireikšti tik savoje laisvoje valstybėje. Dabartinės sąlygos, privertusios lietuvių politines partijas savo darbą tęsti užsienyje, darbo pobūdžiui ir apimčiai turi didelės įtakos bei stato ypatingus uždavinius, kylančius iš šiandieninių sąlygų. Šios aplinkybės atsiliepia ir šiandieninei lietuvių krikščionių demokratų veiklai tremtyje.

Pirmasis visų lietuvių bei jų organizuotų sambūrių, taigi ir politinių partijų, uždavinys šiandien yra kova už Lietuvos laisvę. Į ją tad pirmoj eilėj įsijungia ir lietuviai krikščionys demokratai. Šioj srity Lietuvių Krikščionių Demokratų Partijai tenka didelis uždavinys ir didelė atsakomybė, nes jos atstovas ir pirmininkas prel. M. Krupavičius jau nuo 1945 m. stovi Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto priešaky, jam pirmininkaudamas. Lietuvos laisvinimo tikslas visiems lietuviams yra bendras, tačiau pasitaiko nuomonių skirtumų dėl kovos metodų, vartotinų priemonių ir kitais panašiais klausimais. Ir čia ne kartą tenka įdėti daug darbo, kad galima būtų rasti visiems priimtinas sprendimas ir visas lietuviškąsias pajėgas sutelkti šiandien aukščiausiam tautiniam lietuvių tikslui — Lietuvai išlaisvinti. O kad vieningą Lietuvos laisvinimo akciją ligi šiol pavyko išlaikyti, kartu su visomis patriotinėmis lietuvių politinėmis partijomis bei kovos sąjūdžiais yra stambų įnašą įnešę ir krikščionys demokratai, kurių atstovui tenka visam tam nelengvam darbui ir vadovauti. Tiek pat žymus įnašas krikščionių demokratų yra ir visame tame, kas Lietuvos laisvini-

mo darbe ligi šiol jau pasiekta.

Specialiau su savo partijos programiniais tikslais Krikščionių Demokratų Partija turi progos pasireikšti, kai iškyla išlaisvintos Lietuvos ūkinio, socialinio, politinio bei kultūrinio susitvarkymo klausimai. Suprantama, jog šiandien toje srityje atliekami tik pasiruošimai ir ateities santvarkos bei darbų planavimas. Bet politinės partijos, taigi ir krikščionys demokratai, yra suinteresuoti, kad tuose planuose būtų atsižvelgta į jų pažiūras.

Po karo, kuris išsklaidė partijos narius bei veikėjus, buvo labai aktualus ir organizacinis klausimas. Reikėjo vėl sudaryti tarpusavį ryšį ir sukurti organizacinius organus, atgaivinti reikiamas partijos tikslams siekti institucijas, rūpintis spauda ir kitais panašios rūšies reikalais. Tačiau per keletą paskutiniųjų metų ir šioj srity padaryta žymi pažanga.

Dar Vokietijoj įvykusiuose pasitarimuose, o ypač gausiame Felbacho suvažiavime buvo ne tik plačiai aptarti artimesnės ir tolimesnės ateities darbai, bet ir sudaryti visi organai bei nusistatyta laiko sąlygoms tinkama organizacinė struktūra. Tos organizacinės struktūros rėmuose vėl buvo karo išsklaidyti partijos nariai sutelkti į partijos vienetus ir įtraukti į darbą.

Didelei daliai tremty esančių partijos narių ilgainiui persikėlus į JAV, jau nuo 1950 m. pradžios partijos centro komitetas taip pat perkeltas į JAV. 1950 m. birželio 3 d. įvykęs partijos atstovų suvažiavimas jau galėjo išrinkti pirmąjį JAV LKD partijos centro komitetą. Kituose kraštuose ir kontinentuose partijos nariai taip pat sudarė savitarpinį ryšį ir ėmėsi šios dienos sąlygose įmanomo darbo.

Nemažos reikšmės ir Leono XIII Fondo atgaivinimas. Jo tikslas sudaryti lėšų visai krikščionių demokratų akcijai, siekiant įgyvendinti krikščioniškas socialines idėjas, leidžiant spaudą, skleidžiant visuomenėje krikščioniškosios demokratijos mintį ir vystant politinę veiklą. Ligi šiol jau įsisteigė, kaip ir pačios partijos, visa eilė Leono XIII Fondo skyrių, kurie turės žymios reikšmės, vykdant užsimotus darbus tremtyje ir grįžus į išlaisvintą Lietuvą.

Vos tik karui pasibaigus, buvo atkreiptas ypatingas dėmesys į spaudą. Dar Vokietijoje išleisti septyni "Tėvynės Sargo" numeriai, M. Krupavičiaus "Krikščioniškoji demokratija" ir kard. A. Hlondo "Krikščioniškieji valstybinio gyvenimo dėsniai". JAV išleistas "Tėvynės Sargo" Nr. 8 ir šis Nr. 9. Taip pat JAV jau išleisti penki informacinio biuletenio numeriai. Jis leidžiamas ir toliau.

Krikščionių demokratų sąjūdis yra ne tik tautinis, bet ir tarptautinis. Tad buvo svarbu tiek partiniais, tiek apskritai tautiniais tikslais ir tremtyje įsijungti į tarptautinį krikščioniškosios demokratijos sąjūdį. Šiuo atžvilgiu buvo pasiekta žymios reikšmės laimėjimas, kai tremtyje veikianti Lietuvių Krikščionių Demokratų Partija buvo priimta į Krikščionių Demokratų Internacionalą (Nouvelles Equipe Internationales). Dalyvaudami jo kongresuose ir kituose darbuose, lietuviai krikščionys demokratai jau turėjo ne vieną progą iškelti Lietuvos bylą, jos ateities tikslus ir iš savo idėjos draugų įvairiuose kraštuose susilaukti ne tik Lietuvai šiltų simpatijų, bet ir pasiryžimo kenčiančiai lietuvių tautai padėti, kuo tik šiose sąlygose tai įmanoma.

Reikšminga, kad prie NEI veikiančioj krikščionių demokratų jaunimo sekcijoj gavo progos į darbą įsijungti ir lietuvių krikščionių demokratų jaunimas, kuris savo veiklą gražiai vysto ir plečia. Prie jo veiklos išplėtimo, reikia tikėtis, dar žymiai prisidės pradėtas leisti biuletenis "Mūsų Jaunimas", kurio jau pasirodė du turiningi numeriai.

Kitas reikšmingas tarptautinis sambūris, į kurį lietuviai krikščionys demokratai aktingai yra įsijungę, tai Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Unija. Joje lietuvius krikščionis demokratus atstovauja prof. K. Pakštas (vicepirmininkas), P. Vainauskas (iždininkas) ir Dr. V. Viliamas, kuris pastoviai dirba unijos centro biure ir yra vienas redaktorių anglų kalba leidžiamo dvisavaitinio biuletenio. Unijos jaunimo sekcija turi savo centrą Paryžiuje, kur lietuvių atstovai reiškiasi labai energingai.

Lietuviai krikščionys demokratai, nežiūrėdami tremties gyvenimo sunkumų, su atsidėjimu dirba, kad greičiau išauštų Tėvynei Lietuvai laivės diena ir kartu telkia savo jėgas, ugdo naujus veikėjų kadrus, kad, laisvės dienai išaušus, galėtų pasiruošę ir organizuotai įsijungti į tiek daug nukentėjusios Lietuvos laisvo demokratinio gyvenimo atstatymą.

NEI KONGRESAS BAD EMSE

Penktasis NEI kongresas įvyko praėjusių metų rugsėjo 14-16 d. Bad Emse, Vokietijoje. Dalyvavo 17 kraštų, jų tarpe ir Lietuvos, krikščionių demokratų atstovai, iš viso daugiau kaip 150. Jų tarpe žymių politikų, parlamentų narių, buvusių ir einančių pareigas ministerių. Ypatingai gausi buvo vokiečių delegacija su kancleriu K. Adenauer priekyje. Pirmininkavo Belgijos valstybės ministeris de Schryver.

Iš kongrese svarstytų problemų paminėtina Vakarų Vokietijos kancl. Adenauer paskaita "Vokietija ir Europos taika", anglų rašytojo T. S. Elliot referatas "Mokslas ir inteligentija Europos taikos tarnyboje", prancūzo Teitgen ir vokiečio Dr. Suesterheim bendrai nagrinėta tema "Europa ir taika", Vokietijos parlamento krikščionių demokratų (CDU) frakcijos pirm. Dr. von Brentano paskaita "Europos integracija" ir k.

Paskaitose ir diskusijose buvo ypatingai iškeltas Sovietų agresyvios politikos pavojus ir reikalas organizuoti visas pajėgas šiam pavojui atremti. Kartu buvo pabrėžta, jog visų pirma reikia sustiprinti savitarpinius ryšius krikščionių demokratų partijoms ir teikti viena kitai pagalbą, kovojant už geresnę Europos bei pasaulio ateitį. Taip pat buvo išnagrinėti būsimosios Europos politinės ir socialinės vienybės bei tvarko pagrindai ir apžvelgta ligšiolinės pastangos suorganizuoti Europai kaip darniai veikiančiam ūkio, politikos ir saugumo vienetui.

Kongresas plačiai palietė ir Sovietų pavergtųjų Europos kraštų klausimą. Pavergtųjų tautų atstovai, vieningai veikdami, kongrese apeliavo į laisvąsias pasaulio tautas dėl jų tautoms daromų skriaudų ir iškėlė, kad laisvasis pasaulis, jei nesistengs padėti pavergtoms tautoms, ir pats nesulauks nei taikos, nei gerovės. Kongresas šiuos pareiškimus iš-

klausė su gilia užuojauta ir priėmė nutarimą, kuriuo pasmerkė laisvės slopinimą, pareiškė protestą prieš vykdomą genocidą ir kvietė visą laisvąjį pasaulį į vieningą akciją sulaikyti nusikaltimams prieš žmoniškumą, kartu išreikšdamas viltį, jog šiuo metu pavergtos tautos pagaliau grįš į laisvųjų tautų šeimą.

Lietuvių atstovui Dr. J. Sakalauskui, be oficialaus dalyvavimo ir kalbos kongrese, kurioj išdėstė Lietuvai Sovietų padarytas skriaudas, pavyko kongreso metu sukviesti pasitarimui visų Sovietų pavergtų tautų atstovus. Pasitarime buvo iškelti bendrieji šių kraštų reikalai ir nusistatyta sueiti į artimesnius santykius, glaudžiau bendradarbiauti ir, gal būt, net sudaryti tam tikrą sekciją.

Kongresas savo darbus baigė pamaldomis katalikams ir protestantams jų bažnyčiose. Be to, priėmė į visus krikščionis atsišaukimą visiems broliškai ginti savo dvasinį palikimą ir drąsiai bei ryžtingai vykdyti socialinio teisingumo principus.

Naujoji NEI vadovybė

Po Bad Emso kongreso lapkričio mėn. Paryžiuje įvyko NEI vykdomojo komiteto posėdis, kuriame pirmininkais išrinkti Dr. Schryver (Belgija), Sassen (Olandija), Schaus (Liuksemburgas); vicepirmininkais — Chingolani (Italija) ir Schroder (Vokietija). Generaliniu sekretorium ir toliau liko Bichet (Prancūzija).

Posėdyje aptarti Bad Emso kongrese priimtų rezoliucijų vykdymo ir kiti darbai. 1952 m. kongresas nutarta šaukti rugsėjo mėn. Jame pagrindine tema bus krikščionių galybė ir silpnumai Europos demokratijose. Kultūrinė NEI komisija šiais metais numatė suorganizuoti prie Salcburgo universiteto dviejų savaičių studijinę sesiją. Priimti nauji papildymai ir pataisos, kurie bus siūlomi žmogaus teisių chartai. Jaunimo sekcija taip pat numatė visą eilę naujų darbų tarptautiniam krikščioniškos jaunuomenės geresniam sucrganizavimui ir tolimesnei veiklai.

VIDURIO EUROPOS KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ SĄJUNGA

Vidurio Europos krikščioniškųjų partijų kontaktavimas ir pasitarimai jau prasidėjo 1950 m. pavasarį ir vasarą. Tų pačių metų liepos mėn. 26 d. New Yorke susiorganizavo ir Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjunga, pasivadinusi Christian Democratic Union of Central Europe, sutrumpitai — CDUCE. Iš pradžių sąjungoje buvo atstovaujamos tik Lietuvos, Čekoslovakijos, Lenkijos, Vengrijos ir Jugoslavijos krikščioniškos demokratinės partijos. Nuo 1951 m. vidurio į sąjungą įstojo ir Latvijos latgaliečių ūkininkų krikčioniškoji partija, nuo pat įsisteigimo vadovaujama vysk. J. Rancans.

Pagrindiniai CDUCE tikslai yra: 1. Krikščioniškos Vidurio Europos tremty esančios partijos su visa savo įtaka jungiasi į sąjungą, kad galėtų vieningiau ir efektingiau vesti kovą už Vidurio Europos pavergtų kraštų iš bolševizmo jungo išlaisvinimą. 2. Veikimo programa grindžiama krikščioniškąja demokratiškąja doktrina. Savo kraštuose siekiama pilnos demokratijos įgyvendinimo, visokeriopo socialinio ir kultūrinio progreso,

pastovios taikos ir gražaus tarpusavio bendradarbiavimo tiek dabar vedamoje kovoje, tiek ir vėliau, kraštams atgavus laisvę. 3. CDUCE, būdama tarptautinio Krikščionių Demokratų Internacionalo (Nouvelles Equipes Internationales) narys, siekia krikščioniškosios demokratijos pasauliniu mastu įgyvendinimo, o kartu aktingai bendradarbiauja su Jungtinėse Amerikos Valstybėse veikiančiu Laisvosios Europos Komitetu (National Committee for a Free Europe).

CDUCE Vykdomąjį Komitetą sudaro: prelatas Joseph Kozi-Horvath (Vengrija) — pirmininkas, vicepirmininkais yra Dr. Miha Krek (Jugoslavija), prof. Dr. K. Pakštas (Lietuva), Karol Popiel (Lenkija) ir prof. Dr. Adolf Prochazka (Čekoslovakija); generaliniu sekretorium yra: Konrad Sieniewicz (Lenkija), iždininku Pranas Vainauskas (Lietuva), ir nariais — Dr. Ivo Duchaček (Čekoslovakija), prel. Fr. Gabrovsek (Jugoslavija), Dr. Laszlo Varga (Vengrija) ir prel. Edvards Stukels (Latvija).

Nuo 1951 m. pradžios CDUCE biuras veikė Washingtone, kitas biuras nuo 1951 m. gegužės mėn. 15 d. pradėjo veikti New Yorke. Nuo 1951 m. lapkričio mėn. 1 d. abu CDUCE biurai susijungė į vieną New Yorke; į New Yorką persikėlė ir CDUCE centras. Dabar biure dirba nuolatiniai šeši tarnautojai, vadovaujami generalinio sekretoriaus. Vienu iš biuro tarnautojų yra Dr. Vladas Viliamas. Jis yra vienas iš redaktorių ir leidžiamo anglų kalba dvisavaitinio biuletenio.

Bendro pobūdžio darbai

Du platūs memorandumai jau yra įteikti Jungtinėms Tautoms: vienas apie masines deportacijas, Sovietų Rusijos valdžios vykdomas Vidurio Europos okupuotuose kraštuose, ir dėl Sovietų Rusijos vykdomo smurto pagrobtuose kraštuose. Tie memorandumai susilaukė nemaža atgarsio tiek Jungtinėse Tautose, tiek Amerikos ir Europos spaudoje bei vyriausybėse. Kitas platus memorandumas buvo išsiuntinėtas Europos ir kitų kraštų krikščioniškoms partijoms ir vyriausybėms, prašant visokeriopos paramos ir užtarimo Vidurio Europos tautų išsilaisvinimo kovose. Keliais atvejais buvo suruoštos per "Voice of America" įvairiomis kalbomis transliacijos į už geležinės uždangos gyvenančias ir kenčiančias tautas — pranešant joms CDUCE ir kitų veiksnių daromas pastangas jų išvadavimui ir stiprinant visų tautų viltį bei pasiryžimą ištverti.

Daryta įvairių žygių nuolat informuojant Amerikos vyriausybę, Bažnyčios hierarchiją, spaudą apie mūsų kenčiamas kančias, naikinimą ir prašant paremti išsilaisvinimo kovoje. CDUCE Vykdomojo Komiteto pirmininkas jau keturi mėnesiai lanko beveik visus Europos kraštus ir ten vietoje informuoja vyriausybes, bažnytinę hierarchiją, spaudą. Jo jau aplankyta Prancūzija, Šveicarija, Italija, Vokietija, Belgija, D. Britanija ir ten laimėta gero pasisekimo; surasta draugų ir rėmėjų. CDUCE atstovai visur ir aktingai dalyvauja tarptautiniuose suvažiavimuose, konferencijose glaudžiai bendradarbiauja su kitais sąjūdžiais tiek Europoje, tiek ir Amerikoje.

CDUCE atstovai Europoje.

Prancūzijoje — Paryžiuje atstovu yra Boleslaw Biega — lenkas, Italijoje — Romoje — kun. Marco Kranjc — slovėnas, Vokietijoje

— prel. M. Krupavičius, Benelux valstybėse — Briusely — Julius Kovacs — vengras. Atstovai vietose palaiko kontaktą su tų kraštų vyriausybėmis, krikščioniškomis partijomis ir jų veikėjais, informuoja vietos spaudą apie CDUCE veiklą ir vedamą politiką, teikia informacijų CDUCE centrui ir leidžiamam biuleteniui. Romoje CDUCE atstovo yra leidžiamas biuletenis italų kalba. 1951 m. birželio mėn. 22 d. Paryžiuje CDUCE atstovo buvo suruošta akademija enciklikoms "Rerum Novarum" ir "Quadragesimo Anno" paminėjimui. Joje dalyvavo Germaine Deyroles, buvęs Prancūzijos pasiuntinys Tautų Sąjungoje, M. Schuman, vienas iš MRP vadų, o taip pat Lenkijos, Lietuvos, Vengrijos, Jugoslavijos, Čekoslovakijos, Latvijos ir kitų kraštų atstovai. Beveik prie kiekvieno atstovo veikia patariamieji komitetai, sudaryti iš CDUCE dalyvaujančių kraštų krikščioniškų partijų atstovų.

Jaunimo sekcijų veikla

Paryžiuje ir Londone veikia CDUCE jaunimo sekcijos. Ypač aktingai veikia Paryžiuje. Čia jaunimo sekcija leidžia biuletenį: "Bulletin d'information de la Section des jeunes de L'U.C.D.E.C." Sekcijos vadovybėje iš lietuvių dirba J. Venckus, o biuletenio redakcijoje Birutė Venckuvienė-Šlepetytė. Biuleteny bendradarbiauja lietuvis J. Puškorius ir kt. Londone jaunimo sekcijoje energingai dalyvavo Stasė Prapuolenytė, dabar emigravusi į Kanadą.

CDUCE biuletenis.

"Christian Democratic News Service" leidžiamas nuo 1951 m. birželio mėn. pradžios. Jis išeina kas dvi savaitės maždaug 10 psl. Jame dedamos trumpos, bet svarbiausios žinios apie Lietuvą, Latviją, Estiją, Lenkiją, Čekoslovakiją, Vengriją, Jugoslaviją ir kitus kaimyninius okupuotus kraštus, jų dabartinę politinę ir ekonominę būklę, apie religinius persekiojimus, apie gyventojų deportacijas ir visą kitą gyvenimą — kiek tos žinios pasiekia šiapus geležinės uždangos. Šios žinios sudaro biuletenio svarbiausią dalį. Tačiau apstu žinių ir apie CDUCE kraštų tautiečių gyvenimo įvykius Amerikoje, Europoje ir kituose kraštuose. Taip pat duodama CDUCE veikimo ir krikščioniškų partijų bei jų pagrindinių veikėjų apžvalga Europoje: Italijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, Belgijoje, Olandijoje ir kituose kraštuose. Trumpos apžvalgos jau pasirodė apie prel. J. Kozi-Horvath, prel. M. Krupavičių, G. Bidault, prel. J. Sramek — čekų krikščionių demokratų kūrėją, Karol Popiel, Don Luigi Sturzo, Dr. M. Krek, prof. Dr. Pakštą, a. a. vysk. P. Būčį, vysk. J. Rancans, vysk. V. Brizgį, prel. K. Šaulį ir t. t. Ligi š. m. balandžio 1 d. apie Lietuvą ir Baltijos kaimynus yra tilpę arti 100 įvairių žinių. Biuletenio spausdinama daugiau kaip 1.200 egz. Jis siuntinėjamas senatoriams, atstovų rūmų nariams, Bažnyčios hierarchijai, Amerikos spaudai (per 350 egempliorių), radio stotims, įvairioms organizacijoms, komitetams ir kitiems suinteresuotiems organams; bibliotekoms, paskirų tautų laikraščiams ir veikėjams. Europą pasiekia apie 300 egz., bet jis keliauja greičiausiais keliais į visus kontinentus ir kraštus. Redakcija yra gavusi daug gražių atsiliepimų, panaudotų žinių iškarpų, padėkos laiškų, naujų užsakymų. Žinias plačiai naudoja ir paskirų tautų spauda, ir taip auga vienų kitų būklės pažinimas ir tarpusa-

vio bendradarbiavimas. Biuletenis yra vienas iš pagrindinių CDUCE veiklos darbų.

Diskusijų klubas

Pradėjęs pilnai veikti New Yorke 1951 m. antroje pusėje. Jau yra įvykę keturi klubo posėdžiai, kuriuose kalbėta apie atskirų tautų politinę būklę, vedamą laisvinimo kovą, ateities planus. Yra ruošiama plati klubo veiklos programa ir ji bus stengiamasi įgyvendinti. Klubo posėdžiuose dalyvauja ligi 60 įvairių kraštų dalyvių. Galimas dalykas, kad klubai bus steigiami ir kituose miestuose.

Neseniai apie CDUCE išėjo iš spaudos plati informacinė anglų kalba brošiūra. Dar šiais metais greičiausia įvyks ir pirmasis didelis CDUCE kongresas. **VI. V.**

Iš vakarietiškųjų sąjūdžių veiklos

VIDURIO EUROPOS KRIKŠČIONIŠKŲJŲ PROFESINIŲ SĄJUNGŲ UNIJA

Prie Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos veikiančios profesinių sąjungų sekcijos pastangomis 1952 m. kovo mėn. 1 d. New Yorke buvo sušaukta konferencija, kuri įkūrė šio Europos regiono Krikščioniškųjų Profesinių Sąjungų Uniją. Konferencijoj dalyvavo ir į uniją įstojo Lietuva, Lenkija, Čekoslovakija, Vengrija ir Jugoslavija (Slovenija).

Konferencija susilaukė didelio susidomėjimo. Joje dalyvavo JAV Valstybės Departamento, Laisvosios Europos Komiteto, AFL (American Federation of Labor), Amerikos Krikščioniškųjų Profesinių Sąjungų atstovai ir tuo laiku JAV lankęsis Belgijos Krikščioniškųjų Profesinių Sąjungų pirmininkas bei Tarptautinės Krikščioniškųjų Profesinių Sąjungų Federacijos žymus veikėjas A. Cool. Sveikinimai gauti JAV Tarptautinės Informacijos Administracijos, NCWC (National Catholic Welfare Conference), CIO (Congress of Industrial Organizations), Xavier Institute of Industrial Relations, AFL atstovo Azijoje ir k.

Apsvarsčiusi aktualiuosius reikalus ir organizavimosi klausimą, konferencija priėmė tokius veikimo programos metmenis:

Vidurio Europos Krikščioniškųjų Sąjungų Federacijos tikslas — išdirbti mūsų kraštams socialinę ir ekonominę struktūrą, kuri laiduotų žmonėms ateityje geresnes gyvenimo sąlygas. Tikėjimas į tokį gyvenimą teikia jėgų kovoj su komunizmu.

Pagal mūsų socialinę programą, geresnės darbininkų gyvenimo sąlygos priklauso nuo visokeriopos socialinės apsaugos (draudimo senatvės, ligos, nelaimingų atsitikimų, nedarbo ir kitais atvejais), moterų ir jaunuolių apsaugojimo nuo išnaudojimo pramonėje bei užtikrinimo darbininkui šeimos atlyginimo, kuris jį ir jo šeimą įgalintų gyventi žmoniškose sąlygose ir rūpestingo taupymo keliu leistų jam įsigyti savo namus (nuproletarėti). Visa tai gali būti geriausia pasiekta darbininkams dalyvaujant įmonių valdyme ir pelne, neįsikišant su savo prievarta valstybei ir politinei partijai.

Mūsų Federacijos tikslai pa-

grįsti tikėjimu, kad komunizmo centras Sovietų Rusijoj bus sunaikintas. Tačiau iškilę komunistinės idėjos šalininkai bandys susilpninti mūsų pastangas sukurti minėtais teisingumo principais pagrįstą socialinį gyvenimą. Jie tikriausiai pasinaudos dezorganizacija, kuri yra neišvengiama, keičiantis valdžiai po Sovietų Rusijos žlugimo.

Dėl to mes privalome neleisti dezorganizacijai veikti komunistų naudai, nes mes iš Korejos pavyzdžio patyrėme, jog po antrojo Pasaulinio karo komunizmo išsiplėtimui kelias buvo atviras, o nacizmo pavyzdys parodė, jog jis turėjo gerų vilčių atgyti. Nors mūsų kraštuose nė viena iš šių sistemų nėra populiari, bet, jei mes nesukursime trečios tinkamesnės, jos abi gali sudaryti naują pavojų. Ir jos gali pasirodyti dar tvirtesnės, pasimokiusios ateičiai iš savo praeities klaidų.

Kad sukurtume realią bazę stipriai sistemai, kuri būtų pakankamai tvirta atsispirti galimam komunizmo atgijimui, mes sukūrėme CEFCTU (Central European Federation of Christian Trade Unions) rėmuose krikščionių demokratų doktrina paremtą organizaciją krikščioniškosios darbininkijos tikslams siekti.

Atsižvelgdami į minėtus samprotavimus, mes formuluojame šią Vidurio Europos Krikščioniškųjų Profesinių Sąjungų Federacijos programą:

1. CEFCTU tikslas — parodyti darbininkui už geležinės uždangos tą pasaulio ateities vaizdą, kurį formuoti yra Vakarų valstybių politikos tikslas ir kuris turi būti pagrįstas krikščioniškaisiais žmogaus asmens vertės pripažinimo principais.

2. Būdami federalistai, mes stengsimės atsiremti į regioninį profesinį susivienijimą, kuris bus stipresnis, kaip politinė vienybė, ir stengsimės eliminuoti politinius skirtingumus arba bent nustumti juos į antrą vietą. Tos profesijos vidiniai sustiprės, kai darbdavių (kapitalo) ir darbininkų (darbo jėgos) bendradarbiavimo ir sutarimo keliu bus sukurta sąmoninga socialinė dirbančiųjų bendruomenė (social estate), išoriniu atžvilgiu paremta lygiomis įvairių profesijų teisėmis.

3. Ugdysime krikščioniškųjų profesinių sąjungų vadovavimui naujus vadų kadrus. Dauguma krikščioniškųjų profesinių sąjungų vadų buvo paliesti komunistinio valymo. Dėl to turi būti ugdoma nauja vadovų karta, besimokanti iš Vakarų pasaulio profesinių sąjungų išaugimo raidos.

4. Kursime visų po pasaulį išblaškytų Vidurio Europos profesinių sąjungų narių glaudžią bendruomenę.

5. Informuosime savo kraštų darbininkus apie politinę situaciją ir ekonomines sąlygas Vakarų pasaulyje, paversdami tuo būdu niekais komunistų propagandos melą ir klaidinančią informaciją apie Vakarų valstybių politinę programą bei veiklą.

6. Vadovausime tų kraštų žmonėms, silpninant ekonominę ir pramonės veiklą, kuri sudaro pavojų Vakarams. Darbininkų vaidmuo šiuo atžvilgiu yra žymus veiksnys. Tai mes žinome iš antrojo Pasaulinio karo patirties. Šis vadovavimas, nurodytas 5 punkte, turi būti vedamas radijo pagalba, perduodant Vidurio Europos darbininkams informacijas.

7. Imsimės atskleisti Vakarams tikruosius komunistų priespaudojesančių darbininkų tikslus ir įrodyti Vakarų darbininkams, kaip komunistai, laisvųjų profesinių sąjungų skraiste prisidengę, eksplo-

atuoja darbininkiją, tuo pačiu įspėdami Vakarų darbininkiją, kad netaptų komunistinės propagandos aukos. Tuo tikslu mes privalome leisti savo periodinius leidinius.

8. Per mūsų tikinčiųjų darbininkų Federaciją ir visas kitas antikomunistines profesines sąjungas kursime stiprų apsaugos bloką prieš komunizmo atgijimą net tuomet, kai dabartinės apgulties sąlygos bus pašalintos.

9. Siekdami savo tikslų, glaudžiai bendradarbiausime su visomis antikomunistinėmis darbininkų sąjungomis — AFL, CIO, Tarptautine Krikščioniškųjų Profesinių Sąjungų Federacija, Tarptautine Laisvųjų Profesinių Sąjungų Konfederacija ir Laisvosios Europos Tautiniu Komitetu (National Committee for Free Europe) bei Amerikos Balsu (Voice of America).

Mūsų tikslai sunkiai pasiekiami. Dėl to mums reikia tvirtos vienybės. Mes tačiau tikimės, kad to pasieksime, nes mums nekliudys politinė nesantaika, kuri paprastai apninka politines grupes. Mūsų darbininkai seka dirbančiuosius Vakarų pasaulyje ne dėl to, kad juos viliotų turtai, galybė ar atominiai ginklai, bet dėl to, kad Vakaruose yra įsikūnijusi tikra demokratija ir laisvė. Jų pritarimas Vakarams ir jais tikėjimas tad išplaukia iš Vakarų santvarkos pamėgimo ir tai santvarkai pritarimo.

Lietuvai šioje unijoje atstovauti pakviesta Lietuvos Darbo Federacija, kadangi ji savo krašte jau yra išvariusi žymų darbo barą, o šios unijos steigėjai ir rėmėjai kaip tik teikia didelės reikšmės tik tiems sambūriams, kurie atitinkamuose kraštuose yra žinomi ir gali turėti darbininkijos tarpe reikalingo svorio bei įtakos.

TARPTAUTINIS KOMITETAS KRIKŠČIONIŠKAI KULTŪRAI GINTI

Šis komitetas mūsų visuomenei plačiau dar mažai težinomas. Net mūsų spaudoje tik keliais atvejais tebuvo trumpai paminėtas. Mūsų dėmesį į save daugiau atkreipė tik pastaruoju metu, išleisdamas Lietuvos rezistencijos atstovų į Vakarus atneštą Lietuvos katalikų laišką Šv. Tėvui. Bet šio komiteto pasiimtas darbas yra tiek reikšmingas, kad su jo tikslais bei uždaviniais pravartu plačiau susipažinti.

Tarptautinis Komitetas Krikščioniškai Kultūrai Ginti įsikūrė vos 1948 m. O reikalą tokį komitetą kurti iškėlė vis labiau plečiama materialistinė, komunistinė, pusiaukomunistinė ir net vadinamų "progresyvių krikščionių" propaganda. Atidžiau stebintiems šios propagandos apraiškas ir pasekmes krikščioniškos kultūros atstovams bei visuomenės veikėjams yra paaiškėję, jog ta propaganda gali padaryti ne tik didelės žalos krikščioniškajam pasauliui, bet ir sukelti didžiulį pavojų krikščioniškajai kultūrai ištisuose kraštuose ir net kontinentuose. Tad šis faktas pats savaime kalba, kad turi būti suorganizuota pakankamai stipri akcija, kuri būtų pajėgi tą krikščioniškosios kultūros priešų propagandą neutralizuoti ir grąžinti visuomenę vėl prie krikščioniškųjų kultūros principų, palaikyti jos dvasią tiek

intelektualiniuose sluogsniuose, tiek ir plačiose visuomenės masėse. O ši išvada ir paskatino imtis organizuoti sambūrį, kuris savo tiesioginiu tikslu pasiimtų kovą su antikrikščioniškos kultūros propaganda.

Imdamasis šio uždavinio, šis tarptautinis komitetas nori krikščionis vėl įsąmoninti, kad civilizuotų tautų gyvenimas gali būti atnaujintas ne totalistinio komunizmo, bet krikščioniškosios moralės ir kad to atsinaujinimo bus pasiekta tik tuomet, kai visas tautų gyvenimas ir visos jo institucijos bus šiais moraliniais principais paremtas ir jais vadovausis savo veikloj. Šis komitetas siekia, jog kovoje tarp Vakarų krikščioniškosios laisvės idėjos ir komunistinės masių pavergimo idėjos kiekvienas krikščionis pajustų savo pareigą, kad Vakarai galėtų vėl paimti iniciatyvą į savo rankas ir pagaliau tą kovą laimėtų.

Siekdamas savo tikslų, komitetas pasiryžęs su lygiu ginklu stoti prieš antikrikščionišką propagandą visose srityse. Plakatas turi būti prieš plakatą, proklamacija prieš proklamaciją, brošiūra prieš brošiūrą, kad būtų nugalėtas antikrikščioniškosios propagandos masėse sukeliamas idėjinis chaosas. Ypatingai komitetas kreipia savo akciją prieš antikrikščionišką propagandą, skleidžiamą pridengus ją nekaltų ir gražių tikslų skraiste — įvairius "taikos kovotojus", sovietinių tautų "kultūros" pažinimo draugijas ir panašias paslėptos propagandos institucijas.

Ligi šiol šio komiteto tautiniai skyriai jau yra beveik visuose Europos kraštuose — Prancūzijoj, Belgijoj, Ispanijoj, Portugalijoj, Vokietijoj, Italijoj, Graikijoj, Liuksemburge, Šveicarijoj ir k. Yra susidarę tautiniai komitetai ir eilės Sovietų okupuotų kraštų. Dalyvauja jame ir Lietuva.

Komitetui pirmininkauja žinomas Belgijos politikas P. Van Zeeland, o vicepirmininkais yra jame dalyvaujančių kraštų žymūs visuomenės atstovai, kaip Prancūzų Akademijos narys A. Chaumeix, Belgijos min. A. E. Janssen, Portugalijos žinomas diplomatas A. de Castro ir k. Su vardu ir įtaka asmenys yra atsistoję ir tautinių komitetų priešakyje.

Komitetas nėra apsiribojęs kokia viena konfesija. Į savo organizuojamą kovą jis kviečia katalikus, protestantus, ortodoksus, humanistus ir visus tuos, kuriems brangi krikščioniškoji Europos kultūra ir kurie supranta tiek gresiantį pavojų, tiek ir reikalą organizuoti bendrą frontą tam pavojui atremti.

TARPTAUTINIS KATALIKŲ KONGRESAS KAIMIEČIŲ PROBLEMOMS TIRTI

Šis kongresas įvyko 1951 m. birželio-liepos 23-2 dienomis, Castelgondolfo, popiežiaus vasaros rezidencijoje. Jis buvo Pijaus XII globojamas, sveikinamas ir laiminamas. Bažnyčios Galva ta proga pareiškė džiaugsmą katalikų rūpinimusi socialine lygybe ir išdėstė tuo reikalu Bažnyčios pažiūras. Kongresui vadovavo vyskupas Edwin V. O'Hara (Kansas City), kuris yra ir šios organizacijos įsteigėjas (įsteigta 1923 metais). Kongrese dalyvavo 21

krašto atstovai, iš Jungtinių Amerikos Valstybių net 27, o taip pat UNO, Vatikano, Italijos vyriausybės ir Katalikų Akcijos atstovai ir eilė kitų oficialių reprezentantų ir svečių.

Kongresas griežtai pasisakė prieš žemės nacionalizaciją ir kolektyvizaciją, kaip visai netinkamus žemės tvarkymo būdus socialiniais politiniais ir kitais atžvilgiais. Kaip pasakyta kongreso rezoliucijose, tinkamiausias žemės paskirstymas tai vienos šeimos žemės ūkių tipas ,kada viena šeima tokį ūkį gali apdirbti ir tinkamiausia tvarkyti. Samdinių žemės ūkyje naudojimas nėra sveikas reiškinys, ypač tai neigiamai veikia ten, kur socialinė nelygybė tarp samdinių ir žemvaldžių yra didelė. Tik kraštutiniu atžvilgiu ir tai tik sezoninių darbų metu tektų naudotis samdyta darbo jėga. Iš kitos pusės yra sveikintinas reiškinys perkelti kiek galima didesnę gyventojų dalį į žemės ūkį, kur jie turi sveikas ir natūralias gyvenimo sąlygas. Taigi, kaip matome, M. Krupavičiaus pastangomis ir krikščionių demokratų pritarimu pravesta Lietuvoje žemės ūkio reforma jau anais laikais šiuos reikalus tinkamai suprato ir į juos buvo atkreiptas tinkamas dėmesys. Kitų kraštų atstovai tik dabar tokiuos klausimus svarsto ir tai dar tik teorinėje plotmėje.

Iš viso buvo pasisakyta prieš didelius ūkius ir jų valdytojus, o taip pat prieš žemės ūkio monopolizaciją. Didelių ūkių valdytojai dažnai net negyvena ūkiuose, nepažįsta gyvenimo sąlygų ir kartais perdaug išnaudoja samdinius, labai mažai težiūrėdami jų ekonominės gerovės ir socialinių bei kultūrinių sąlygų. Taip pat blogi reiškiniai perdidelis žemės ūkio supramoninimas arba ūkių panaudojimas kokiai vienai monokultūrai. Monokultūriniai ūkiai nualina žemę ir ji ilgai būna netinkama kitoms kultūroms.

Pripažintas reikalas daugiau dėmesio kreipti į kaimiečių švietimo ir specialinio pasiruošimo reikalus. Sveikatos priežiūra, religinis auklėjimas, kulto reikalai irgi dažnai esti apgailėtinoje būklėje. Kunigų trūkumas, sveikatos punktų, mokyklų stoka arba jų blogas organizavimas yra dažniausi tokios blogos būklės reiškiniai. Tuo tarpu kaimiečiai yra daugelio kraštų pagrindas ir gyvastingiausias elementas, tad į juos reikalingas kreipti didesnis dėmesys. Tinkamas žemės ūkio modernizavimas, visokeriopas gyvenimo lygio kėlimas, tinkamos žemės reformos tai vėl keliai kaimiečių gyvenimui tobulinti. Šituo keliu pasukus, būtų parodyta ir reali kova su komunizmu, nes neturte ir socialinėje nelygybėje gyvenantieji kaimiečiai neretai pasiduoda klaidingoms komunistų vilionėms.

Kartu buvo išryškintas reikalas ne tik patiems tuo rūpintis, bet taip pat kreipti dėmesį turtingesnių tautų, įvairių tarptautinių organizacijų (kaip Jungtinės Tautos), kad ir jos visokeriopai prisidėtų prie kaimiečių gerovės.

Šį kongresą organizavusi katalikų organizacija (National Catholic Rural Life Conference — NCRLC) yra pasiryžusi ir toliau savo veikimą plėsti. Jos dabartinis pirmininkas yra vysk. A. R. Zuraveste (Belleville), o msgr. Luigi G. Ligutti (Roma) vykdomasis direktorius.

IŠ TARPTAUTINIO SOCIALINIŲ STUDIJŲ SUSIVIENIJIMO DARBŲ

Šis susivienijimas jau veikia daugiau kaip 30 metų ir yra susiorganizavęs po pirmo Pasaulinio karo. Jam pradžią davė Prancūzijos ir Belgijos katalikų akcijos vadai.

Panaši veikla gana gyvai reiškėsi dar anksčiau, devyniolikto šimtmečio pabaigoje. Anuo metu toks veikimas koncentravosi apie Msgr. Mermilland — Fribourge, Šveicarijoj, kuriam priklausė ir kitų tautų katalikų veikėjai. Jau tuo metu buvo paskelbta visa eilė katalikų socialinių tezių ir įvyko eilė socialinių studijinių kongresų, pavyzdžiui 1886, 1887, 1890 metais Liege (Belgijoje) ir kitur. Tų kongresų tezės ir idėjos rado pritarimo bei patvirtinimo ir garsioje Popiežiaus Leono XIII enciklikoje "Rerum Novarum".

Tačiau po to laiko panaši veikla aprimo. Garsiosios enciklikos buvo priimtos ir įvertintos, bet jų realus įgyvendinimas nebuvo gyvas, aktingas. Iš kitų ir katalikams svetimų sąjūdžių kilusios reformos ir revoliucijos nustelbė katalikų akcijos gyvastingumą ir jo plėtotę.

Šitas katalikų atsilikimas, atsisakymas katalikybės principais tvarkyti viešojo gyvenimo reikalus buvo pastebėtas tik po 1914—1918 m. karo ir vėl griebtasi katalikų socialinės veiklos suaktyvinimo ir atgaivinimo.

Eugen Duthoit, socialinių studijų savaičių pirmininkas Prancūzijoje, ir Georges Heileputte, žymus ir aktingas katalikiško socialinio judėjimo Belgijoje vadas, davė tam judėjimui pradžią. Jie, susitikę Malines, kreipėsi į kardinolą Mercier, prašydami jo imtis patronažo naujam katalikų socialinių studijų tarptautiniam susivienijimui. Garsusis kardinolas su tuo sutiko, ir taip išaugo Malines socialinių studijų susivienijimas. Jis telkė įvairių kraštų žymias asmenybes, socialinių problemų specialistus ir bendrai aptartus studijų rezultatus formulavo bei skelbė plačiajai visuomenei.

Susivienijimo tikslai buvo Katalikų Bažnyčios mokslo socialinėje srityje išryškinimas ir pritaikymas dabartinio gyvenimo reikalams, palengvinimas socialinių doktrinų studijų, duoti teorinę ir moralinę paramą krikščioniškam socialiniam veikimui ir jo organizacijoms.

Šis susivienijimas išleido 1927 metais taip vadinamą "Code social", kuriame buvo formuluota pagrindiniai katalikų socialinio veikimo principai. Kardinolui Mercier mirus, jis veikia kardinolo Roey globoje. 1937 m. išleista kitas sistematinis veikalas "Code de morale international" (Tarptautinės moralės kodeksas) ir naujai išleistas socialinis kodeksas (1948 metais), jau pasirodęs prancūzų kalba keliomis laidomis, o taip pat vokiečių, italų ir anglų kalbomis. Taip pat ruošiami išleisti šeimyninio gyvenimo kodeksas, socialinis draudimas, socialinė darbdavių struktūra, valstybės misija ir kiti panašūs dalykai. Tai yra bendrieji nuostatai, kuriuos atskiros tautos, kitų kraštų katalikai gali pritaikyti saviems reikalams.

Socialinių studijų susivienijimui nuo seniau priklauso Anglijos, Austrijos, Belgijos, Ispanijos, Italijos, Prancūzijos, Olandijos, Lenkijos ir Šveicarijos katalikų atstovai, o vėliau prie susivienijimo yra prisidėję Vokietijos, Jungtinių Amerikos Valstybių, Kanados, Če-

koslovakijos, Airijos ir Japonijos katalikai. Nepavyko sužinoti, kokie lietuvių ryšiai yra buvę praeity, arba yra dabar.

Šis susivienijimas dabartiniais laikais stovi prieš naujus uždavinius. Karo audrai praūžus, jis vėl atsigauna ir plečia savo veikimą. Ir Katalikų Bažnyčia savo enciklikomis vis daugiau nurodo socialinėms reformoms kelius. Šio judėjimo tikslas yra eiti kartu su Bažnyčia, palaikyti jos autoritetą ir padėti patiems katalikams geriau orientuotis įvairiuose naujybių antplūdžiuose bei jų pavojuose. Tarptautinės moralės kodeksas, kiek teko patirti, prel. M. Krupavičiaus rūpesčiu yra verčiamas ir į lietuvių kalbą. Jis būtų labai lauktina ir lietuvių visuomenei naujiena.

SOCIALINIS LEONO XIII INSTITUTAS MADRIDE

Ispanijos bažnytinė hierarchija praėjusiais metais paprašė popiežiaus leisti įkurti tokį institutą. Dviem savaitėm praėjus, sutikimas buvo gautas ir institutas pradėjo veikti. Instituto tikslas ruošti kunigus ir pasauliečius socialiniam apaštalavimui. Programa numato teorines ir praktines studijas. Svarbiausia programos dalis yra pažinimas Bažnyčios socialinės doktrinos. Sėkmingai studijuojantiems po dvejų metų suteikiamas diplomas ir pripažįstamos teisės dėstyti sociologiją seminarijose, kolegijose-gimnazijose ir specialinėse mokyklose. Darbininkų ir kiti susivienijimai tokius diplomantus įtraukia į savo veikimą.

Kunigai, kurie ketverius metus institute sėkmingai studijuos, gaus specialius diplomus ir bus priskirti prie episkopato organizuojamos socialinės komisijos, kurios svarbiausias uždavinys bus organizuoti socialinę katalikų akciją.

Tarp lietuvių politinių sambūrių

LIETUVIŲ FRONTAS IR KRIKŠČIONYS DEMOKRATAI

Paskutiniuoju laiku įvairiomis progomis vėl buvo iškelta vadinamosios nepasaulėžiūrinės politikos klausimas ir padaryta įvairių pareiškimų apie Lietuvių Frontą bei jo santykius su krikščionimis demokratais. "Aidų" 1951 m. 5 nr. Dr. A. Baltinis straipsny "Religija ir mokslas" gina — bent Lietuvių Fronto skelbiamą — nepasaulėžiūrinę politiką ir net tvirtina, jog tokia nepasaulėžiūrinė politika esanti "grynas Bažnyčios mokslas, išreikštas pačiais jos kanonais bei popiežių patvirtintais konkordatais". 1952 m. sausio 19 d. V. Vaitiekūnas ateitininkų sendraugių susirinkime Brooklyne, aiškindamas Lietuvių Fronto pažiūras ir pobūdį, pareiškė, jog Lietuvių Frontas yra ne katalikų sąjūdis, o tik jame yra ir katalikų. Tuo tarpu prof. J. Brazaitis "Draugo" 1952 m. vasario 22 d. numery pareiškė, jog tarp krikščionių demokratų ir Lietuvių

Fronto tėra toks skirtumas, koks buvo tarp "Ryto" ir "XX Amžiaus". Taip pat įvairiomis progomis nurodoma, kad Lietuvių Frontas išriedėjęs iš sambūrių apie Ateitininkų Federacijos leistąjį "Židinį" bei po "Ryto" sustabdymo išleistąjį "XX Amžių" ir kad jo nepasaulėžiūrinės politikos idėjos pradininkai buvę prof. St. Šalkauskis, vysk. P. Bučys ir kiti žinomi katalikų veikėjai bei mokslininkai. Iš kitos pusės nekatalikų — o iš dalies ir katalikų — tarpe visas kitas katalikų politines grupes linkstama vadinti bendru krikščionių demokratų vardu, į tų grupių tarpą įtraukiant ir Lietuvių Frontą.

Visi tie aiškinimai, pareiškimai ir net Lietuvių Fronto įtraukimas į krikščionis demokratus sukelia tam tikro neaiškumo. Dėl to pravartu į tuos dalykus kiek arčiau pasižiūrėti. Tai gali įnešti trūkstamo aiškumo ir būti naudinga tiek čia paliečiamoms grupėms, tiek ir su jomis reikalo turinčiai visuomenei.

Ar spraustinas Lietuvių Frontas į krikščionių demokratų tarpą

Kaip minėta, daugeliu atvejų kartu su kitomis katalikų politinėmis grupėmis į krikščionių demokratų būrį įskiriamas ir Lietuvių Frontas. Tačiau tai neatitinka tiesos. Dar 1948 m. Vokietijoj leistuose "Žiburiuose" Lietuvių Frontas paskelbė tam tikrą pareiškimą, kuriame tarp kita ko nurodoma, jog "Lietuvių Frontas nei kaip rezistencinė kovos organizacija, nei kaip politinis pilnutinės demokratijos sąjūdis nesutampa su jokia ideologine grupe, nei su jokia politine partija" (Žiburiai, 1948, Nr. 64/174). Šis pareiškimas V. Vaitiekūno buvo perskaitytas ir minėtame ateitininkų sendraugių susirinkime, taigi iš to tenka spręsti, kad ir šiandien tebesireiškia jis Lietuvių Fronto nusistatymus. O iš jo matome, kad Lietuvių Frontas nesutampa nei su katalikais, nei su krikščionimis apskritai, kiek jie sudaro vieną ideologinę grupę. Taigi ir su krikščionimis demokratais. Dėl to jį sprausti į krikščionių demokratų tarpą arba daryti atsakingą už krikščionių demokratų žygius ar krikščionis demokratus už jo žygius yra visai nepagrįstas dalykas.

Mums atrodo, jog visai teisingai ir tiksliai šį dalyką aptarė minėtoje kalboje V. Vaitiekūnas, sakydamas, kad Lietuvių Frontas yra ne katalikų sąjūdis, o tik jame yra ir katalikų, ir dar pridurdamas, jog L. F. vis tiek pasiliktų ir veiktų, jei katalikai iš jo ir išeitų, tik tuomet jis jau būtų liberalinis.

Kas skiria Lietuvių Frontą ir krikščionis demokratus

Bent kiek liečia Lietuvių Fronto ir krikščionių demokratų idėjinį santykį, pagrindiniu dalyku iškyla pasaulėžiūrinės ir nepasaulėžiūrinės politikos klausimas. Krikščionys demokratai pasisako aiškiai už krikščionišką, taigi už pasaulėžiūrinę politiką. Lietuvių Frontas atmeta pasaulėžiūrinę politiką ir skelbia nepasaulėžiūrinės politikos mintį.

Trumpai sutraukus, Lietuvių Frontas pasaulėžiūrinę politiką atmeta šiais motyvais:

1. Valstybė yra nepasaulėžiūrinis kolektyvas, tad ji ir negali turėti savos pasaulėžiūros. Pasaulėžiūrą turi tik to kolektyvo nariai — valstybės piliečiai.

2. Valstybė savo tikslus vykdo prievartos priemonėmis.

3. Iš šių dviejų prielaidų daroma išvada, kad, jei vykdoma pasaulėžiūrinė politika, ji priverčiamuoju būdu vykdo valstybės gyvenime tam tikrą pasaulėžiūrą. Tuo būdu esanti pažeidžiama piliečio sąžinės laisvė, nes nepasaulėžiūriniam kolektyvui primetama pasaulėžiūra. Tokį piliečių sąžinės laisvės pažeidimą Lietuvių Frontas smerkia ir nuosekliai atmeta pasaulėžiūrinę politiką.

Jo įsitikinimu, politika ne tik praktiškai neturinti būti pasaulėžiūrinė, bet ir teoretiškai negalinti pasaulėžiūrinė būti, kol neišeina iš savo ploto, nes jos sritis yra grynai profaninė ir pasaulėžiūra jokios politinės sistemos bei politikos metodų ir technikos nepasiūlo. Ji kuriama tik prigimtojo žmogaus proto išgalėmis. Ir eina jis net toliau, į politiką žiūrėdamas kaip į formalinį dalyką. Jo nuomone, politika tėra valstybės t v a r k y m a s ir neturinti jokio savo turinio (žiūr. A. Maceinos str. Katalikų vienybė, "Aidai", 1952, 4 nr.). O būdama formalinis dalykas, juo labiau negalėtų turėti ryšio su pasaulėžiūra. Dėl to politika esanti ir žemesnė vertybė, kaip mokslas, menas ir kitos vadinamosios turininės vertybės. Minėtame straipsnyje A. Maceina dėl to net pagoniškumu laiko mintį, kad tinkamas tautos valdymas yra svarbesnis už mokslą, meną, ekonominę ar finansinę sritį.

4. Iš savo pažiūros darydami nuosekliai tolimesnes išvadas, Lietuvių Fronto nepasaulėžiūrinės politikos skelbėjai reikalauja "ir partinę diferenciaciją atpalaiduoti nuo pasaulėžiūrinio pagrindo" (Mažasis Židinys, 1947 m., 12 nr., 24 psl.). Jie net tvirtina, jog "kiekviena demokratinė partija iš esmės ir visada yra nepasaulėžiūrinė" (ten pat, 22 psl.). Kitaip tariant, kiekviena pasaulėžiūrinė partija esanti nedemokratinė.

Dėl šių teigimų nuomonės kaip tik ir išsiskiria.

1. Dėl teigimo, jog esanti pagoniška pažiūra tvirtinti, kad geras tautos valdymas yra svarbesnis už mokslus, menus, ūkį, finansus ir kitus tos eilės dalykus, tenka pastebėti, jog visai skirtingi dalykai yra kokio nors dalyko vieta vertybių gradacijoje ir jo svarba. Ir įvairių dalykų svarbą toli gražu ne visuomet nulemia jų vieta vertybių gradacijoje. Dalyko svarbumą nulemiantis motyvas dažnai yra žmogaus reikalo intensyvumas. Visi sutiks, kad mokslas vertybių gradacijoj stovi nepalyginamai aukščiau už kasdieninę duoną. Tačiau žmogus vis dėlto privalo pirmiau rūpintis duona, negu mokslu, nes tūkstančius metų žmogus gyveno, nežinodamas, jog žemė sukasi apie saulę ir galėjo dar tūkstančius gyventi, o be duonos negali išgyventi nė kelių dienų. Mokslo reikalas yra neintensyvus, o mitybos — didžiausio intensyvumo. Dėl to ir Kristus, mokydamas žmones melstis, neliepė prašyti universitetų, bibliotekų ar teatrų, bet kasdieninės duonos.

Tą patį tenka pasakyti ir apie politiką. Galima sutikti, kad mokslas ar menas aukščiau statytini vertybių gradacijoj už politiką. Tačiau iš to dar neseka, kad jie yra s v a r b e s n i už politiką. Bemoksliai ir neturį meno kūrinių žmonės gali gyventi, nors ir bus jų gyvenime tam tikras trūkumas. Bet tinkamo tautos valdymo trūkumas neišvengiamai stumia žmogų į pražūtį. Klausimas tik trumpesniu ar ilgesniu laiku tai įvyks. Tokio valdymo trūkumas jį dažnai stato į tiesioginį bado pavojų, jo turtui ir gyvybei graso plėšikai bei galvažudžiai, jį gali skriausti ir nie-

kinti stipresnis, žalojama jo sveikata, atimama laisvė ir t. t. Dėl to visai su pagrindu galima teigti, kad tinkamas tautos valdymas yra svarbesnis už mokslus, menus, finansus ar techniką, nes tokio valdymo reikalas žmonių gyvenime yra intensyvesnis. Tad įžiūrėti tokiam teigime kažkokį stabmeldybės atsigavimą, kaip savo straipsnyje daro A. Maceina, nėra jokio pagrindo. Šią tiesą visu ryškumu įrodo konkretūs pavyzdžiai. Nacių Vokietijoj mokslo ir meno netrūko, tačiau blogas valdymas nuvedė kraštą ir jo gyventojus į baisią katastrofą. Jokios turininės vertybės jų negalėjo išgelbėti. Net dar daugiau. Kas nežino, kad netikęs krašto režimas iškreipė net mokslus ir menus bei sužalojo tautos moralę. O ryškiausias to pavyzdys yra Sovietai. Blogas tautos valdymas ten jau ne tik privedė prie išsigimimo mokslus ir menus, sunaikino ūkį, bet tiesiog biologiškai naikina ir patį žmogų, ką rodo net paskutiniaisiais metais labai mažėjantis natūralus gyventojų prieauglis.

2. Didelė ir esminė klaida tvirtinti, jog politikos uždavinys tvarkyti mokslo, meno, ūkio ir kitų panašių sričių turinius (vertybes). Jei taip būtų, tai iš tikrųjų politika būtų formalus dalykas. Tačiau taip nėra, nes ne tie "turiniai" politikai pirmoj eilėj rūpi. Politikos dėmesio centre yra žmogus ir jo interesai. Ir ne visi žmogaus interesai, bet apibrėžtos rūšies — laikinųjų patogumų. Tuos interesus nustatyti ir patenkinti — tai ir yra politikos dalykas. O tie visi turiniai jai tiek terūpi, kiek jie tarnauja minėtiems reikalams. Politika dėl jų pačių nesirūpina nei mokslo tiesomis, nei menu, nei tiesioginiu būdu, kuris kelias veda į amžiną laimę, nes ne politikos, o Bažnyčios tiesioginis uždavinys rūpintis žmonių išganymu. Pvz., mokslininko tikslas atskleisti mokslo tiesą, visai nesirūpinant, ar ji kokiems praktiniams reikalams galės patarnauti, politikui visai svetimas. Jam terūpi, kokie yra žmonių laikinųjų patogumų interesai, ir kokiu būdu bei kokiomis priemonėmis tuos intesus galima būtų tinkamiausiai patenkinti.

Bet kaip tik šis dalykas ir padaro, kad politika yra ne koks formalus dalykas, bet su savu nepriklausomu turiniu. Laikinųjų patogumų interesai sudaro jos objektą, siekimas tuos interesus patenkinti — jos idealą, o pasiektoji bendroji žmonių gerovė — jos vertybę. Gi visa tai ir yra ne kas kita, kaip politikos turinys. Tai nėra nei objektas, nei idealas, nei vertybė kieno nors kito, bet grynai politikos. Net ūkio įmonė nesistato sau tikslu sukurti bendrąją medžiaginę gerovę. Jos tikslas gaminti prekes. O ar jos bus sunaudotos žmonių reikalams tenkinti, ar išmestos — ne jos uždavinys rūpintis, kaip ne jos uždavinys rūpintis ir kad tos prekės būtų teisingai tarp žmonių padalintos. Tuo jau rūpinasi ekonominė ir socialinė politika. Mokslininkas taip pat neturi uždavinio rūpintis, kad jo atskleistos mokslo tiesos galėtų būti visų žmonių pasisavintos. Tuo jau rūpinasi švietimo politika. Jei kartais ūkio įmonė ar mokslininkas tais reikalais rūpinasi, tai tereiškia, kad jie dėl vienų ar kitų sumetimų įsileidžia į tos srities politiką, bet toli gražu nereiškia, jog tai jau yra jų tiesioginis uždavinys. Tai tiesioginis uždavinys tėra politikai.

Kartu tenka ir pažymėti, jog tų sričių sukuriamos vertybės — nei kurios vienos paskirai, nei jų vi-

sų suma — dar nesudaro bendrosios gerovės. Bendroji gerovė yra daugiau, kaip medžiaginis apsirūpinimas, medicinos pagalba, apsišvietimas, galimybė grožėtis menu, geras išauklėjimas ir kiti šios eilės dalykai. Jai dar reikia laisvės, saugumo, taikos, socialinio teisingumo, šeimos apsaugos, jaunimo, senelių ir nedarbingų asmenų globos bei eilės kitų panašių dalykų.

O negalima sakyti, jog tai tėra "turininių vertybių" formalus tvarkymas bei derinimas vienos su kita. Tai jau realizavimas ir kitų — ne tik formalios tvarkos— principų, uždavinių ir vertybių. Jokia formali tvarka negali nustatyti, ar visi žmonės turi būti laisvi, lygūs prieš įstatymus, nediskriminuojami dėl savo socialinės kilmės, rasės ar tikėjimo, geresnė teisinė ar policinė valstybė, reikia nedarbingus senelius globoti ar nuvežti į krematoriumus ir ten sudeginti, kaip sudeginami visi susidėvėję dalykai, ir t. t. ir t. t. Formali tvarka ir vienu ir kitu atveju bus išlaikyta. Nes kas gi yra formali tvarka? Tai tik reikalavimas, kad įvairūs esami nuostatai būtų vykdomi. Bet kokie tie nuostatai turi būti, ji nieko nesako ir pasakyti negali, nes tam neturi jokių kriterijų. Pvz., jei yra privalomo mokslo įstatymas, tai formali tvarka reikalauja, kad atitinkamo amžiaus vaikai lankytų mokyklą. Tačiau ji nieko negali pasakyti, koks toje mokykloje turi būti mokymas ir auklėjimas. Tam jau reikia kitų — nebe formalios tvarkos — principų. Reikia vienokio ar kitokio nusistatymo žmogaus asmens vertės bei jo tikslo klausimu, tam tikro jo interesų bei uždavinių gyvenime supratimo, tam tikro kultūros vertinimo ir t. t.

Visa tai juo labiau iškelia, kad politika nėra tik koks formalus turininių vertybių tvarkymas.

3. Priėjus išvados, jog politika turi savo turinį, neišvengiamai kyla klausimas, kaip tasai jos turinys santykiuoja su pasaulėžiūra.

Esame iškėlę, jog politikos dalykas — patenkinti žmogaus laikinųjų patogumų interesą. Tačiau tai nereiškia, jog tą vieną interesą žmogus ir teturi. Jis turi ir kitų interesų, o tarp jų ir pasaulėžiūrinių, kylančių iš paties žmogaus ir jo gyvenimo tikslo sampratos, jo pareigų Sutvėrėjo atžvilgiu ir t. t. O be įrodinėjimų aišku, jog visi žmogaus interesai, jei jie tik realūs, ne kokios himerinės asmeniškos svajonės, privalo būti respektuojami ir sudaromos žmogui galimybės juos patenkinti, nes negalima sakyti, jog tik kuris vienas jų yra svarbus ir reikšmingas. Antra, yra aišku, jog ne visi interesai yra lygios svarbos. Protingai spręsdamas, niekas nepasakys, jog lygios svarbos dalykai susikurti prabangų gyvenimą ir sielos išganymas. Gi iš to plaukia dvi išvados. Pirma, kad tarp politinio laikinosios žmonių gerovės tikslo ir kitų žmogaus interesų privalo būti dermė. Nes negalima bus kalbėti apie gerovę, jei žmogaus kai kurie realūs interesai bus ignoruojami ar net pažeidžiami. Antra, kad turi būti atsižvelgiama į įvairių interesų svarbą ir mažiau svarbūs palenkiami svarbesniems. Žmonės, pvz., mėgsta puoštis brangenybėmis, tačiau joks protingas žmogus nepirks deimantų, bet duonos, jei jam reiks pasirinkti tarp puošnumo ir bado.

Šitie du dalykai ir nustato tarp pasaulėžiūros ir politikos santykį. Viena, kad pasaulėžiūriniai interesai, būdami visai realūs, ne-

gali būti ignoruojami. Antra, kad būdami svarbesni už laikinųjų patogumų interesus, turi būti pirmoj vietoj statomi. Ne jie privalo būti derinami prie politinių interesų, bet politiniai prie jų, kur tie interesai susiliečia. Pvz., kam gali atrodyti, jog laikinųjų patogumų atžvilgiu būtų naudinga apsigimusius bepročius sunaikinti, nes jie tik apsunkina visuomenę ir valstybę. Tačiau tam tikri pasaulėžiūriniai principai neleidžia taip elgtis. Ir šiuo atveju politika negali laikinųjų patogumų sumetimais elgtis priešingai. O šiuo būdu pasaulėžiūra pasidaro politikai kriterijus, nors ir ne visame jos veiklos plote teks su juo susitikti. Grynai techniškuose klausimuose — kaip, pvz., remtina daugiau pramonės išvystymas ar žemės ūkio, tiksliau dveji ar vieni parlamento rūmai, naudotina proporcinė ar mažoritarinė rinkimų sistema ir kituose panašiuose — su pasaulėžiūra beveik neteks susitikti. Tačiau daugeliu atvejų politika susiliečia su pasaulėžiūra. Ir ten jau reikia atsižvelgti į jos reikalavimus, nes jei politikos pasistatyti tikslai prieštaraus pasaulėžiūriniams reikalavimams, jos vartojamos priemonės bus pasaulėžiūriniu atžvilgiu neleistinos, tai bus pažeidžiami žmonių pasaulėžiūriniai interesai, kadangi ta politika kaip tik paliečia žmogų, kuris turi tuos pasaulėžiūrinius interesus. O tuos interesus pažeisti politika neturi jokios teisės.

Šie dalykai rodo, jog politiką atsieti nuo pasaulėžiūros neįmanoma. O neįmanoma dėl tos paprastos priežasties, kad ir politinio ir pasaulėžiūrinio intereso nešėjas yra tas pats žmogus ir tuo pat metu, kad jame tie dvejopi interesai susitinka ir susiliečia. Jei jie prieštaraus vienas kitam, bus sugriauta normali tvarka, kuri reikalauja, kad visi žmogaus realūs interesai būtų patenkinami ir vienas su kitu deramam santykyje, atseit politinis interesas palenktas pasaulėžiūriniam.

Suprantama, jog kokie yra iš tikrųjų pasaulėžiūriniai interesai ne kiekvienas politikas vienaip žiūrės. Tai priklauso nuo to, kokios jis pats pasaulėžiūros, nes ta pasaulėžiūra jam eina politikos kriterijum. O nuo to, kokia pasaulėžiūra imama politikos kriterijum, labai daug priklauso ir kokia ta politika bus. Tarp politikos, kuri koreguojama pagal krikščionišką, mahometonišką, budistinę, liberalinę ar ateistinę pasaulėžiūrą, ir politikos, kuri koreguojama pagal kitą kurią pasaulėžiūrą, visuomet bus didžiulis skirtumas.

Tuo būdu praktiškai ir turime krikščionišką, liberalinę, ateistinę ir kitokią pasaulėžiūrinę politiką.

4. Šį teigimą patvirtina ir bandymai rasti kelią, kaip atsieti politiką nuo pasaulėžiūros. Nepasaulėžiūrinės politikos šalininkai ieško ir praktinių politikos metodų, kaip pasaulėžiūrinius dalykus išskirti iš politikos gyvenimo. Šio tikslo siekdami, jie tvirtina, jog, išskyrus kultūrinį gyvenimą iš valstybės dirigavimo, būsiąs tuo pačiu išskirtas iš politikos ir pasaulėžiūrinis plotas, ir politika jau būsianti pasaulėžiūrinė, nes kultūrinėj srity esanti tiesos įtampa, o politinėj — tik interesų įtampa. Dėl to, ko jie praktiškai reikalauja politikos nupasaulėžiūrinimui, susiveda į kultūrinės autonomijos reikalavimą ir "nepripažinimą politikams kompetencijos spręsti religinius klausimus ir tvarkyti religinį gyvenimą valstybiniais įstatymais, bet palikti šį tvarkymą pačioms religinėms bendruome-

nėms pagal jų kanonus bei įstatymus, o valstybė tik sudaro sąlygas šioms religinėms bendruomenėms savo tikslų siekti ir apsaugos jas nuo jų teisių pažeidimo (žiūr. Dr. A. Baltinio str. Religija ir mokslas, "Aidai", 1951. nr. 5)). Savo straipsnyje Dr. A. Baltinis pastebi, jog tokios prasmės esanti ir Lietuvių Fronto nepasaulėžiūrinė politika.

Dėl to tenka pastebėti, jog, kiek šiuose reikalavimuose liečiama kultūrinio ir religinio gyvenimo laisvė nuo valstybinės prievartos bei valstybės kišimosi į grynai jų sritį, demokratų tarpe negali, žinoma, būti jokio ginčo, nes tai nėra joks nepasaulėžiūrinės politikos skelbėjų atradimas, bet seniai žinomas demokratinis dėsnis. Yra tik nuomonių skirtumų, kaip jis turi būti praktiškai valstybės gyvenime realizuotas. O kultūrinė autonomija yra vienas iš bandymų šį klausimą spręsti. Ar jis pats geriausias ir ar visose sąlygose įmanomas įvykdyti, yra atskirų diskusijų klausimas. Tačiau reikia turėti prieš akis, jog, išskyrus iš politikos religinę ir kultūrinę sritį, valstybei dar lieka ūkio, sveikatos priežiūros, bendrieji švietimo, darbo ir socialinės apsaugos, viešosios tvarkos, piliečių bei valstybės saugumo, tarptautiniai ir kiti panašūs reikalai. Tačiau negalima sakyti, jog čia mes susitinkame tik su praktišku kompromisų tarp laikinųjų patogumų interesų ieškojimu. Ar gi jau šiose srityse nereikia žiūrėti tiesos ir teisingumo, o visko galima pasiekti derybomis ir vienų kitiems praktiniais sumetimais nuolaidomis? Koks gali būti kompromisas dėl to, ar ekonomiškumui ar žmoniškumui turi būti teikiama pirmenybė, turi ar neturi būti kiekvienam patikrinta darbo teisė, principinis nuosavybės teisės pripažinimas leidžia ar neleidžia ją panaudoti prieš bendrąją gerovę, turi būti siekiama visuotinio suproletarinimo (komunistinė tezė) ar socialinės bendruomenės be proletariato (katalikiškoji socialinė doktrina)? Arba vėl koks kompromisas gali būti, kai svarstoma, ar leistina gydytojui pribaigti nepagydomai sergantį ligonį, net kai jis pats prašo, arba siūloma spręsti gyventojų perteklius problemą propaguojant tam tikras preventyvines priemones ir supažindinant mases su tam tikrais biologiniais dėsniais neštumams išvengti (ką šiuo metu bando daryti — mūsų kultūros gėdai — tariamai rimtos Vakarų įstaigos Indijoj)? O panašių dalykų yra gana gausu. Tad ir be ilgų išvadžiojimų aišku, jog pasaulėžiūrinis kriterijus veikia ir šiame gyvenimo plote. Su vienu kompromisų ieškojimu ir čia netoli tegalima nueiti.

Tiesa, kai tvirtinama, jog šios sritys pirmoj eilėj tvarkomos ekonomikos, sociologijos, teisės, administracinių ir jiems artimų mokslų pagrindais. Tačiau tie mokslai tik pasako, kokius rezultatus duoda tam tikri ekonominiai, socialiniai ar politiniai procesai. Ir tuo jie politikui naudingi, nes parodo, kokiu keliu reikia eiti, siekiant tam tikrų tikslų. Bet jie negali duoti nei pačių politikos tikslų, nei kriterijų, kokie yra pasaulėžiūriniai žmonių interesai, kurių politika privalo nepažeisti. Tai parodo tik pati pasaulėžiūra. Ekonomika, pvz., gali duoti nurodymų, kaip turi būti organizuojamas tautos ūkis, kad jis sklandžiai funkcionuotų ir būtų našus. Tačiau ji nieko negali pasakyti, kam šio gerai funkcionuojančio ūkio rezultatai turi būti panaudojami — krašto kultūrai kelti, išlaikyti pa-

saulinei taikai, socialiniams neramumams išvengti ar, sustiprinant savo karinę galybę ir darant kitiems kraštams ekonominį spaudimą, pravesti imperialistinei politikai. Lygiai ji negali pasakyti, kaip santykiuoja šie dalykai su pasaulėžiūra. Tad mokslai negali pakeisti ir pavaduoti politikai pasaulėžiūrinių kriterijų.

Taigi ir praktinis bandymas rasti metodą politikai atsieti nuo pasaulėžiūros rodo, jog dalykas yra neįmanomas.

5. Suprantama, jog šiuo atveju vietoje klausimas, kaip gi tuomet yra su valstybės pasaulėžiūrine prievarta, jei politika nuo pasaulėžiūros negali būti atsieta.

Tiesa, kad totalistinių valstybių pavyzdžiai visai pateisina teigimą, jog valstybė vykdo politinėmis priemonėmis pasaulėžiūrinę prievartą ir tuo pažeidžia piliečių sąžinės laisvę. Taip buvo absoliutinėse valstybėse, kur valdovai skelbdavo valstybinę religiją, o kitų visai netoleruodavo arba jas bent labai suvaržydavo, taip buvo nacių Vokietijoj, taip dabar yra ir Sovietuose. Tačiau to negalima pasakyti apie demokratinę valstybę. Jei faktiškai ir pasitaiko, kad ir vadinamoj demokratinėj valstybėj kartais valdantieji bando primesti ar iš tikro primeta piliečiams tam tikrą pasaulėžiūrą, tai tas terodo, kad toje valstybėje nukrypta nuo demokratinių principų į totalizmą, nors dar gal ir išlaikant tam tikras demokratines valstybės formas. Bet kur demokratiniai principai išlaikomi, ten tokios prievartos nėra. Demokratinėje valstybėje konstitucinės laisvės išskiria labai didelį plotą, kur jokios prievartos negali būti. Tad tegali būti klausimas apie tą gyvenimo plotą, kuris neįeina į konstitucinių laisvių sritį.

Reikia pripažinti, jog už konstitucinių laisvių srities demokratinės valstybės pilietis jau turi sutikti su daugumos valia. Kito kelio demokratinėj valstybėj nėra. Tačiau negalima šiuo atveju teigti, kad tuo piliečiui jau bus primetama pasaulėžiūra. Jam tenka tik sutikti su svetimais jam principais suorganizuotu ekonominiu, sveikatos priežiūros, darbo, socialiniu, viešosios tvarkos ir tarptautiniu gyvenimu. Tą santvarką jis, gal būt, laikys netikusia ir net neteisinga, bet negalės teigti, kad jam primetama svetima pasaulėžiūra. Taip galėtų būti teigiama, jei, pvz., katalikų partijai valdant, piliečiai būtų verčiami stoti į Katalikų Bažnyčią, katalikiškai krikštyti savo vaikus, eiti išpažinties, dalyvauti Katalikų Akcijoje ir t. t. Bet negalima kalbėti apie pasaulėžiūrinę prievartą, jei, pvz., nuosavybės turėtojams bendrosios gerovės vardu uždedamos socialinės prievolės, reikalaujama teisingo atlyginimo darbininkams, paimama tam tikra dalis kitų piliečių turto paliegėlių, našlaičių ar senelių globai, jaunimo apsaugos tikslu neleidžiama jam lankyti smukles, pikantiškus vaidinimus ir bastytis naktimis, kovojama su prostitucija, neleidžiama gimusius kūdikius išmesti, jei tėvai nenori jų auginti (kas tam tikros pasaulėžiūros leidžiama) ir t. t.

Suprantama, jog ir demokratinėj valstybėj pasaulėžiūrinė laisvė daugiau ar mažiau visuomet bus reliatyvi, kaip ir visais kitais atvejais tas reliatyvumas žmonių gyvenime pasireiškia. Absoliučių dalykų reikalauti tačiau mūsų netobuloj tikrovėj būtų neracionalu. Prie idealo galima tik priartėti, bet negalima jo pilnai įvykinti tikrovėje. O tai liečia ir pasaulėžiūrinę laisvę. Bet demokratinė valstybė ir tą prievartą stengiasi

sumažinti ligi minimumo. Pvz., turėdama privalomą karinę tarnybą, ne viena demokratinė valstybė nuo jos išimties būdu atleidžia tuos asmenis, kurių sąžinės įsitikinimai neleidžia imti ginklą į rankas, nors suprantama, jog sunku objektyviai nustatyti, ar asmuo nenori eiti į karinę tarnybą dėl sąžinės įsitikinimų, ar dėl kitų sumetimų. Absoliučios pasaulėžiūrinės laisvės gyvenime neįgyvendins ne tik pasaulėžiūrinė politika, bet jos negalėtų įgyvendinti nė pasaulėžiūrinė, jei ji iš viso ir būtų galima. Pasaulėžiūrinių įsitikinimų įvairumas yra nemažas. Net tos pat pasaulėžiūros žmonių tarpe ne visuomet yra sutariama, kokios prasmės turi vienas ar kitas pasaulėžiūrinis principas. Tad visuomet valstybėje atsiras didesnis ar mažesnis skaičius piliečių, kurie jei ir galės laisvai laikytis to, ką jų pasaulėžiūriniai įsitikinimai įsako, tai bent ne viską galės daryti, ką tie įsitikinimai leidžia. O jau ir tas vienas dalykas neleis įvykdyti absoliučios pasaulėžiūros laisvės.

6. Iš minėtų dalykų jau lengva matyti, ko vertas ir teigimas, kad demokratinės partijos tegali būti nepasaulėžiūrinės ir reikalavimas partinę diferenciaciją atpalaiduoti nuo pasaulėžiūrinio pagrindo.

Jeigu politika negali būti atskirta nuo pasaulėžiūrinių kriterijų, tai nuo jų negali būti izoliuotos ir politinės partijos, kurios tą politiką vykdo. Tačiau tai joms nė trupučio netrukdo būti demokratinėmis, kaip tvirtina nepasaulėžiūrinės politikos šalininkai. O netrukdo todėl, kad demokratinėj valstybėj pasaulėžiūrinė politika visai nereiškia piliečiams smurtu tam tikros pasaulėžiūros primetimo. Priešingai, nepasaulėžiūrinę partiją tenka laikyti faktiškai neįmanoma. Ir tokių iš tikro nėra. Nebent tokiomis partijomis būtų laikomi pasitaikanti sambūriai, kurie susitelkia ne apskritai politiniu tikslu, bet tik pravesti valstybės gyvenime kokį specialų dalyką, kaip prohibiciją ar ką panašaus. Bet tokius sambūrius negalima iš tikro laikyti įprastine prasme politinėmis partijomis. Tiesa, ne vieno nurodoma kaip nepasaulėžiūrinių partijų pavyzdžiai JAV respublikonų ir demokratų partijos. Tačiau tai teigimai geriau dalyku nepasidomėjus. Minimos JAV partijos toli gražu nėra nepasaulėžiūrinės, nors jos nėra ir konfesinės. Tiesa, kad jos pasaulėžiūrinėj srity savo tarpe nekovoja. Tačiau ne todėl, kad jos būtų nepasaulėžiūrinės, bet kad abi stovi ant tų pačių pasaulėžiūrinių pagrindų, ir dėl to diskusijos toje plotmėje neturi pagrindo. Ideologiniu atžvilgiu jos taip artimos, jog daugelis tyrinėtojų net nelaiko jų atskiromis partijomis, bet vienos partijos dviem sparnais. O kokia pasaulėžiūra jos remiasi, galima jau pamatyt net amerikonišką centą į rankas paėmus, ant kurio taip pat yra užrašas "In God We Trust". Tą patį rodo vieša malda kongrese bei to paties kongreso skelbiamos maldos savaitės ir prezidentų bei kitų aukštųjų politikos žmonių vieši pareiškimai, kad JAV politika remiasi krikščioniškais principais ir juos gina. Prez. Rooseveltas net Jungt. Tautas atidarė malda. Todėl apie Amerikos politikos ir politinių partijų nepasaulėžiūriškumą — nekalbame apie konfesiškumą — galima kalbėti tik labai iš tolo į tai žiūrint. Jei prez. Trumanas oficialiose kalbose nurodinėja, jog žmonijos tikras ir vienintelis vadovas yra Šv. Raštas, tai kaip galima kalbėti apie jo politikos ir jo vadovau-

jamos partijos nepasaulėžiūriškumą.

Atrodo, jog nepasaulėžiūrinės politikos nerealumą yra pamatę — bent kai kurie — ir Lietuvių Fronto atstovai, kurie pareiškia, jog "nepasaulėžiūrinė politika" yra nelaimingas terminas. Jie ir pradeda labiau akcentuoti ne savo sąjūdžio nepasaulėžiūriškumą, bet pabrėžti savo politinės programos demokratiškumo pilnatvę. Tačiau tasai iš pedagogikos paimtas terminas, atrodo, nebus politinėj srity laimingiau parinktas už "nepasaulėžiūrinės politikos" terminą. Kiekviena demokratinė partija yra įsitikinusi, kad ji siekia pilnos demokratijos. Tai laikoma tiek aiškiu dalyku , jog nerandama reikalo jį pabrėžinėti, kaip būdingą kiekvienai demokratinei partijai. Tad Lietuvių Frontas čia nieku iš visų kitų partijų neišsiskiria ir tasai terminas dar nieko nesako apie jo programos kokį specifinį skirtingumą nuo kitų partinių programų, o tik dvelkia pretenzingumu ir visiems žmonių sambūriams būdingu palinkimu būti apie savo programą geros nuomonės. Tačiau jis politiniame gyvenime įneš tik kartelio, jei L. F. pradės kitas politines partijas baksnoti, jog jis tik vienas pilnutinę demokratiją skelbia, o kitos kažkokią dalinę.

Apibendrinant išdėstytus dalykus, pasakytina, jog, siekiant pasaulėžiūrinėj srity pašalinti valstybinę prievartą, kyla reikalas ne kurti neįmanomą nepasaulėžiūrinę politiką, bet kovoti už demokratiją ir jos principų praktinį įgyvendinimą. Jei valstybės gyvenime bus realizuota demokratinė santvarka ir demokratinės laisvės nepaliktos tik konstitucijoj įrašytos, bet faktiškai vykdomos ir ginamos nuo kiekvieno pasikesinimo, tai pasaulėžiūrinis piliečių prievartavimas negalės pasireikšti.

Suprantama, jog praktiškai ne be reikšmės pasaulėžiūra ir realizuojant valstybės gyvenime konstitucines laisves. Iš pažiūrų į žmogaus asmens vertę, jo prigimtas teises, pareigas gyvenime ir visuomenėje bei kitus panašius dalykus išplaukia ir išvados, kokioj apimty ir kokiom formom tos konstitucinės laisvės turi pasireikšti. Todėl ir čia eina kova, kokios pasaulėžiūros pagrindu tos laisvės turi būti vykdomos. Krikščionys demokratai yra įsitikinę, jog pilniausiai ir geriausiai tos laisvės gali būti valstybės gyvenime realizuotos atsižvelgiant į krikščionybės mokslą, nes, kaip prof. S. Šalkauskis sako, tik krikščionybė viena tegali pilnai suderinti absoliučią asmens vertę su visuomenės autoritetu. Tad už tai jie ir kovoja. Kaip praktiškai pasireikštų konstitucinės laisvės nepasaulėžiūrinės politikos realizuojamos, kol kas tegalima spėti, nes dar neturime pavyzdžio ir nežinome, kokiu mastu ta politika jas matuotų. Atrodo, jog prigimtuoju protu būtų bandoma pasikliauti. Tačiau tai dar nedaug ką tepasako, nes, tik prigimtuoju protu vaduodamiesi, ir tuo pačiu klausimu žmonės prieina labai nevienodų išvadų.

Lietuvių Fronto genezės klausimu

Ta pačia proga tenka dar pasakyti keletą žodžių ir dėl Lietuvių Fronto veikėjų pasisakymų, iš kur jų sąjūdis yra išriedėjęs ir kas jo pradininkai.

Dar 1946 m. "Mažojo Židinio" 11 nr. buvo įdėtas straipsnis, kuriame įtikinėjama, kad nepasaulėžiūrinės politikos mintis esanti sena, nes "ji glūdėjo jau St. Šalkauskio 1921-1922 m. "Romuvos"

puslapiuose skelbtose politinėse koncepcijose". (13 psl.). Tačiau kiek tai tiesa, lengvai galima įsitikinti, paskaičius šiame pat "Tėv. Sargo" numery perspausdinamą prof. St. Šalkauskio krikščioniškosios politikos klausimu straipsnį. Prie to galima tik pacituoti dar iš "Romuvos Pradmenų", kurie išreiškė trumpai suformuluotus giliausius prof. St. Šalkauskio įsitikinimus. O juose taip sakoma: "Romuva" kelia krikščioniškos politikos obalsius, t. y. pamatuoja visą politinį darbavimąsi krikščioniškosios etikos principais. Romuvos įsitikinimu krikščioniškoji politika iš pagrindo yra demokratinė politika, nes vien krikščionybė tepajėgia visiškai suderinti absoliučią individo vertę, bendrą visiems žmonėms, su visuomenės autoritetu" (Ruomuva, 1921, 1 nr., 18 psl.). Manome, jog tai yra pakankamas atsakymas, ar St. Šalkauskis bent kokiu būdu kėlė nepasaulėžiūrinės politikos mintį. Čia jis pasisako ne tik už pasaulėžiūrinę politiką, bet ir atsako tiems, kurie tvirtina, jog pasaulėžiūrinė politika esanti nedemokratinė, nurodydamas, kad krikščioniška politika iš pagrindo yra demokratinė.

Ne daugiau pagrindo yra nepasaulėžiūrinės politikos skelbėjams ir remtis vysk. P. Bučio autoritetu. Šiame pat "Tėv. Sargo" numery galima rasti, kokie saitai jį siejo su krikščionimis demokratais ir už kokią politiką jis pasisakė. Ir reikia pažymėti, jog savo pažiūrų jis nepakeitė, pradėjus skardentis nepasaulėžiūrinės politikos skelbėjams. Tam tikrais atvejais jis tuo klausimu yra pakankamai aiškiai pasisakęs, kas ir Lietuvių Fronto veikėjams yra gerai žinoma.

Laikytume, jog skelbti kokio nors sąjūdžio pradininkais ar idėjiniais inspiratoriais asmenis, kurie toli gražu prie to neprisidėjo, yra netikslus ir visuomeniniu atžvilgiu nenaudingas dalykas.

Panašiai tenka pasakyti ir dėl "Židinio" bei "XX Amžiaus". "Židinys" buvo leidžiamas Ateitininkų Federacijos ir laikėsi jos ideologijos plotmėj, visai neturėdamas tikslo formuoti kokius politinius sąjūdžius, ir jų neformavo bei nepropagavo. Ypač, kad "Židinio" leidimo laikais nebuvo nei tam reikiamų sąlygų. Tas savotiškas "Židinio" savinimasis daro tik įspūdį noro pasidalinti dar tebegyvos ateitininkijos palikimą ir nemaloniai nuteikia tuos ateitininkus, kurie su Lietuvių Frontu neturi jokių ryšių ir nesirengia jų užmegsti. Mes tik galime kiek nusistebėti, jog ateitininkų atsakingi žmonės ligšiol nėra padarę reikiamų tuo klausimu paaiškinimų.

"XX Amžius" buvo leidžiamas visų Lietuvos katalikų pastangomis, tačiau krikščionių demokratų sukurtos "Žaibo" bendrovės ir tų pačių krikščionių demokartų Leono XIII Fondo namuose. Reikia pripažinti, jog jame darbavosi visa eilė dabar Lietuvių Fronto eilėse esančių žmonių ir kad jie daug nusipelnė to dienraščio patobulinimui. Tačiau tai nebuvo koks šio sambūrio, kad ir organizaciniu atžvilgiu dar neapipavidalinto, organas. Tai buvo bendras visų Lietuvos katalikų katalikiškos ir patriotinės minties politinis dienraštis. Kokios nors Lietuvos katalikų dalies ar iš jos tarpo susidariusios grupės šio laikraščio savinimasis ir jo darymas savo sąjūdžio lopšiu neatitiktų tiesos.

Šie, kaip ir kiti tam tikri tvirtinimai, ne visuomet prisideda prie gerų visuomeninių santykių sudarymo ir dalykų tikroj šviesoj parodymo. Tad visai rimtas būtų

pagrindas pageidauti daugiau tikslumo, kai tie dalykai keliami ir komentuojami.

Lietuvių Frontas ir Bažnyčia

Lietuvių Frontui pradėjus smarkiai reklamuoti savo nepasaulėžiūrinės politikos mintį, kai kas iškėlė abejonių, ar tai pakankamai derinasi su katalikui derama į šiuos dalykus pažiūra. Dėl šios priežasties Lietuvių Frontas jau minėtame "Žiburiuose" pareiškime rado reikalo įrašyti šiuos žodžius: "b. Lietuvių Fronto vadovybė yra įsitikinusi, kad LF programa, kiek ji yra ligi šiol viešai pasirodžiusi, nėra priešinga Bažnyčios mokslui. Dėl LF programos iš oficialių Bažnyčios institucijų nėra jokių pastabų".

Čia nenorime savintis bažnytinių institucijų teisės nuspręsti, ar LF programa pilnai suderinama su katalikiškąja doktrina. Tačiau tenka pastebėti, kad, jei kas nori sugestionuoti, jog nebuvimas pastabų iš oficialių Bažnyčios institucijų pusės jau yra pats patvirtinimas, kad tokia programa yra laikoma pilnai su katalikiškąja doktrina suderinama ar net užgiriama, pats klysta ir kitus klaidina. Tai tereiškia, jog Bažnyčios atitinkamos institucijos tuo reikalu dar nepasisakė, bet visai nerodo, ką pareikštų, jei pasisakytų. Taigi tegalima iš to tik konstatuoti, jog kol kas tuo klausimu bažnytinių institucijų nuomonė dar nežinoma, bet ne daugiau.

Antras dalykas, kuris čia primintinas, yra tai, jog LF, nebūdamas katalikų sąjūdis, kaip patys jo žinomi atstovai pareiškia, negali ir susilaukti iš Bažnyčios pusės kokio jam tiesiog nukreipto nurodymo ar pastabų. Jei bažnytinės institucijos kada ir rastų reikalo tuo klausimu pasisakyti, tai tokios pastabos būtų nukreiptos tik į šiame sąjūdyje dalyvaujančius katalikus, bet ne pačiam sąjūdžiui.

Šį dalyką paliečiame ne todėl, kad būtų norima išplėsti diskusijas, bet kad tasai pareiškimas ir šiandien keliamas aikštėn ir jame nurodytų pastabų iš Bažnyčios pusės nebuvimu norima sudaryti įspūdis, jog jau aišku, kad Lietuvių Fronto programa pačiu pastabų nebuvimo faktu užgiriama.

Reikalas skaldytis keliamas į principų rangą

Paskutinysis šiuo atveju dėmesio vertas dalykas tai tie motyvai, kurie iškeliami Lietuvių Fronto atsiradimui pateisinti.

Per eilę metų ir tokių motyvų jau buvo iškelta visa eilė. Pagrindinis jų buvo, žinoma, tai, jog Lietuvių Frontas ne tik nuo krikščionių demokratų, bet ir nuo kitų ligšiolinių politinių partijų iš esmės skiriasi — tos partijos susitelkusios pasaulėžiūriniais pagrindais, o LF kuriąs nepasaulėžiūrinę politiką. Suprantama, jog tokios politikos koncepcijos atstovai negalėjo pasilikti anose partijose, kadangi jas laikė iš pat pagrindo nesusipratimu. Tačiau tuo nebuvo pasitenkinta. Buvo kai kieno norima įrodyti, kad, ir nepasaulėžiūrinę politiką skelbdamas, LF pasiliekąs katalikų partija, nes nepasaulėžiūrinė politika plaukianti tiesiog iš katalikiškos pasaulėžiūros, Dr. A. Baltinio žodžiais tariant, tai esąs grynas Bažnyčios mokslas. Tuo atveju LF susidarymas buvo bandoma motyvuoti kuo kitu — tarp senesnėsės krikščionių demokratų kartos ir jaunesniųjų katalikų veikėjų susidariusiu psichologiniu skirtumu, krikščionių demokratų padarytomis tikromis ar tariamomis

klaidomis, pažangos reikalu ir t.t. Tačiau ilgainiui, atrodo, paaiškėjo ir patiems tų motyvų kėlėjams, jog tai ir nepakankami, ir dauguma atvejų nepagrįsti motyvai. Tarp dviejų kartų psichologinių skirtumų visuomet, didesnių ar mažesnių, susidaro, tačiau tai dar nėra pagrindas būtinai susiskaldyti. Jokių kapitalinių klaidų krikščionys demokratai savo valdymo metu nei vėliau nėra padarę, dėl ko jų tarpe neįmanoma būtų pasilikti. "Nusipolitikavimas" buvo ne tik krikščionims demokratams, bet ir visoms demokratinėms Lietuvos partijoms totalistų prikišamas. Tačiau tai buvo tik demagoginis jų puolimas. O pažangumo krikščionims demokratams taip pat netrūko ir netrūksta, gi patys konservatyvumo jiems prikišėjai kol kas dar jokiom ypatingo pažangumo mintimis nepagarsėjo, kurios rodytų krikščionių demokratų regimą atsilikimą. Tad paskutiniuoju laiku iškeltas dar vienas skaldymosi motyvas, kuris net keliamas į principų rangą. "Aidų" š. m. 4 nr. įdėtas A. Maceinos straipsnis "Katalikų vienybė", kuriame, neminint Lietuvių Fronto vardo, tačiau labai aiškiai įžvelgiamai, stengiamasi surasti LF atsiradimo ir buvimo raciją. Išeidamas iš Dieviškosios Trejybės dogmos, straipsnio autorius išvadžioja, jog Dieviškojoj Trejybėj matoma vienybė daugybėje turinti atsispindėti ir katalikų gyvenime. O iš to jau išveda, jog reikia Lietuvos katalikams ir kelių politinių partijų. Tuomet susidarysianti daugybė, kuri susijungsianti paskui vienybėn, taigi ir būsiąs Dieviškosios Trejybės atspindys. O jei tokio susiskaldymo nebūsią, tai ir vienybės negalėsią būti. Būsianti tik — uniforma.

Dėl šio išvadžiojimo pasakytina, jog tikrai yra drąsus užsimojimas iš Dieviškosios Trejybės dogmos išvadžioti, ar katalikams reikia vienos, ar kelių partijų. Bet dėl paties išvadžiojimo teisingumo bei nuoseklumo tenka labai skeptiškai pasisakyti. Viena, kad, to pat principo laikydamasis, autorius galėjo, tik vieną žingsnį toliau žengęs, su lygiu loginiu nuoseklumu įrodinėti, jog katalikams reikia nei daugiau, nei mažiau partijų, kaip trijų. Jei jau iš Dieviškosios Trejybės matome, jog reikia skaldytis, tai lygiai galime įžiūrėti ir tai, kad nereikia l a b a i skaldytis, o kurti tik tris partijas. Tuomet juo labiau pasireikš mūsų gyvenime tasai Dieviškosios Trejybės bruožas. Antra vertus, jei autorius būtų išėjęs savo išvadžiojimuose ne iš Dieviškosios Trejybės dogmos, o iš vieno žmonijos Išganytojo fakto, tai su lygiu pasisekimu galėjo įrodinėti, kad katalikai privalo turėti tik vieną partiją. O tai tik rodo, kad iš Dieviškosios Trejybės išvadžioti, kiek turi būti katalikų politinių partijų yra nepagrįstas dalykas. Mūsų giliu įsitikinimu, katalikų politinių partijų skaičių apsprendžia visai kiti motyvai, kurių čia nenagrinėsime, nenorėdami per toli nueiti į šalį. Tačiau negalime nepastebėti, jog tai dar pirmas mūsų politinėje istorijoje atvejis, kad reikalas katalikams politiškai susiskaldyti pakeliamas į principų rangą. Tiesą A. Maceina sako, jog katalikai gali turėti kelias politines partijas. Tačiau iš to dar jokiu būdu neplaukia išvada, jog, jei gali, tai jau ir privalo. Ir lietuviai katalikai turi tris politinius sambūrius — Krikščionių Demokratų Partiją, Ūkininkų Sąjungą ir Darbo Federaciją — tačiau dar negalima teigti, kad tuos sambūrius jie privalėjo kurti principinio reikalo

verčiami ir kad neabejotinai gerai padaryta juos kuriant. Iš tikro principinio reikalo nebuvo jokio. O dėl praktinio tokio pasidalinimo tikslumo galima dar labai rimtai diskutuoti.

Manome, jog tokių tariamų principų skelbimas yra labai neapdairus. Jo pasekmės šiandien dar neapmatomos, bet labai lengvai jos gali pasirodyti katalikams nemažai skaudžios.

Esame įsitikinę, jog teisingas yra prof. Šalkauskio teigimas, kad "jei katalikų susitarimas krikščioniškosios politikos smulkmenose pasiliks pageidavimo srityje, tai nusistatymas bendros krikščioniškos politikos pagrindiniuose dalykuose ne tik yra pageidaujamas ir galimas, bet ir privalomas, atsižvelgiant į tai, kiek kenksmingas yra katalikų iškrikimas politinėje dirvoje."

Pagaliau iškeltina, kad, jei A. Maceinos formuluojamas principas būtų net ir teisingas, jis niekuo dar neprisidėtų prie LF atsiradimo pateisinimo. Iš to principo išeinant, tegalima kalbėti apie katalikų partijų skaičių, bet ne apie LF, kuris nėra katalikų partija. O iš Dieviškosios Trejybės dogmos išvadžioti, jog katalikai turi kurti net ir nepasaulėžiūrines partijas bei skelbti nepasaulėžiūrinę politiką, neįmanoma nė tiek, kiek įmanoma išvadžioti principinį reikalą katalikams susiskaldyti. **G. V.**

SOCIALDEMOKRATŲ PROGRAMINĖS GAIRĖS

Lietuvos Socialdemokratų Partijos Užsienių Delegatūra New Yorke išleido jau Vokietijoj priimtas, bet naujai peržiūrėtas ir papildytas savo programines gaires. Į šias gaires, atrodo, žiūrėtina, kaip į partijos programos santrauką, kurioje išdėstyta šiandieniniai partijos nusistatymai įvairiais klausimais ir formuluojami pagrindiniai tikslai, jų smulkiai nedetalizuojant. Šis naujasis tų gairių leidimas (pirmą kartą jos buvo išleistos Vokietijoj 1947 metais) papildytas nauju įvadiniu skyriumi, kuriame pasisakoma dėl spręstinų dabarties problemų, kapitalizmo vystymosi eigos ir jo negerovių, socializmo siekimų esmės, socializmo vadovavimo darbininkijai, suvienytos Europos ir socialdemokratijos jos atžvilgiu nusistatymo, bolševizmo ir socialdemokratijos bei reikalo išlaisvintai Lietuvai pasukti į Vakarus.

Pravartu tad dirstelti, kokiu keliu pasiryžusi eiti viena žymesnių lietuvių politinių partijų.

Perskaičius šias naujai išleistas mūsų socialdemokratų programines gaires, krinta į akį keletas būdingų dalykų. Čia mes pastebime, jog mūsų socialdemokratai aiškiai vengia minėti arba bent pabrėžti tokius socialistų tarpe populiarius dalykus, kaip marksizmą, istorinį materializmą, kolektyvizmą, internacionalizmą, kovą dėl būvio, klasių kovą, proletariato diktatūrą ir kt. panašius. Tepaminimas tik vadinamasis mokslinis socializmas. Ar tai turi reikšti, kad mūsų socialdemokratai yra susvyravę marksizmo klausimu, kaip ir kai kurių kitų Europos kraštų socialdemokratija, tačiau iš šių gairių dar nėra aišku, nors toks įspūdis ir susidaro. Kaip tik dėl to vengimo minėti būdingas marksistinio socializmo dogmas, o iš antros pusės ir neakcentavimo, jog tų dogmų atsi-

sakoma, iš šių gairių neaišku, kokią doktriną šiuo metu mūsų socialdemokratai deda savo praktinio veikimo programos pagrindan. O pasisakymas būtų pageidautinas, nes vienokia ar kitokia doktrina turės savų pasekmių tiek pačioj partijos veikloj, tiek jos santykiuose su kitomis krašto partijomis, joms susitinkant politiniame darbe

Antras būdingas dalykas, jog mūsų socialdemokratai nenumato ateity remtis tik proletarais — nieko, be savo vaikų ir darbo rankų, neturinčiais darbininkais. Į savo eiles numato telkti, be darbininkų, dar ir ūkininkus, amatininkus bei "darbo inteligentiją". Kokius inteligentus supranta mūsų socialdemokratai "darbo inteligentais" ir kuriuos laiko "nedarbo inteligentais", tačiau šiose gairėse paaiškinimo nerandame. Tik pats terminas dvelkia sovietiniu, nes ten jis plačiai vartojamas ir yra įgijęs gana aiškios prasmės. Šis gana pabrėžiamai iškeltas nusistatymas eiti ne vien tik į darbininkų, bet ir ūkininkų, amatininkų bei inteligentijos tarpą, tur būt, mūsų socialdemokratams yra padiktuotas fakto, kad remdamiesi tik darbininkija krašte, kur ji sudaro kitų krašto gyventojų tarpe palyginti nedidelį nuošimtį, jie niekad negalės pasidaryti svaria politine pajėga. Klausimas tik, kiek tuos sluogsnius klasių kova paremta socialdemokratų programa patrauks. Tuo galima stipriai abejoti.

Įsidėmėtinas yra pabrėžimas, jog Lietuvos socialdemokratai griežtai atsiriboja nuo komunistų, nors jie ir yra socialdemokratijos atskala. Iš to matyti, jog mūsų socialdemokratų tarpe nebepuoselėjama vilčių, jog kada nors gal dar pavyks pasiekti su komunistais "bendro marksistų fronto", kaip manančių kartais dar pasitaiko kitų kraštų socialistų tarpe, ir jiems svetimos tokios tendencijos, kaip, pvz., dalies Italijos socialistų ir kai kurių kitų. Komunistinė Lietuvos okupacija mūsų socialdemokratus, atrodo, bus išgydžiusi visiems laikams nuo "liaudies fronto" idėjos, jei ji kai kuriems ir buvo seniau artima.

Pereinant nuo šių bendro pobūdžio klausimų prie paskirų, pirmiausia pastebėtina, jog mūsų socialdemokratų labai atsargiai pasisakoma dėl gamybos priemonių nacionalizacijos. Gana pabrėžiamai kalbama apie privataus ir kooperatinio ūkio sektorius. Nurodoma, jog į smulkaus gamintojo — ūkininko, amatininko ir kitų — gamybos priemonių nuosavybę jie nenumato kesintis. Nors ir pabrėžiama, kad jie siekia socialistinio ūkio, kuriame gamybos priemonės pereina visuomenės nuosavybėn, bet iš šių programinių gairių net visai neaišku, kokiuose sektoriuose ir kokiu mastu jie siektų ūkio gamybą nacionalizuoti. Greičiausiai tai padaryta taktiniais sumetimais, nes ūkio nacionalizacija, išeinant ne iš ūkinių sumetimų, o iš doktrinos, beveik visur gana prastų rezultatų tedavė, kur tik ji buvo bandyta. Paskutinis toks nepavykęs bandymas buvo Anglijoj darbiečių. Tad ir pati ūkio gamybos nacionalizavimo idėja yra nustojusi labai žymios dalies savo populiarumo. Pats ūkis, socialdemokratų nuomone, turėtų būti planingas. To plano paruošime turėtų dalyvauti profesiškai susiorganizavusios visuomenės atstovai, o jis būtų tvirtinamas seimo. Tačiau nieko nesakoma, koks čia ūkio planas turimas galvoj — struktūrinis ar gamybos. Tai yra labai reikšmingas klausimas, nes nacionalizuo-

to ūkio gamybinio plano rezultatus labai gerai esame matę iš sovietinės praktikos.

Prekybos srity pasisakoma tik už smulkiąją privačią prekybą, o stambioji importo ir eksporto prekyba siūloma sukooperatinti ir vykdyti valstybės priežiūroj. Tad prekybos srity privati iniciatyva norima labai žymiai apriboti. Tokio nusistatymo tikslumu galima labai stipriai paabejoti.

Galima sutikti su pasiūlymais mažinti netiesioginius mokesčius ir didint tiesioginius, apdedant mokėtojus mokesčiais pagal progresyvinį principą, sumažint biurokratinį aparatą ir išlygint atlyginimus. Tačiau abejotina, ar nacionalizuojant gana plačiu mastu ūkį, biurokratiją pavyktų sumažinti. Pavyzdžiai rodo, jog su ūkio nacionalizacija labai išauga ir biurokratija, ką parodė ne tik Sovietų pavyzdys, bet net nacionalizacijos bandymai Anglijoje.

Ryšium su ūkio politika yra duodamos gairės ir socialinės politikos. Su čia keliamais reikalavimais kiekvienam pajėgiam piliečiui suteikti darbo, tinkamai už darbą atlyginti, darbo laiko nustatymo, higieniškų darbo sąlygų, aprūpinimo butais, laisvo profesinio susiorganizavimo, socialinio draudimo ir kt. sutiks ir kitos socialinės gerovės siekiančios grupės. Tačiau čia kyla klausimas, kaip mūsų socialdemokratai sprendžia klausimą, ar pirmiau turi būti sudarytos sąlygos kiekvienam piliečiui gyventi, ar pirmiau turi būti rūpinamasi įvairių gyvenimo priemonių pagerinimu. Kaip tik Sovietuose pirmoj eilėj yra tų priemonių gerinimo klausimas, o pasirūpinti piliečiu žadama tada, kai bus išugdytos tos priemonės. Rezultatus mes žinome. Tačiau Europos socialistai taip pat ta linkme pasinešę. Kalbamose mūsų socialdemokratų programinėse gairėse tuo klausimu nieko nerandame.

Reikia pastebėti, jog mūsų socialdemokratai rodo aiškaus nepasitenkinimo, kad socialinio teisingumo klausimą labai kelia ir pabrėžia katalikai. Jie bando pasakoti, jog tik gyvenamajam momentui tai esą būdinga, o anksčiau katalikų tai buvę laikoma "išdykusio" darbininko kliedėjimu. Nepasitenkinimas, žinoma, suprantamas — nebelieka kaip girtis, kad jų partija yra vienintelė socialinio teisingumo skelbėja. Tačiau kalbos, jog katalikų susirūpinimas socialiniu klausimu esąs būdingas tik šiai dienai, rodo arba gana nešvarų demagoginį užsimojimą, arba visišką nenusimanymą apie katalikų socialinę doktriną bei veiklą. Mums atrodo, jog reikėtų tik džiaugtis, jog ir kiti socialinio teisingumo siekia, ir nesiimti demagogijos tik dėl to, kad partinei propagandai nepatogu.

Paliesdami kultūrinę sritį ir religiją, mūsų socialdemokratai pasirodo beveik jokios pažangos šiuo atžvilgiu nepadarę. Jie tebekartoja senus puolimus, jog Bažnyčia nuo neatmenamų laikų stojanti už "esamą tvarką", palaikiusi baudžiavą, feodalizmą, Rusijos carų despotiją ir dabar palaikanti kapitalizmą. Be komentarų suprantama, koks gali būti nusistatymas Bažnyčios atžvilgiu grupės, kuri tokius dalykus skelbia. Turint prieš akis tą neapykantą Bažnyčiai, nestebina nė įrašytas demagoginis reikalavimas, kad "bažnyčios netalkininkautų valdančioms klasėms ir nesinaudotų jų teikiamomis privilegijomis". Dėl šių dalykų su mūsų socialdemokratais diskusijos, atrodo, būtų tuščias dalykas, nes negali būti diskusijų su žmonėmis, kurie

užsimerkę kartoja pasakas iš vadovėlio, kuris dabar Sovietuose oficialiai įvestas mokytis "neklaidingojo marksizmo-leninizmo - stalinizmo mokslo". Galima tik pažymėti, jog mūsų socialdemokratai šiuo atžvilgiu ištisais dešimtmečiais atsilikę nuo nemažos dalies Europos socialistų, kurie tas iš aklos neapykantos pramanytas pasakas jau liovėsi kartoję ir kitus ragina liautis kartojus. Šitos aklos neapykantos akivaizdoje ir formaliai į programą įrašyta tikėjimo ir Bažnyčios laisvė netenka jokios realios reikšmės. Tai mes žinome iš sovietinio pavyzdžio, kur ta laisvė panašiai įrašyta. O kad taip yra, rodo ir šiose gairėse pasisakymas mokyklų klausimu, kur aiškiai reikalaujama visiems laicistinės mokyklos. Į demokratinį sąžinės laisvės principą, kuris reikalauja ir auklėjimo laisvės bei pagerbti tėvų teises pasirinkti savo vaikams mokyklą, čia mūsų socialdemokratai nekreipia jokio dėmesio. Jų auklėjimo laisvė teapima laisvę pasirinkti Kauno, Vilniaus ar kurios kitos vietovės laicistinę mokyklą, bet ne laisvę pasirinkti katalikišką arba nekatalikišką auklėjimą. Tai yra labai apgailėtinas nusistatymas, nes jis toli gražu neprisidės prie visuomeninės taikos krašte išlaikymo. Apskritai mūsų socialdemokratai, kaip iš šių jų programinių gairių matyti, tebesilaiko savo senojo nusistatymo išguiti religiją iš gyvenimo, nes, jų nuomone, su valstybės "žemiškais" tikslais religija neturinti nieko bendro ir jokių susilietimo taškų.

Kitais vidaus ar užsienio politikos klausimais šiose gairėse nerandame nieko pažymėtinai naujo, kas nebūtų anksčiau mūsų socialdemokratų skelbta ar būtų bent iš dalies pakeista. Vienas pažymėtinas dalykas tėra aiškus pasisakymas už Europos uniją.

TOTALIZMO LIKIMAS IR TAUTININKŲ KELIAS

Iš kun. M. Vaitkaus labai įdomiai parašytų prisiminimų matome, kaip prieš pat pirmojo Pasaulinio karo pradžią prasidėjo tautininkų politinis formavimasis. Bet tautininkų pirmatakas — Pažangos partija — įsikūrė tik ano karo metu Rusijoje. Ten jos vadai buvo M. Yčas, A. Voldemaras, L. Noreika, kun. J. Tumas-Vaižgantas, J. Kubilius, o okupuotoje Lietuvoje A. Smetona, kun. V. Mironas ir k. Pažangos partija aktingai ir pozityviai dalyvavo ano meto Lietuvos atstatymo darbuose Petrapilio seime, pirmojoje ir antrojoje tautos konferencijose, pirmojoj Lietuvos vyriausybėj ir t. t. Tačiau parlamentiniame Lietuvos gyvenime tautininkų vaidmuo buvo nežymus. Nei Steigiamajame, nei 1922 ir 1923 metų seimuose jie savo atstovų neturėjo. Tik 1926 m. į tretįjį seimą jie pravedė tris atstovus. Taigi tautininkų populiarumas buvo mažas ir jų partija krašto gyvenime nereikšminga.

Tačiau valdžios ši partija troško. Tad, negalėdama prie jos prieiti parlamentiniu keliu, pradėjo dairytis kitų. Ji žavėjosi J. Pilsudskio puču Lenkijoje, Mussolinio įsigalėjimu Italijoje, o paskui ir Hitlerio iškilimu Vokietijoje. O tai skatino ją imtis pastangų įtraukti mūsų kariuomenę į vidaus politikos sprendimus bei išnaudoti 1926 m. gruodžio 17 d.

pervėrsmą savo partijos iškilimo reikalams.

Pritilpę prie valdžios vairo, tautininkai greitu laiku pasuko diktatūros keliu, iš pradžių ramindami kraštą apgaulingais pažadais, jog demokratinį valdymąsi grąžinsią, jei ne pavasarį, tai rudenį, o vėliau pasigavę įrodinėti, kad demokratija iš viso esanti savo amžių atgyvenusi ir kad jos grąžinimas Lietuvai būtų žalingas. Tiesiog Dievas skyręs Lietuvą valdyti visokiariopo tobulumo vadui ir tai esąs Lietuvai vienintelis ir laimingiausias kelias. Nusižiūrėjus į kitų kraštų pavyzdžius, ypač į Mussolinio ir Hitlerio, vadizmo kultas buvo vis stiprinamas. Taip, pvz., vado įvairūs raštai buvo laikomi didžiausiu visokios išminties šaltiniu ir jų skaitymas ne tik skatinamas, bet net laikomas privalomu. Diktatūrinės prievartos sraigtas tolydžio buvo veržiamas — uždaromos visos kitos politinės partijos, spaudai ir žodžiui įvedama kieta cenzūra, pakeičiama konstitucija, net suklastojant po ja A. Voldemaro, kaip ministerio pirmininko, parašą, pakeičiama žemės reformos ir kiti esminiai mūsų krašto įstatymai, varžoma kultūrinio gyvenimo laisvė, įsteigiamos pirmosios koncentracijos stovyklos (Varniuose, Dimitravoje), leidžiama įsigalėti protekcionizmui ir korupcijai.

Ir taip didelę dalį neilgų nepriklausomo gyvenimo metų teko išgyventi diktatūros ženkle. Tai buvo, žinoma, nepriklausomo mūsų gyvenimo metai, nepalyginamai geresni už bet kokią okupaciją. Tačiau demokratiškai nusiteikusiai mūsų visuomenei tie diktatūros pasireiškimai buvo gaižūs ir apgailėtini, tuo tarpu totalistų tautininkų jie prisimenami su ilgesiu, nes tai buvo jų "Periklio amžius", kuris vargu kada bepasikartos.

Taip buvo atmanevruota ligi antrojo Pasaulinio karo. Tačiau tas karas nepateisino totalistų vilčių, kad jiems tai tebus malonus pasivaikščiojimas po Europos, o gal ir platesnius plotus. Žlugo ir nacizmas, ir fašizmas. Komunizmo, kuriam sulaikyti ir likviduoti totalistai skelbėsi esą pašaukti, ne tik nelikvidavo, bet savo sukeltu karu tik padėjo jo ekspansijai. Šis uždavinys yra likęs demokratijoms.

Ši politinė pasaulio raida pastatė į nemalonią bei painią padėtį ir Lietuvos tautininkus. Ligšioliniu keliu toliau eiti Vakaruose ir demokratijų globoj buvo neįmanoma. Teko, kad ir tyliai, pasakyti, jog dabar ir jie jau demokratai. Tačiau toks formalus prie demokratijos prisipažinimas negalėjo vienu mostu likviduoti visą praeitį ir pakeisti totalistinių idėjų bei totalistinės praktikos įtakoj susiformavusį tautininkų mentalitetą. O tai atsiliepia ir ligi šios dienos.

Politiniuose santykiuose jie vis negali apsiprasti su padėtim, kad jau nebegali diktuoti ir priversti derintis prie daugumos nusistatymų. Iš to kylantis nepasitenkinimas viešumon išsilieja piktu demagoginiu kitų puolimu, nesiskaitymu su priemonėmis ir tiesa. Jiems ne tik dar gana svetima demokratinė dvasia, bet ir nesuvokiamos pačios demokratinės idėjos bei demokratinio gyvenimo apraiškos. Kaip būdingą reiškinį galima paminėti tautininkų spaudos atsiliepimą dėl neseno VLIKą sudarančių grupių paskelbto spaudai prašymo, kad kol kas susilaikytų nuo tam tikrų dalykų kėlimo ir komentavimo. Nors tasai atsišaukimas buvo ir tautininkų atstovo VLIKe pasirašytas, bet

tautininkų spauda jo nesilaikė. O į priekaištą dėl tokios laikysenos paaiškino, jog ... toks prašymas esąs spaudos laisvės varžymas. Toks elgesys, kai susitarimą jie patys buvo pasirašę, ir paties elgesio motyvavimas labai gerai charakterizuoja, kaip tautininkai suvokia spaudos laisvę demokratinėse sąlygose: jei nesilaikai savo paties laisvo susitarimo, tai gini savo laisvę! Lygiai tą patį parodo ir šiandien dar jų tebetęsiamas politinių partijų, bei politinės diferenciacijos puolimas ir niekinimas. Gyvenančių, pvz., JAV tautininkų reakcija į įvairius demokratinio gyvenimo reiškinius parodo taip pat dar totalistinio mentaliteto bruožus. Tokie dalykai, kaip aukščiausių valstybėje pareigūnų vieša kritika ar net prezidento veiksmų legalumo kvestionavimas, įvairių dalykų svarstymo viešumas ir daug kas kito jiems atrodo baisiausia netvarka, neišmanymas, pavojus ir t. t. Dar ne vienas ir šiandien netiki, jog demokratijos laimėjo kovą su totalistais dėl savo sistemos pranašumo. Jiems atrodo, kad totalistų pralaimėjimą nulėmė visai kitos aplinkybės, kaip mano ir totalistų likučiai Europoje. O nuo to lengvai pereinama ir prie minties, kad ir Lietuvoje totalizmo užmačios nebuvęs blogas reiškinys. Dėl to ir prie buvusių klaidų prisipažinimo dar neteko girdėti. Tie iš esmės tebėra pasilikę totalistai, ir jie būsimoje Lietuvoje nebus demokratijos draugai.

Kiti, nebesitikėdami, kad totalizmas galėtų sulaukti kokios nors didesnės ateities, apsipranta su mintimi, jog ateity teks gyventi ir veikti demokratinėse sąlygose. Tačiau jos nėra jiems patrauklios. O tasai demokratijos jiems nepatrauklumas juos sulaiko nuo domėjimosi demokratijos doktrina, sistema bei institucijomis ir jų veikla. Tai iš politinės srities juos stumia daugiau į ideologinę sritį, kur jie gali reikštis jiems patrauklesnių idėjų propagandoj. Dėl to paskutiniuoju laiku ypač ryškėja ta kryptimi sukimas.

Žinoma, daugiau į ideologinę sritį sukant, ima vis daugiau išryškėti ir pati ideologinė linkmė. O iš jos vis ryškiau matyti, kad tautininkų tarpe labai žymiai stiprėja laisvamaniškosios tendencijos. Jų spaudoje vis dažnėja pasisakymai, kuriuose pažeminama religija, pašiepiami religiniai įsitikinimai, kvestionuojama krikščioniškosios moralės vertė ir t. t. Nacionalistiniai įsitikinimai, o kai kurių ir artimesnė pažintis su A. Rosenbergo neopagonizmu, skatina ir juos ta kryptimi sukti. Tai jau gana ryškiai iškyla aikštėn, ypač V. Alanto neseniai pasirodžiusiose "Pragaro pašvaistėse" ir B. Railos straipsniuose. Skatinimas atsisakyti krikščionybės ir grįžti prie pagoniškų senovinių lietuvių tradicijų darosi tautininkams vis būdingesnis.

Kur nukryps ši tautininkų tarpe pasireiškusi raida, kol kas nėra pilnai paaiškėję. Tačiau ir jų viduje tai sukels didesnių ar mažesnių kovų, nes dalis pasireiškusiai linkmei nepritaria ir jau reiškiasi dėl to reakcija.

Dėl šių priežasčių tautininkai šiandien nesudaro kokio pilnai išryškėjusio nei ideologinio, nei politinio vieneto. Jie stovi kryžkelėj. Kur galutinai pasuks — parodys tik ateitis. Ar kovojančios laisvamanybės atstovai laimės, ar ir toliau jie paliks daugiau ar mažiau abejingų religijos atžvilgiu asmenų sambūris, lygiai dar neaišku, kaip neaišku, ar jie pagaliau susiformuos į liberalinių demokratų srovę, ar — sąlygoms

pakitėjus — vėl jų tarpe atgis totalistinės dar ligi šiol neišgyventos tendencijos.

Neaišku taip pat, ar šiuos visus dalykus pasiseks tautininkams savo tarpe išlyginti, ar baigsis nauju skilimu, kaip įvyko Lietuvoje tarp smetoninių ir voldemarinių tautininkų. Ligi šiol dar tėra pasireiškęs šiaip nubyrėjimas, vieniems nueinant į aiškius demokratinius sambūrius, kitiems įsijungiant į šiaip liberalinius sąjūdžius, o tretiems pasukant naujai pasireiškusios Lietuvių Rezistencinės Santarvės avantiuristiniu keliu, iš kur vargu nuėjusieji jau grįš atgal į tautininkų eiles. Nemaža laikosi ir visai nuošaly.

Tai kaip tik apsunkina kitoms visuomenės grupėms su jais bet kurioj srity bendradarbiavimą, kaip iš viso sunkus bendradarbiavimas yra su kiekviena grupe, kuri neturi savo aiškaus kelio ir iš kurios kiekvienu momentu galima laukti įvairių staigmenų, kaip, pvz., ir minėto VLIKo atsišaukimo atveju jų nelauktas elgesys. Tuos santykius su tautininkais dar daugiau apsunkina ir tai, kad totalistinis režimas yra išauklėjęs jų tarpe gana gausų arivistinį elementą, kuris dėl savo veržlumo ir aiškios sąjūdžio krypties stokos ypač lengvai prasiveržia jų tarpe į pirmąsias vietas. Tokių asmenų, kaip V. Rastenis, B. Raila ar V. Alantas atsistojimas prieky ir jų drąsa kitus mokinti demokratijos, kitiems prikaišioti tariamą totalizmą, raginti "skaitytis su visuomenės nuotaikomis" ir laikytis kitų jų niekad nepraktikuotų dalykų sudaro labai nesimpatingą farizėjų įspūdį. Kitiems visuomet susidaro įspūdis, jog būtų daug rimčiau ir taktiškiau tiems žmonėms dar kol kas pasitraukti į apsimąstymų tylą.

DĖL LIETUVIŲ REZISTENCINĖS SANTARVĖS

Nors pasauly išsiblaškiusių lietuvių politinė diferenciacija ir taip jau yra per plačiai nuėjusi, tačiau neseniai triukšmingai ėmė skardentis dar viena politinė organizacija — Lietuvių Rezistencinė Santarvė, pagal jos pačios duomenis įsisteigusi 1950 m. rugsėjo mėn., o su savo viešu pareiškimu, datuotu 1951 m. lapkričio 28 d. data, visuomenei prisistačiusi visai neseniai.

Šį viešą pareiškimą pasirašė: V. Abraitis, K. Barauskas-Barėnas, J. Bendorius, B. Bičiūnaitė, M. Biržiška, V. Čepas, J. Čiuberskis, J. Daugėla, A. Daunys, K. Drunga, P. Dulevičius, P. Gedžius, A. J. Greimas, A. Kasperavičius, J. Kazlauskas, S. Kuzminskas, S. Mackevičius, A. Markevičius, J. Masiulis, A. Michelevičius, F. Neveravičius, P. Pamataitis, J. Petkevičius, V. Pitkunigis, B. Raila, V. Strimas, I. Šešplaukis, A. Švirmickas, G. Urbonas, J. Vėbra, T. Vidugiris, Z. Zubrys, H. Žeimelis, S. Žymantas.

Savo tikslu LRS laikanti laisvos ir demokratinės Lietuvos atstatymą. Tačiau ji turi ir labai konkrečių artimesnių tikslų — iš pagrindų perorganizuoti VLIKą, be sąlygų remti St. Lozoraičio pretenzijas į Lietuvos diplomatijos šefus ir, žinoma, sau išsikovoti lietuvių politikai vadovaujančiuose veiksniuose stiprias pozicijas.

VLIKas, kaip retai kur kitur panašūs organai, jau seniai — ir tai lygiomis — yra apjungęs visas Lietuvos politines partijas, nors kai kurios iš jų Lietuvoje ir

buvo gana nežymios, bet visus rezistencinius sąjūdžius, kurie tik buvo šioje srityje daugiau ar mažiau pasireiškę. Toks visuotinis ir lygus visų įtraukimas, atrodo, galėjo ir visus patenkinti, o iš kitos pusės jo plati apimtis ir įvairių pažiūrų žmonėms duoti bendradarbiavimo galimybę. Tačiau LRS, kuri savo steigimo akte mini, kad jos žmonės pirmieji prisidėję prie tautos vedamos žūtbūtinės kovos, tuo nepatenkinta, nors jų prisidėjimas, kiek jis žinomas, ir pasireiškė tik per tas pačias partijas bei rezistencinius sąjūdžius, kurie dabar atstovaujami VLIKe. Net patys LRS vadovai, kaip S. Žymantas ir B. Bieliukas, tuos politinius vienetus patys yra atstovavę VLIKe, o kiti jos nariai ligi šiol gerai taip pat išsiteko juose. Kokie tad motyvai iššaukė naująjį politinį junginį?

Kas arčiau pažįsta aukščiau minėtus LRS narius, nesvyruodamas sutiks, kad jos gretose pirmaujančius žmones sudaro asmens iš vienur ar kitur išstumti, besijaučią nuskriaustais, garbėtroškos, politiniai perėjūnai arba šiaip kampuoti ir niekur negalį išsitekti. Pvz., dėl B. Bieliuko liaudininkai, kurių net pirmininku tremtyje jis yra buvęs, viešai pareiškė, kad jis buvęs neištikimas Lietuvos bylai. O žinomas liaudininkų veikėjas Mackevičius savo viešam pareiškime S. Žymantą (doc. S. Žakevičių) laiko lygintinu tik su J. Gabriu-Paršaičiu, atseit aukščiausio laipsnio avantiuristu. Jų tarpe šio avantiuristinio gaivalo yra ir daugiau. Dėl to gana su pagrindu galima teigti, jog vienas motyvų naujam sambūriui buvo tų niekur negalinčių dėl savo būdo ypatumų pritapti asmenų noras susikurti sambūrį, kuriame jie galėtų tvarkytis, kaip jiems patinka, būti neginčijamais vadais ir kartu susidaryti sąlygas išeiti į viešumą ne paskiro asmens vardu, kuris mažai teturi viešajame gyvenime reikšmės, bet kaip tam tikros visuomenės dalies atstovų ir jos nuomonės reiškėjų. Politinis sambūris jiems yra priemonė išsimušti į tas vadovaujamas viešojo gyvenimo pozicijas, kurių jie labai trokšta, bet ligi šiol kitur negalėjo įgyti arba įgiję išlaikyti. Kiti, kuriuos vienu ar kitu būdu jiems yra pavykę į savo gretas įtraukti, jiems tėra statistai, kurių priekyje jie gali vaidinti savo trokštamą vaidmenį.

Šių asmenų asmeniniai interesai šiuo atveju yra, atrodo, sutapę su tam tikrų sambūrių tikslais. Tie sambūriai siekia mūsų visuomenėj tam tikros įtakos ir kai kurio jiems nepatinkančio jėgų santykio pakeitimo. Tačiau jie savo vardu neina į viešumą. Jiems reikia tam tikrų sambūrių, kurie jų patikėtinių vadovaujami ar bent kreipiami pageidaujama linkme, atliktų tai, ko jie nenori patys savo vardu imtis. Tų sambūrių veidą yra kiek atskleidęs prof. M. Biržiška savo straipsny apie prof. M. Roemerį, iškeldamas jį kaip Lietuvos masonų vadą. Paskutiniaisiais metais Lietuvos visuomenėje lietuviškąją masoneriją ypač reprezentavo trys jauni profesoriai. O ne paslaptis, kad šio sąjūdžio žmonės, kurie daugiau asmenine įtaka Lietuvoje reiškėsi ir pozicijoje ir opozicijoje, taip kombinuota veikla pravesdami jiems sąjūdžio pavestus tikslus, dabar laiko savo ranką ir ant LRS vadžių. LRS jiems yra labai patogus junginys, nes sutelkti avantiuristinių ir arivistinių palinkimų asmens prie pastatytų tikslų eina be skrupulų, o kartu leidžia tikriesiems viso ko vairuotuojams nieku nesiangažuoti ir nepakliūti į susikompromitavimo pavojų.

Dėl minėto šio sąjūdžio pobūdžio negalima tikėtis, kad jis galėtų bent ilgainiui pasireikšti Lietuvos ir lietuvių visuomenės gyvenime kaip pozityvi jėga. Tiek jame susitelkę asmens — žinoma vadovaujantieji — tiek faktiškai jam skiriamas uždavinys verčia jį beatodairiniu būdu veikti, kad tik tikslas būtų pasiektas. Ir tai jau dabar ryškiai jo veikloje reiškiasi. S. Žymantas jau kuris laikas visą savo energiją skiria VLIKui diskredituoti, o oficialusis LRS pirmininkas St. Kuzminskas net viešai pradėjo varyti propagandą, kad lietuvių visuomenė neremtų Tautos Fondo ir jam grąžintų tuščius aukų lapus (žiūr. Britanijos Lietuvį, 1952 m. 1 nr.). Tai jau toks kraštutinis veikimo būdas, kad šiuo sunkios kovos už Lietuvos laisvę metu jis greičiau panašus į išdaviko, negu visuomenės veikėjo pasireiškimą. Savo užsimotų dalykų jų siekiama su tokiu atkaklumu, jog matyti aiškus pasiryžimas viską sugriauti, jei esamame jėgų santykyje neįmanoma jų pasiekti. Suprantama, jog skaičiuojama, kad paskiau, iš naujo pradedant viską organizuoti, jiems jau pavyks patenkinti ir asmenines ambicijas, ir pravesti tuos dalykus, kurie yra skirti aikštėn nesirodančių dirigentų.

Tad LRS santarvės pasireiškimą mūsų gyvenime reikia laikyti labai apgailėtinu reiškiniu, nes jis ateina tik su destruktyviniais tikslais. Ir juo labiau tai yra neigiamas dalykas, kad faktiškų rėmėjų jis turi ir tų asmenų tarpe, kurie viešai su juo neturi jokio ryšio, bet su juo siejami jo nepaskelbtojo tikslo, kuris yra ir jų tikslas. Jie visuomenėj pareiškia kartais nuomones, jog reikėtų ir šiam sąjūdžiui pripažinti visuomenėj vietos tariamai tik bendrojo tautinio intereso sumetimais, nors turi uždavinio taip nežymiu būdu jam padėti tokias pozicijas mūsų visuomenėj užimti, kad efektingiau galėtų jo veikla pasireikšti.

LIETUVOS VALSTIEČIŲ SĄJUNGOS KRIZĖ

Vadinamosios Lietuvių Rezistencinės Santarvės savo įsisteigimo paskelbimas bei jos pradėti žygiai stipriai atsiliepė liaudininkų partijos viduje. LRS steigėjų tarpe figuruoja keletas liaudininkų veikėjų — buvęs jų centro komiteto pirmininkas, o paskutiniuoju laiku jo narys B. Bieliukas, buvęs centro komiteto narys J. Daugėla, S. Kuzminskas ir k. Šis dalykas liaudininkų tuojau buvo pradėtas suvažiavimuose svarstyti, ir po tam tikrų svyravimų nusistatyta prieš LRS ir jos užsimotą veiklą.

Tai sukėlė liaudininkų tarpe stiprių nuomonių skirtumų ir net viešą konfliktą. B. Bieliukas viešai pasisakė prieš kai kurių liaudininkų veikėjų pareiškimus ir prikišo centro komitetui nusistatymų nepastovumą. Iš antros pusės atvirais laiškais "Vienybėje" K. Žalkauskas ir Mackevičius stipriai pasisakė prieš LRS vadovaujančios įtakos turintį S. Žymantą ir prieš B. Bieliuką, apie kurį K. Žalkauskas viešai paskelbė, kad jis liaudininkų turimomis žiniomis nėra Lietuvos darbui ištikimas. Ir dalykas baigėsi tuo, kad liaudininkų c. komitetas suspendavo trejiems metams B. Bieliuko veiklą, o šis įteikė iš Sąjungos išstojimo pareiškimą.

Ši krizė, po kai kurių liaudininkų veikėjų (kaip Paleckio, Oški-

nio) ir eilės buvusių veiklių "Varpo" korporantų nuėjimo pas komunistus, Liaudininkų Sąjungoje, tur būt, yra pati žymiausia. Juo labiau, kad ji palietė eilę vadovaujančių asmenų ir taip pat liaudininkų jaunimą. Vadovybės aiškus pasisakymas prieš LRS kai kurių pasišovusių su ja eiti liaudininkų buvo priimtas, ir jie pasidavė partijos disciplinai. Tačiau su atvirai prieš vadovybės liniją pasisakiusiu ir iš Sąjungos išstojusiu B. Bieliuku nueina kartu ir dalis "Šviesoj" susitelkusio bei kito liaudininkų jaunimo. Tai jau aiškus sambūriui nuostolis. Tačiau kokiu mastu galutinai jis bus liaudininkus palietęs, paaiškės tik vėliau, kai į šį dalyką įtraukti asmens galutinai apsispręs. Iš antros pusės, kai kuriais atžvilgiais tam tikrų asmenų iš jų tarpo pasitraukimas liaudininkams, gal būt, išeis ir į gerą. Kiekvienam sąjūdžiui yra geriau, jei iš jo pasitraukia avantiuristinių palinkimų ir nevisai aiškių tikslų asmens. Tačiau kartu ir aišku, jog M. Sleževičiui mirus ir Z. Toliušiui nebegalint vadovauti, o pagaliau iš gyvųjų tarpo pasitraukus ir dideliam liaudininkų autoritetui Dr. K. Griniui, nebeliko jų tarpe tokio masto asmenybių, kurios pajėgtų nuo panašių krizių partiją apsaugoti, gi joms iškilus savo žodžiu bent daugumą narių suorientuoti, ko laikytis. Dėl to panašios krizės jau ne vieną kartą liaudininkus ir sukrečia.

Jaunimo žygiai

PRADEDA TELKTIS EUROPOS JAUNIMAS

Europos vienybės idėja, kuri remiama Europinio Sąjūdžio ir įvairių Europos federalistinių sambūrių, kol kas dar yra daugiausia atstovaujama ne plačių europiečių masių, bet politikų, visuomenininkų bei intelektualų. Tačiau aišku, jog sėkmingai įgyvendinta ši idėja tegalės būti tuomet, kai ji bus pasisavinta ne tik negausaus intelektualų būrio, bet ir visos Europos visuomenės, kai bus plačioje visuomenėje suformuota europiečio sąmonė, kai Europos gyventojams Europa taps didžioji jų tėvynė. Iš čia kyla gyvas reikalas akcijos, kuri šią sąmonę ugdytų ir plėstų visuomenėje. O dirva šiai akcijai neabejotinai geriausia jaunimo tarpe, nes jaunimas visuomet turi daugiau užsidegimo idėjiniams reikalams. Gi, antra vertus, jisai juk sudarys artimos ateities visuomenę. Tad ir įvairių idėjų įgyvendinimas tiek bus sėkmingas, kiek tas idėjas pasisavins jaunimas.

Ši aplinkybė paskatino Europinio Sąjūdžio atstovus imtis akcijos savo idėjai laimėti Europos jaunimą. Pagaliau ir jaunimo tarpe atsiranda vis daugiau šia idėja susidomėjusių bei jos entuziastų. Tad paskutiniųjų metų būvyje šiuo klausimu pradėta ne tik kalbėti ir rašyti, bet buvo imtasi ir konkrečių žygių sukurti jaunimo europinį sąjūdį. Tuo tikslu buvo vykdomi pasikalbėjimai su Europos federalistų jaunimo, tarpuniversitetinės federalistų unijos, NEI jaunių, Europos socialistų jaunimo unijos ir kitų

panašių Europos jaunimo sambūrių atstovais.

Po įvairių paruošiamųjų pasikalbėjimų pagaliau pradedama pereiti ir prie konkretaus šio naujo sąjūdžio kūrimo. Šių metų sausio 7 d. įvyko europinio jaunimo suvažiavimas, kuris aptarė daugelį rūpimų klausimų ir sudarė provizorinį biurą. Sausio 23 d. Paryžiuje įvyko vėl panašus susirinkimas, kuriame jau buvo konkrečiau aptartos viso veikimo gairės bei organizacinė struktūra. Buvo nutarta iš atskirų kraštų jaunimo rinktų atstovų sudaryti sąjūdžio tarybą, kuri turės nustatyti veikimo programą bei metodus ir paskirti jaunimo atstovus prie Europinio Sąjūdžio. Nuolatinis Europinio Jaunimo Sąjūdžio biuras numatoma įkurti Paryžiuje. Šie darbai numatyti atlikti dešimties mėnesių laikotarpy.

Europinio jaunimo sąjūdį pradeda organizuoti nuo daugiau išlavintos jaunimo dalies. Tik jo tarpe sudarius didesnę sąjūdžio atramą, bus daromi žygiai pereiti ir prie platesnių jaunimo masių.

Sąjūdžio pirmasis tikslas — ugdyti jaunimo tarpe europinę sąmonę bei Europos vienybės idėją. Ši bendro pobūdžio idėja įvairiose gyvenimo srityse pasireikš visai konkrečiais tikslais. Politiniu atžvilgiu sąjūdis sieks vieningos Europos visuomenės, kuri bendromis jėgomis turėtų realizuoti tarpusavį visų europiečių sugyvenimą bei visos Europos pažangą. Socialinėj srity mojamasi siekti visų tautų lygybės ir visų sluogsnių socialinės gerovės. Kultūrinėj srity numatoma siekti visuotinio kultūros pakėlimo ir sudaryti sąlygas, kad kultūrinių laimėjimų vaisiai būtų prieinami visiems Europos gyventojams.

Visą darbą numatoma vykdyti per paskirų kraštų jaunimo sąjūdžius, per kuriuos būtų vykdomas šis tarptautinis planas. Numatomi taip pat ir regioniniai susigrupavimai. Tačiau bus siekiama, kad šie susigrupavimai nenukryptų į siaurus tautinius ar regioninius tikslus, bet pirmoj eilėj turėtų prieš akis europinę idėją ir tarptautinį sąjūdžio tikslą.

Konkrečiam darbui numatoma plati veikimo programa. Bus organizuojama europinių problemų studijos bei jaunimo informacija, renkama atitinkama medžiaga, sąjūdžio idėjai populiarinti naudojama radijas, spauda, filmai bei kitos moderniosios priemonės, šaukiamos konferencijos, leidžiami atitinkami leidiniai ir t. t.

Pirmasis plataus masto Europos jaunimo suvažiavimas numatomas sušaukti jau šių metų rugsėjo mėnesį Paryžiuje, kur bus svarstomi daugiausia socialiniai Europos klausimai — profesiniai reikalai, socialinio draudimo, apmokamų atostogų, urbanizmo, butų, sporto, teatro, kino ir k.

Kadangi sąjūdis dar tik formuojasi, suprantama, kad jo charakteris dar nėra pilnai išryškėjęs. Įvairios jaunimo grupės ir paskiri Europinio Sąjūdžio veikėjai turi kiek skirtingų į patį sąjūdį bei jo uždavinius ir veiklą pažiūrų. Tačiau yra vilčių, kad visus tuos nuomonių bei pažiūrų skirtumus pavyks išlyginti bei suderinti ir Europos vienybės idėjai galės būti sėkmingai dirbama.

Okupuotų Europos kraštų jaunimui neabejotinai bus naudinga į šį sąjūdį įsijungti. Tačiau jam tenka pareiga ir budėti, kad jo reikalai nebūtų čia užmiršti ir jis pats nustumtas į šalį. Tenka pastebėti, jog yra pasireiškusi, kuriant šį sąjūdį, ta pati tendencija, kuri buvo iškilusi ir kuriant Eu-

ropinį Sąjūdį — Sovietų pavergtųjų tautų atstovus palikti, kad ir bent kol kas, nuošaly. Tačiau, patiems pavergtųjų atstovams padėjus pastangų, jie, kaip žinome, buvo pagaliau priimti į tą sąjūdį lygiateisiais nariais. To pat galės pasiekti ir pavergtųjų tautų jaunimas Europiniame Jaunimo Sąjūdyje, jei dės pastangų. Juo labiau, kad minėta tendencija nėra visuotinė. Jei kai kas ją ir parodo, tai iš antros pusės yra labai svarbių jaunimo sambūrių, kaip, pvz., NEI jaunimo sekcija, kurie yra griežtai prieš tokį Europos tautų skirstymą nusistatę ir tvirtai remia pavergtųjų tautų jaunimo teises lygiai su kitais įsijungti į jaunųjų europiečių bendruomenę ir kad ten jų reikalams būtų skiriama lygiai dėmesio, kaip ir visų kitų tautų jaunimo reikalams.

KATALIKŲ STUDENTIJA NAGRINĖJA UNIVERSITETŲ PROBLEMAS

Paskutiniaisiais metais įvairių kraštų katalikų studentija labai gyvai yra susidomėjusi įvairiomis universitetinėmis problemomis ir ypač tų klausimų nagrinėjimas yra pagyvėjęs ryšium su šiais metais Kanadoje įvykstančiu Pax Romana kongresu, kuriame pagrindinė studijų tema taip pat bus: "Universiteto misija".

Jungtinėse Amerikos Valstybėse jau praėjusiais 1951 metais National Federation of Catholic College Students — NFCCS savo plačioje konferencijoje labai uoliai studijavo universitetų veiklos ir pažangos pagrindinius klausimus. Tos studijos visų pirma aiškiai parodė, kad Amerikos universitetų istorija yra jų nuolatinio prie gyvenimo naujų reikalavimų prisitaikymo istorija. Buvo prieita išvados, kad universitetas turi atlikti dvi pareigas — kultyvuoti inteligentiją universalinės patirties ir kultūros plotmėje ir paruošti specialistus, tačiau su tinkamu bendru išlavinimu ir išauklėjimu. Buvo apžvelgtos ir kritiškai įvertintos tos idėjos, kurias į universitetus atnešė puritonai, paskiri Amerikos garsieji vyrai, kaip: Ralph Waldo Emerson, Oliver Wendell Holmes, William James, John Dewey ir kt. Buvo prieita išvadų, kad universitetai dar labiau turi suartėti su visuomene, rūpintis žmonijos didžiųjų idėjų bendruomeniniame gyvenime skelbimu ir nesitenkinti siaurų ir praktiškų specialybių paruošimu.

Kanadoje šiais reikalais gyvai domėjosi Canadian Federation of Newman Clubs—CFNC. Šios organizacijos 1951 m. konferencijoje universitetinės problemos irgi buvo pagrindinis klausimas. Buvo įsakmiai nagrinėta tokie klausimai: universitetas, kaip profesorių, studentų ir administracinio personalo bendruomenė, intelektualinės asmenybės formavimo būdai, mokslinės tiesos ieškojimo keliai. Buvo išdirbta konkreti programa Newman klubų veikimo paskiruose fakultetuose, katalikų studentų santykiavimo būdai su nekatalikų studentija ir jos organizacijomis ir aptarti kiti aktualūs reikalai.

Belgijoje Flamų Studentų Katalikų Sąjunga turėjo savo studijų savaitę. Hertogenburgo pilyje buvo susirinkę Louvaino, Ghento, Antverpeno studentijos atstovai. Visų pirma jie išklausė garsaus

profesoriaus filosofo Dondeyne paskaitos apie universiteto tikslus ir kitų žinomų referentų pranešimus. Vėliau jau buvo diskutuota universitetų reformos reikalais, universiteto teikiamų laipsnių klausimais, studentų organizacijų santvarkos reikalais ir kt.

Italijoje tiems klausimam aptarti buvo suruoštas specialus suvažiavimas 1951 m. lapkričio mėnesį Romoje. Pagrindinius tais klausimais referatus skaitė msgr. Emilio Guano, prof. C. Cereti, prof. N. Palmieri. Prof. G. De Santis—**Comitato Docenti Universitari** pirmininkas specialiu laišku paragino visą katalikišką profesūrą dar labiau susidomėti universiteto misijos klausimais ir panagrinėti tokiuos klausimus, kaip įvairių sričių pažinimo suderinimą, pilnutinio ūgdymo sistemos reikalingumą, atsiribojimą nuo blėstančio materializmo ir kitus svarbius klausimus.

Šveicarijoje gyviausiai universitetinių klausimų nagrinėjime pasireiškė **Lepontia**, italų kalba šnekančiųjų katalikų studentų organizacija. Jos pastangomis buvo nagrinėtos temos, kaip universitetus veikiančios jėgos, katalikas studentas šių dienų universiteto gyvenime, katalikų studento misija katalikų ir nekatalikų visuomenėje, profesinio pasiruošimo klausimai ir t. t.

Didžioje Britanijoje — Union of Catholic Students in Great Britain organizuoja universitetinių klausimų šių metų vasarą. Nagrinėjimui numatyta tokie klausimai: universitetas ir visuomenė, universitetas ir valstybė, universitetų istorijos raida, mūsų dienų universiteto uždaviniai, katalikų universitetų misija ir kiti svarbūs klausimai.

Taigi tenka laukti, kad po tokio įvairiuose kraštucse universftetiniais klausimais pasiruošimo Pax Romana kongresas bus tikrai gyvas, rimtas ir ras katalikiškajam pasauly didelio atgarsio.

V. Ramidavietis

IŠ NEI JAUNIMO SEKCIJOS VEIKLOS

Kaip Europos krikščionių demokratų partijos yra susijungusios į Krikščionių Demokratų Internacionalą (NEI), taip europinės krikščionių demokratų jaunimo sekcijos yra susijungusios į NEI jaunimo sekciją. Ši sekcija veikia nuo 1949 m. su centru Paryžiuje. Sekcijai vadovauja kas metai perrenkama valdyba, kuriai šiuo metu pirmininkauja šveicaras Dr. L. Schurmann. Gen. sekretorium yra austras R. Lewandowski. Lietuvius šiame sąjūdyje atstovauja kun. J. Krivickas, U. Karvelytė ir Petrauskas. Sekcija artimai bendradarbiauja su NEI vadovybe ir jo vykdomajame komitete turi savo atstovus.

NEI jaunimo sekcijos tikslas studijuoti paskirų kraštų ir tarptautinius įvykius, derinti įvairių tautų jaunimo veiklą, ginti jo interesus, plėsti krikščioniškosios demokratijos mintį tarptautiniu planu, talkinti krikščionių demokratų partijoms, įvairiais įmanomais būdais teikti krikščioniškam jaunimui pagalbą, kad jis išsilaikytų šiais sunkiais laikais, ir kovoti su komunizmu bei veikti pasaulio opiniją, kad būtų imamasi priemonių sudrausti terorą anapus geležinės uždangos.

Savo tikslo siekdama, NEI jaunimo sekcija varo platų barą. Ji organizuoja tarptautinius jaunimo suvažiavimus, ruošia studijų die-

nas, akademijas bei leidžia manifestus, kur studijuojami ir sprendžiami ideologiniai, socialiniai, ekonominiai, politiniai, teisiniai, kultūriniai bei kiti visuomeninio pobūdžio klausimai. Savo studijomis ir priimamomis rezoliucijomis jie dalimi paruošia medžiagą NEI.

Apie savo veiklą NEI jaunimo sekcija įvairių kraštų sekcijas informuoja per dokumentacinius ir informacinius leidinius.

Tarp paskesniųjų NEI jaunimo sekcijos darbų paminėtina susiartinimo tikslais suruošti vokiečių-prancūzų ir vokiečių-lenkų krikščionių demokratų jaunimo pasimatymai. Panašus pasimatymas buvo sausio 13 d. suruoštas Paryžiuje tarp NEI jaunimo atstovų ir Tarptautinės Katalikų Jaunimo Federacijos atstovų. Lietuvius jame atstovavo A. Vencius. Tokie susitikimai ir abipusė informacija numatoma turėti su Pax Romana studentų sąjungos atstovais, Pasaulio Katalikių Mergaičių Federacija, Tarptautiniu Katalikų Studentų Sąjūdžiu ir J.O.S. Taip pat NEI jaunimo sekcijos atstovai aktingai dalyvavo Nancy įvykusioje europinio jaunimo studijų savaitėje ir studijų savaitėje Grenobly, surucštoje "Jeunes Amis de la Liberte".

NEI jaunimo sekcija prisideda ir prie projektuojamos Europos jaunimo organizacijos steigimo. Siekiama, kad Europos jaunimo organizacija būtų sudaryta proporcingai, pasiremiant trimis daugiau išryškėjusiomis pasaulėžiūromis ir partijomis — krikščionimis demokratais, socialistais ir liberalais. NEI jaunimo sekcija rūpinasi čia ginti krikščioniškojo jaunimo teises ir pozicijas.

Remdama Europos unijos mintį, NEI jaunimo sekcija šiais metais skatina ruošti įvairiuose kraštuose europines manifestacijas. Belgai tai daro šį pavasarį, pasirinkę temą "Demokratinės institucijos ir Europos unija". Kituose kraštuose panašios demonstracijos gal bus suruoštos kitu metu.

Visos eilės kraštų krikščionių demokratų jaunimo sekcijos rengia įvairius kito pobūdžio jaunimo susitikimus. Austrų sekcija surucšė Trautenfelse tarptautinę jaunimo pašliūžų šventę. Italai rengia Venecijoj tarptautinį krikščionių demokratų studentų susitikimą, kur numatoma įsteigti tarptautinį krikščionių demokratų studentų biurą.

Laukiama, kad neilgai trukus bus išleistas sekcijos centro Paryžiuje paruoštas krikščionių demokratų jaunimo klausimu specialus leidinys.

LIETUVIAI CDUCE JAUNIMO SEKCIJOJ

Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Unijos rėmuose yra įsisteigusi ir jaunimo sekcija. Jos centras yra Paryžiuje. Šioje sekcijoje dalyvauja Čekoslovakijos, Lenkijos, Lietuvos, Slovenijos ir Vengrijos krikščionių demokratų jaunimas. Baigia įsijungti taip pat ir Latvija.

Sekcijos tikslas atkreipti Vakarų dėmesį į pavergtus Vidurio Europos kraštus, studijuoti šio Europos regiono aktualiuosius klausimus, kovoti jaunimo tarpe prieš komunizmą ir vesti propagandą už komunistų pavergtų kraštų išlaisvinimą.

Sekcijai pirmininkauja D. Pav-

lista. Gen. sekretoriumi yra E. Bobrowski. Iš lietuvių pusės valdybon įeina B. Šlepetytė-Venckuvienė, A. Venckus, ir J. Puškorius. Sekcija turi penkias komisijas: federalistų, ekonominių-socialinių klausimų, kultūrinę, pedagoginę ir jaunimo formavimo. Sekcija leidžia savo biuletenį, kurio redakcijoje darbuojasi iš lietuvių B. Venckuvienė.

Sekcijos biuleteny jau buvo visa eilė straipsnių ir apie Lietuvą. Kalėdiniame nr., aprašinėjant pavergtųjų Vidurio Europos tautų kalėdinius papročius, buvo prisiminti ir lietuvių kalėdiniai papročiai.

Paskutiniuoju laiku sekcija stengiasi savo veiklą išplėsti į įvairius kraštus. Tos programos rėmuose įsteigtas skyrius Anglijoje, kur ir lietuviai aktingai dalyvauja.

"MŪSŲ JAUNIMAS"

Šiuo vardu pradėta leisti L.K.D. Jaunių Sekcijos biuletenis. Redaguoja kun. J. Krivickas, L.K.D. atstovas prie NEI. Jo jau pasirodė du mimiografuoti numeriai. Biulatenis turi tokius skyrius: autoritetų žodis, veikla įvairiuose kraštuose, CDUCE ir jaunimo sekcijos veikla, NEI jaunių veikla, straipsniai ir studijos, žinios iš pavergtos tėvynės, Lietuviai laisvame pasauly, naujausios žinios, informacijos. Patiekiama labai daug įdomios medžiagos. "Mūsų Jaunimu" susidomėjimas visur pastebėta. Redaktoriaus adresas: kun. J. Krivickas, II rue de la Toussaint, Strasbourg, France.

IŠ STUD. ATEITININKŲ "VYTAUTO" KLUBO ORGANIZAVIMOSI IR PIRMŲJŲ VEIKLOS METŲ

Praėjusių metų lapkričio 21 d. Studentų Ateitininkų "Vytauto" Klubui sukako 25 metai. Tad pravartu čia prisiminti šio visuomenininkų sambūrio praeitį, nes jo įnašas į lietuvių katalikų visuomeninį gyvenimą yra tikrai pažymėtinas — jo eilėse subrendo ir pasiruošė visuomeninei veiklai gana gausus būrys dabar aktingai visuomenininiame darbe besireiškiančių asmenų ir tiek pats Klubas kolektyviai, tiek paskiri jo nariai yra tėvynėje ir tremtyje išvarę plačią bei reikšmingą visuomeninio darbo vagą.

Iki 1926 m. studentai ateitininkai Lietuvos Universitete sudarė vieną Studentų Ateitininkų Draugovę. Studentų at-kų būriui vis didėjant, Draugovė sparčiai augo ir šakojosi — skirstėsi į sekcijas, būrelius, ratelius ir kitokius padalinius. Tačiau jie visi veikė vienos Stud. At-kų Draugovės ribose ir vadovybėje. Bet ilgainiui atskirų padalinių veikla taip išsišakojo ir apėmė taip įvairias sritis, kad vienai Draugovės valdybai nebebuvo galimybės ne tik sėkmingai vadovauti, bet net pakankamai sekti taip plataus veiklos baro, kurį Lietuvos Universiteto stud. at-kai vis plėtė. Kilo gyvas Draugovės pertvarkymo klausimas.

Jau 1925 m. rudens semestre buvo paruoštas laikinis Draugovės perorganizavimo projektas, pagal kurį Draugovės padaliniams buvo duotos plačios teisės veik savarankiškai tvarkytis ir veikti. Pagal tą projektą iki tol veikusi Draugovės Visuomenininkų Sekcija, persiorganizavo į Visuomenininkų Klubą su pasirinkta darbo sritim, sava programa, net sava atskira kasa.

Klubas pasirinko uždaviniu veikti kultūrinėse, jaunimo, politinėse bei ekonominėse organizacijose, kad būtų progos patiems įprasti dirbti visuomeninį darbą ir taip pat norėdamas padėti tose organizacijose dirbantiems. Klubo ribose buvo ruošiami informaciniai pranešimai, diskusijos įvairiais momento aktualiais klausimais, aptariami svarbesnieji visuomeninio gyvenimo įvykiai; paskaitose bei referatuose nagrinėjami bendrieji at-kų principai, veikimo būdai ir t. t. Klubo nariai sekmadieniais ir kitomis progomis vykdavo į provinciją su pranešimais ir paskaitomis į kat. organizacijų susirinkimus.

Visuomenininkų Klubui vadovavo energingas ir veiklus pirmininkas stud. Jonas Matulionis, sėkmingai pravedęs Visuomenininkų Klubo perorganizavimą į visai savarankų vienetą — Studentų Ateitininkų "Vytauto" Klubą.

Kad ir turėdamas plačias organizavimosi bei veikimo teises, Visuomenininkų Klubas, kaip ir kiti tuo metu veikusieji stud. at-kų sambūriai, nebuvo visai savarankus, nes formaliai priklausė Stud. At-kų Draugovei, kuri viena atstovavo studentus at-kus Lietuvos Universitete ir už jo sienų. Tad 1926 m. rudenį įvykusi Studentų At-kų konferencija reorganizacijos reikalu padarė dar žingsnį pirmyn, būtent vienoj ir toj pačioj vietoj leido steigtis keliems visai savarankiškiems stud. at-kų vienetams. Pagal šį nutarimą autonomiški Draugovės padaliniai, jų nariams nutarus, galėjo išsiskirti iš Draugovės ir susiorganizuoti į atskiras draugoves, korporacijas, klubus ar kitus sambūrius.

Tuo nutarimu vienas iš pirmųjų pasinaudojo Visuomenininkų Klubas. Nutarimas išsiskirti iš Draugovės globos ir veikti sava iniciatyva ir atsakomybe nebuvo staigus ir lengvas. Tas klausimas buvo svarstomas daugelyje susirinkimų. Iškelta daug projektų dėl naujos organizacijos pobūdžio, veikimo apimties, vardo ir t. t. Tų klausimų nagrinėjimas sukeldavo karštų ginčų.

Po daugelio posėdžių ir susirinkimų nusistatyta naujai organizuojamo vieneto steigiamąjį susirinkimą sušaukti 1926 m. lapkričio mėn. 21 dieną. Bet lygiai tos pačios ūkanotos lapkričio mėn. 21 dienos popietę visi at-kai, kaip ir visa kita patriotinė Lietuvos Universiteto studentija, skubėjo į Liaudies Namų salę viešai pasisakyti dėl svetimų gaivalų pradėtos antilietuviškos ir priešvalstybinės veiklos bei tuometinės vyriausybės pastebimo jų protegavimo.

Studentai atsistojo ne prieš pačią vyriausybę, bet tik reikalavo, kad vyriausybė pakeistų nusistatymą įvykiu atžvilgiu ir uždraustų tautos bei valstybės priešams laisvai veikti ir net tyčiotis iš lietuvių.

Vyriausybė, taip nuolaidi svetimam gaivalui, prieš savus lietuvius studentus pasiuntė raitąją policiją, kad neleistų studentams po susirinkimo nueiti į Karo Muzėjaus sodelį ir ten prie Nežinomojo Kareivio Paminklo pareikšti savo lietuvišką nusistatymą.

Raitoji policija ne tik puolė studentus gatvėse, bet įsiveržė į Tautos Šventovę — Karo Muzėjaus sodelį. Tik Karo Muzėjaus viršininkui gen. Nagevičiui pareikalavus, policija apleido sodelį, o studentai, gen. Nagevičiui pageidaujant, čia viešai nebekalbėjo. Susikaupę sugiedojo Tautos Himną ir, išreikalavę iš policijos 13 suimtųjų, išsiskirstė. Tas įvykis sujaudino ir sunervino ne tik visus studentus, bet šiurpiu aidu

nuaidėjo ir per visą Lietuvą. Nuo to įvykio nebeilgas kelias iki gruodžio 17 dienos perversmo.

Prie šio įvykio sustojau kiek ilgiau, norėdamas pabrėžti tas nuotaikas ir pergyvenimus, kuriuos atsinešėm į "Vytauto" Klubo steigiamąjį susirinkimą, rinkdamiesi iš Karo Muzėjaus sodelio bei Lukšio, Ožeškienės, Donelaičio ir kitų gatvių bei skersgatvių, kur ką tik ėjo nieko gero nežadančios grumtynės.

Gestančios rudens dienos prietemoj, susijaudinę, išsiblaškę, nuvargę ir susirūpinę artimu rytojum, ne greit galėjome susikaupti kūrybiniam darbui — padėti kertinį akmenį naujai organizacijai— Stud. At-kų Visuomenininkų "Vytauto" Klubui. Visu savo brutalumu užgriuvę dienos įvykiai temdė ateities perspektyvą. Gi "Vytauto" Klubą organizavome ne iš dienos reikalų išeidami, bet ateičiai, kad suburtomis jėgomis galėtume sėkmingiau ugdyti savyje ateitininkų principus ir derinti pastangas, įgyvendinant juos viešajame gyvenime, bei užgrūdinti valią kovoje už skaidresnį rytojų. Čia stengėmės sumegsti ryšius tarp kasdienybės ir galimybių ją praskaidrinti, tarp gyvenamo momento ir ateities vizijos, tarp realybės ir idealo.

Tie reikalai buvo ne tik aktualūs, bet ir labai opūs. Jautėme, kad visuomenininkams teks susidurti su žiauria, vylinga ir dažnai nepalankia aplinka. Nepasiduodant dienos įtakai ir nenukreipiant perdaug dėmesio į momento reikalus, buvo numatyti svarbesnieji visuomeniniai uždaviniai, prisiimtos konkrečios pareigos ir pasiryžta bendrom pastangom bei organizuotu būdu pradėti naują visuomeninio darbo barą. Visa tai buvo stengtasi išreikšti Klubo įstatuose, statute bei darbo programoje.

Ne atsitiktinai pasirinkta Klubo vardas ir šefas. Vytauto Didžiojo vardas šių dienų lietuviui nėra vien tik istorinės Lietuvos didybės simbolis. Vytautas yra realus ir kaip valdovas politikas, ir kaip strategas, ir kaip valstybininkas diplomatas ir pagaliau kaip visuomenininkas kultūrininkas, supratęs ir tautinio savarankiškumo bei krikščionybės religinę bei kultūrinę reikšmę.

Klubo šefu vytautininkai pasirinko kun. Mykolą Krupavičių, vieną ryškiausių lietuvių katalikų visuomenininkų.

Poilsio nepripažįstantis visuomenės veikėjas - organizatorius, spaudos darbininkas, Leono XIII Fondo kūrėjas, politikas, seimo narys, ministeris, žemės reformos įkvėpėjas ir vykdytojas, krikščionių demokratų vadas — tai ano meto kun. Mykolo Krupavičiaus besąlyginiu pasišventimu eitos pareigos. Studentams vytautininkams imponavo ne tik titulai, bet dar daugiau jo išsiskirianti asmenybė. Jo aiškūs principai, nepalaužiama valia ir neišsenkanti energija Dievo ir Tėvynės tarnyboje žavėjo jaunus studentus visuomenininkus tada, žavi ir šiandien pasikeitusiose aplinkybėse jau subrendusius "Vytauto" Klubo bičiulius. Todėl ir šiandien, lygiai kaip prieš 25 metus, vytautininkai pagrįstai didžiuojasi ir nuoširdžiai džiaugiasi, kad jų Klubo šefu yra didžiai gerbiamas prel. Mykolas Krupavičius.

Pirmieji "Vytauto" Klubo metai, kaip paprastai, buvo organizavimosi, darbo plano nustatymo ir pirmųjų bandymų metai. Malonu prisiminti, kad pirmaisiais audringais Klubo veiklos metais klubui pirmininkavo jaunas entuziastas, stud. Stasys Gabaliauskas.

Jo vadovaujamas, Klubas, aktingai dalyvavęs viešojo gyvenimo sūkuriuose, pergyvenęs gruodžio 17 d. perversmą ir vėliau prasidėjusią politinę painiavą, metų būvyje pavyzdingai susitvarkė, susidrausmino, gyvu darbu įsijungė į plačiąją visuomenę ir išaugo į vieningą, judrų 100 vyrų vienetą.

Vytautininkai visur buvo sutinkami — ir Laikinosios Sostinės ir tolimesnių provincijos miestų ir miestelių visuomeniniuose susibūrimuose. Darbo buvo daugybė ir darbininkų visur reikėjo.

Būdami lietuviai patriotai, vytautininkai be atodairos ėjo į heroišką kovą už išorinę tautos nepriklausomybę ir vidaus gyvenimo laisvę, be kurių lietuvių tauta negalėjo sėkmingai išvystyti nei kultūrinės pažangos, nei sukurti didesnės medžiaginės gerovės. Į tą kovą jie ėjo intensyviu kūrybos darbu, su nuoširdžia ištikimybe kilniosioms tautinėms tradicijoms.

Būdami katalikai ateitininkai, vytautininkai savo asmeninį gyvenimą ir viešąjį veikimą stengėsi tvarkyti ir vykdyti pagal Katalikų Bažnyčios mokslą ir bendruosius ateitininkų principus, organiškai suderindami savo tautinį idealą su visuotiniu krikščioniškosios pasaulėžiūros turiniu.

Kaip visuomenininkai, vytautininkai savo veikimą derino su plačiosios visuomenės gerove ir jos reikalais. Jie ėjo į gyvenimą apsišarvavę ne tik teoriniu nusistatymu, bet taip pat doroviniu nusiteikimu bei religine intencija. Jie buvo tikri kovoją už principus, bet ne už kam nors naudingus momento reikalus. Dėl to savo jėgas skyrė daugiau kūrybiniam darbui, o ne neigiamai kritikai.

Tai keletas pagrindinių gairių, kuriomis "Vytauto" Klubo iniciatoriai ir steigėjai nukaišė būsimojo visuomenininio veikimo kelią.

Naujai atsikūrusios Nepriklausomos Lietuvos nenusistovėjusiame gyvenime ateitininkija, savo aiškiu lietuvišku nusistatymu, krikščioniška pasaulėžiūra ir konkrečiais at-kų principais, buvo visuomeninio pastovumo veiksnys. Didžiuosius lietuvių tautos klausimus bei lietuvių katalikų kultūrines problemas jie narpliojo nuoširdžiu sutarimu, be ambicijų ir išskaičiavimų.

Neatsižvelgdami į pavienių narių kiek įvairuojančias pažiūras bei anų dienų politinio gyvenimo reiškinius, vytautininkai buvo nusistatę, apskritai imant, savo veikloje neišeiti iš kūrybinio darbo plotmės. Bet to meto aplinka, šiuo atveju politiniai įvykiai, darė stiprios įtakos į demokratiškai nusiteikusią katalikų visuomenę, tuo labiau į vytautininkus, gyvai įsijungusius į katalikiškų organizacijų darbą.

Iš vienos pusės, po perversmo atidėliojimas numatytų reformų, nudelsiant politinio gyvenimo grąžinimą iš jėgos į teisės padėtį, vienos partijos režimo stiprinimas, prof. A. Voldemaro totalistinės ambicijos ir neįprastų metodų naudojimas populiarumui įsigyti, spaudos, politinio, o vėliau ir kultūrinio gyvenimo varžymas bei kitos režimo priemonės, apčiuopiamai palietė visus aktingus katalikus, tuo pačiu ir vytautininkus.

Iš kitos pusės — ateitininkų gausumas, jų solidari organizacijos drausmė ir pažangi sutelktinė kūryba, padarė iš jų moralinę jėgą, į kurią negalėjo neatkreipti dėmesio tuometinė perversminė valdžia, su kurios siekimais nesiderino nei bendrai katalikų aspiracijos, nei ateitininkų dirbamas kultūrinis darbas. Todėl visai suprantama, kad ir vytautininkams

ne kartą teko susidurti su valdančiaisiais. Buvo šaukiama, kad at-kai politikuoja, priekaištaujama ir smerkiama, lyg tai būtų buvęs nusikalstamas darbas.

Iš tikro nebuvo nei nusikaltimo, nei politikos. Tai buvo at-kų organizuotas, drausmingas ir teisėtas pasipriešinimas prieš totalizmo užmačias, pasišovusias suvaržyti ne tik politinį tautos gyvenimą, bet taip pat ir organizuotą kultūrinį katalikų veikimą. Tai buvo kultūrinė kova už prigimtąsias individo teises ir sutelktinių pastangų organizuoto pasireiškimo laisvę.

Tačiau nereikia suprasti, kad pavieniams at-kams buvo svetima politikos sritis. Kiek tai liečia vytautininkus, visi pilnamečiai Klubo nariai jautė pilietinę pareigą aktingai dalyvauti politiniame darbe. Tik ten jie dirbo savo vardu, kaip pilnateisiai piliečiai, neatstovaudami ir neangažuodami pačios organizacijos.

Katalikų politinės veiklos atžvilgiu vytautininkai buvo solidarūs ir, kaip jau anksčiau minėta, dar prieš Klubo įsisteigimą ir vėliau dirbo pasiskirstę visose trijose to meto katalikų politinėse grupėse, kurios tačiau ne visada parodė tarpusavy pakankamo bendravimo dvasios. Vytautininkai, kaip ir daugelis kitų ateitininkų, tuo sielojosi ir ieškojo kelių sudaryti vieną bendrą programą visiems katalikams. Tas klausimas aktualus ir šiandien. "Vytauto" Klubo bičiuliai turėtų parodyti daugiau iniciatyvos panašius klausimus iškelti, išnagrinėti ir rasti būdą glaudžiai bendradarbiauti.

"Vytauto" Klubas buvo vienas gyviausių ir judriausių stud. at-kų vienetų universitete. Ne kuo kitu, tik veiklumu jis imponavo ir buvo populiarus jaunųjų studentų tarpe. Nors žymi at-kų dalis stodavo į profesiniais pagrindais veikusias at-kų korporacijas, "Vytauto" Klubo eiles kas metai papildydavo dideli būriai naujų narių. Klubas nuolat augo, nes dirbo ir kovojo. To organizacijos gyvybę palaikančio dėsnio nereikėtų užmiršti ir šiandien. Šimtai ateitininkiško jaunimo mokosi aukštesnėse ir studijuoja aukštosiose mokyklose. Jokia tuščia propaganda jų nesuviliosime. Juos patrauksime į vytautininkų eiles tik organizuotai dirbdami, tik heroiškai gyvenimo kovą kovodami.

Po visą platųjį pasaulį pasklydę studentai ir bičiuliai vytautininkai sudarome vieną glaudžią šeimą, su tais pačiais tikslais, uždaviniais ir tom pačiom pareigom Katalikų Bažnyčios, lietuvių tautos ir Lietuvos valstybės atžvilgiu. Kur žiauraus likimo nublokštas vytautininkų būrelis, kur tremtis išskyrė pavienius mūsų šeimos narius, ten jis tarpusavyje, gal artimųjų būrelyje, dažnai prisimena netolimą praeitį ir savo mintimis jungiasi į visų mūsų sukaktuvinius pergyvenimus. Visi mes maldaujame Viešpaties sutrumpinti išblaškytųjų valandas, suteikti stiprybės ir ištvermės sunkioje bedalio kelionėje.

"Vytauto" Klubo 25 m. sukaktį gal tinkamiausiai įprasmintume, jei šią valandą, suprasdami dabartinės padėties rimtumą ir giliai įsisąmoninę šventas mūsų pareigas tautos tragedijos akivaizdoje, nepalaužiamai pasiryžtume — ištikimai patverti, garbingai kovoti, kuriamai dirbti ir galutinai laimėti.

Šis buvusio Ateitininkų Federacijos Vyriausio Vado ir "Vytauto" Klubo garbės nario švento atminimo prof. S. Šalkauskio suformuluotas šūkis — tebūna viso darbo vadovaujamoji gairė.

Stasys Rauckinas

Ties knyga pasilenkus

LIETUVOS ŽEMĖS REFORMA UNIVERSITETO TEISME

Dizertacija apie Lietuvos žemės reformą

Šiais metais sukanka trisdešimt metų nuo Lietuvos Žemės Reformos Įstatymo išleidimo. Tai reikšminga sukaktis, nes šiuo įstatymu pravesta Lietuvoje žemės reforma buvo epochinis žygis. Pravartu tad pažvelgti, kaip šis žygis šiandien yra įvertinamas ne tik praktinės socialinės politikos atstovų, bet ir akademinėje plotmėje. Iš politikų labai palankius tos reformos įvertinimus esame girdėję jau ne vienu atveju. Bet grynai mokslinio jos tyrimo ir įvertinimo plačiu mastu ligi šiol trūko. Tik pastaraisiais laikais tokių tyrinėjimų buvo susilaukta. Iš jų paminėtina kun. Vytauto Kazlausko Romoje Šv. Grigaliaus Pontifikalinio Universiteto Teologijos Fakultete apginta dizertacija "Die litauische Agrarreform (vom Jahre 1922) und ihre Beurteilung nach der kirchlichen Soziallehre". Darbas apima XVI + 265 mašinėle rašytus puslapius.

Dizertacija dalijama į dvi dalis. Pirmoje dalyje kalbama apie Lietuvos žemės reformą iššaukusias priežastis, apie žemės reformos planus ir jų įgyvendinimą. Viena iš pagrindinių priežasčių yra laikomas neorganiškas žemės nuosavybės santykių vystymasis baudžiavos ir rusų okupacijos įtakoje. Šioms istorinėms aplinkybėms veikiant, visu aštrumu iškilo socialekonominės priežastys, t. y. ekonominiams bei socialiniams krašto reikalavimams neatitinkąs žemės nuosavybės padalinimas. Toliau nušviečiama politinių bei tautinių aplinkybių įtaka, kurias daugelis, padėties tiksliau nepažįstančių, yra linkę laikyti reformą nulėmusiomis. Išryškinus priežastis, bandoma įžvelgti, kaip žemės reformos idėja brendo Lietuvos liaudies masėse, kaip ji kristalizavosi Krikščionių Demokratų programose, kol pagaliau buvo realizuota, išleidžiant Žemės Reformos Įstatymą ir dvarų žemes išdalinant tūkstančiams bežemių ir mažažemių.

Antroje dalyje pirmiausia pateikiama tradicinė Bažnyčios doktrina nuosavybės ir su ja susijusių socialinių reformų klausimu. Pabrėžiama, kad natūralinės nuosavybės institucijos tikslas yra tarnauti v i s ų žmonių tinkamam aprūpinimui materialinėmis gėrybėmis. Dėl to nuosavybės padalinimas negali statyti kliūčių visų žmonių įgimtai gėrybėmis naudojimosi teisei. Konkreti šios institucijos išraiška bendruomenėje turi atitikti bendrojo gėrio (bonum commune) reikalavimams. Natūralinė nuosavybės teisė negali sueiti į konfliktą su naudojimo teise, nes tuo pačiu ji netektų savo objektyvinės prasmės. Abstrakčiai būdama viena iš pastoviausių, neliečiamų socialinių realybių, konkrečiose savo formose nuosavybė turi būti dinamiška: keistis su besikeičiančiomis istorinėmis bei kultūrinėmis aplinkybėmis ir prisitaikinti prie bendrojo gėrio statomų ūkinių bei socialinių reikalavimų. Valstybei iš pačios prigimties tenka uždavinys tinkamais įstatymais konkretų nuosavybės santykių vystymąsi kreipti

bendrosios gerovės linkme, ypatingais atvejais šiam tikslui pasiekti panaudojant net ekstraordinarines priemones. Tik bendrai gerovei priešingas valstybės įsikišimas yra nesuderinamas su natūralinės nuosavybės teisės neliečiamumu. Žemės nuosavybės santykių reforma nepatarnautų bendrajai gerovei, jei šalia socialiniųetinių tikslų, t. y. žmogaus asmens ir šeimos tobulinimuisi tinkamų sąlygų sudarymo, ji neturėtų prieš akis ekonominio tikslo, t. y. produkcijos pakėlimo. Remiantis ūkinio pasaulio autoritetų nuomonėmis, toliau dizertacijoj įrodinėjama, kad smulki ir vidutinė nuosavybė žemės ūkyje ne tik geriausiai patarnauja žmogaus asmeniui ir šeimai, bet taip pat labiausiai atitinka žemės ūkio pažangai, turint prieš akis Europos sąlygas.

Kritiškai vertinant Lietuvos žemės reformą socialinės Bažnyčios doktrinos šviesoje, daromos šios išvados:

1) Neorganiškai per šimtmečius vystęsi ir ūkinę pažangą kliudę žemės nuosavybės santykiai Lietuvoje galėjo būti atitaisyti ir pritaikinti bendros krašto gerovės reikalavimams tik ekstraordinarinėmis priemonėmis, t. y. už atitinkamą atlyginimą nusavinant latifundijas ir jas išdalinant bežemiams ir mažažemiams.

2) Lietuvos žemės reformą nulėmė ekonominės ir socialinės priežastys. Istorinių aplinkybių įtakoje atsilikęs ir pasaulinio karo sugriautas žemės ūkis galėjo būti atstatytas ir į pažangos vėžes įstatytas tik į gamybos procesą betarpiškai įjungiant naujas jėgas. Norint sustabdyti emigraciją, išlaikyti socialinę taiką bei viešąją tvarką, reikėjo žemės darbininkus aprūpinti žeme. Visas proletariato žymes turį Lietuvos bežemiai ir mažažemiai buvo įrodymas, kad susidariusi padėtis neatitinka bendros gerovės reikalavimų. Sudaryti jiems galimybę pakilti, susikuriant sau ir savo šeimoms žmogiškai saugias gyvenimo sąlygas ir tuo organiškai įsijungiant į valstybinę bendruomenę, nebuvo kito būdo, kaip tik duoti nuosavybėn žemės sklypą, kurio jie savo jėgomis negalėjo įsigyti.

3) Politinės-tautinės priežastys (nepriklausomybės išlaikymas, komunizmo pavojus ir kt.) į Lietuvos žemės reformą turėjo tik netiesioginės įtakos. Jos sušvelnino reformos priešų egoizmą ir abejojančius įtikino ekstraordinarinių priemonių reikalingumu. Jos taip pat lemiamos įtakos turėjo į reformos pagreitinimą.

4) Kadangi reformos tikslas buvo bendra visos valstybinės bendruomenės gerovė, visų piliečių teisės buvo lygiai respektuojamos, už nusavintas žemes skiriant atlyginimą pagal valstybės išgales.

5) Lietuvos žemės reformos pasekmės ypatingai iškelia jos kolektyvizmui ir liberalizmui priešingą solidaristinį charakterį. Naujakurių ekonominė laisvė, jų medžiaginė gerovė ir darnus visuomenės klasių sugyvenimas bei jų vieninga rezistencija sovietinei okupacijai yra vaisius bendrą gerovę kuriančios valstybės ir piliečių bendradarbiavimo.

Disertacija baigiama tokia pagrindine išvada:

"Pažinus konkrečias, Lietuvos žemės reformą iššaukusias, aplinkybes ir jas išnagrinėjus socialinės Bažnyčios doktrinos dėsnių šviesoje, gaunasi išvada, kad ši žemės reforma visai teisėtai yra laikoma krikščioniška socialine reforma. Žemės reformos idėja lietuvių tautoje kilo ir vystėsi krikš-

čioniškųjų socialinio gyvenimo dėsnių įtakoje. Vadovaujant kunigams ir moraliai remiant vyskupams, ją realizavo Krikščionys Demokratai. Ji dėl to yra pilna prasme katalikiškas kūrinys, t. y. sąmoningas praktiškas socialinės Bažnyčios doktrinos pritaikymas."

Dizertacijos gynimas ir profesorių pastabos

Kun. V. Kazlausko dizertacijai vertinti komisiją sudarė sociologijos profesorius ir dizertacijos moderatorius vokietis Tėv. A. Gundlach, S. J., moralinės teologijos profesorius ispanas Tėv. A. Abellan, S. J., ir komisijos pirmininkas teologijos fakulteto dekanas prancūzas Tėv. C. Boyer, S. J., kuris gynimui vadovavo, bet pats jokių pastabų nepadarė.

Tėv. Gundlach pirmiausia pasisakė esąs darbu labai patenkintas ir kad džiaugiasi turėjęs progos susipažinti su Lietuvoje pravesta žemės reforma. Darbas buvo parašytas jam vadovaujant ir į jo pastabas buvo atsižvelgta, dėl to esminių priekaištų sakėsi neturįs. Ilgiau apsistojo tik prie žemės reformos kvalitatyvinio gilinimo problemos. Jis iškėlė žemės ūkio kooperacijos klausimą, kiek ji apskritai yra tinkama papildyti smulkų ir vidutinį ūkį, suteikiant jam visas teigiamas stambaus ūkio savybes, ir klausimą, kiek ji buvo pritaikyta reformuoto Lietuvos žemės ūkio sąlygose. Baigdamas savo pastabas, profesorius ne tik pažymėjo, kad dizertacija bus reikšmingas įnašas į sociologinius mokslus, bet ir pabrėžė, kad joje vertinama v i e n i n t e l ė pagal socialinę Bažnyčios doktriną pravesta žemės reforma, kuri davė tokius gerus rezultatus.

Prof. Abellan pasisakė pritariąs prof. Gundlach nuomonei. Jo žymesnis priekaištas, kad autorius parodęs perdaug nacionalizmo, kiek dalykas liečia lenkų dvarininkų žemių nusavinimą, ką dizertacijos autorius gana sėkmingai atrėmė. Bet pačiai reformai to nacionalizmo jis neprikišo. Taip pat jis iškėlė ir bažnytinių žemių nusavinimo klausimą. Jam rūpėjo, ar, vykdant Lietuvoje bažnytinių žemių nusavinimą, buvo laikytasi Kanonų teisės šiuo klausimu reikalavimų. Tam davė jam pagrindo kai kurių kitų autorių padaryti priekaištai, kad vykdant bažnytinių žemių nusavinimą tokio atsižvelgimo nebuvę. Bet tie priekaištai yra kilę iš rašiusiųjų nepakankamo tuo klausimu pasiinformavimo. Iš tikrųjų, vykdydami žemės reformą, krikščionys demokratai bažnytinių žemių į žemės fondą neėmė, dėl to ir nebuvo reikalo prašyti Šv. Sosto sutikimo. Pagal Žemės Reformos Įstatymą buvo tik bažnyčioms žemės duota.

Apskritai niekas neiškėlė nė mažiausios abejonės, kad ši žemės reforma atitiko socialinę Bažnyčios doktriną. Jokių priekaištų pačiai reformai nebuvo padaryta.

REIKŠMINGAS VEIKALAS GIMTOSIOS TEISĖS KLAUSIMU

A. P. d'Entreves, NATURAL LAW, Hutchinson University Library, 1951 m.

Prieš keletą metų vienam susirinkime kalbėtojas panaudojo "gimtosios teisės" (natūralinės teisės) terminą. Bet vienas dalyvis užprotestavo prieš tokios, jo manymu, "nemoralios koncepcijos" vartojimą. O kai jam buvo

paaiškinta, jog pagal katalikų mokslą gimtoji teisė yra etinės tvarkos pagrindas ir kad dabartinis popiežius pirmąja savo enciklika ragina grįžti prie gimtosios teisės dėsnių, laikydamas tai moralinio žmonijos atgimimo sąlyga, protestuotojas labai nustebo.

Turint prieš akis tokius faktus, inteligentui skaitytojui pravers susipažinti su prof. D'Entreves knyga "Natural Law", išleista praėjusiais metais. Kalbamoji knyga yra ne kas kita, kaip įžanga į teisės filosofiją. Ji apima tik gimtosios teisės sąvokos istoriją. Kritika ją sutiko labai palankiai. "Times Literary Supplement" joje net įžiūrėjo Anglijos šiandieninėje teisės filosofijos literatūroje grįžimo prie gimtosios teisės koncepcijos skelbėją. Tačiau reikia pastebėti, kad autorius yra italų kilmės, studijavęs Italijoje ir Vokietijoje, o dabar yra itališkųjų studijų Oksforde profesorius. Tad daugiau reprezentuoja kontinento mokslą Anglijoje, negu salos mokslines tendencijas.

Autorius savo knygoje pirmiausia kreipia skaitytojo dėmesį į gimtosios teisės sąvokos nenusistovėjimą ir esančią toje srityje maišatį. Jis skiria gamtos teises, kurios reguliuoja gamtos reiškinius, nuo gimtosios teisės kuri liečia žmogaus veiksmus.

Gimtosios teisės sąvokos evoliucijoj autorius mato tęsinį nuo Cicerono bei Romos stoikų ligi scholastikos. Tą tęsinį nutraukia tik poreformacinis laikotarpis, o ypatingai filosofinis racionalizmas, įvedęs visai naujus elementus.

Pirmajame laikotarpyje buvo akcentuojamas proto primatas ir jam skiriamas visas svoris. Iš to, suprantama, sekė protinė gimtosios teisės koncepcija. Poreformaciniam laikotarpy pagal voliuntaristinę teoriją pradėta teikti pirmenybė ne protui, bet valiai. O toliau tiriant tą klausimą ir jo tendencijas, galima įžiūrėti tam tikrų nominalizmo tradicijų, kurios reiškėsi nuo Viklifo per Liuterį net ligi XVII a. filosofijos, kuri gimtąją teisę suredukavo ligi subjektyvinės teisės supratimo, pagal kurį kiekvieną žmogaus veiksmą galima grįsti ar išvesti iš bet kurios gimtosios ar, kitais žodžiais tariant, natūralinės teisės. Bet gimtoji teisė nėra natūralinė teisė. Tai du skirtingi dalykai. Nors pirmu pažvelgimu atrodo, kad čia tik žodžių ar kalbos skirtumas, tačiau taip nėra. Gimtąją teisę galima traktuoti kaip objektyvinę normą, tuomet ji bus tikrąja prasme gimtoji teisė. Bet galima ją traktuoti ir kaip subjektyvinę normą, tuomet ji bus taip pat gimtoji teisė, bet jau netikrąja prasme — ius naturale. Scholastika tokių skirtumų nedarė. Jai tai buvo tos pačios sąvokos tarp savęs susiję aspektai.

Pagal šv. Tomą Akvinietį "protingų esybių dalyvavimas amžinojoj teisėj yra gimtoji teisė". Prigimtojo proto šviesa leidžia mums skirti gėrį nuo blogio. O malonė mums padeda gėrį nuo blogio tobuliau, pilniau skirti, nes "malonė prigimties neskiria, bet tik ją patobulina". Pagal tą teoriją gimtoji teisė sudaro etinės tvarkos pagrindą, taigi kartu ir politinės bei socialinės santvarkos pagrindus, siekiant to, kas yra gera ir teisinga.

Jei amžinoji teisė yra nekintama, tai ir jos atspindys — gimtoji teisė — yra taip pat nekintanti. Ji, tiesa, neduoda kazuistinių nuostatų, Ji nustato tik bendrąsias žmonių elgesio normas, kurios, pagal šv. Povilą Apaštalą, yra "išskaptuotos mūsų širdyse".

Voliuntaristinė koncepcija, iškišdama į pirmą vietą teises ir

nutylėdama pareigas, tą santvarką sugriovė. Dėl to, kai kalbama, pvz., apie gimtosios teisės mokyklą, negalima aplenkti ar nutylėti to esminio skirtumo, kuris yra tarp tradicinės scholastinės koncepcijos ir tų teorijų, kurios tiesiog ar netiesiog atmeta amžinąją teisę ir, suprantama, iš jos išplaukiančiąją gimtąją teisę.

Pagal prof. D'Entreves, gimtąją teisę stipriausiai puolė juridinis pozityvizmas, talkinamas hegelianizmo. Jis teisėj matė tik įsakymą ar draudimą. O hegelianizmas pripažino valstybei moralinės teisės reikaluose neriboto sprendimo teisę — absoliutinę deciziją.

Abi sistemos praktikoj nuvylė, todėl artėja laikas, kada, beieškant vertybės masto, prasidės palaipsniui sukimas į gimtosios teisės tradiciją, stovinčią aukščiau už pozityvistinę teisę, į artimo ryšio tarp teisės ir moralės tradiciją, ryšio pagrindinės reikšmės, bet kartu ir elastiško, prileidžiančio plačią interpretacijų gamą, tačiau interpretacijų, paremtų pagrindiniais principais.

Baigdamas neiškęsiu nepapiršęs prof. D'Entraves nedidelio lapų skaičiumi, bet didelio turiniu kūrinio visiems, kam prieinama kalba. Parašyta ji turiningai, aiškiai, populiariai ir talentingai. Ji trumpai apima visą gimtosios teisės vystymosi eigą ir istoriją. Iš antros pusės, kalbamasis kūrinys bus geras vaistas nuo juridinio pozityvizmo, kuris dar lig šiol kaip dvasia be vietos bastosi po lietuviškos juridikos laukus, nenupelnytai rasdamas tai ten, tai kitur malonaus priėmimo ir vaišingumo.

K. Mykolaitis

ŠALTOJO KARO METAI — PRARASTIEJI METAI

E. A. Walsh, S. J. TOTAL EMPIRE, pasaulinio komunizmo šaknys ir progresas. The Bruce Publ. Co. Milwauke, 1951, 293 p., $3.50.

Šios knygos autorius yra labai žymus ir žinomas autoritetas. Jis yra Georgetown katalikų universiteto Washingtone viceprezidentas ir to universiteto mokyklos užsieninei tarnybai regentas. Rusiją jis pažįsta nuo 1922 m., kai ten lankėsi kaip JAV katalikų atstovas. Nuo to laiko jis atsidėjęs seka Rusijos įvykius ir komunizmo raidą. Jis yra Popiežiaus Pagalbos Rusijai Komisijos generalinis direktorius, o 1942 m. buvo karo departamento geopolitinio skyriaus patarėjas. Taip pat buvo ekspertas ir Nuernbergo byloj.

Šis jo veikalas yra nebepirmas apie Rusiją. O taip pat jis yra rašęs geopolitiniais, tarptautinės moralės, politinės ekonomijos, totalinio karo, Rusijos imperijos griuvimo ir kitais aktualiais klausimais. Ypač jis giliai, plačiai ir reikšmingai įžvelgia geopolitiniais klausimais.

Šis plataus masto specialistas ypatingai iškelia Rusijos revoliucijos klausimą, laikydamas jį svarbiausiu įvykiu nuo Romos imperijos griuvimo. Savo veikale jis nagrinėja ne tik bolševikų doktriną bei taktiką, tai, ką jis patyrė, dvejus metus būdamas Rusijoje, bet ir jo gerai pažįstamą rusų psichologiją bei filosofiją. Šiuose savo nagrinėjimuose jis iškelia komunizmo pavojų visoje jo realyje ir ragina organizuoti visas priemones bei visus resursus jam nugalėti. Walsh nurodo, jog komunizmas gresia ne tik Europai, Katalikų Bažnyčiai, bet taip pat ir Amerikos gyvenimui bei gerovei.

Taip vadinamojo šaltojo karo laikotarpį Walsh laiko prarastais metais. Jis visu atvirumu nurodo "glostymo" politikos klaidas ir tas klaidas, kurias Amerikos politikai padarė Teherane, Jaltoje ir kitais atvejais, susidurdami su Sovietais. Jo nuomone, šaltasis karas neduos laimėjimo, bet tik įstums į dar didesnius pavojus.

Viso to akivaizdoje Walsh visoje plotmėje iškelia kontratakos organizavimo reikalą ir nurodo, jog tam reikia keisti Amerikos galvojimą, politiką bei diplomatiją, ir organizuoti kovai ne tik fizines, bet ir dvasines pajėgas. Krikščioniškieji principai, viso laisvojo pasaulio solidarumas ir visų tautų įsijungimas į kovą esąs tas kelias, kuriuo einant galima sovietiniam slibinui nusukti galvą.

Knygoje kartu labai vaizdžiai iškeliamas rusiškasis bei sovietiškasis imperializmas ir jo pavojai. Autorius nurodo, jog Rusijos imperializmas, iškilęs Jono Žiauriojo laikais, nėra atslūgęs ligi mūsų dienų. Pasirėmęs Petro Didžiojo testamentu, De Tocqueulle ir Donoco įspėjimais bei rusiškojo charakterio ir rusiškai sovietinio imperializmo duomenimis, Walsh įspėja, jog tasai imperializmas pavojingas ne tik artimiesiems kaimynams, bet ir visai Europai ir pagaliau Amerikai.

Šis žymaus Amerikos katalikų autoriteto veikalas labai pravartu pažinti kiekvienam, kas, dirbdamas politinį, visuomeninį ar kitą darbą, susitinka su sovietinio imperializmo klausimu.

V. Viliamas

LEIDINYS APIE VIDURIO EUROPOS KRIKŠČIONIS DEMOKRATUS

Christian Democracy in Central Europe. Achievements and Aspirations of the Christian Democratic Movement. 1952, 78 psl., Spaudė Tėvų Pranciškonų spaustuvė Brooklyne, N. Y.

Tai ką tik iš spaudos išėjęs leidinys apie Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjungą ir šio regiono krikščionių demokratų partijas. Čia apžvelgiama Čekoslovakijos, Jugoslavijos, Latvijos, Lenkijos, Lietuvos ir Vengrijos krikščioniškosios demokratinės partijos bei istorinė jų raida. Apie Lietuvos krikščionis demokratus rašo prof. K. Pakštas, apžvelgdamas krikščioniškosios demokratijos Lietuvoje pirmuosius žingsnius, programos raidą, krikščionių demokratų veiklą Lietuvos seimuose, o taip pat sumini dabartinę padėtį bei veiklą tremtyje ir meta žvilgsnį į ateitį.

Pabaigoje duota trumpa Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos darbo apžvalga ir valdybos bei darbuotojų sąstatas. Leidinys papuoštas straipsnių autorių bei svarbiausių kalbamų kraštų krikščionių demokratų veikėjų atvaizdais.

Šis leidinys pravers kiekvienam, kuris domisi šio regiono politine raida bei politiniais, ypač krikščionių demokratų, tų kraštų sambūriais ir jų tikslais bei pažiūromis į aktualiuosius politinius klausimus. Lietuviams jo pasirodymas malonus ir tuo, kad davė progos iškelti savo reikalus bei tikslus. Kadangi leidinys yra plačiai paskleistas, jis ne tik duos ne vienam svetimtaučiui galimybės arčiau susipažinti su lietuvių krikščionių demokratų sąjūdžiu, bet primins ir apskritai Lietuvos bylą.

THE AUTHORS OF THIS ISSUE

Prof. St. Šalkauskis, the most renowned Lithuanian philosopher and educator, was a leader and ideologist of Catholic youth and intellectuals, and an author of many philosophical and educational books. The author died on December 4th, 1941 in Lithuania. The article published in this issue entitled "Christian Policy and Present Times" is a guide to Christian policy presented at the First Lithuanian Catholic Congress in Kaunas in 1921.

Stasys Lušys, an economist, is one of the vice-chairmen of the Central Committee of Lithuanian Christian Democratic Party in exile. In his article "The Problem of Peace in Future Lithuania" he suggests constructive plans as to the reconstruction of Lithuanian cultural, political and economic life in order to insure a peaceful and rapid advance.

Canon Mykolas Vaitkus is a well-known Lithuanian poet and writer and an active member of Catholic social life in Lithuania. His article refers to his recollection of Lithuanian Catholic and Liberal clashes in 1913.

Msgr. L. Tulaba is a professor of the Holy Scriptures, previously a rector of Vilnius priest seminary at present rector of Lithuanian St. Casimir College in Rome. He has written a statement about the International Catholic Congress of Lay Apostalate in Rome, 1951.

Dr. A. Ramūnas, a professor in education and philosophy in Ottawa and Montreal, Canada, analyzes the European decline which caused three revolutions: the English in 1688, French in 1789, and German in 1848.

Rev. J. Krivickas, a representative of the Lithuanian Christian Democratic Party at NEI, views NEI history, its tasks and recent activities.

Canon V. Zakarauskas, a preacher and journalist, reviews the contribution of Msgr. K. Šaulys in the field of the pioneering Christian Democratic movement, politics and science, on occasion of Mgr.'s Šaulys 80th Birthday.

Dr. K. Pakštas is a renowned professor of Geography, a leader of Lithuanian Catholic youth, vice-chairman of the Christian Democratic Union of Central Europe, and president of the Mid-European Club in Pittsburgh. He writes about his old friend L. Šimutis, President of the American Lithuanian Council, who has taken an extremely active part in the Christian Democratic movement and now is chief editor of the largest Lithuanian Catholic daily newspaper in America "Draugas". The article is written on occasion of Mr. L. Šimutis 60th anniversary.

dien. — The Problem of the Liberation of Lithuania at the Present Time. Amerikos Lietuvių Taryba. — American Lithuanian Council. Patariamoji Lietuvių Grupė prie Laisvosios Europos Komiteto. — Lithuanian Consultative Panel by National Committee for a Free Europe, — P. V. .... 309—318

Krikščionių Demokratų eilėse.—Activity Among Christian Democrats: Iš lietuvių krikščionių demokratų veiklos.—Activities of Lithuanian Christian Democrats. NEI kongresas Bad Emse.—Congress of Nouvelles Equippes Internationales at Bad Ems. Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjunga. — Christian Democratic Union of Central Europe, — Vl. V. ..... 318—324

Iš vakarietiškųjų sąjūdžių veiklos. — The Activity of Western Movements: Vidurio Europos Krikščioniškųjų Profesinių Sąjungų Unija. — Central European Federation of Christian Trade Unions. Tarptautinis Komitetas Krikščioniškajai Kultūrai Ginti. — International Committee for Defence of Christian Culture. Tarptautinis katalikų kongresas kaimiečių problemoms tirti.—National Catholic Rural Life Conference. Tarptautinis Socialistų Studijų Susivienijimas. — International Catholic Institute for Study Social Problems. Socialinis Leono XIII Institutas Madride. — Social Institute of Leo XIII in Madrid ..... 324—330

Lietuvių politinių sambūrių tarpe. — Lithuanian Political Movements: Lietuvių Frontas ir krikščionys demokratai. — Lithuanian Front and Christian Democrats. — G. V. Lietuvių socialdemokratų programinės gairės. — The Prespective Policy of Lithuanian Social Democrats. Dėl Lietuvių Rezistencinės Santarvės.—Lithuanian Resistance Movement. Totalizmo likimas ir tautininkų kelias. — The Fate of Totalitarianism and the Path of Lithuanian Nationalists. Lietuvos Valstiečių Liaudininkų krizė.— The Crisis of Lithuanian Populists ..... 330—352

Jaunimo žygiai. — Deeds of Youth: Pradeda telktis Europos jaunimas. — European Youth Assembles. Katalikų studentija nagrinėja universitetų problemas. — Catholic Students Analyze University Problems. Iš NEI jaunimo sekcijos veiklos. — The Activity of NEI Youth Section. Lietuviai CDUCE jaunimo sekcijoj. — Lithuanians in CDUCE Youth Section. Iš Stud. Ateitininkų "Vytauto" klubo organizavimosi ir pirmųjų veiklos metų. — The Origin and First Activities of Catholic Students Club "Vytautas", — St. Rauckinas ..... 352—361

Ties knyga pasilenkus. — Book Reviews: Lietuvos žemės reforma universiteto teisme. — Lithuanian Land Reform in University Dispute. Reikšmingas veikalas gimtosios teisės klausimu. — An Important Monography Concerning Natural Law. — K. Mykolaitis. šaltojo karo metai — prarastieji metai. — Years of the Cold War Are Lost Years.— Vl. Viliamas. — Leidinys apie Vidurio Europos krikščionis demokratus. — Publication about Central European Christian Democrats ..... 362—367

Autoriai. — The Authors of this Issue 368

ATITAISYMAS

351 psl. antraštėje praleistas žodis — vietoj "Lietuvos Valstiečių Sąjungos krizė" turi būti "Lietuvos Valstiečių Liaudininkų Sąjungos krizė".

Alp(LKA) 1745
1952, Nr.2

PAPILDYKITE SAVO KNYGŲ RINKINIUS

"Tėvynės Sargo" Administracijoje, 4241 So. Maplewood Ave., Chicago 32, Ill., galima gauti šias knygas:

M. Krupavičius

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA,

1948 m. 164 psl. Kaina 0.80

Kard Aug. Hlond

KRIKŠČIONIŠKIEJI VALSTYBINIO GYVENIMO DĖSNIAI,

1948 m. 46 psl. Kaina 0.50

Lietuvos Valstybės 1922 m. KONSTITUCIJA,

1949 m. tekstas su trumpu įvadu 0.30

"Tėvynės Sargas"	1947 m. 1 nr.	.....	1.00
" "	1948 m. 2-3 nr.	.....	1.00
" "	1948 m. 4 nr.	.....	1.00
" "	1949 m. 1/5 nr.	.....	1.00
" "	1949 m. 2-3/6-7/ nr.	....	1.00
" "	1951 m. 1/8/ nr.	.....	2.00

90.743128